

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ORTA ÖLÇEKLİ BİR TÜRK İNŞAAT FİRMASININ BALKANLARA
AÇILMASINDA YATIRIM TERCİHİ İÇİN MODEL ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa İLGİN

İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı

Yapı İşletmesi Programı

HAZİRAN 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ORTA ÖLÇEKLİ BİR TÜRK İNŞAAT FİRMASININ BALKANLARA
AÇILMASINDA YATIRIM TERCİHİ İÇİN MODEL ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Mustafa İLGİN
(501081165)**

İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı

Yapı İşletmesi Programı

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Dr. Murat KURUOĞLU

HAZİRAN 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 501081165 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Mustafa İLGİN**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**ORTA ÖLÇEKLİ BİR TÜRK İNŞAAT FİRMASININ BALKANLARA AÇILMASINDA YATIRIM TERCİHİ İÇİN MODEL ÇALIŞMASI**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Öğr. Gör. Dr. Murat KURUOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Yard. Doç. Dr. Latif Onur UĞUR**
Düzce Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Feyzi HAZNEDAROĞLU
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2012**
Savunma Tarihi : **12 Haziran 2012**

Anne ve babama,

ÖNSÖZ

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca öğrencileri için en iyiyi aşılarmaya çalışan İstanbul Teknik Üniversitesi Yapı İşletmesi Anabilim Dalı Kürsüsünde bulunan tüm hocalarıma ve koşulsuz desteğini bizden hiç eksik etmeyen fakültemizin faik şahsiyeti bölüm sekreterimiz Sayın Çev. Müh. Gülçin GÜLEY'E , verdikleri bilgi ve harcadıkları emekler için teşekkürlerimi sunarım. Öğrenim süresi boyunca bize sürekli teorik bilgilerimizi gerçek hayatta nasıl kullanacağımızı anlatan ve bu tezi hazırlarken her türlü teknik ve manevi desteğini ve zamanını esirgemeyen her zaman bizlerle ilgilenen danışman hocam Sayın Öğr. Gör. Dr. Murat Kuruoğlu'na, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca her türlü problemimizde bana ve bizlere rehberlik ve manevi desteği sağlayan, eğitim hayatıma ve tezime değerli katkılar sağlayan Araş. Gör. Volkan Ezcan'a...

Tüm eğitim ve öğretim boyunca kendisini örnek aldığım, benden hiçbir zaman hiçbir şekilde desteklerini esirgemeyen sevgili meslektaşım babam, annem ve tüm aileme teşekkürü bir borç bilir ve bu tezi buraya yazabildiğim ve yazamadığım bana destek olan tüm insanlara atfederim.

Nisan 2012

Mustafa İLGİN
(İnşaat Mühendisi)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
ÖZET.....	xix
SUMMARY	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışma Konusunun Belirlenmesi	3
1.2 Amaç	4
1.3 Çalışmanın Özellikleri.....	5
1.4 Yöntem	5
1.4.1 Karar verme kriter seçimi	6
1.4.3 Vroom-Yetton-Jago durumsallık modeli	11
1.4.3 Değerlendirme matrisi.....	14
1.4.3 Analitik hiyerarşi süreci	15
1.4.4.1 Expert Choice Pro AHP karar verme yazılımı.....	17
1.4.5 SWOT analizi.....	18
2. BALKAN ÜLKELERİNDEKİ YATIRIM ŞARTLARI	19
2.1 Balkan Ülkelerinin Kalkınma Stratejileri, Gelecekteki Beklenti ve Eğilimler	19
2.1.1 Slovenya'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler.....	21
2.1.2 Hırvatistan'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler.....	22
2.1.3 Bosna Hersek'in kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler ...	25
2.1.4 Sırbistan'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	26
2.1.5 Karadağ'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	27
2.1.6 Kosova'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	28
2.1.7 Arnavutluk'un kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	30
2.1.8 Makedonya'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler.....	32
2.1.9 Bulgaristan'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	35
2.1.10 Romanya'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	36
2.1.11 Moldova'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler	39
2.2 Balkan Ülkelerinde Yabancı Şirketlerin Kuruluş Mevzuatı.....	41
2.2.1 Slovenya'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	41
2.2.2 Hırvatistan'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	42
2.2.3 Bosna Hersek'te yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı.....	48
2.2.4 Sırbistan'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	49
2.2.5 Karadağ'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı.....	50
2.2.6 Kosova'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	51
2.2.7 Arnavutluk'ta yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	51
2.2.8 Makedonya'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	53
2.2.9 Bulgaristan'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı.....	54

2.2.10 Romanya’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	58
2.2.11 Moldova’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı	62
2.3 Balkan Ülkelerinin Yatırım ile İlgili Mevzuat ve Teşvikleri	67
2.3.1 Slovenya’nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	67
2.3.2 Hırvatistan’ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	69
2.3.3 Bosna Hersek’in yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	70
2.3.4 Sırbistan’ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	71
2.3.5 Karadağ’ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	73
2.3.6 Kosova’nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	74
2.3.7 Arnavutluk’un yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	77
2.3.8 Makedonya’nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	78
2.3.9 Bulgaristan’ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	79
2.3.10 Romanya’nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	81
2.3.11 Moldova’nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri	83
3. BALKAN ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ İLİŞKİLER	87
3.1 Ülkelerarası Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Değerlendirilmesi	87
3.1.1 Slovenya ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	87
3.1.2 Hırvatistan ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	88
3.1.3 Bosna Hersek ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	89
3.1.4 Sırbistan ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	90
3.1.5 Karadağ ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	91
3.1.6 Kosova ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	92
3.1.7 Arnavutluk ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	93
3.1.8 Makedonya ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	94
3.1.9 Bulgaristan ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	95
3.1.10 Romanya ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	96
3.1.11 Moldova ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler	97
3.2 Balkan Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki Tarihi Bağların İlişkilere Etkisi	98
3.2.1 Slovenya ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	98
3.2.2 Hırvatistan ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	99
3.2.3 Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	100
3.2.4 Sırbistan ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	103
3.2.5 Karadağ ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	104
3.2.6 Kosova ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	105
3.2.7 Arnavutluk ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	108
3.2.8 Makedonya ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	109
3.2.9 Bulgaristan ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	109
3.2.10 Romanya ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	112
3.2.11 Moldova ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar	113
3.3 Balkan Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki Siyasi İlişkiler	114
3.3.1 Slovenya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	114
3.3.2 Hırvatistan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	116
3.3.3 Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	116
3.3.4 Sırbistan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	117
3.3.5 Karadağ ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	118
3.3.6 Kosova ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	118
3.3.7 Arnavutluk ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	119
3.3.8 Makedonya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	120
3.3.9 Bulgaristan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	121
3.3.10 Romanya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	121

3.3.11 Moldova ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler	122
3.4 Balkan Ülkeleri ile Türkiye arasındaki Çeşitli Antlaşmalar	124
3.4.1 Slovenya ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	124
3.4.2 Hırvatistan ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	124
3.4.3 Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	125
3.4.4 Sırbistan ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	126
3.4.5 Karadağ ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	126
3.4.6 Kosova ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	126
3.4.7 Arnavutluk ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	127
3.4.8 Makedonya ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	127
3.4.9 Bulgaristan ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	128
3.4.10 Romanya ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	128
3.4.11 Moldova ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar	129
3.5 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına Uygulanan Vize Rejimi	130
4. PROJE VE FİNANSMAN TÜRÜ SEÇİMİ.....	131
4.1 Proje Türü Seçimi.....	131
4.2 Alternatif Ülke Sayısının Azaltılması	132
4.3 Finansman Türü Seçimi	138
5. ÜLKE SEÇİMİ.....	141
5.1 Ülke Seçimi	141
5.2 AHP Uygulaması.....	141
5.3 Moldova İnşaat Sektörüne Detaylı Bir Bakış.....	145
5.3.1 Moldova inşaat sektörünün altyapısı.....	145
5.3.2 Moldova inşaat sektörünün istihdam durumu	146
5.3.3 Türk firmaların Moldova'daki müteahhitlik faaliyetleri.....	148
5.3.4 Moldova inşaat sektörünün genel mesele ve sorunları	149
5.3.5 Moldova inşaat sektörü ile ilgili mevzuatlar.....	150
5.3.6 Moldova inşaat sektöründeki standartlar	153
5.3.7 Moldova inşaat sektörünün kaynakları ve çevre şartları.....	156
5.3.8 Moldova'da altyapı ve konut sektörlerinin bugünü	156
5.3.9 İnşaatın Moldova Ekonomisindeki Yeri	162
6. TÜRKİYE VE MOLDOVA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	165
6.1 İşin Tanımı ve İşle İlgili Yapılan Kabuller	165
6.2 İş Yapacak Firmanın Tanıtımı.....	168
6.3 İşin Yapılmasında Muhatap Alınacak Kişi, Kurum ve Kuruluşlar	169
6.4 Proje Yönetim Uygulaması	176
6.4.1 Proje öncesinde yapılacaklar	176
6.4.2 Alternatif karşılaştırması için yer belirlenmesi	177
6.4.3 Fayda/Maliyet analizi.....	177
6.4.3.1 Yaklaşık maliyet belirlenmesi.....	178
6.4.3.2 Yaklaşık satış fiyatının belirlenmesi	178
6.4.3 Gerekl ekipman ve işgücü planlaması ve temini	179
6.4.5 Şantiye Organizasyonu	180
6.4.6 Süresel Planlama	185
6.5 Proje Aşaması.....	185
6.5.1 Projenin kıstas ve kısıtlarının belirlenmesi ve projeye uygulanması	186
6.5.2 Sözleşmeler	186
6.6 Yapım Aşaması	187
6.6.1 Reklam ve Tanıtım	187
6.6.2 Özel Uygulama ve İmalatlar	187

6.6.3 Yapım ve Yapım Sonrası	187
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	189
7.1 Fikirlerin Değerlendirilmesi	197
KAYNAKLAR.....	201
EKLER.....	203
ÖZGEÇMİŞ.....	307

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AHP	: Analitik Hiyerarşı Süreci
BKİ	: Bölgesel Kalkınma ve İnşaat
BM	: Birleşmiş Milletler
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Topluluğu
EC	: Avrupa Standartlarına Uygunluk
FBİH	: Bosna Hersek Federasyonu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISO	: Uluslararası Standart Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SWOT	: Güç-Zayıflık-Fırsat-Tehdit
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.1	: Balkan ülkelerinin nüfus, nüfus artış hızı ve gayri safi yurtiçi hasıla verileri.....	1
Çizelge 1.2	: Tezde kullanılan karar verme mekanizmaları.....	7
Çizelge 2.1	: Balkan ülkelerinin ulusal kalkınma stratejisi arkaplanları.....	19
Çizelge 2.2	: Balkan ülkelerinde şirket kurulum arkaplanları.....	20
Çizelge 2.3	: Balkan ülkelerindeki yatırım mevzuatı ve teşvik arkaplanı.....	20
Çizelge 3.1	: Slovenya ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	87
Çizelge 3.2	: Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	88
Çizelge 3.3	: Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	89
Çizelge 3.4	: Sırbistan ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	90
Çizelge 3.5	: Karadağ ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	91
Çizelge 3.6	: Kosova ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	92
Çizelge 3.7	: Arnavutluk ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	93
Çizelge 3.8	: Makedonya ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	94
Çizelge 3.9	: Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	95
Çizelge 3.10	: Romanya ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	96
Çizelge 3.11	: Moldova ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi	97
Çizelge 3.12	: Türk vatandaşlarına uygulanan vize rejimi.....	130
Çizelge 4.1	: Balkanlarda Türk firmaları tarafından yapılan iş miktarları.....	135
Çizelge 4.2	: Kepner-Tregoe matrisi seçenek tablosu.....	139
Çizelge 4.3	: Kepner-Tregoe matrisi ters etki tablosu ...	139
Çizelge B.1	: Slovenya'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	254
Çizelge B.2	: Hırvatistan'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	254
Çizelge B.3	: Bosna'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	255
Çizelge B.4	: Sırbistan'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalar.....	258
Çizelge B.5	: Karadağ'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalar.....	258
Çizelge B.6	: Kosova'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	258
Çizelge B.7	: Arnavutluk'ta faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	260
Çizelge B.8	: Makedonya'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	263
Çizelge B.9	: Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	264
Çizelge B.10	: Romanya'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	272
Çizelge B.11	: Moldova'da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.....	279

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1 : Karar verme kriterlerinin seçim mekanizması.....	6
Şekil 1.2 : Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli Karar Ağacı.....	13
Şekil 4.1 : Proje türü seçimi için karar ağacı.....	131
Şekil 4.2 : Balkan ülkelerindeki inşaat projelerinin tahmini karlılık oranları...	134
Şekil 4.3 : Değerlendirme matrisleri ilk bölüm.....	137
Şekil 4.4 : Değerlendirme matrisleri ikinci bölüm ve değerlendirme sonucu...	138
Şekil 5.1 : Mülakatlar sonucunda elde edilen analitik hiyerarşi süreç tablosu	142
Şekil 5.2 : Analitik hiyerarşi süreci normalleştirme matris tablosu ve sonuç...	143
Şekil 5.3 : Expert Choice yazılımı ile elde edilen analitik hiyerarşi süreç verisi.....	144
Şekil 5.4 : Expert Choice yazılımı ile yapılmış analitik hiyerarşi süreç diagramı.....	144
Şekil 5.5 : Hedef, kriter ve alternatiflerden oluşan klasik bir hiyerarşi modeli.	145
Şekil 7.1 : Moldova ve Türkiye'nin malzeme fiyatı ve iş verimi açısından karşılaştırılması.....	195
Şekil 7.2 : Moldova ve Türkiye'nin süre, maliyet ve getiri karşılaştırmaları...	196

ORTA ÖLÇEKLİ BİR TÜRK İNŞAAT FİRMASININ BALKANLARA AÇILMASINDA YATIRIM TERCİHİ İÇİN MODEL ÇALIŞMASI

ÖZET

Bu çalışmada on bir adet Balkan ülkesi olan Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Romanya ve Moldova yurtdışına açılmak isteyen orta ölçekli bir Türk müteahhitlik firmasının yapacağı inşaat yatırımı için uygunluk açısından incelenmiştir.

Bu incelemeler yapılırken bu ülkelerin ülke bilgileri, Türkiye ile olan ilişkileri ve yatırım şartları gibi veriler toplanarak hangi ülkenin daha avantajlı yatırım ortamını sağlayacağına karar vermek için bir modelleme yapmak amaçlanmıştır. İnşaat sektörü yalnızca beton ve demirden müteşekkil olmadığı için bu ülkelerin bürokratik, siyasi, ekonomik durumları ile ülke şartları incelenerek lokomotif bir sektör olan inşaat sektörüne olan etkileri incelenmiştir.

Yapılan bu incelemeler sonucunda on bir olan yatırım alternatif sayısı üçe düşürülmüştür. Daha sonra bu üç ülke arasından bir ülke seçebilmek için çeşitli karar verme metodolojileri kullanılmıştır. Bu uygulamanın sonucunda ise Moldova Cumhuriyeti yapılacak olası bir yatırımda en ağır basan alternatif olarak öne çıkmıştır. Daha sonra bu alternatif üzerinde daha detaylı bir inceleme yapılarak inşaat konusundaki ülke profil ve altyapısı tespit edilerek bu ülkenin karlılık ve çalışılabilirliği tespit edilmiştir.

Daha sonra yapılan örnek olay incelemesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan Kahramanmaraş ili, Moldova Cumhuriyeti'nde bulunan Kişinev ili ile karşılaştırılarak firmanın bulunduğu yerde mi kalması, yoksa karar modellemesi sonucunda tespit edilen yeni pazara mı açılması daha makbuldür, bunun tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Bu tespit yapılırken ise bürokratik, teknik, yönetsel ve mali açıdan inceleme ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda Kahramanmaraş mali yönler hariç, bürokrasi, siyaset, teknik konular ve bir takım diğer yönlerden ağır bassa da firma için kat ve kat daha fazla olan karlılık karar alırken belirleyici unsur olmuştur.

Daha sonra bir takım sorularla bu karar son bir defa sorgulanarak son karar olarak Kişinev'de yatırım daha tercih edilebilir olarak tespit edilmiştir. Karı risksizliğe tercih eden inşaat şirketinin bir noktaya kadar karla doğru orantılı derecede risk almakta istekli olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu kesişim noktasından sonra firmanın kar oranının daha çok artma imkanı bulunmasına rağmen bu noktadan sonraki riskler gereksiz risk olarak tespit edilmiştir.

Orta ölçekli Türk inşaat firmasının tercihi optimum karar noktası olan risk ve çalışılabilirlik kesişim noktası olacaktır. Bu noktada karlılıkta kararı etkileyen bir faktör olacaktır. Çünkü firmanın varoluş sebebi kar etmektir.

A DECISION-MAKING MODELLING FOR A MEDIUM-SCALED TURKISH CONSTRUCTION COMPANY WILLING TO INVEST IN THE BALKANS

SUMMARY

In this thesis the countries in the Balkans, which are Slovenia, Croatia, Bosnia Hersegovina, Serbia, Montenegro, Kosovo, Albania, Macedonia, Bulgaria, Romania and Moldova, are investigated about the existing conditions for construction investments in those countries by a mid-sized Turkish construction company which is willing to expand to Balkans preferrably with its own equities. Investigated subjects are investment atmospheres and relationships with the Turkish Republic. After defining outlines of the construction industries in these countries by collecting information from online resources such as CIA factbook etc., conducting a survey amongst previous investors, businessmen and nongovernmental organizations' representatives and making some other various analyses, project type, country to be invested and financement type of a prospective project are chosen by several decision making mechanisms. Because construction industry is not consisted by only bringing the cement, the iron and the water together; but it is an industry mingled with economics, politics, social sciences, mathematic even history.

In the first chapter of these thesis, country information of Balkan countries are congregated together to be analyzed for further investigations on construction industry.

In the second chapter, the investment opportunities of each of the Balkanic countries are investigated and as a result it is seen that all these countries are following similar incentive systems with slightly different nuances.

In the third chapter; economical, historical and political relations of Balkanic countries with Turkish Republic is investigated. After this investigation, the influence of these relationships are examined to understand deeply the activity of the Turkish contracting companies in those countries, the agreements between our government with these countries and as a result the visa regime of these countries for Turkish citizens for the sake of ease of travel.

In the fourth and fifth chapters, a group of decisions are to be made. To make those decisions, the most suitable decision making methods were tried to be chosen by one other decision making criterion; Vroom-Yetton-Jago contingency model. A decision tree is used to define in what kind of project is to be conducted. And Kepner-Tregoe Matrix is used to determine which kind of financial source will be used to source the project. For reducing the number of alternative from eleven to three the Evaluation Matrix is used.

An evaluation through the help of several surveys which are about bureaucratic situation, political situation, country situation and financial situation of those eleven countries is used to build up the decision matrices. To obtain data for financial

situation, cost-benefit analyse is used. Also by jugding the previous experiments of the construction company, the residential project is chosen as a start-up project.

After those decisions, Analytical Hyerarcy Process (AHP) was used to choose one country out of three alternatives to define where the prospective project will be built. While using AHP the software; Expert Choice Pro was used to ease up the whole process and to avoid potential mistakes.

The data obtained by surveys made with contractors, businessmen, sub-contractors, suppliers, local agents and nongovernmental organizations are used to prepare the data for the Expert Choice software. As a result, Moldova is selected as the most suitable country for the construction investment.

To define with what resource would be used to finance the project, Kepner-Tregoe Matrix is used and thus the owners's equity would be found as the most suitable resource of investment.

To double-check the risen ideas, the company's board of management is gathered to shoot a SWOT analysis to see the pluses and minuses of the ideas. And consequently, the board of management must decide the benefits of this investment will be more than its losses, as the company concerns about finance the most amongst of all the other factors.

To minimise the overlook, the company must grade its ideas by questions and made yes/no analysis. As a result the investment should have seemed desirable. And then the Moldovan construction industry is deeply investigated to understand profitabilty and workability in this country. It is realised that new construction rates are lower than as it must be, however the demand for new buildings is high and with the new laws and regulations about construction will improve construction industry rapidly.

A mid-sized Turkish construction company must begin its activies to secure its position in Moldova. Despite the construction industry is not where it must be, the next five years will be a big push upwards.

Within the near future, there will be new laws and regulations on construction and energy saving which will lead to a huge amount of cash flow in the country. After all of the analyses, Republic of Moldova is chosen for prospective projects even though it does not seem as the most profitable project in terms of finance.

In an effort to verify the adopted decision whether it is beneficial for the construction company, Moldova construction industry is deeply investigated and it is seen a project in Moldova might be feasible.

In the sixth chapter, a comparison study is performed to compare the company's existing working area Kahramanmaras in Turkey with Chisinau in Moldova for the future intentions. This comparison is made in bureaucratic, managerial, technical and financial aspects.

In the case study, an elaborative comparison is made for the prospective project to clarify whether the construction company will choose to expand to Moldova or prefer to stay in its own precincts. The case study compares town of Kahramanmaras, Republic of Turkey with town of Chisinau, Republic of Moldova in aspects of bureaucratic, managerial, technical and financial views and data.

Notwithstanding that as an alternative Kahramanmaras town seems more advantageous in bureaucracital, managerial and technical domains, selection of the

Chisinau alternative would be having a strong influence on the investor to be chosen as it is financially several times more profitable than Kahramanmaras alternative.

Consequentially, the comparison study demonstrates that decision making of a construction investment depends on multiple criteria, while each criterion has different weights on affecting the decision. In this thesis, the financial criteria is the most efficacious, however not solely enough by itself, hence Chisinau city will be selected for the next construction project of Metsel Construction Co. Ltd. With the latter analysis even though Kahramanmaras is more likely to be chosen, the financial concern is found worthed to choose the first alternative; Chisinau, Moldova. This seems paradoxial as Moldova is not the most profitable country in the Balkans. However, the company is willing to take risk until some acceptable point in proportion with profit, but after some point even the profit is not sufficient for the company to take the risk.

While expanding to an unknown land, a mid-sized Turkish construction company will take a lot of risks, but during allocation of these risks; the profit and the workability will stand out across many factors such as experience, working scale, scope of work, the official holidays of any of the Balkan countries, slight technical differences on construction techniques, the variabilities about weather condition in each of the countries.

But as mentioned before; profit is not enough by itself to venture, however it is not sufficient to avoid the risk, there must be other factors for avoiding the risk. But these factors' weights must be enough for effecting the decision model which is built in this model.

Balkan countries are averagely ten to twenty years behind of the Central European countries in many aspects, especially construction industry. But while the eastern part of the Planet Earth is rising up economically, socially and technically, the Balkans will not stay as audience only, it will also join to this improvement and will fight to the last drop of blood to give its citizens a better life.

Maybe a small, but a very active country, Moldova will join to this fight in the first frontier, and no matter it takes, the new laws on the construction industry will be released. Therefore all of the construction industry will rise up, and in three to five years this new trend must be caught by the mid-scaled Turkish construction companies, which are willing to participate in the investments in the Balkans.

The decision model and the data in this thesis, are based on mathematical and social aspects of construction industry, there are many criteria modules and sub-modules. These modules and sub-modules can be modified, multiplied, verified, minimised and diversified to reach more elegant, accurate, enhanced, trustable, useful and successful results on investment.

The author of this thesis aimed to reveal a decision taking model which is very flexible and fluctuant to satisfy the decision maker and to give accurate results. This primary model reaches a certain result which is in the progress of trial. When the results of this trial will be obtained, it can be compared to the decision model and it can be seen if the desired decisions were taken.

Amongst eleven Balkanic countries, Moldova seems the most investable country. However it is not the most profitable, or most comfortable, or most popular. The decision making of humankind depend on many variables and each one may give different weight on the decision criteria.

1. GİRİŞ

Bu tezde Balkan’larda bulunan Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Romanya ve Moldova ülkelerinin coğrafi verileri, nüfus bilgileri, yönetimleri, ekonomik göstergeler, iletişim bilgileri ile ulaşım ve taşımacılık bilgileri ülke bilgileri altında incelenerek bu hususların çalışılabilirliğe etkileri analiz edilmiştir, sözkonusu bilgiler ekte mevcuttur. Bu on bir ülke Balkan ülkeleri olarak anılacaktır. Ayrıca Balkanlara açılmayı düşünen orta ölçekli Türk müteahhitlik firması ise yüklenici firma olarak anılacaktır. Aşağıdaki çizelgede Balkan ülkelerinin ilerdeki karar aşamalarında kullanılacak puanlandırmalar için kullanılan bir takım veriler gösterilmiştir:

Çizelge 1.1: Balkan ülkelerinin nüfus, nüfus artış hızı ve gayri safi yurtiçi hasıla verileri. [1]

Ülke	Nüfus	Nüfus Artış Hızı	GSYİH (2011 verileri)
Slovenya	1.996.617	-0,185%	\$29.100
Hırvatistan	4.480.043	-0,920%	\$18.300
Bosna Hersek	4.622.292	-0,003%	\$8.200
Sırbistan	7.276.604	-4,640%	\$10.700
Karadağ	657.394	-0,633%	\$11.200
Kosova	1.836.529	Veri yok	\$6.500
Arnavutluk	3.002.859	0,280%	\$7.800
Makedonya	2.082.370	0,237%	\$10.400
Bulgaristan	7.037.935	0,796%	\$13.500
Romanya	21.848.504	-0,260%	\$12.300
Moldova	3.656.843	-1,014%	\$3.400
Temmuz 2012 - CIA World Factbook			

Bu tezin ikinci bölümünde Balkan ülkelerinin kalkınma stratejileri, gelecekteki beklenti ve eğilimleri, bu ülkelerde yabancı şirket kurulum mevzuatları ve bu ülkelerin yatırım şartları ile mevcut bulunan teşvikler ortaya konularak bu hususların bu ülkelerdeki çalışılabilirliğe etkileri incelenerek daha sonraki analiz tabloları için altyapı hazırlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise Balkan ülkelerinin Türkiye ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri değerlendirilecek, bu ülkeler ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar tespit edilerek bu ilişkilere etkileri göz önünde bulundurulacak, bu ülkelerle Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler ve karşılıklı anlaşmalar ortaya konulacak ve sözkonusu ülkelerin Türkiye'ye uyguladığı vize rejimi tespit edilerek bu elde edilen veriler ilerdeki değerlendirme tablolarına entegre edilerek bu tablolar daha da detaylandırılacaktır.

Dördüncü bölümde ise literatürde tanımı yapılan karar verme kriterleri sayesinde proje türü seçimi yapılacaktır. Bu kriterler arasında Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli kullanılarak belirli bir sayıdaki karar verme kriteri arasından uygun karar verme modelleri seçilmiştir. Proje türü seçimi için bir karar ağacı kullanılacaktır. Bu karar ağacı geliştirilirken şirketin geçmiş deneyimleri ve gelecekte beklenenleri göz önünde bulundurularak konut projesi tercih edilmiştir. Gelenekçi yapısı ve içsel dinamikleriyle paralel olarak karar verme eğiliminde olacak yüklenici firmanın finansman türü seçiminde Kepner-Tregoe Matrisi kullanılarak firmanın kendi özkaynaklarını kullanarak planladığı açılımı gerçekleştirmesi hem daha emniyetli hem de daha tercih edilir olduğu tespit edilmiştir.

Beşinci bölümde on bir adet olan ülke sayısı elde edilen veriler ve yapılan görüşmeler ışığında yapılan puanlama sonucu değerlendirme matrisi kullanılarak üçe düşürülmüştür. Bu elemanın sonucunda Moldova, Bosna Hersek ve Makedonya ülkeleri en yatırım yapılması üç Balkan ülkesi olarak tespit edilmiştir. Daha sonra bir Analitik Hiyerarşi Süreci yazılımı olan Expert Choice Pro yazılımının elde edilen veriler ışığında kullanılarak analiz yapılması sonucunda Moldova bu üç Balkan ülkesi arasında en yatırım yapılması ülke olarak tespit edilmiştir. Daha sonra Moldova inşaat sektörü detaylı bir biçimde incelenerek bu sektörün altyapısı ile ilgili veriler, ülkedeki istihdam durumu, Türk müteahhitlik firmalarının ülkedeki faaliyetleri, sektörün genel mesele ve sorunları, ülkenin inşaatla ilgili mevzuat ve standartları, inşaat sektörünün kaynakları ve çevre şartları, altyapı ve konut sektörlerinin bugünü ile inşaatın ülke ekonomisindeki yeri incelenerek bu ülkedeki çalışabilirlik mevcut analize eklenerek kıyaslama yapılarak şirketin tespit ettiği ülkeye açılmasının mı yoksa bulunduğu bölgede kalmasının mı daha avantajlı olduğu belirlenmeye çalışılacaktır.

Sonuç olarak karşılaştırma çalışması farklı bir ülkede yatırım yapmak isteyen bir yüklenici firmanın karar alımında katsayıları firmanın hedef ve fikirleriyle paralel olacak birçok kriterin müdahil edilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu katsayılar

kararın kendisini etkileyebileceğinden çok hassas bir biçimde tespit edilmeleri gerekmektedir. Bu tezde tek başına bir karar alma sebebi olmasa da finansal kriterlerin karar alımında en önemli faktör olduğu görüşüne ulaşılmıştır. Bu sebepten Kahramanmaraş ilinin bürokratik, siyasal ve teknik konularda daha tercih edilebilir gözükmeye rağmen, Kişinev'in en karlı Balkan başkenti alternatifi olmamasına karşın yurtdışına açılım riskine değecek bir alternatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum çelişkisel gözükse de yüklenici firma muhtemelen bir noktaya kadar karlılıkla doğru orantılı olarak risk alma eğilimine girecektir. Ancak sözkonusu noktadan sonra firma daha fazla risk alırsa istenmeyen sonuçlar doğabilir.

1.1 Çalışma Konusunun Belirlenmesi

Çalışma konusu orta ölçekli bir Türk inşaat firmasının Balkanlara açılmasında yatırım tercihi için model çalışması ile ilk düşünceler yazar yüksek lisans eğitimini sürdürürken Proje Yönetimi dersi esnasında oluşmaya başlamıştır. Orta ölçekli bir aile şirketi olan Metsel İnşaat'ın Balkanlara açılma fikri yazarı bu konuda nasıl detaylı bir analiz yapabileceği sorusuna itmiştir. Yüksek lisans eğitimi boyunca aldığı dersleri gerçek hayatta nasıl kullanabileceği soruları yazarın kafasında soru işaretleri uyandırırken, bu konuda tez danışman hocasına yazar tarafından sorulan sorular bu analizin kısa sürmeyecek bir çalışma olmadığı, bu konuda detaylı bir çalışma yapılması gerektiği kanısını güçlendirmiştir. Daha sonraki Balkan ülkeleri seyahatleri esnasında yazarın görüştüğü bir inşaat firmasının yetkilisini tarafından belirtilen, "Sırbistan'da inşaat projeleri memleketimize kıyasla birkaç kat daha karlı, ancak Bosna'da daha az kar olmasına rağmen bu ülkede biz Türk firmaarın istikrar ve işyapabilirliği daha yüksektir." şeklindeki görüşü, yazarda bu konuyu sistemli bir biçimde bilimsel olarak analiz etmesi gerektiği düşüncesini oluşturmuştur. Şirket yetkilisi bu açıklamayı engin deneyimlerine dayanarak yapmıştır. O zaman bu tecrübelerin yalnız inşaat ve ekonomiyle ilgili olan verilerle değil, aynı zamanda inşaat sektörünü ilgilendiren sosyal, tarihi, bürokratik, politik, v.s verilerle beraber entegre edilerek uygun bir karar verme modeli geliştirilmesi daha sağlıklı analizler yapılabilmesini kılabilir. Çünkü eğer şirketler geçmişteki deneyimlerine dayanarak yatırım kararları verebiliyorsa, bu karar verme mekanizması daha sistemli bir şekilde modellenerek daha sağlıklı kararların alınabilme ihtimali daha yüksektir.

Bu düşüncelerin şekillenmesinden sonra yazar tarafından yapılan incelemelerde bu konuda birçok pazar araştırması yapıldığı ancak bu araştırmaların sadece kar tabanlı olduğu sonucuna varılmıştır. Uluslararası çalışan yüklenici, alt-yüklenici, ticaret, danışmanlık firmaları ile devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile yazar tarafından yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilere dayanarak karar verme sürecinde ekonomik verilerden başka kriterlerin de dahil edilmesi gerektiği kanısı oluşmuştur. Bu konuda yazarın gerçekleştirdiği görüşme ve mülakatlara dayanılarak, bir puanlama sisteminin referans alınıp ülkelerin kıyaslanmasının kolaylaşacağını tespit edilmiştir. Bir projenin karlılığı ve yapım süresi teknik olarak tespit edilebilir veriler olsa da bu süreci etkileyen birçok farklı hususta mevcut gözükmemektedir ve bunların bir şekilde proje planlamasına dahil edilmesi gereklidir. Bu sayede orta ölçekli aile şirketlerinin mevcut coğrafi konumunda mı yatırımlarına devam edeceği yoksa Balkan ülkelerinden birisini seçerek bu ülkeye mi yatırım yapacağı sorusuna pratik ve etkili bir model oluşturma amacıyla yazar tez çalışmalarına başlamıştır.

1.2 Amaç

Çalışmanın ana amacı deneyimli bir uluslararası inşaat firmasının birkaç hafta içerisinde yaptığı bir analizi daha detaylı, sistemli ve genişletilmiş veriler kullanarak modellemektir.

Bu model insan beyninin sahip olduğu kadar içsel keskinlik içermese de bu açığını daha fazla veriyi kombine ederek kapatmaya çalışmıştır. Yani kısacası insan beyninin bir anda eşzamanlı olarak analiz edemeyeceği kadar veriyi bir arada analize dahil etmeye çalışılmıştır. Tecrübeye dayalı kararların bilimsel bir dayanağı olmamakla beraber bu kararların matematiksel olarak modellenerek bilimsel bir temel üzerinde yükseltilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın diğer bir amacı ise elde edilen modellerin de yardımıyla alınan kararların doğruluğunu karşılaştırarak şirketin açılım isteğini de sorgulamaktır. Yani şirketin halihazırda iş yaptığı Kahramanmaraş ili ile karar kriterleri sonucunda tespit edilen Kişinev ili karşılaştırılarak bu kararın alınacak risklere karşı değip değmeyeceği sorgulanmıştır. Oluşturulacak modelin yeterince güvenilir olmaması durumu bile kararın yerindeliğinin sorgulanmasına yol açabilecektir.

1.3 Çalışmanın Özellikleri

Yapılan çalışma hem amacı hem de konuya bakış açısından incelenen diğer tez çalışmalarına göre önemli farklılıklar göstermektedir. Diğer çalışmalarda bir karar alımı genellikle karlılık tabanında gerçekleşmektedir. Ancak bu çalışmadaki farklılıklar ve çalışmanın genel karakterlerini aşağıdaki şekillerde ifade etmek mümkündür:

- Literatür incelemesi sonucu Türkiye’de bu konuda bu kadar kapsamlı bir karar modeline rastlanmamıştır.
- Literatürde tespit edilebilen çalışmalar, elde edilen modelin ihaleyi yapan kurum tarafından kullanılması amacıyla tasarlanırken, bu çalışmada yurtdışında yatırım yapmayı isteyen orta ölçekli Türk müteahhitlik firmaları tarafından bir rehber olarak kullanılabilecek bir karar alma mekanizması elde edilmeye çalışılmıştır.
- Literatür taraması sırasında modellemelerde tek ülke incelemesi yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmada ise büyük bir coğrafi bölge incelenerek çok sayıdaki alternatif arasından seçim yapılarak yüklenici firma açısından seçenekler çoğaltılmaya çalışılmıştır.
- Çalışmanın temelini bina tipi projeler oluşturmaktadır, çünkü orta ölçekli Türk firmalarının büyük bir bölümü bina yapımında deneyimlidir.
- Çalışmada yapılması planlanan yatırımlar yüklenici firmanın kendi özkaynaklarıyla yapılması tercih edilmiştir, çünkü yapılan görüşmeler sonucunda orta ölçekli Türk yüklenici firmalarının karakteristik olarak ellerindeki özsermaye oranında iş yapma eğiliminde olan geleneksel yönetim sistemine sahip oldukları tespit edilmiştir.

1.4 Yöntem

Bu bölümde çalışmada kullanılacak yöntemler detaylı olarak açıklanacaktır. Çalışma içerisindeki kullanım alanları ise daha ilerdeki bölümlerde detaylı bir biçimde gösterilecektir. Özet olarak, yapılan çalışmada uluslararası inşaat sektörüyle ilgili olduğu düşünülen tüm kişi ve kurumlardan toplanabilen veriler, firma yetkililerinin

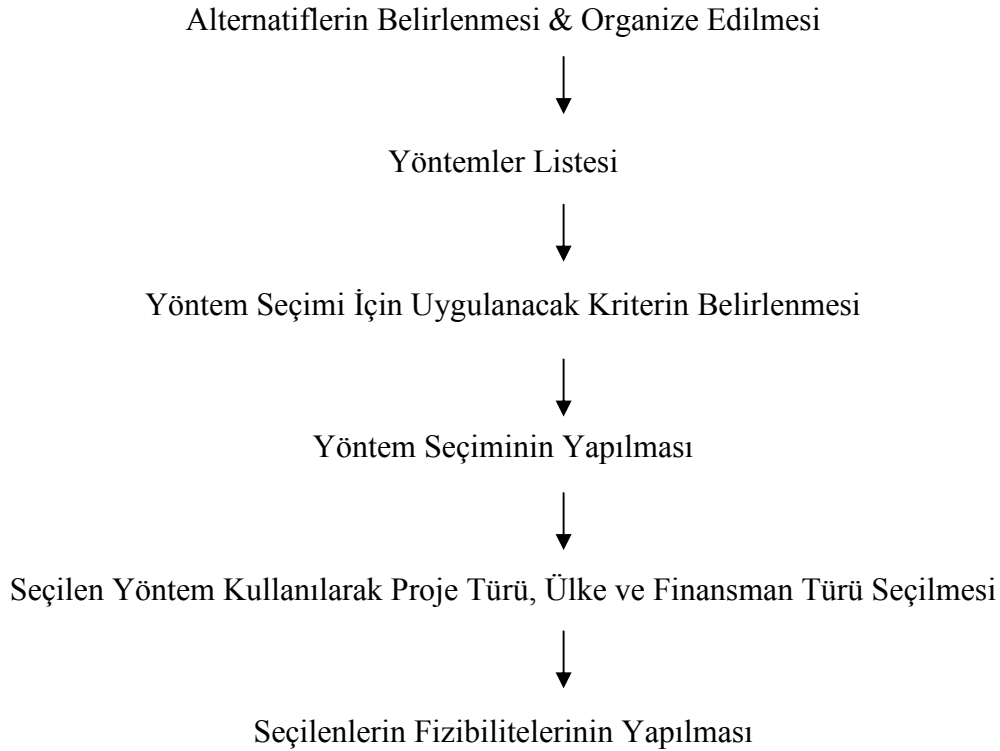
düşünce ve deneyimleriyle paralel bir biçimde modellenerek bir analiz yapılarak ülke bazında ve proje bazlı bir modelleme oluşturulması hedeflenmiştir.

1.4.1 Karar verme kriter seçimi

Proje türü, ülke ve finansman türü seçiminde yapabilmek için bir takım karar verme kriterleri incelenecek ve içlerinden en uygun olanları seçilerek bu kriterler üzerinden seçim yapılacaktır.

Balkan ülkelerinden birinde inşaat yatırımı yapacak bir yatırımcı firmanın karşısına çıkacak ilk sorular “NE İÇİN?” , “NEREDE?” ve “NASIL?” soruları olacaktır.

Bu sorulardan ilki olan “NE İÇİN?” sorusu ne tür bir proje için yatırım yapılacağı sorusudur. Her yatırımcı en karlı projeye yatırım yapma isteği taşır. Ancak yatırımcının elinde olmayan bazı nedenler onu belirli bir yönde ilerlemeye mecbur kılabilir.

Şekil 1.1: Karar verme kriterlerinin seçim mekanizması.

Bu gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda belirli bir profildeki yatırımcı grubunun proje türü, yatırım yapılacak ülke ve yatırımın ne gibi türde kaynaklarla finanse edilebileceğine karar verebilmesi için karşısına bir takım karar verme mekanizmaları çıkacaktır. Bu mekanizmalar teker teker incelenecek ve içlerinden en

uygun olan kombinasyon oluşturularak yatırımcının sağlıklı bir karar verebilmesi sağlanacaktır.

Balkanlar’da bir ülkede yatırım kararı verebilmek için yirmi dokuz adet karar verme mekanizması incelenmiştir. Bu karar verme mekanizmaları sırasıyla; ABC analizi, Analitik Hiyerarşi Süreci yaklaşımı, Gizli Oylama, A-T-A-R modeli, Değerlendirme Kontrol Listesi, Mutabakat Tespiti (Consensus Mapping), Fayda-Maliyet Analizi, Karar Ağacı, Delphi Tekniği, Değerlendirme Matrisi, Başarısızlık Durumu ve Etkileri Analizi (Failure Modes and Effects Analysis), Kuvvet Alanı Analizi, Ağ Analizi (Grid Analizi), Fikir Savunma (Idea Advocate), Etki Analizi (Impact Analysis), Kano Modeli, Kepner Tregoe Matrisi, Yenilik Albeni ve Fizibilite Çalışması (Novelty, Attractiveness, Feasibility Study), Sembolik Grup Tekniği (Nominal Group Technique), Eşli Mukayese Analizi (Paired Comparison Analysis), Pareto Analizi, Artı Eksi ve İlginçlik Analizi (PMI Analysis), Önceliklendirme, Tekrarlı Soru Diagramları, Yapışık Noktalar (Sticking Dots), Avantaj Dezavantaj Fırsat ve Tehdit Analizi (SWOT Analysis), Mucidin Sorunlarını Çözme Teorisi (Rusçası: Teoriya Resheniya Izobretatelskikh Zadatch), Değer Analizi, Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli. Bu karar mekanizmalarından en uygun olanları yine söz konusu sistemlerin içerisinde bir mekanizma olan Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli kullanılarak seçilmiştir. Bu karar verme mekanizmaları aşağıda sıralanmıştır:

Çizelge 1.2: Tezde kullanılan karar verme mekanizmaları.

Karar Yöntemi	Yöntemin Özellikleri	Tez İçerisinde Kullanım Alanı
Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Analizi	Analizi Tek kişi yapabilir. Nitel ve fikir tabanlıdır.	Tez İçerisinde Verilecek Tüm Kararların Ne Şekilde Verileceğini Belirlemek İçin
	Fikrin fizibil olup olmadığını kontrol etmede verimli bir araçtır.	
	Fikir yürütülmesi hususuna gerekli dikkati çeker	

Karar Ağacı - Decision Trees (Tree Diagram, Influence Diagram)	Birçok farklı alanda uygulama imkanı	Yatırım Yapılacak Proje Türünün Seçimi
	İhtimaller belirlenirken dikkatli olunmalıdır	
	Analiz bir kişi tarafından yapılabilir	
	Karar alımında detaylı bir bakış açısı sağlar	
	Kompleks problem çözümü için işe yarar bir araçtır	
	İstatistiksel olarak güvenilirliği kanıtlanmıştır	
	Bilgisayar desteği mevcuttur	
Kepner Tregoe Matrisi	Detaylı analizler yapılabilir	Yatırımlarda Kullanılacak Finansman Türü Seçimi
	Çok karmaşık seçimler dikkatle yapılmalıdır	
	Fikir seçiminden çok daha fazlası yapılabilir	
	Birçok farklı alanda uygulama imkanı vardır	
	Tarafsız bir seçim yapılabilir	

Fayda-Maliyet Analizi	Finansal veriler için biçilmiş kaftandır	Değerlendirme Matrisindeki Kriterlerden Birisi Olan Parasal Hususlar İçin Veri Hazırlanması
	Kullanımı kolaydır	
	Geniş kullanım alanları mevcuttur	
	Farklı seviyelerde karmaşıklığa sahip olabilir	
	Genellikle ticari amaçlı analizlerde kullanılır	
	Analiz bir kişi tarafından yapılabilir	
Değerlendirme Matrisi - Evaluation Matrix (Decision Matrix, grid analysis, etc.)	Birçok farklı alanda uygulama imkanı	Yatırım Yapılacak Ülke Sayısını Sadeleştirme
	Puanlama kriterleri dikkatle belirlenmelidir	
	Analiz bir kişi yada grup tarafından yapılabilir	
	Hayati faktörlerin detaylı bir şekilde analiz edilmesine imkan verir	

Analitik Hiyerarşi Süreci - (Analytical Hierarchy Process)	Birçok farklı alanda uygulama imkanı	Sayıları on birden üçe düşürülen olası yatırım ülkelerinin (Moldova, Bosna Hersek, Makedonya) Parasal Hususlar, Siyasal Hususlar, Bürokratik Hususlar ve Ülke Durumu Açısından Kıyaslanması
	Ağırlıklar belirlenirken dikkatli olunmalı	
	Kriterleri belirlerken dikkatli olunmalı	
	Karar verme aşamasında detaylı bir araç olarak kullanılabilir	
	Kompleks problem çözümü için işe yarar bir araçtır	
	İstatistiksel olarak güvenilirliği kanıtlanmıştır	
	Bilgisayar desteği mevcuttur	
SWOT Analizi - SWOT Analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis)	Analiz bir kişi yada grup tarafından yapılabilir	Yatırım Ülkesi, Proje Türü ve Finansman Türü Seçimlerinin Nihai Karar Öncesi Son Değerlendirmesi
	Geniş kullanım alanları mevcuttur	
	Genel fikir seçimleri için uygun değildir	
	Kullanımı kolaydır	
	Genellikle ticari amaçlı analizlerde kullanılır	

İncelenen yirmi dokuz adet karar mekanizması içerisinde Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli yardımı ile altı adet karar mekanizması belirlenmiştir ve bu

mekanizmalar proje türü, yatırımın yapılacağı ülke ve finansman türü seçilmesi yolunda kullanılmıştır.

Söz konusu ülkelerin bir kısmında ihale konusunda eksik bilgi bulunmasından dolayı bu ülkelerin ihale sistemlerinin avantaj, dezavantaj ve karlılıkları karşılaştırılamamıştır. Bundan dolayı yatırımcının arsa karşılığı daire vermek ya da arsayı satın almak suretiyle konut yapımı şeklinde yatırım gerçekleştirmesi yeni gireceği bir ülkeyi tanınması ve bu ülkede tutunması hususunda elzemdir. İlk yatırımını bir riske girerek gerçekleştirecek yatırımcı daha sonra sistemini öğrendiği ülkede her türlü projenin karşılaştırmasını çeşitli karar verme kriterleri yardımı ile gerçekleştirebilir.

1.4.3 Vroom-Yetton-Jago durumsallık modeli

Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli yapılacak yatırımın türünün, nerede yapılacağını ve bu esnada hangi türde finansmanın kullanılacağını tespiti için kullanılmıştır. Bu modele göre fikir değerlendirme süreci fikrin yürütülmesi aşamasına da dahil olmalıdır. Uygulanamayacak iyi bir fikrin kullanışlılığı da yoktur. Bu model bir fikrin yürütülmesi için gerekli karar vericiyi belirlemek için çok elverişlidir. Söz konusu yatırımcının yatırım yapmak amacıyla birçok karar vermesi gerekmektedir. Bu kararları verirken de bir yatırımcı için yirmi dokuz adet karar verme modeli mevcuttur. İşte bu modellerin içerisinde en uygun karar verme modellerini seçebilmek için öncelikle Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli kullanılmıştır.

Bu model beş farklı yönetsel karar verme usulü belirlemiştir. Bu sistemler, adları A1 ve A2 olan iki adet otoriter, adları C1 ve C2 olan iki adet danışmaya dayalı, ve adı G2 olan grup kararına dayalı toplam beş adet karar verme usulüdür.

Bu usullerin karakterleri şu şekilde olacaktır:

A1 Otoriter: Tamamen otoriterdir. Lider o anda elinde bulunan bilgilere dayanarak tek başına karar verip problemi çözer

A2 Otoriter: Lider yardımcılarında veya astlarından gerekli bilgileri toplayarak tek başına karar verir. Lider bilgi toplayacak olan yardımcı ve astlarına bu bilgiyi ne amaçla kullanacağını belirtmeyebilir. Alt elemanların problemin tespitinde ya da çözüm üretiminde bir etkileri yoktur. [2]

C1 Danışmacı: Birebir tartışmalar gerçekleşir. Lider ilgili yardımcı ve astları ile problemi birebir şahsen paylaşır, onların fikir ve önerilerini grup oluşturmada teker teker toplar. Daha sonra kendi kararını verir. Bu karar alt elemanlar tarafından etkilenebilir de etkilenmeyebilir de.

C2 Danışmacı: Grup tartışması gerçekleşir. Lider problemi alt elemanlarla yapacağı grup toplantısında paylaşır. Toplantıda onların fikir ve önerilerini toplar. Ancak yine de alacağı kararda bu fikir ve önerilerin etkisi olmayabilir.

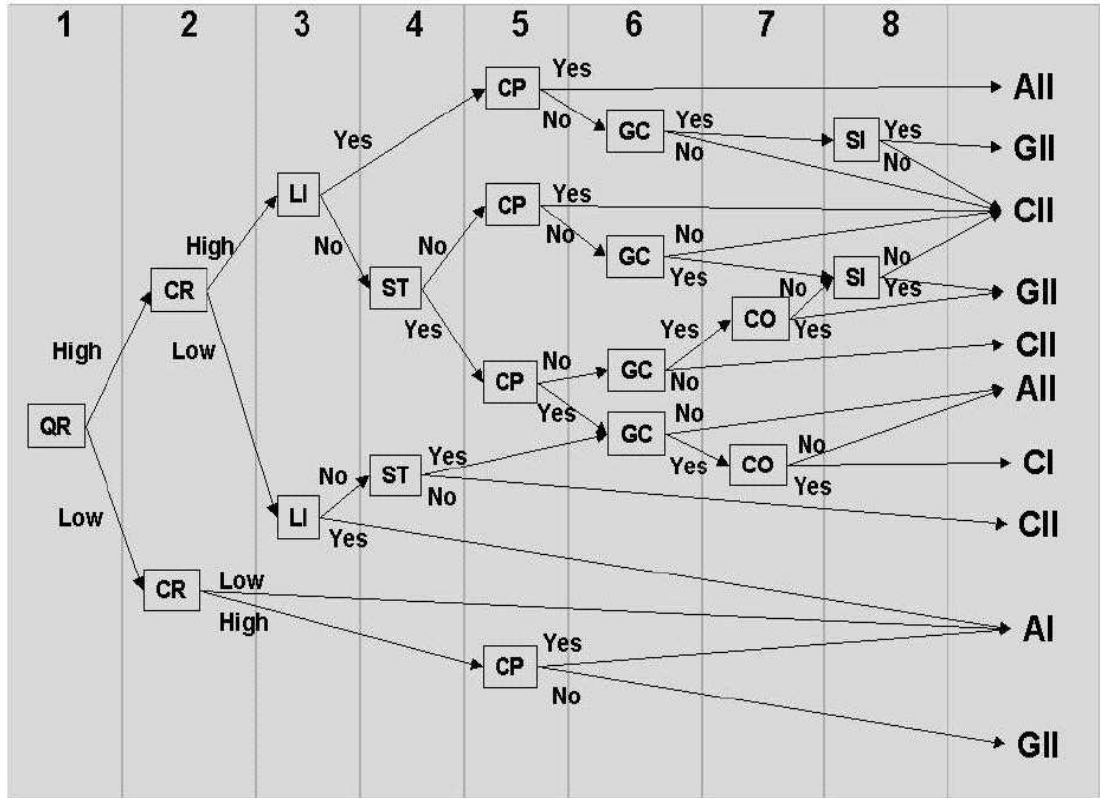
G2 Grup: Grupsal fikir birliğine dayanır. Lider problemi alt elemanlarla paylaşır. Hep birlikte alternatifler üreterek bir fikir birliğine gitmeye çalışırlar. Liderin buradaki görevi karar vericilikten çok yönlendirici ve kolaylaştırıcılıktır. Ayrıca lider gerekli konuların tartışılacağını garanti altına alır. Lider gruba kendi fikirlerini de onları baskı altında almamak kaydıyla sunar.

Vroom-Yetton-Jago Modelinin mantığı takım kararının önemli olduğu noktalarda otoriter kararların iyi olmayacağını, öte yandan alt elemanları her karara müdahil etmenin gereksiz olduğunu çünkü bu elemanların karar verirken eldeki kıt kaynakları verimsiz kullanabileceklerini söylemektedir. Bir fikrin gerçekleştirilebilmesi için bir kişinin liderlik rolünü üstlenip kendi başına kararlar verebilmesi gerekmektedir.

Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli aslında bir karar ağacı modelidir. Bu modelde sekiz adet evet/hayır sorusu bulunur. Bu sorulara sırasıyla cevap verilerek şeklin solundan sağına doğru ilerlenmelidir. Aşağıdaki sorular; kalite ihtiyacı (Kİ), mutabakat gerekliliği (MG), liderin fikirleri (LF), problem yapısı (PY), mutabakat ihtimali (Mİ), hedef örtüşmesi (HÖ), astların çatışması (A.Ç), astların fikirleri (AF)'nin seviyelerinin belirlenmesi için sorulmaktadır. Bu sorular aşağıdadır:

1. Kalite İhtiyacı (Kİ): Kararın teknik özelliği ne kadar önemlidir?
2. Mutabakat Gerekliliği (MG): Astların karar üzerindeki fikir birliği ne kadar önemlidir?
3. Liderin Fikirleri (LF): Liderin kendi başına karar vermek için elinde yeterli bilgisi var mıdır? [2]
4. Problem Yapısı (PY): Problem iyi tanımlanmış, iyi organize edilmiş midir? Çözüm yolu için ipucu vermekte midir?

5. Mutabakat İhtimali (Mİ): Lider kararı tek başına verseydi, astlarının bu kararı onaylama ihtimali var mıdır?
6. Hedef Örtüşmesi (HÖ): Alt elemanlar problem çözme hedefini gütmekte midirler?
7. Astların Çatışması (A.Ç): Alt elemanlar arasında yapılan tercih üzerinde çatışma olası mıdır?
8. Astların Fikirleri (AF): Alt elemanların karar vermek için gerekli bilgisi var mıdır?

Şekil 1.2: Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli Karar Ağacı. [2]

Bu şekil incelenip sorular cevaplandığında kararın teknik özelliğinin öneminin ağır bastığı görülmektedir. Ancak orta ölçekli şirketlerin yapıları gereği patronları otoriter karar verme eğilimindedir. Bu nedenden ötürü astların karar üzerinde mutabakat sağlamaları lider açısından bir öneme sahip değildir. Ayrıca lider olan şirket sahibinin tek başına karar verebilecek bilgi donanımına sahip olduğu var sayılmaktadır, bu nedenden şekilde A1 Otoriter türde karar verme mekanizması sonucuna varılmaktadır.

Bu varsayımların ışığında yatırımcı şirketin lideri proje türü, ülke ve finansman seçiminde kendi kararlarını uygulayacaktır. Ve yapacağı puanlamalarda kendi

topladığı bilgilere dayanacaktır. Ancak bahsedilen lider kendi kararlarının doğruluğunu çeşitli aşamalarda tekrar tekrar kontrol edecektir. Bu kontrollerden ilkini kendisine şu soruları sorarak yapacaktır:

1. Bu yatırım şirkete değer katacak mıdır?
2. Bu projeye atılma maliyeti risk edilmeye değer mi?
4. Projenin gereksinimleri zamanla değişecek midir?
5. Proje kar edebilmek için gerekli niteliklere sahip midir?
6. Projenin bir alternatifi var mıdır?
7. Değerlendirme kriterlerinde son zamanlarda bir değişiklik olmuş mudur?
8. İş yatırımcı olarak mı, yüklenici olarak mı, geliştirici olarak mı yapmak daha avantajlıdır?
9. Projeyi gerçekleştirebilmek çok karışık mıdır?
10. Yatırım yapılacak ülkenin vatandaşlarının ve oradaki Türklerin fikri sorulmalı mıdır?
11. Bazı ufak değişikliklerle karı arttırmak mümkün müdür?
12. Benzer bir projeyi Türkiye’de yoksa Balkanlarda mı yapmak mı daha karlıdır?

1.4.3 Değerlendirme matrisi

Değerlendirme matrisi; karar matrisi, grid analizi, AHP matrisi, teklif karar matrisi, mukayese matrisi, alternatif karar matrisi, önem matrisi, performans matrisi, ölçülmüş kıstas kriteri tekniği, fırsat analizi, puanlandırma cetveli, skor matrisi, ağırlıklı kriter matrisi, fayda-maliyet matrisi, seçenek/kriter matrisi gibi birçok isimle anılabilmektedir. Bu bahsedilen isimler arasında ince ayrımlar mevcut olsa da temelde yaptıkları işlevler aynıdır. [3]

Değerlendirme matrisinin temel hedefi birçok faktör ve kriter açısından bir fikri değerlendirmektir. Bir fikrin nitelik ya da kriterlerini değerlendirirken bu matrisi kullanmak çok elverişli olacaktır. Değerlendirme matrisinin birçok farklı alanda uygulama alanları mevcuttur. Ancak bu matrisi verimli bir şekilde kullanabilmek için skor kriterlerinin çok dikkatli seçilmesi gerekmektedir. Hayati etkenlerin bir kişi ya da grup tarafından derinlemesine detaylı bir şekilde analiz edilmesini sağlayan bir tekniktir. Uygulanabilir potansiyel fikirlerin içerisinde en uygununu seçmek

amacıyla kullanılır. Bunun yanı sıra problem çözmek için de uygun bir yöntemdir. Değerlendirme matrisi seçeneklerin birbirlerine karşı olan göreceli avantaj ve dezavantajlarını sıralamaya imkân tanır. Değerlendirme matrisi karar vericilere problemlerini aşağıdaki şekillerde yapılandırma ve daha sonra da çözmeye imkânı verir:

- Listelenmiş kriterlere göre ihtiyaçlarını belirlemek ve önem sırasına göre derecelendirmek
- Farklı çözümleri değerlendirmek, puanlandırmak ve mukayese etmek
- En uygun olan çözümü seçmek

Değerlendirme matrisi temelde nihai bir karar alınması amacıyla belirlenen kriterlerin bu karar açısından birbirlerine göre önem derecelerini; bir alternatif, seçenek ya da çözüm listesini belirli bir sistem içerisinde karşılaştırmak suretiyle sıralandıran bir düzen sistemidir. Karar matrisi böylelikle iki boyutlu bir matristir.

Modül: Fikir Değerlendirme

Farazi matriste C1, C2, C3 olan üç adet kriter birbirlerine göre olan ağırlıklarına göre nihai karar alımında roller üstlenmektedirler. Öte yandan Seçenek A, Seçenek B ve Seçenek C olan üç adette alternatif mevcuttur. [3]

Farz edelim nihai kararı belirleyecek olan C1, C2 ve C3 kriterlerini ağırlık puanlarını sırasıyla 1, 2 ve 3 olarak tanımladık. Ayrıca tümü makul gözüken A, B ve C olan üç adette seçenek (alternatif) belirledik. Puanlandırma 0-5, 0-10, 0-100 v.b aralıklarda olmalıdır. Bu alternatiflerin tümünü puanlandırdıktan sonra alternatiflerin skorları şu şekilde hesaplanmalıdır:

Skor = Puan x Ağırlık

Toplam Skor = TOPLAM (Skorların toplamı)

1.4.3 Analitik hiyerarşi süreci

Analitik hiyerarşi süreci (Analytical Hierarchy Process) fikir değerlendirme ve karar alma amacıyla yapılan hiyerarşik yaklaşımdır. Bu yaklaşım bir fikri birçok kriter açısından değerlendirir ve bu fikirleri birbirlerine göre olan önem sıralandırır.

AHP çok karmaşık bir yöntemdir, ancak bu karmaşıklık karmaşık problemlerin çözümleri için uygun altyapıyı da oluşturmaktadır. Birçok uygulama alanı mevcuttur

ancak kriterler çok dikkatli seçilmelidir. Bu yöntemle benzeyen diğer yöntemler “Ağırlıklandırma ve Puanlandırma” ve “Eşleştirilmiş Mukayese Analizi”dir.

AHP hedef karar ya da amacı üzerinde hiyerarşik bir biçimde basamaklanan kriter ve alt-kriterlerden meydana gelmektedir. Hiyerarşinin tüm aşamalarında ikili mukayeseler yapmak suretiyle kriterlerin önemini farklı skalalar (yüzde ve 1-10 arası skalalar v.b) aracılığıyla sıralayıp tefrik edebilmek için öncelikler olarak adlandırılacak göreceli ağırlıklar tespit edilebilir. Kapsamlı problem; ayrıntılı çözüm içerisindeki rolleri aynı kalmak şartıyla, daha düşük öneme sahip küçük değerlendirmelere bölünebilir.

Analitik hiyerarşi süreci şu aşağıdaki dört aşamadan oluşmaktadır:

- Bileşenlerine ayırma
- Ağırlık belirleme
- Değerlendirme
- Seçim

Bileşenlerine ayırma adımında problem bir çok tedvir edilebilir alt-problemler halinde yapılandırılarak daha kolay bir çözüm hedeflenir. Her alt-problem hedef, kriter(değerlendirme parametreleri) ve alternatifleri bünyesinde barındırır.

Ağırlık belirleme adımında ilk adımdan gelen tüm kriterler önem derecelerine göre tartılırlar. Ağırlıkların toplamı yüzde cinsinden %100 olmalıdır. Değerlendirmede alternatifler puanlandırılır ve birbirleriyle kıyaslandırılır. Sonuç olarak, alternatifler skorlarına bakılarak seçilir. [4]

AHP Analizi yaparkenki temel adımlar şunlardır:

- i. Problemi tespit ederek istenen çözümü belirlemek
- ii. Detaylı yönetsel amaçlardan yola çıkarak problemin çözüleceği ilgili tüm ara seviyelerdeki hiyerarşiyi yapılandırmak
- iii. Hiyerarşinin üst seviyelerindeki hedefleri etkileyecek her bir etmeni etkileyecek ikili mukayeseleri gerçekleştirecek matrisi oluşturmak
- iv. Üçüncü adımdaki matris seti tarafından belirlenen $n(n-1)/2$ sayıdaki tüm matrisleri oluşturmak

- v. Etmenlerin göreceli değerlerini belirlemek için mukayeseli yargılar sentezlemek
- vi. 3., 4. ve 5. adımları hiyerarşideki tüm seviye ve gruplar için tekrarlamak
- vii. En üst seviyedeki hedef açısından en alt seviyedeki etmenlerin önceliklerini belirlemek için matris hesaplarını bu etmenlerin değerlerine uygulamak

1.4.4.1 Expert Choice Pro AHP karar verme yazılımı

Expert Choice Pro Version 11.0, Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) metodolojisi üzerinde kurulmuş çok nitelikli bir yazılım programıdır. Expert Choice Pro çoklu değerlendirme kriterleriyle ilgili problemleri inceleme ve çözmekte karar alıcılara yardım etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu yazılım bir karar problemi modellemek ve alternatiflerin hangisinin ağır bastığını değerlendirmek için AHP metodolojisini kullanmaktadır.

Bu program Expert Choice A.Ş'nin karar verme ürünleri arasındaki sancak gemisidir. Expert Choice on iki yıldan daha uzun bir süredir piyasalardadır. Son sürümü Windows tabanlıdır ve birçok yeni özelliğe sahiptir. Dr. Saaty Expert Choice A.Ş'nin kurucu ortaklarından ve firma içinde halen etkin bir göreve sahiptir. Böylece bu programın AHP metodolojisine olan teknik uygunluğu garanti altındadır.

AHP üzerinde halen birçok araştırma yapılıyor olmasının yanı sıra karmaşık problemlerdeki kavranılması kolay ve algılanabilir analizlerin varlığı sayesinde birçok uzman arasında bu teknik her geçen gün daha popüler hale gelmektedir. [5]

Akademik çevreler ve programı kullanan diğer uzmanlar AHP'nin kullanıldığı yüzlerce hatta binlerce araştırmaya imza atmışlardır. Tespit edilen bazı kullanım alanları; kamu yönetimi, pazarlama, tedarik, sağlık, kurumsal planlama, ulaşım planlaması ve diğer birçok araştırma alanıdır. Thomas Saaty'nin yakınlarda yayınlanan bir makalesi AHP üzerinde fevkalade bir genel bakış açısı ve karmaşık çok kriterli problemlerde kolay uygulanabilirlik sağlamıştır.

Expert Choice Pro yazılımı şu üç temel yazılım modülüne bölünmektedir: Çevrimiçi Eğitim Modülü, Yapılandırma Modülü ile Değerlendirme ve Seçim Modülü. Çevrimiçi Eğitim Modülü yazılı materyallerin iyi bir şekilde yazılım ortamına dökülmüş halidir. Yapılandırma Modülü karar problemi için bir AHP modeli oluştururken kullanıcılara yardım etmek için tasarlanmış bir araçtır. Bu araç kişinin kendi kendine yardım edebilmesini sağlamaktadır. İstenmesi halinde modeller direkt

olarak Değerlendirme ve Seçim Modülü'nde oluşturulabiliyor olmasına rağmen Yapılandırma Modülü'nde oluşturulduklarında problemi anlamak ve çözüm geliştirebilmek daha kolay olacaktır.

Değerlendirme ve Seçim Modülü, Expert Choice Pro programının temel bileşenidir. Bu modül; gelişmiş mukayese değerlendirmesi, model çözümü, hassaslık analizi ve rapor oluşturmayı da beraberinde sağlayacak bir model (bir önceki oturumdan ya da standart model formatı içerisinde de aktarılabilen) oluşturmak için kullanılmaktadır. Expert Choice Pro karar modelleri standart AHP formatına uygundur, ayrıca en üst seviyedeki (diğer adı sıfır seviyesi olan) kapsamlı genel hedef açısından işlevsel olan bir hiyerarşiye sahiptir. Daha alt seviyeler, alternatifler içerisinde seçim yapmaya yarayacak kriterler ve alt-kriterlere tekabül etmektedir.

Hiyerarşinin en alt seviyesinde alternatifler değerlendirilir. Örneğin bir dondurma dükkanı için yer seçimi yapmak için geliştirilen küçük bir modelde hedef bir alışveriş merkezi, çarşıda bir mağaza ve şehir merkezinde bir mağaza arasından birini seçme hedefi mevcuttur. Hedefin altındaki dört kriter karar alımında değerlendirilen temel değerlendirmeleri temsil etmektedir. Alt kriterler ise ilk yatırım ve aylık gider maliyetleri olacaktır. Üç alternatif ise hiyerarşinin en altında olacaktır. Kısacası Expert Choice yazılımı açısından bir hiyerarşi, bileşenlerinin ve bu bileşenlerin tüm sistemdeki etkileri arasındaki işlevsel ilişkiyi inceleyen yapı anlamına gelmektedir. [5]

1.4.5 SWOT analizi

SWOT Analizi Güçler (Strengths) / Zayıflıklar (Weaknesses)/ Fırsatlar (Opportunities)/ Tehditler (Threats) kelimelerinin baş harflerinin kısaltılmış halidir ve bir fikrin değerlendirilmesi için en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. Bu yöntemin hedefi temel sorunları belirleyerek potansiyel gelişim yolları tespit etmektir.

Bu analiz aynı zamanda iş planı geliştirilirken kullanılan hayati öneme sahip bir unsurdur. Stratejik kalkınmada ve fikrin uygulanacağı pazarda etkili olabilecek temel kuvvetleri tanımlamaya yardımcı olmaktadır. SWOT Analizi kolay kullanılan, uygulanabilirliği ve anlaşılabilirliği yüksek bir analizdir. Çok geniş uygulama alanlarında bireysel ya da grup olarak uygulanabilir. Genel fikir seçiminden çok iş hayatında kullanılması daha uygun olmaktadır. [6]

2. BALKAN ÜLKELERİNDEKİ YATIRIM ŞARTLARI

2.1 Balkan Ülkelerinin Kalkınma Stratejileri, Gelecekteki Beklenti ve Eğilimler

Bu bölümde Balkan’lardaki ülkelerin kalkınma stratejiler, gelecekte bu ülkelerin kendi içerisindeki ve diğer ülkelerin bu ülkelere olan beklenti ve eğilimleri incelenecektir.

Bu bölümde elde edilecek kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilim tabloları; şirket kurulum tabloları ile yatırım mevzuatı ve teşvik tabloları ülke seçim kriterleri puanlandırılırken diğer bir takım verilerle entegre edilerek kullanılacaktır.

Aşağıdaki çizelgede Balkan ülkelerinin ulusal kalkınma stratejileri, şirket kurulum mevzuatı ile yatırım mevzuatı ve ülke teşvikleri çeşitli kriterlere göre tespit edilmiştir, elde edilen bu tespitler değerlendirme tabloları oluştururken ilerdeki dördüncü ve beşinci bölümlerde kullanılmıştır:

Çizelge 2.1: Balkan ülkelerinin ulusal kalkınma stratejisi arkaplanları.

Ulusal Kalkınma Stratejisi Arkaplanı						
Ülke	İşsizliği Azaltmak	Refah Seviyesini Artırmak	Küresel Rekabete Dahiliyet	ARGE Faal.	Bölgeler arası Gelişmişlik Farkını Azaltmak	E-Devlet Politikası
Slovenya	+	+	+	+	+	+
Hırvatistan	+	+	-	-	-	-
BosnaHersek	Strateji ve eylem planlarından yoksundur					
Sırbistan	+	+	+	-	+	-
Karadağ	Henüz geliştirme aşamasındadır					
Kosova	Henüz geliştirme aşamasındadır					
Arnavutluk	+	+	-	-	-	-
Makedonya	+	+	-	+	-	-
Bulgaristan	+	+	+	+	+	+
Romanya	+	+	-	-	-	-
Moldova	+	+	-	-	+	+

[7-17]

Çizelge 2.2: Balkan ülkelerinde şirket kurulum arkaplanları.

Şirket Kurulumu Arkaplanı				
Ülke	Şirket Sayısı	Türü	Kuruluş Süresi (gün)	Yaklaşık Kuruluş Maliyeti (Avro)
Slovenya	7		2-5	10000
Hırvatistan	5		15	1000
Bosna Hersek	4		15	2000
Sırbistan	4		5	1000
Karadağ	4		2-4	500
Kosova	5		3	300
Arnavutluk	3		15	500-1000
Makedonya	3		1	600-900
Bulgaristan	9		8	2000
Romanya	7		10	2000
Moldova	3		15	1000

[7-17]

Çizelge 2.3: Balkan ülkelerindeki yatırım mevzuatı ve teşvik arkaplanı.

Yatırım Mevzuatı ve Teşvik Arkaplanı				
Ülke	Genel Kurumlar Vergisi (%)	ARGE Teşviği	Parasal Destek	Yabancı Yatırımcıya Pozitif Ayrımcılık
Slovenya	20	Var	Var	Mevcut
Hırvatistan	0-7	Var	Var	Mevcut
Bosna Hersek	10	Yok	Yok	Mevcut
Sırbistan	10	Yok	Yok	Mevcut
Karadağ	9	Yok	Yok	Yok
Kosova	10	Yok	Yok	Yok
Arnavutluk	10	Yok	Yok	Yok
Makedonya	10	Yok	Yok	Yok
Bulgaristan	10	Var	Var	Mevcut
Romanya	16	Var	Var	Mevcut
Moldova	0-10	Var	Yok	Mevcut

[7-17]

2.1.1 Slovenya'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Slovenya'nın 2006-2013 yılları arasındaki ulusal kalkınma stratejisi aşağıdaki gibidir:

- Tüm vatandaşların refah seviyesi ve yaşam kalitelerini sürdürülebilir bir biçimde artırmak
- Eğitim, sağlık, kültür, yaşam koşulları ve insanların hayatını idame ettirebilmelerini sağlayacak diğer kaynaklara yatırım yaparak ülkenin her bireyinin uzun, sağlıklı ve aktif bir yaşam sürdürebilmesini sağlamak
- Küreselleşme ve müşterek Avrupa pazarının getirdiği sıkıntıların üstesinden gelebilecek daha dinamik ve esnek bir toplum yaratmak
- Sürdürülebilir kalkınma ile ekonomik, sosyal ve çevresel dengeleri uzun vadede gözeterek istihdam ve ekonomik büyümeyi artırmak
- Yenilikçilik ve girişimciliği desteklemek suretiyle eğitim, öğretim ile AR-GE faaliyetlerini destekleyerek Slovenya'nın küresel rekabet gücünü artırmak
- Devletin verimliliğini artırmak ve ekonomideki rolünü azaltmak
- Sosyal risk grubuna dâhil insanların sosyal risklerini azaltmak
- Sürdürülebilir nüfus artışı için gerekli koşulları oluşturmak
- Bütün bölgelerde bölgesel kalkınmayı hızlandırmak ve az gelişmiş bölgelerle olan uçurumu azaltmak
- İnsan haklarına saygılı, ayrımcılığı engelleyen ve fırsat eşitliğini sağlayan tüm güvenlik önlemlerini artırmak

Bu hedefleri gerçekleştirmede Slovenya'nın beş temel önceliği şunlardır:

1. Rekabetçi bir ekonomi ve daha fazla kalkınma hızı için:

- Girişimciliği desteklemek ve rekabeti artırmak
- Kalkınmayı destekleyici yerli ve yabancı yatırımcı sayısını artırmak
- Ekonominin beynelmilelciliğini desteklemek
- Rekabetçi hizmetleri ve Avro'yu benimsemeyi sağlayacak bir döviz kuru mekanizmasını desteklemek.[7]

2. Ekonomik gelişme ve kaliteli işleri belirlemek için gerekli olan çift-yönlü bilgi akışını artırmak için:

- Ekonomik verimlilik ile araştırma ve teknolojik gelişim seviyesini yükseltmek
- Eğitim kalitesini artırmak ve yaşam-boyu eğitimi desteklemek

3. Verimli ve daha az maliyetli bir devlet için:

- Kurumsal rekabet ve devlet verimliliğini artırmak
- Kamu harcamalarını yeniden artırarak, bu harcamaların kalkınmadaki rolünü artırmak
- Adalet sisteminin daha iyi yürümesini sağlamak

4. Modern bir sosyal devlet ve yüksek öğrenim için:

- İstihdam pazarındaki esnekliği artırmak
- Sosyal güvence sistemlerini modernize etmek
- Sosyal ayrımcılığı ve açlık riskini azaltmak

5. Sürdürülebilir bir kalkınma sağlamak için gereken araçların entegrasyonu için:

- Sürdürebilir nüfus artışı
- Dengeli bölgesel kalkınma
- İdeal sağlık koşullarının sağlanması
- Mekânsal yönetimin sağlanması

Daha önceki kalkınma stratejilerinin temel zayıflıkları uygulamalarındaki tatmin edicilikten uzaklığının sebebi bu konularda gerekli iyileştirmelerin yapılmaması ve düzenli aralıklarla güncellenmemeleriydi. [7]

2.1.2 Hırvatistan'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Hırvatistan'da politik gücün 2000'li yılların başında el değiştirmesiyle uzun soluklu bir ekonomik kalkınma stratejisinin nasıl kurulacağı meselesi zuhur etmiştir. Ancak son günlerdeki tartışmalar bu meseleyle ilgili en basit olaylara yaklaşırken bile bir tutarsızlık ve becerisizlikler olduğunu göstermiştir. İlk önce uzun-vadeli bir kalkınma vizyonu mu ortaya konulmalıdır yoksa durgunluk ve işsizlikten hızlı bir kurtuluş

planı mı? Bakanlıklar aracılığıyla ihracat mı canlandırılmalıdır yoksa belirli sektörlere teşvik mi verilmelidir? Son on yıl ekonomi bağlamında tamamen bir kayıp mıdır yoksa yapılan bazı reformlar gözyaşlarını silmeye yeterli midir? İşte Hırvatistan'ın karşı karşıya bulunduğu sorular bunlardır. “Nereden Başlamalı?” sorusuna üç açıdan yaklaşmak gerekir. Birincisi teoriler ile savaş üst ve orta sınıf ekonomilerin savaş-sonrası deneyimlerine dayanan ekonomi politikaları incelenmelidir, ayrıca hızlı bir kalkınmayı sağlayacak ve sürdürecekt bazı kritik etmenler türetilmelidir. İkincisi Hırvat ekonomisinin temel kalkınma üstünlük ve zayıflıkları tanımlanarak büyüyen pazar ekonomileriyle karşılaştırılmalıdır. Üçüncüsü dünyadaki en son ekonomik eğilimler bilhassa yeni ekonomilerin yayılması küresel ekonomideki değişiklikleri algılayabilmek için enine boyuna irdelenmelidir. Kalkınma stratejisi için bir başlangıç. Noktası belirlendikten sonra neyin yapılacağı ve nasıl yapılacağı belli olacaktır. Yapılan bu analizlerde aşağıdakiler görülecektir: [8]

- Hırvatistan eğer yıllık ortalama büyümesini %5-6 civarında tutabilirse GSYİH'nı ikiye katlayarak önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde ikiye katlayabilecektir. Bu hedef biraz gerçekdışı gözükse de büyüme performansı Hırvatistan'a benzeyen ekonomilerde başarılabilineceği görülmüştür.
- Hırvatistan'ın bilanço tablosundaki kalkınma avantaj ve dezavantajları çok etkileyici değildir. Temel avantajlar; teknik olarak iyi eğitilmiş bir iş gücü, nispeten güçlü sanayi geleneği, makroekonomik istikrar, güçlü fiziksel altyapı ve turizm için elverişli doğal kaynaklardır. Temel zayıflıklar ise muallâktaki kalkınma öncelikleri, çok sayıdaki çıkar grubu, yönetim ve organizasyonel bozukluklar, nüfus eğilimindeki olumsuzluklar, demode olmuş üretim kapasitesi, bilgi teknolojisine olan ilgisizlik, girişimcilik kültürünün olmayışı, adalet ve yargı sistemindeki çarpıklıklar ile finansal Pazar ve kurumsal altyapıdaki yetersizlikler.
- Bilgi birikimi ve uluslararası deneyime dayanıldığında başarılı olması muhtemel bir uzun-vadeli kalkınma stratejisinin geliştirilmesi muhtemel gözükmektedir. Öte yandan kendine has özelliklere sahip bazı ekonomilere bakıldığında ise başarısızlıkta muhtemel gözükmektedir.
- Hükümetin sanayicilere küresel ekonomide verimli bir üretim yapabilmelerine yardım etmek açısından makroekonomi ve kalkınma politikası

araçları için yapabileceği çok az şey vardır. Hükümet politikaları bilhassa işgücünü ve iş yeteneklerini artırmak, üretim ve bilginin ticarileşmesini desteklemek, işgücünün hareket kabiliyetini artırmak, yeni şirketlerin kurulmasını kolaylaştırmak ve pazar ekonomisini canlandıracak temel araçlar olan yargı ve adalet sisteminin, finansal denetimin, vergi sisteminin ve sosyal güvenlik sisteminin verimliliğini artırma yönünde olmalıdır.

- İstihdam pazarında da şu belirgin değişiklikler baş göstermeye başlamıştır: tazminat toplu sözleşmelerden çok gitgide şahsi performansa dayanmaktadır, istihdam yasası daha esnek bir hale gelmektedir, böylece işverenler istedikleri işgücünü işe alıp işten çıkarma konusunda rahata kavuşmuşlardır. Hırvatistan ekonomisi işgücü, üretkenlik ve karlılığı arttırmaya artık köstek değil destek olarak sermaye ve istihdam piyasasını yeniden yapılandıracak bu değişiklikleri artık göz ardı edemeyecektir.
- Ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlik oranlarını aşmanın kısa yolu bulunmamaktadır. Tek çözüm özel sektörün rekabet gücünü artırmaktır. Hükümet makroekonomik bağlamda istikrar sağlayarak buna katkıda bulunabilir.
- Hırvat halkı ve medyasındaki yaygın görüşün aksine, Hırvat ekonomisi derin bir krizde değildir, yalnızca yapısal problemlerden kaynaklanan bir durgunluk içerisindedir. [8]

Bu durumdan kurtulabilmek için uygulanacak prensipler:

- i. Net bir kalkınma hedefi belirlemek: GSYİH'nı önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde 10.000\$'a çıkarmak ve yıllık ortalama %5,5 büyümeyi sağlamak.
- ii. Şeffaflık ve fırsat eşitliği sağlamak
- iii. Küresel ekonomi hareketlerini takip etmek ve yeni ekonomi gelişmelerini özümsemek
- iv. İstihdam piyasasında esnekliği artıracak ve emeklilik ve sağlık sigortası için yapılacak reformlarla yüksek maaş dışı masrafları azaltacak reformları yapmak
- v. Şirket ve bankaları yeniden yapılandırarak finansal pazar kalkınmasını artırmak, ayrıca adli ve yargı sistemlerinde reformları gerçekleştirmek
- vi. Devletin eğitim, hukuk, pazar düzenlemesi, altyapı ile bilim ve teknoloji alanlarındaki ekonomik rolünü açık bir biçimde tanımlamak

- vii. Yapısal reformları kolaylaştıracak stabil ve istikrarlı makroekonomik politikaları sağlamak

2.1.3 Bosna Hersek'in kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Uluslararası toplumdan destek gören Bosna Hersek son yıllarda temel strateji ve politika mevzuatı hazırlamıştır. Bosna devleti 2009-2014 yılları için bir kalkınma planı hazırlamıştır. Bu planda sosyal hizmetlerle ekonomik kalkınma senkronize edilmiştir. Bu bağlamda hazırlanan stratejiler Avrupa Birliği mevzuat, prensip ve yaklaşımlarıyla uyumlu hazırlanmıştır. Bu stratejilerin temel hedefleri ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılması ve AB'ye katılımıdır.

Diğer önemli strateji belgeleri Eğitim Strateji Belgesi ve ilgili uygulama planı olan Mesleki Eğitim ve Öğretim 2007-2013 planıdır. Bununla beraber devlet mertebesinde merkezi bakanlıkların henüz mevcut olmadığı strateji ve eylem planları pek mevcut değildir.

Kurdaki istikrar, düşük enflasyon, bankaların güçlü olması gibi makro ekonomik yönetimdeki gözle görülür başarıya rağmen genel ekonomi görünüşü zayıf kalmıştır. 2008 yılında enflasyonun tekrar artmasıyla beraber sosyo-ekonomik durum tekrar kötüye gitmeye başlamıştır. Bürokrasi, sermaye eksikliği, zayıf üretim sektörü, yüksek cari açık, gelişmemiş altyapı, düşük GSYİH artışı (2009'da -%3), mayınlı bölgeler ve uyumlu bir ekonomik stratejiden yoksunluk Bosna'nın genel ekonomik kalkınma görüntüsünü teşkil etmektedir. Sosyal harcamadaki kısıtlamalardan dolayı birçok Bosna Hersek vatandaşı GSYİH'nin %18'ini oluşturan ve daha sonra dünyadaki küresel finans kriziyle beraber azalan gurbetçilerin gönderdiği dövizlerle geçimlerini sağlamaktadır. Bu durumlara karşı geliştirilen stratejiler gibi fırsatları genel yatırım koşulları iyileştirilerek ve finans piyasalarına erişim kolaylaştırılarak yeni iş alanlarının açılması ve bilhassa genç girişimciler için gelir kapılarının sağlanmasını hedeflemektedir.

Bosna Hersek ekonomisinin temel zayıflıklarından birisi ise zayıf ekonomik büyüme, verimsiz özelleştirme ve yapısal problemler dolayısıyla nükseden yüksek seviyedeki işsizlik oranıdır. 2009'da %25'lere 2010'da işsizlik oranı %50'lere yaklaşmıştır. Bu durumdan en çok 17-35 yaş arası kişiler etkilenmektedir. [9]

Bosna Hersek ekonomisi, 1992–1995 savaşının tahrip edici etkisinden kurtulmasının ardından, bir geçiş ekonomisi olarak güçlü bir ekonomik büyüme süreci içerisinde

bulunmaktadır. 1999–2008 dönemi ortalama reel GSYİH büyümesi Avrupa Bölgesi ülkelerinde % 2,1, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde % 4,3 olurken; bu oran Bosna Hersek ekonomisi için % 5,6 olarak gerçekleşmiştir. Bosna Hersek ekonomisinin Küresel Krizin etkilerini de içerisinde barındıran 2008 yılındaki büyüme oranı % 5,4 iken, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ortalama olarak % 3 büyümüşlerdir. Bosna Hersek yaklaşık 18,5 milyar USD’lik bir ekonomik büyüklüğe ve 4,814 USD’lik bir kişi başına gelire sahiptir. Sektörel paylarda, FBİH’da sanayi sektörünün, RS’de tarım sektörünün ön plana çıktığı görülmektedir.

Bosna Hersek Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üzerinde bir büyüme oranına sahiptir. Bu durumun gelecekte de devam etmesi ve AB’ye giriş süreci ile desteklenmesi durumunda gelir seviyesinin bölge ülkelerine yakınsayacağı beklenebilir. [9]

2.1.4 Sırbistan’ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Sırbistan Cumhuriyeti 2005 yılında aldığı kararla Başbakan Yardımcısı’nı Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi’ni AB’ye Katılım Milli Stratejisiyle uyumlu bir şekilde hazırlamakla görevlendirmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi; Yoksulluğu Azaltma Stratejisi ve Sırbistan’ın AB’ye Katılım Stratejisi’nden elde edilen deneyim ve bulguları kullanarak Sırbistan’ın sürdürülebilir ekonomik kalkınması için bir yol haritası meydana getirmiştir. Aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma Stratejilerinin benimsenmesi tüm mevcut ve müstakbel AB üyelerinin sorumluluğu haline gelmiştir ve böylece tüm aday ülkelerinin eylem planlarının en önemli parçalarından birisi haline gelmiştir. Uluslararası deneyimleri doğrultusunda Sırbistan Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi için geniş bir katılım sağlanmıştır. Bu stratejinin yapısı sürdürülebilir kalkınmanın şu üç ilkesine dayanmaktadır:

- Bilgi-temelli ekonomi
- Sosyo-ekonomik meseleler
- Çevresel meseleler

Yukarıdaki yapının temeline dayanan Strateji başlıkları Sırbistan’da 2017 yılı için öngörülen Kalkınma Vizyonu ile ilgili olan milli konferans’ta kırktan fazla akademisyen, hükümet kuruluşu ve sivil toplum kuruluşunun katılımı ile beraber

sonuca bağlanmıştır. Aylarca süren münazaralar Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'nin taslağının içeriğini zengin bir hale getirmiştir.

2007 yılının ikinci yarısında bu taslak Sırp kent ve kasabalarında tartışmaya açılmıştır. Strateji taslağının son hali 2008 yılında belirlenmiş ve benimsenmiştir. [10]

Sırbistan 2017 yılında kurumlarıyla ve ekonomisiyle beraber yeterli alt yapıya, AB mevzuatıyla uyumlu mevzuatlara sahip, bilgi-tabanlı ekonomiye şamil, doğal ve yapay kaynakları verimli kullanan, zengin işgücüne haiz, çevreye duyarlı, tarihi ve kültürel mirası güçlü, kamu-özel sektörü uyum içerisinde, tüm vatandaşlarına eşit fırsatlar sunan gelişmiş bir devlet olma vizyonuna sahiptir.

Bu vizyonla aynı doğrultuda aşağıdaki öncelikler tanımlanmıştır:

- a. AB üyeliği
- b. Rekabetçi piyasa ekonomisini ve dengeli ekonomik büyümeyi sağlamak
- c. İşgücünün ve çalışan sayısının artırılması
- d. Altyapının ve dengeli bölgesel kalkınmanın sağlanması
- e. Çevrenin korunması ve geliştirmesi ile doğal kaynakların makul kullanımı

Günümüz dünyasında insanların ve doğanın ihtiyaçlarıyla uyumlu olarak Dünya'yı koruyacak ve gelecek nesillere armağan edecek olmanın sorumluluğunun yükünün herkese düşmesi gibi bir sıkıntı mevcuttur. Sırbistan bu konulara duyarlı bir biçimde kalkınma stratejisini geliştirmiştir. [10]

2.1.5 Karadağ'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

90'lardaki ekonomik durgunlukla beraber merkezi planlanan ekonomideki verimsizlik ve yetersizlikler Karadağ'ın şu anki tatmin etmekten uzak ekonomik durumunu meydana çıkarmıştır.

Ekonomik durumdaki istenmeyen şartların yanında, geçmişten miras kalan ekonomi yapısı sürdürülebilir bir kalkınmanın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bu nedenle kaynakları hoyratça kullanan sektörlerden çekilmekte dâhil gözle görülür ve kademeli değişiklikler yapılması elzemdir. Kalkınma kararlarının ekonomik etkilerin yanı sıra sosyal ve çevresel etkileri de dikkate almamasından kaynaklanan bir problem de uzun zamandır mevcuttur. Bilhassa piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki

böylece deneyim ve yetenekler ile yeni kalkınma döngüsünü hızlandırmayı bir ihtiyaç olarak görmedeki eksiklik sürdürülebilir kalkınma açısından ciddi bir risk teşkil etmektedir. [11]

Temel sıkıntılar şunlardır: makro-ekonomik istikrar sağlamak, ekonomik büyümeyi hızlandırmak, özelleştirme sürecini tamamlamak, verimliliği arttırmak, ekonomideki rekabetçiliği güçlendirmek, çeşitli sosyal gruplara dâhil olanlarla beraber bölgesel seviyede eşit ve dengeli bir kalkınmayı güvenceye almak ve ekonomik politikanın tüm bileşenlerine çevresel gerekliliklerin daha yüksek seviyede entegrasyonunu sağlamak.

Önümüzdeki dönemdeki makro-ekonomik politika bu sıkıntıların üstesinden gelmeye odaklanmalıdır. Bu makro-ekonomik stabilitenin sağlanması ile hızlı ve dengeli bir büyümeyi sağlayacak uygun şartların oluşturulmasıyla gerçekleşecektir. Karadağ'ın rekabet avantajları ile karakteristik ve kaliteli ürünlerin üretiminin önemi ve bunlarla beraber bu avantajların doğuracağı sonuçların farkına varılması ekonomik politikalar oluşturulurken bir temel teşkil etmelidir. Yerel ekonominin rekabet gücünün artırılması ve doğrudan yabancı yatırımların çekilmesi en belirgin ekonomik meseleler olmaya devam edecektir.

Karadağ gelişmişlik seviyesinde belirgin farklılıklara sahip bölgelerden meydana gelir. Bu bölgeler temel olarak gelişmemiş kuzey bölgesi ile daha çok gelişmiş merkez ve güney bölgeleridir. [11]

2.1.6 Kosova'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Kosova ekonomisi her ne kadar olumlu göstergelere sahip olsa da halen arzu edilen büyüme hızını yakalayamamıştır. Zengin maden yataklarına sahip olan Kosova'nın daha çok ticarete dayalı bir ekonomisi vardır. Halkın ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır, bunların dışında diğer önemli geçim kaynakları ormancılık ve madencilik olarak özetlenebilir.

Kosova özerk bölge statüsünü kazanmasından sonra, o zamanki yerel yönetim Kosova'ya ayrılan bütçeyi olabildiğince kıstı, yatırımları engellemiştir ve Kosova'ya ayrılan kamu yatırımları da ağırlıklı Sırp yerleşimcilerine tahsis edilmiştir. Bu olaylardan sonra Kosova'da ekonomik bunalım artarak devam etmiştir.

1989 yılında polis zoruyla isten atılan Kosova halkı, ekonomik bunalıma girmiştir. Özerkliğin kaldırılması ile birlikte, batı ülkelerine göçler başlamıştır.

1991 – 1996 yılları arasında 500 bin genç çalımsak için batı ülkelerine gitmek zorunda kalmıştır. O dönemde yurt dışından gelen yardımlar GSMH'nın %25'ini temsil ederken savaş sonrasında daha yüksek değerlere ulaşmıştır. [12]

Nüfusun büyük bir kısmı bu yardımlarla ayakta durabilmiştir ve Kosova'nın yeniden yapılanması büyük ölçüde bu yardımlar sayesinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise yurt dışından gelen yardımlar %10,6 seviyesine gerilemiştir.

Savaşın sona ermesinden sonra dış kredilerle yapılan yatırımlar sayesinde Kosova ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik düzeyin eşitlenmesi beklenirken tam tersine aradaki fark açılmıştır, bunun sebebi de kredilerin imalat sanayinin kurulması ve tevsiki yönünde

kullanılmayıp, sadece Kosova'nın zengin madenlerinin çıkarılmasında ve Priştina'ya ve diğer şehirlere istihdam artırıcı yatırımların yerine daha çok göstermelik yatırımlar yapılmasında harcanmasıdır.

Kosova, son yıllarda her ne kadar dış ekonomik iliksilerinde ilerleme kaydetmiş olsa da, halen uluslararası topluma ve diasporadan gelen döviz gelirlerine finansal ve teknik açıdan bağımlı durumdadır. 2008 yılında 1.726 Avro kişi başına düşen milli gelir değeri ile Avrupa'nın en yoksul ülkeleri arasında yer almaktadır.

Küreselleşen mal ve finans piyasaları 2007 yılında büyümeye devam etmiştir. Güneydoğu Avrupa ekonomisi 2008 yılında ortalama %5,6 oranında büyüme sergilemiştir. Bölge ekonomisindeki yüksek talep oranı, sanayi ve hizmet sektörünün hızla gelişmesi, artmakta olan doğrudan yabancı yatırımlar ve özel sektör kredileri yaşanan büyümenin ana faktörleri olarak gösterilmektedir.

Dünyanın ekonomik durgunluk ile enflasyon arasında sıkışık kaldığı son dönemlerde Kosova ekonomisi de küreselleşen piyasanın bir parçası olarak halen devam etmekte olan krizden olumsuz etkilenmektedir. 2006 yılında %3 seviyesinde büyüme gerçekleştiren 2009 yılında ise Kosova %4,4 oranında büyüme kaydetmiştir ancak bölge ortalamasına ulaşamamıştır. 2006 yılında yüksek oranda yaşanan büyümenin sebebi özellikle Kosova'ya özel sektör tarafından yapılan yatırımlardan

kaynaklanmaktadır. Bu yatırımlar doğrudan yabancı yatırımlar ve banka kredileridir. [12]

Genel fiyat düzeyinin artması, özellikle enerji ve gıda fiyatlarındaki artış bütün dünyada olduğu gibi Kosova ekonomisinde de çok ciddi zararlara yol açmıştır. İşsizlik ve yoksulluk ile mücadelede ekonomik büyümenin daha fazla olması gerekirken bunun tam tersi bir durumun oluşması yaşanan krizin Kosova'ya ne kadar zarar verdiğinin açık bir göstergesidir. Para birimi olarak Avro'nun kabul edilmesi, ekonomide enflasyon ve döviz kuru istikrarı adına sağlanan en büyük gelişmelerden biridir. [12]

2.1.7 Arnavutluk'un kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Arnavutluk Ekonomisi'nin genel karakteri aşağıda belirtilmiştir:

- i. 2002-2004 yılları arasındaki GSYİH büyümesi üç sene boyunca %22-25 arasında seyretmiştir
- ii. Bilhassa en yoksul durumdaki sosyal grup ve bölgeler için uygulanan yoksulluğu engelleyici politikalar yoksulluk sınırının altında yaşayan kişi sayısını azaltmıştır
- iii. İçme suyu, elektrik, kanalizasyon vb. gibi altyapı hizmetlerindeki somut iyileşme yoksullarında bu hizmetlere erişimini arttırmıştır
- iv. Bebek ve yetişkin ölüm oranları hastalıkların engellenmesiyle azaltılmıştır
 - Arnavutluk son yıllarda tüm sahalarda gözle görülür iyileştirmeler yapmıştır. Kamu düzeni ve sağlığı iyileştirilmiş ve ileriye götürecek kurumsal reformlar gerçekleştirilmiştir. Nispeten yüksek büyüme oranları sağlanırken makroekonomik stabilite de elde edilmiştir. Yapısal reformlar altyapı alanında derin ve elle tutulur iyileştirmelere sebep olmuştur. Arnavutluk ekonomisi daha açık bir ekonomi haline gelmiştir ve bu ekonominin Avrupa ile entegrasyonu daha ulaşılır gözükmeye başlamıştır. Arnavutluk bu adımları uluslararası alandaki dostlarının yardımıyla atmıştır.
 - Arnavutluk bu ilerlemelere karşın içsel ve dışsal kırılgan makroekonomik dengelerden oluşan zayıf bir ekonomiye sahip olmayı sürdürmektedir. Kişi başına düşen gelir Avrupa'da en düşük olmaya devam etmektedir. Yoksulluk diğer ülkelere nazaran yüksektir ve ekonomik adaletsizlik artmaya devam etmektedir. Yoksulluk

ülkenin kırsal kesiminde ve bilhassa merkezden uzak bölgelerde çok yaygındır. Eğitim göstergeleri kötüye gitmektedir, artık insanlar okula kaydolmamaya başlamıştır. Sağlık hizmetleri de özellikle kırsal ve uzak bölgelerde kötüye gitmiştir. Bebek ve yetişkin ölüm ve hastalanma oranları yüksektir.

- Büyüme ve Yoksulluğu Azaltma Stratejisi, bilhassa yoksulluğa değinerek kalkınma yolunda karşılaşılabilecek bu akut problemlere değinmektedir. Bu strateji aynı zamanda bu problemle başa çıkılması için devlet ve işadamlarına düşen sorumluluğun önemini yansıtmaktadır. [13]
- Bu stratejinin hazırlanmasının ve yürütülmesinin altında yatan ilkeler: (i) ülkenin kalkınması ve AB'ye entegrasyonunun birbiriyle uyumlu hale getirilmesi, (ii) politik kararların öncelikler sırasına konulması, (iii) Strateji'nin dinamik karakteri, (iv) stratejiye "Arnavutluk" bilincinin katılması.
- Orta-vadeli bir kalkınma stratejisi olan bu strateji sürdürülebilir ve kapsamlı bir ekonomi sayesinde yoksulluğu azaltmaya odaklanmıştır. Ekonominin geliştirilmesi ve modernize edilmesi ve Arnavutluk'un AB'ye katılımıyla ilgili için temel bir faktör olan büyüme stratejinin temel hedeflerindendir. Ancak en akut problemlerle beraber zaman ve mali kısıtlamalar stratejinin hedeflerinin ve ilgili tedbirlerin öncelikli hale getirilmesini elzem kılmıştır.

Kamunun öncelikli olarak yatırım istediği alanlar şu alanlardır:

- Eğitim ve sağlık
- Altyapı
- Yönetimin iyileştirilmesi
- Ekonomik büyüme
- Sosyal hakların desteklenmesi
- Makroekonomik istikrar

Hükümet makroekonomik istikrar sağlamanın bu stratejinin yürütülmesinde temel bir şart olduğunu benimsemiştir. Makroekonomik istikrarı sağlamak ve derinleştirmek bu stratejinin uzun ömürlü olmasını sağlamakla beraber AB'ye giriş sürecini de kolaylaştıracaktır.

Arnavutluk Merkez Bankası'nın para politikası fiyat istikrarı sağlamayı hedeflemeye devam edecektir. Asıl hedef kurdaki esnekliği sürdürürken enflasyonu %2-4 gibi düşük oranlarda tutmaktır. Arnavutluk Merkez Bankası enflasyonu baskılarken aynı

zamanda 3-5 yıllık orta vadeli enflasyon hedefini tutturma yönünde bir uygulama da yürütmektedir. Bunları yürütürken de sadece piyasa araçlarına güvenmeye devam edecektir. Kredi ve mevduatlardaki faizleri düşürmeye çalışarak kredi maliyetini düşürerek kredi ve yatırıma olan talep arttırılacaktır. [13]

Para politikası da makroekonomik istikrara katkı sağlamaya ve onu derinleştirmeye yardım edecektir. Hükümet aynı zamanda mali konsolidasyon uygulamalarına da devam edecektir. Bütçe açığı 2000 yılında %9,1 iken 2004 yılında %7,8 seviyelerine gelmiştir. Bu hedefin yakalanabilmesi öncelikle gelir ve gider yönetiminin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi şu durumların gerçekleşmesine bağlıdır: (i) vergi kaçırılmasının önüne geçmek, (ii) küçük işletmelerden toplanan gelir vergilerinin daha verimli bir biçimde toplanması, (iii) yerel hükümetin vergi mükellef sayısını arttırması, (iv) vergi sisteminin modernizasyonu ve elektronikleştirilmesi, (v) bütçe dağıtımının daha akıllıca yapılarak bütçe veriminin arttırılması ve (vi) gelir ve gider dengelerinin hesaplarının zamanında yapılarak bütçe açığının erken belirlenmesi sayesinde bütçe açığının daha rahat bir biçimde finanse edilmesi. Eğitim, sağlık, bilimsel araştırmalar v.b gibi alanları fonlayarak büyümeyi destekleyerek 2000 yılında %6,5 olan büyüme oranı 2004 yılında %8,7'ye çıkarılmıştır.

İhracat hacmi 2002-2004 yıllarında %48,8 artarken ithalat %41 artmıştır. Cari açığın GSYİH içerisindeki payı %20 civarlarında seyretmektedir. Dış yardımlar yaklaşık olarak yıllık 250 milyon \$ civarındadır. [13]

2.1.8 Makedonya'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Makedonya ekonomisinin temel zayıflıklarından bir tanesi yaklaşık %35 olan yüksek işsizlik oranının meydana getirdiği yetersiz özelleşme ve yapısal sıkıntıların bir sonucu olan düşük büyüme oranıdır.

Belirli bir takım müdahaleler aşağıdaki durumları desteklemek amacıyla yapılmıştır:

- İstihdam talep ve nitelikleri ile ilgili araştırmalar
- Meşru ve kurumsal temeldeki sosyal ilişkilerin oturması
- Sosyal güvence politikaları ve gayri resmi istihdam piyasalarının arasındaki bağlantıların analiz edilmesi
- Var olan iş kurma kapasitesinin arttırılması

- Milli düzeyde bir Girişimcilerin Eğitim Merkezi kurulması
- Girişimciliği Destekleme Ajansının kapasitesinin oluşturulması
- Eğitim ve öğretim sistemlerinin istihdam piyasasının ihtiyacına göre şekillendirilmesi
- Yeni işlerin kurulması

Dünya Bankası'nın desteklediği bu kalkınma programı yabancı yatırımcı ve portfolyo yatırımcılarının ülkeye çekilmesi, özel sektörün ve finansal kuruluşların gelişmesinin kolaylaştırılmasını, iş ortamının daha kaliteli bir hale getirilmesini ve AB kurumlarına entegre olmanın kolaylaştırılmasını destekler. [14]

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettiğinden beri kendisini demokratik ve çoğulcu bir politik sisteme sahip ülke olarak addetmiştir. Bu nedenle de açık ekonomi politikasını benimsemiştir. Ancak bu politikayı idame ettirmek günümüz dünyasının karmaşık uluslararası ekonomik ilişkileri altında bir hayli zordur.

Küçük topraklara ve az bir nüfusa sahip olan Makedonya Cumhuriyeti maalesef az sayıda girişimciye sahiptir. Makedonya'daki ekonomik dönüşüm 90'ların başından beri süregelmektedir, ancak zaman bu dönüşümün diğer eski Sovyet ülkelerindeki değişimlerden çok daha zor olacağını kanıtlamıştır. Ekonominin mevcut tüm araçlarının yenilenmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm on yıl kadar süreceğe benzemektedir.

Çağdaş ekonomi teori ve uygulamaları aşikâr bir biçimde göstermiştir ki uzun vadede makroekonomik istikrar olmadan dinamik ve stabil bir ekonomik büyüme gerçekleşmeyecektir. Günümüz ekonomik kalkınma teorisi artık eski ve yanlış olan yüksek enflasyonun yüksek büyümeyi sağlayacağı görüşünü tamamen terk etmiştir.

Mali politikalar makroekonomik stabilitenin korunmasında çok ciddi bir etkiye sahiptir. Benzer bir biçimde Merkez Bankası borçlarından kaynaklanan bütçe açıklarını finanse etmenin biçimi de belirlenmelidir. Devlet borçlanmaya gittiğinde özel sektör bir faiz oranı ve dışlanmışlık baskısını hissettiğinde ekonomide olumsuz etkiler uyanmaktadır. Bu etkiler ise özel sektör yatırımlarını sekteye uğratmaktadır.

Makroekonomik istikrar topyekûn ekonomik kalkınmadaki stabilite açısından çok elzemdir. Fiyat istikrarı uygulamada uzun vadede üretimi ve istihdamı artırmayı kolaylaştırmaktadır. Bunun tam aksine eğer enflasyon varsa finansal kaynakları

verimli bir şekilde dağıtmak neredeyse imkânsızdır, çünkü mal ve hizmet fiyatları da artacaktır.

Bu kural Makedon ekonomisinde kuşkusuz bir biçimde ispatlanmıştır. Rakamsal araştırmalar Makedon ekonomisinin en yüksek seviyedeki büyümesi enflasyon oranının %0-11 arasında olduğunda gerçekleşmiştir.

Nüfusun büyük bir kısmı işsizlik sorunlarından etkilenmektedir. Çalışanların az sayıda olması ve emeklilerin çok sayıda olması nedeniyle ekonomik büyümenin hızı yavaşlamaktadır. Genel yaşam standartları ve sosyal harcamalar da azalmıştır. [14]

İhracatın artırılması önemlidir, yalnızca sanayi ve tarımsal malların değil aynı zamanda yurtdışındaki inşaat, turizm ve taşımacılık aktiviteleri gibi aktivitelerden döviz sağlanması da gereklidir.

Makedonya’da kalkınmayı sağlayacak en önemli kaynak kalifiye işgücüdür. Makedonya’da üniversiteden her yıl mezun olan öğrenci sayısı ekonominin ihtiyacını karşılayacak düzeyde olsa da yurtdışındaki ülkelere yüksek miktarda beyin göçü gerçekleşmektedir.

Ekonominin ihtiyacını karşılayabilmek için şu fakültelerin sayılarının artırılması gerekmektedir: teknoloji ve metalürji, teknik mühendislik, makine mühendisliği, elektrik mühendisliği, inşaat mühendisliği, maden ve jeoloji, tarım, ormancılık, turizm ve ayrıca ekonomi, bilim ve matematik, mimarlık, hukuk v.b gibi bölümler. Bu fakültelerde özellikle elektronik, bilgi sistemleri, işletme, bankacılık v.b ihtisas alanları bulunacaktır. ARGE merkezleri ile yüksek lisans ve doktora programları da bu fakültelerin faaliyetleri arasına girecektir. Öğrencilere yurtdışında lisansüstü eğitim imkânları sağlanarak bu ülkelerle bilgi alışverişi sağlanacaktır.

Kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından diğer önemli bir kaynak ise doğal kaynaklardır. Makedonya Cumhuriyeti’nin doğal kaynakları sınırlı miktarda olsa da çeşit bakımından çok zengindir. İklim ve hidrolojik yapı ekilebilir arazi miktarını artırmıştır. Ayrıca metal dışı işlenebilir maden açısından da büyük bir zenginlik mevcuttur. Ülkede hem Karasal iklim hem de Akdeniz iklimi aynı anda var olduğundan ekilebilir ürün sayısı çoktur.

En çok bulunan maden yatakları kurşun ve çinkodur. Ayrıca nikel, bakır, silisyum ve krom üretimi de ülkeye döviz girdisi sağlamaktadır.

Son yirmi yıldır göze çarpan bir kalkınma sahası ise yurtiçinde ve yurtdışında yürütülen müteahhitlik hizmetleridir. Makedonya'daki inşaat mühendisleri ve inşaat işçileri uzun yıllardan beri çalışan deneyimli ekiplerdir, ancak bu işgücü kapasitesinin ancak üçte biri kullanılabilir. Çeşitli türdeki yapıların projelendirilmesi ve inşa edilmesi ve bunun için yurtiçi ile yurtdışından malzeme sağlanması zor değildir. Zor olan yurtdışından ekipman alımına bağımlı olunmasıdır. [14]

2.1.9 Bulgaristan'ın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Bulgaristan verimli ve rekabetçi bir ekonomik kalkınma politikası gütmeyi hedeflemektedir. Bu kalkınmayı sağlarken de Avrupa Birliği kurumlarına ters düşen uygulamalardan kaçınmaktadır. Bu politikayı gerçekleştirmek için bölgesel kalkınma politikasına önem vermektedir. Ulusal Bölgesel Kalkınma Stratejisi bu bağlamda 2005-2015 yılları için hedeflenen ülke içerisindeki bölgeler için uzun-vadeli hedefleri formüle etmektedir. Bu stratejinin uygulanmaya başlanmasında ilk aşama olarak AB yardımlarının sağlanması hedeflenmektedir. [15]

Bu hedeflerin yakalanabilmesi için gereken bir stratejiyi tespit etmek öncelikli yürütme hedefidir. Sektörel politikaların bölgesel etkilerinin diğer politikalarla olan koordinasyonunun formüle edilmesi ve uygulanması için gerekli olan mihenk taşları sayılabilecek uygulamaların tespit edilmesi önemli bir adımdır.

2015 yılına kadar planlanan bölgelerde gerçekleştirilmesi gereken hedefler şunlardır:

- Kişi başına düşen GSYİH seviyesini AB üye ülkeler seviyesine çekmek
- 2003 yılında %52,5 olan çalışan oranını %65'e çekmek
- Genişbant internet erişimini en az nüfusun %30'unun erişebileceği bir orana getirmek
- Bölgeler-arası istihdam oranları arası farklılıkları azaltmak ve böylece bir bölgede ulusal ortalamadan %20'den fazla sapma olmasını engellemek
- Bulgaristan'ın tüm bölgelerine sürekli ve kaliteli içmesuyu sağlamak

Bölgesel seviyede yenilik hareketleri araştırma araç gereçlerinin eksikliği, ARGE harcamalarının düşüklüğü ve ARGE'lerin ticari işletmelerle işbirliğinin zayıflığından

kaynaklanmaktadır. Bunun aşılması için aşağıdakilerin uygulanması gerekmektedir:
[15]

- Ekonomi Bakanlığı tarafından formülize edilmiş olan yenilik alanlarındaki milli politikalarla uyumlu olacak bölgesel yenilikçilik stratejileri üzerinde çalışılması
- Bölgesel araştırma ve yenilikçi teknoloji merkezlerinin kurulması
- Üniversitelerle sanayi arasındaki zincirin kuvvetlendirilmesi
- Pazar-odaklı teknoloji projelerinin geliştirilmesi ve bu gelişime bölgelerdeki kurum ve firmaların ortak katkıda bulunmaya teşvik edilmesi
- Kamu ve özel sektör arasındaki işbirliğinin ve yeni teknoloji transferlerinin yapılmasının teşvik edilmesi
- İnşaat alanında yatırımların ve zengin makine parkurlarının bölgeye çekilmesi

2.1.10 Romanya'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Romanya'nın kalkınma stratejisi Romanya'yı Avrupa Birliği'nin benimsediği ve tüm dünyada yaygın olan yeni kalkınma felsefesine yani sürdürülebilir kalkınma felsefesine bağlamayı hedefler. 2000'li yıllara yaklaşıldığında çoğulcu demokrasi ve piyasa ekonomisine sancılı ve uzun bir süreçten sonra geçiş yapabilen Romanya hala bir yandan küreselleşme bağlamındaki sürdürülebilir kalkınma prensiplerini benimserken öte yandan diğer AB üye ülkeleri ile arasındaki boşluğu kapatmaya çalışmaktadır. Son yıllardaki fark edilir ilerlemeye rağmen Romanya ekonomisinin yoğun bir şekilde kaynak tüketimine dayandığı da bir gerçektir. Doğaya geri dönülemez zararlar verilmeden önce Romen toplumunun ve yönetiminin ortak bir vizyon geliştirmesi gerekmektedir.

Romanya'nın kalkınma stratejisi; mantıklı ve gerçekçi bir çerçeve içerisinde yüksek katma değer sağlayacak, bilgi ve yeniliklerin yolunu açacak ve insan hayat kalitesini çevreye zarar vermeden yükseltecek yeni bir ekonomi modeline doğru ilerleme hedefi koymuştur.

Romanya kalkınma hedefleri açısından diğer Balkan ülkelerinden daha uzun soluklu hedefler koymuştur. Bu kısa, orta ve uzun vadeli hedefler şunlardır:

- 2013 Ufku: Bir AB devleti olan Romanya'nın tüm alan ve programlarda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi

- 2020 Ufku: AB ülkelerinin şu anki ortalama ekonomik değerlerine ulaşılması
- 2030 Ufku: En gelişmiş AB ülkelerinin ekonomik değerlerine ulaşılması

Bu stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesi orta ve uzun vadede ekonomik büyümeyi garanti altına alacaktır. Ve sonuç olarak Romanya hem kendi iç bölgelerinde hem de Avrupa ortalama rakamlarından çok uzaklaşmamış olacaktır. Rakamlar incelendiğinde kişi başına düşen GSYİH ve Satınalma Gücü Paritesi'nin 2013 yılında şu anki AB ortalamasının yarısını geçmesi, 2020 yılında AB ortalamasını yakalaması ve 2030 yılında AB ortalamasının üstüne çıkması pek muhtemel gözükmemektedir. Romanya bağlı olduğu anlaşmalara uyarak Lizbon Stratejisi'ni uygulayarak Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'ni yürütmüştür. [16]

Lizbon Stratejisi temel hatlarıyla şu beş kısımdan oluşmaktadır:

1. Kısım kavramsal çerçeveyi anlatmaktadır, yenilenen AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'nin temel noktalarını tanımlamaktadır ve böylece Romanya'nın atacağı adımları belirlemektedir.
2. Kısım Romanya'nın sahip olduğu doğal, suni, istihdam ve sosyal varlığını tespit eder. Bu yaklaşım AB İstatistik Kurumu, BM Avrupa Ekonomi Komisyonu ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Müşterek Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu'nun tavsiyeleriyle paralel doğrultudadır.
3. Kısım üç farklı ufuk için gerekli hedefleri belirlemektedir. Bu hedefleri belirlerken AB'nin yenilenmiş Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'nin temel ilkelerine de birebir bîat etmektedir.
4. Kısım Romanya'nın karşı karşıya bulunduğu belli başlı birtakım problemlerle başa çıkmayı hedeflemektedir. Ve ayrıca sürdürülebilir bir kalkınma modeline dönüşüm sağlarken gerekli dönüşümleri hızlandıracak ve aynı zamanda diğer AB ülkeleriyle aradaki boşluğu kapatacak hedefler de belirlemektedir.
5. Kısım Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'nin yürütülmesi ve kontrol edilmesini temin edecek kurumsal çerçevenin kurulması ve işletilmesiyle ilgili bir takım tavsiyeleri içermektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi yakın gelecekte uygulanabilecek bir kalkınma planının prensiplerinin ana hatlarını şu şekilde belirlemiştir: [16]

- Kalkınma hedeflerinin rasyonel bir biçimde bağdaştırılması yapılırken bu bağdaştırmaya sektörler arası yatırım programları da hesaba katılmalıdır
- Eğitim, öğretim ve kamu sağlığı sistemlerinin ivedi bir biçimde modernize edilmelidir ve bu modernizasyon yapılırken nüfus eğilimleri ve bu eğilimlerin istihdam piyasası üzerindeki etkileri de dikkate alınmalıdır
- Hem ekonomik hem de çevresel açıdan elde bulunan en gelişmiş teknolojilerin ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde yatırımlar yapılırken kullanılmalıdır ve özel yatırımcıların böylesi teknolojileri kullanmaları da teşvik edilmelidir
- İklim değişikliklerinin etkilerini öngörerek uzun vadeli çözümler benimsenmeli ve eğer insan kaynaklı felaketler gerçekleşirse alternatif kriz yönetimi çözüm dosyalarıyla örtüşen sektörler arası belirsizlik planları benimsenmelidir
- Romanya’da organik tarımcılık, insan ve hayvan tüketimi için dengeli üretilen tarım ürünleri ve biyodizel için tarımsal ürünlerin üretilmesi dâhil yapılacak tarım faaliyetlerinde toprak verimini düşürmeden, canlı çeşitliliğini azaltmadan ve çevreyi koruyarak gıda güvenliği sağlanmalıdır
- Altyapı, enerji, çevresel koruma, gıda güvenliği, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi alanlardaki büyük ölçekli projeler için ilave sürdürülebilir finansal kaynaklar sağlanmalıdır.

Bu stratejinin içerisindeki hedefler sağlanırken yapısal bir iyileştirmeye gitmenin öneminin farkına varılmıştır. Stratejide Romanya’nın önümüzdeki yirmi yıl içerisindeki sürdürülebilir kalkınması için net hedefler koyarak seçim döngülerinin ya da politikacıların çıkar için vaatlerde bulunmalarının önüne geçilmelidir. Bu stratejinin yürütülmesine paralel olarak 2009 yılı içerisinde yeni yönetim ve danışma yapıları oluşturulmuştur. Böylece ulusal, sektörel ve bölgesel planların yeniden değerlendirilmesi gerçekleştirilerek AB mevzuatıyla uyumlu bir şekilde ilerleme kaydedilecektir. Bu yapılanmalar Romanya’nın AB Kalkınma Stratejisi’ni uygulamasına yardımcı olacaktır. [16]

Romanya kalkınmayı ülke gündeminin en önemli konusu olarak görmektedir. Kalkınma olmadan kendi geleceğini düşünmeyen ülke diğer ülkelere örnek olacak bir ilerleme kaydetse de bu ilerlemenin devamı beklendiği kadar gelememiştir.

2.1.11 Moldova'nın kalkınma stratejisi, gelecekteki beklenti ve eğilimler

Moldova'daki 2008-2011 yılları için düzenlenen Ulusal Kalkınma Planı, Moldova Cumhuriyeti'nin kalkınma hedeflerini ve bu hedeflere nasıl ulaşması gerektiğini belirleyen temel orta-vadeli stratejik planlama yol haritasıdır. Ulusal Kalkınma Planı, gelişmiş ülkelerin teknik ve finansal yardımlarını özümseyerek bütçe iyileştirmesini sağlayacak bir araç olarak tasarlanmıştır. Bu plan, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında en büyük etkiyi sağlayacak hedef ve araçların belirlenmesi için gereken mevcut kaynakları elde etmeyi sağlayacaktır.

Ulusal Kalkınma Planı'nın temel hedefi güçlü, sürdürülebilir ve kapsamlı bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek suretiyle insanlara daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamaktır. Bu bağlamda kalkınma planının ruhu ve vizyonu, Moldova Cumhuriyeti'nin Avrupa standartlarına yaklaştırarak Avrupa Birliği'ne girmeyi gerçekleştirmektir. Tüm kalkınma hedefleri Avrupa devletlerinin sahip olduğu ilgili milli politikalarına göre planlanmıştır. [17]

Şu anda Moldova Cumhuriyeti orta ve uzun vadede milli öneme sahip bir takım belgelerle beraber milli politikalarla uyumlu olmayan çok sayıda belgeden faydalanmaktadır. Devlet için elzem olan mevzuatı uygulama deneyimi göstermiştir ki kısıtlı maddi kaynaklara sahipken bol miktarda öncelik belirlemek uygulama zorluğuna ve tatmin edicilikten uzak sonuçlara neden olmaktadır.

Ulusal kalkınma ve eylem planının parçası olan ilk adımlar ayrıca bütçeye yansıtılacaktır. Kalkınma planı ve orta-vadeli harcama çerçevesi birlikte milli hedeflerin yakalanmasında gerekli kamu harcaması miktarını yeniden belirlemekte öncelikli alanlarda kaynak ayrılması için bir yol haritası olarak işlev görmektedir. Bu planların uzlaştırılması ile planlama ve bütçelendirme işlemlerinin daha verimli bir biçimde bağdaştırılması halen devam eden bir süreçtir.

Dahası izleme ve değerlendirme için kullanılan aşırı miktardaki düzenleme ve yol haritasının aynı anda uygulanmaya çalışılması bu süreci kullanışsız ve hatta verimsiz bir hale getirecektir. Böylelikle uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi üzerinde odaklanacak izleme ve değerlendirme sürecinin basitleştirilmesi ve veriminin arttırılması ihtiyacı doğmaktadır. Bu ihtiyaç aynı zamanda merkezi ve yerel yönetim reformlarının önceliği olmalıdır.

Milli kalkınma planı birçok Avrupa ülkesinde AB'nin elinde bulunan yapısal tecrübe

birikimlerinin özümsemişmesi için gerekli ve ülkenin genel kalkınma stratejisinden bağımsız bir araç niteliğindedir. Moldova örneğinde ise GSYİH'nın amacı biraz farklıdır, milli kalkınma planı hükümet politikalarını önem sırasına göre belirlemeyi ve bu politikaları içsel ve dışsal olarak besleyecek kaynaklar geliştirmeyi hedefleyen bir şemsiye görevi görmektedir. [17]

Bu politikaların uygulanabilirliği aşağıdaki prensiplere bağlıdır:

- Katılım: Tüm devlet ve özel kuruluşların katılımı,
- Mevcut milli strateji ve programların milli önceliklere göre ayarlanması,
- Dış ülkelere karşı bulunan sorumlulukların irdelenmesi

Milli kalkınma planı stratejik planlamaya dinamik bir yaklaşım getirmektedir. Böylece bu programın şu iki temel bileşeni mevcuttur: 1) Strateji belgeleri deneysel faaliyet alanlarını da kapsamaktadır ve ayrıca hedef belirlemek için gereken yolu ve mekanizmayı da tanımlamaktadır, 2) Eylem planı belirlenen hedeflerin başarılmaları için gereken görevleri belirtmektedir. Strateji belgesi her dört yılda bir güncellenmektedir, böylece temel hedeflerin tutturulup tutturulmadığı belirlenmektedir. Eylem planı her yıl gözden geçirilmektedir, böylece bu plan zaman içerisinde elde edilen donelere uygun olarak evrilmektedir. Kalkınma planının uygulanması, bir önceki yılın gelişmelerini gösterecek ve belirlenen performans göstergelerinde değişiklikler yapmaya yardım edecek yıllık değerlendirme raporları sayesinde izlenip değerlendirilecektir. [17]

Mevcut strateji belgesi şu bölümlerden oluşmaktadır:

- Durum analizi
- SWOT analizi
- Stratejik vizyon
- Milli kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için önkoşullar
- Orta-vadeli milli öncelikler
- Milli kalkınma hedeflerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi

2.2 Balkan Ülkelerinde Yabancı Şirketlerin Kuruluş Mevzuatı

Bu bölümde ilgili Balkan ülkelerinde yabancı şirket kuruluşları incelenecektir.

2.2.1 Slovenya’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Sloven vatandaşı gerçek ve tüzel kişiler ile yabancı gerçek ve tüzel kişiler, Avrupa Birliği mevzuatı ile tamamen uyumlu olan Slovenya Şirketler Kanunu çerçevesinde şirket kurabilmektedir. Bu anlamda uygulanan prosedür bakımından yerli ve yabancı ayrımı yapılmamaktadır. Firmalar genellikle kuruluş aşamasında bir Sloven avukat veya danışmandan destek almaktadırlar. [7]

Şirketler Kanunu çerçevesinde kurulabilecek şirket türleri ve şirket türlerinin Slovence kısaltmaları aşağıda yer almaktadır:

- Genel Ortaklık – (*Družba z neomejeno odgovornostjo – d.n.o.*)
- Sınırlı Ortaklık – (*Komanditna družba – k.d.*)
- Komanditer Ortaklık – (*Komanditna delniška družba - k.d.d.*)
- Limited Şirket – (*Družba z omejeno odgovornostjo – d.o.o.*)
- Pasif Şirket – (*Tiha družba*)
- Anonim Şirket – (*Delniška družba – d.d.*)
- Özel Şahıs – (*samostojni podjetnik – s.p.*)

Slovenya’da kurulu şirketlerin çoğu Limited Şirket (d.o.o.) statüsünde bulunmaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli firmalar Limited Şirket olarak faaliyet göstermekte, bankalar, sigorta şirketleri, büyük ölçekli ticari firmalar ise Anonim Şirket olarak yapılanmaktadır.

Bu itibarla aşağıda Limited Şirket (d.o.o.) kurulumuna ilişkin bilgiler daha ayrıntılı olarak verilmektedir.

Bir limited şirketi ortaklar tarafından konulan sermayeden meydana gelen bir şirkettir. Hisseler ipotekli değildir. Bir limited şirketi tüm varlıklarını teminat olarak göstermek zorundadır, ancak otayandan şirket hissedarları şirketin yükümlülüklerinden şahsen sorumlu değildir. Bu şirket türleri mahkeme kaydıyla tescillenen tüzel kişiliklerdir. Kısaltması d.o.o’dur.

Bir limited şirketinin kurucuları bir veya daha fazla yerli ya da yabancı tüzel kişiliğin şirketleşme akdi imzalamalarıyla kurulur. Şirket içerisinde en fazla elli ortak olabilir. İki ya da daha çok ortaklı olan basit limited şirketleri Slovenya'daki iki yüz noktadan kaydedilebilir. Bu kaydı müteakiben vergi numarası edinilmelidir. Tek ortaklı bir limited şirketinin kaydı <http://evem.gov.si> adresinden çevrimiçi olarak yapılabilir. Şirket kurucusu Sloven makamlarından bir sertifika numarası ve Vergi İdaresi'nden bir vergi numarası edinilmelidir. Şirket kurulumu genellikle iki ile beş gün arasında gerçekleşmektedir. Ve yaklaşık kurulum maliyeti on bin avrodur.

Yabancı şirketler ve tekil bağımsız tüccarlar eğer şube (podružnica) kurmak isterlerse tüzel kişiliği olmayan bir şube açabilirler. Ancak resmi olarak merkez adresini göstermeleri gerekmektedir. Ayrıca bu şubeler noterde de kaydedilmelidir. [7]

2.2.2 Hırvatistan'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Hırvat vatandaşı gerçek ve tüzel kişiler ile yabancı gerçek ve tüzel kişiler Hırvatistan Şirketler Kanunu çerçevesinde şirket kurabilmektedir. Bu anlamda uygulanan prosedür bakımından yerli ve yabancı ayrımı yapılmamaktadır. Firmalar genellikle kuruluş aşamasında bir Hırvat avukat veya danışmandan destek almaktadırlar. [8]

Şirketler Kanunu çerçevesinde kurulabilecek şirket türleri ve şirket türlerinin Hırvatça kısaltmaları aşağıda yer almaktadır:

- Genel Ortaklık – j.t.d.
- Sınırlı Ortaklık – k.d.
- Komanditer Ortaklık
- Limited Şirket – d.o.o.
- Anonim Şirket – d.d.

Hırvatistan'da kurulu şirketlerin %80'i Limited Şirket (d.o.o.) statüsünde bulunmaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli firmalar Limited Şirket olarak faaliyet göstermekte, bankalar, sigorta şirketleri, büyük ölçekli ticari firmalar ise Anonim Şirket olarak yapılmaktadır.

Bu itibarla aşağıda Limited Şirket (d.o.o.) kurulumuna ilişkin bilgiler daha ayrıntılı olarak verilmektedir.

Şirket Kuruluş Sözleşmesi:

Öncelikle şirket sahibi veya ortakları tarafından şirket sözleşmesinin hazırlanması ve noterden onaylatılması gerekmektedir. Noter onayının ücreti şirket sermayesi miktarına bağlı olarak değişmekte olup, ortalama 2.500 HRK seviyesindedir. [8]

Şirket sözleşmesinde aşağıda sıralanan bilgilerin yer alması gerekmektedir:

- Kurucu veya kuruculara ilişkin bilgiler,
- Şirketin adı (Şirket kuruluş sözleşmesi hazırlanmadan önce Ticaret Mahkemesi'ne gidilerek şirkete verilmesi planlanan ismin daha önce başka bir şirket tarafından tescil edilip edilmediği öğrenilmelidir. Ayrıca kurulacak şirkete "Croatia" veya türevleri olan bir isim verilmesi planlanıyorsa, bu durumda özel bir izin alınması gerekmektedir),
- Şirketin merkez ofisi (Hırvatistan sınırları içerisindeki şirket adresi belirtilmelidir),
- Kuruluş sermayesi (Açılacak banka hesabına Limited Şirket için 20.000 HRK, Anonim Şirket için 200.000 HRK yatırılması gerekmektedir. Bankadan alınacak belgenin diğer belgelerle birlikte tescil başvurusu sırasında Ticaret Mahkemesi'ne sunulması gerekmektedir),
- Şirketin faaliyet alanı,
- Şirketin idari yapısına ilişkin bilgiler.

Yukarıdaki bilgileri içeren şirket kuruluş sözleşmesi noterde onaylatıldıktan sonra bir başvuru formu ile Ticaret Mahkemesi'ne başvurulması gerekmektedir. [8]

Ticaret Mahkemesi'ne Başvuru:

Tescil başvurusunda aşağıdaki bilgiler yer almalıdır:

- Şirketin adı, ofisin adresi, iş faaliyet alanı
- Kuruluş sermayesi
- Gerektiğinde Ticaret Mahkemesi'nin bilgilendirileceğine ilişkin olarak şirket yönetim kurulu üyeleri tarafından imzalanan Taahhütname
- Şirket kurucularının/hissedarların/ortakların adı-soyadı (Hırvat vatandaşları ise kimlik numaraları).

Bu kapsamda hazırlanacak başvuru dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenir (Belgelerin Hırvatça dışındaki bir dilde olması halinde yeminli tercümesi talep edilmektedir. Yeminli tercüme ücreti ise tercüme edilecek sayfa sayısına göre değişmektedir):

Şirket sözleşmesinde aşağıda sıralanan bilgilerin yer alması gerekmektedir:

- Kurucu veya kuruculara ilişkin bilgiler,
- Şirketin adı (Şirket kuruluş sözleşmesi hazırlanmadan önce Ticaret Mahkemesi'ne gidilerek şirkete verilmesi planlanan ismin daha önce başka bir şirket tarafından tescil edilip edilmediği öğrenilmelidir. Ayrıca kurulacak şirkete “Croatia” veya türevleri olan bir isim verilmesi planlanıyorsa, bu durumda özel bir izin alınması gerekmektedir),
- Şirketin merkez ofisi (Hırvatistan sınırları içerisindeki şirket adresi belirtilmelidir),
- Kuruluş sermayesi (Açılacak banka hesabına Limited Şirket için 20.000 HRK, Anonim Şirket için 200.000 HRK yatırılması gerekmektedir. Bankadan alınacak belgenin diğer belgelerle birlikte tescil başvurusu sırasında Ticaret Mahkemesi'ne sunulması gerekmektedir),
- Şirketin faaliyet alanı,
- Şirketin idari yapısına ilişkin bilgiler.

Yukarıdaki bilgileri içeren şirket kuruluş sözleşmesi noterde onaylatıldıktan sonra bir başvuru formu ile Ticaret Mahkemesi'ne başvurulması gerekmektedir. [8]

Ticaret Mahkemesi'ne Başvuru:

Tescil başvurusunda aşağıdaki bilgiler yer almalıdır:

- Şirketin adı, ofisin adresi, iş faaliyet alanı
- Kuruluş sermayesi
- Gerekğinde Ticaret Mahkemesi'nin bilgilendirileceğine ilişkin olarak şirket yönetim kurulu üyeleri tarafından imzalanan Taahhütname
- Şirket kurucularının/hissedarların/ortakların adı-soyadı (Hırvat vatandaşları ise kimlik numaraları).

Bu kapsamda hazırlanacak başvuru dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenir (Belgelerin Hırvatça dışındaki bir dilde olması halinde yeminli tercümesi talep edilmektedir. Yeminli tercüme ücreti ise tercüme edilecek sayfa sayısına göre değişmektedir):

1. Şirket kuruluş sözleşmesi (noter onaylı)
2. Şirketin sahiplerinin veya ortakların listesi (adı soyadı, adres, Hırvat vatandaşları için kimlik numarası, yabancılar için pasaport numaraları, pasaport verildiği ülke)
3. Kuruluş sermayesinin yatırıldığına ilişkin banka dekontu
4. Yönetim kurulu üyelerinin yetkilerini gösteren belge, imza sirküleri (noter onaylı)
5. Kurucu/kurucuların veya bunların ortak durumunda olduğu şirketlerin vergi veya prim borcu olmadığına ilişkin imzalı ve noter onaylı Taahhütname (Taahhütname başvurunun yapıldığı tarihten en fazla 8 gün önceki bir tarihi taşımalıdır) ve bu durumu belgelemek üzere Vergi İdaresi, Emeklilik Fonu ve Sağlık Fonu İdaresinden alınacak belge.

Yukarıdaki belgelerle birlikte Ticaret Mahkemesi'ne tescil başvurusu yapılır. Tescil ücreti; 300 HRK sabit başvuru ücreti ve faaliyet alanı sayısı başına 150 HRK olarak ödenmektedir.

Ticaret Mahkemesi tescil işlemlerini tamamladıktan sonra firma tescil bilgilerini yayımlanmak üzere Resmi Gazete'ye (Narodne Novine –NN) ve günlük gazetelere göndermektedir (Tescil kaydının ilanı için Resmi Gazete'nin ücreti 810 HRK, gündelik gazete ücreti ise 450 HRK'dır).

Şirket Kaşesi:

Ticaret Mahkemesi'nden tescil belgesi alındıktan sonra şirket kaşesinin yapılması gerekmekte, kaşe sipariş formuna tescil belgesi eklenerek kaşe başvurusunda bulunmaktadır. Kaşede şirketin adı ve tescil numarası yer almaktadır.

Şirket Numarası:

Ticaret Mahkemesi'nden tescil belgesi alındıktan sonra 15 gün içerisinde şirket numarası almak üzere İstatistik Bürosu'na şirket numarası almak üzere başvuruda bulunulması gerekmektedir. Anılan başvuruya;

1. Ticaret Mahkemesinden alınan tescil belgesinin,
 2. RPS-1 formunun (Resmi Gazete satan gazetecilerden temin edilebilmektedir),
 3. Başvuru ücretinin (55 HRK) yatırıldığına ilişkin dekontun,
- eklenmesi gerekmektedir.

İstatistik Bürosu'nun adres ve irtibat bilgileri aşağıda yer almaktadır:

Central Bureau of Statistics Državni zavod za statistiku 10000 Zagreb, Ilica 3 Tel: +385 (0)1 4806-111 Web adresi: www.dzs.hr

Vergi Numarası:

Vergi numarası almak için Ticaret Mahkemesinden alınan tescil belgesi ve İstatistik Bürosundan alınan şirket numarası belgesi ile birlikte Vergi Dairesi'ne başvurulması gerekmektedir. [8]

Vergi İdaresi'nin adres ve irtibat bilgileri aşağıda yer almaktadır:

Ministry of Finance/Tax Administration

Ministarstvo financija – Porezna uprava

Katančičeva 5 10000 Zagreb

Tel: +385 (0)1 4809-555

Faks: +385 (0)1 4809-530

Web adresi: www.porez.hr

Gümrük Numarası: Kurulan şirketin ithalat-ihracat işlemi yapabilmesi için gerekli gümrük numarasını almak üzere Gümrük İdaresine başvurulması gerekmektedir. Bahsedilen başvuruya;

1. Ticaret Mahkemesinden alınan tescil belgesinin,
 2. İstatistik Bürosundan alınan şirket numarası belgesinin,
 3. Başvuru ücretinin (50 HRK) yatırıldığına ilişkin dekontun,
- eklenmesi gerekmektedir. [8]

Hırvat Sigorta İdaresi'ne Başvuru:

Şirketin faaliyete geçmesinden itibaren 15 gün içerisinde Sigorta İdaresi'ne işveren tarafından başvuru yapılması gerekmektedir. Başvuru sırasında aşağıdaki belgelerin doldurulması gerekmektedir:

1. M-11 P kayıt formu – şirketin faaliyete başladığına ilişkin form,
2. M-1 P kayıt formu – her çalışan için doldurulmalıdır.

Yukarıdaki belgelerle birlikte,

1. Ticaret Mahkemesinden alınan tescil belgesinin,
 2. İstatistik Bürosundan alınan şirket numarası belgesinin,
- başvuruya eklenmesi gerekmektedir.

Sigorta İdaresi'nin adres ve irtibat bilgileri aşağıda yer almaktadır:

Croatian Pension Insurance Institute

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Mihanovićeve 3, 10000 Zagreb

Tel: +385 (0)1 4595-500

Faks: +385 (0)1 4577-105

Web adresi: www.mirovinsko.hr [8]

Sağlık Sigortası İdaresi'ne Başvuru:

Şirketin faaliyete geçmesinden itibaren 15 gün içerisinde Sağlık Sigortası İdaresi'ne işveren tarafından başvuru yapılması gerekmektedir. Başvuru sırasında aşağıdaki belgelerin doldurulması gerekmektedir:

1. prim ödeyici kayıt belgesi – Form 1 (prim ödeyici)
2. sağlık sigortası kayıt belgesi – Form 2 (sigortalı çalışan şahıs)
3. sağlık sigortası kayıt belgesi – Form 3 (sigortalı çalışanın aile fertleri)

Form 1 ile Form 2'nin ekinde aşağıdaki belgelerin de bulunması gerekmektedir:

1. Ticaret Mahkemesinden alınan tescil belgesinin,
2. İstatistik Bürosundan alınan şirket numarası belgesinin,
3. Sigorta İdaresinden alınan M-1P ile M-11P belgelerinin nüshası
4. İçişleri Bakanlığından alınan Oturma Belgesi veya Hırvatistan makamlarınca düzenlenmiş kimlik

Sağlık Sigortası İdaresi'nin adres ve irtibat bilgileri aşağıda yer almaktadır:

Croatian Institute for Health Insurance
Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
Margaretska 3, 10000 Zagreb
Tel: +385 (0)1 4806-333
Faks: +385 (0)1 4812-606
Web adresi: www.hzzo-net.hr [8]

Asgari Teknik Şartlar Sertifikası:

Şirketin faaliyete başlayabilmesi için ilgili faaliyet alanındaki teknik, sağlık, çevreye ilişkin düzenlemelere ve diğer kanuni şartlara uygunluğu gösteren sertifikanın Ekonomik İşler Mahalli Ofisi'nden alınarak Ticaret Mahkemesi'ne sunulması gerekmektedir.

2.2.3 Bosna Hersek'te yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Şirket kuruluşlarına, faaliyetlerine ve şirket faaliyetlerinin sona erdirilmesine, şirket türlerine, şirketin hak, yetki ve sorumluluklarına dair düzenlemeleri içeren kanunlar her iki entitede de farklıdır. 23/99 sayılı Bosna Hersek Federasyonu Resmi Gazetesinde yayımlanan Şirketler Kanunu Federasyonda, 24/98 sayılı RS Resmi Gazetesinde yayımlanan Şirketler Kanunu RS'te faaliyet gösterecek olan şirketlerin tabi olacağı düzenlemeleri içeren Kanunlardır. [9]

Şirket Türleri

Şahıs şirketler (d.n.o.)

En az iki kişi (yerli veya yabancı) tarafından kurulur. Kuruluş sermayesine her ortak eşit olarak katkıda bulunur. Gerekli asgari bir sermaye yoktur. En az iki kişi tarafından kontrat esasına göre kurulur. Gerekli asgari bir sermaye yoktur.

Limited şirketler (d.o.o.)

Bir veya daha fazla kişi tarafından kurulabilir. Asgari sermaye 2,000 KM (yaklaşık 1000 EUR). Şirketi 1'den 30'a kadar kişi kurabilir. Asgari sermaye 2,000 KM (yaklaşık 1000 EUR).

Komandit Ortaklıklar (k.d.)

Minimum 1 sınırlı ortak, 1 genel ortak olmak üzere iki kişi tarafından kurulur. Sınırlı

ortak bütün varlığıyla şirketin borçlarından sorumludur. En az 1 kişinin sınırsız sorumluluğu vardır.

Sınırsız Sorumlu Anonim şirketler (d.d.)

Bir veya daha çok kişi tarafından kurulabilmektedir. Şirket bütün mal varlığıyla borçlulara karşı sorumludur. Asgari sermaye miktarı 50,000 KM'dir (yaklaşık 25.000 EUR). İki kuruluş türü vardır: şirket bir anda kuruluyorsa, 1'den 50'ye kadar kişi kurabilir (asgari sermaye 10.000 KM – 5000 EUR); aşamalı kuruluyorsa, 2 veya daha fazla kişi kurabilir (20.000 KM – yaklaşık 10.000 EUR). [9]

Şirket kuruluş işlemlerinin süre ve masrafları

Şirket kuruluş işlemlerinin süreci belediye mahkemesinde 5 gün, Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanlığında 10 gündür (teknik güçlükler nedeniyle bu süreç 30-45 gün sürebilir).

İşlemlerin masrafları:

İdari masraflar – 500 EUR civarında

Avukatlık masrafları – 500-1000 EUR arasındadır. [9]

Şirket Kuruluşu İçin Gerekli Temel Adımlar

Şirket kuruluş sözleşmesinin hazırlanması (noter tarafından onaylanmış)

Önce asgari sermaye ödemesi yapılır. Daha sonra Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanlığına kayıt yapılır. Daha sonra şirketin belediye mahkemesinde kaydı yapılır. Ve şirket mührü hazırlanır. Ticari bankada şirket adına hesap açılır. Şirket ve işçilerin emeklilik ve malüllük sigortalarının yaptırılır. İşyerinin açılması için izin müracaatının yapılır. Ve en sonunda artık işe başlanabilir. [9]

2.2.4 Sırbistan'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Sırbistan'da bir şirketin kurulması için en fazla 5 gün gerekmektedir, ki bu süre daha önce 23 gündü.

2009 Mayıs ayından itibaren bu işlemin tamamı bir yerde, tek bir masa gibi çalışan Ticaret Sicil Ajansı'nda olup biter. Sırbistan'daki şirket çeşitleri gelişmiş ekonomilerdeki gibidir. Bir şirket, anonim şirket, sorumluluğu sınırlı limited şirketi, kolektif şirket ve komandit şirket olabilmektedir. Minimum kuruluş sermayesi, anonim şirket için 10.000-25.000 EURO, limited şirket için 500 EURO'dur. Şirketin

kurulması son derece basitleştirilmiştir ve bir şirketin somut olan ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmıştır. Tescil işleminin kamuya açık ve düşük maliyetli olması, elbette ki bir şirketin kurulması ile ilgili hukuk çerçevesini daha da etkili kılar. Şirketlerin açılması diğer aktüel hukuki reformlarla teşvik edilmektedir. Yeni mevzuatın arasında en çok önem taşıyan ve binaların yapım işlerinin hızlandırılmasını amaçlayan, AB mevzuatı ile uyum içinde olacak ve gelecekte getirilecek olan İmar ve Kentsel İyileştirme Kanunu' dur. [10]

2.2.5 Karadağ'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Karadağ Cumhuriyeti'nde halen noter bulunmamaktadır, ancak yakın zamanda noter teşkilatının kurulması beklenmektedir. Şirket Kanunu'nda yapılan yeni değişikliklere göre artık şirket kayıtlarını avukatlar yapamayacaktır, bu kayıtları ancak belediyeler yapabilecektir. Kayıt ücretleri sayfa, belge v.b sayısına bağlı olarak değişmektedir. [11]

Karadağ'daki tek kayıt merkezi Podgorica'daki elektronik ortamda kayıt sistemine sahip kayıt merkezidir. Yasalara göre olan kayıt zaman limiti normalde 4 gündür ancak bu işlem genellikle 2 günde tamamlanmaktadır. Başvuracak kişi şirket adının müsaitliğini internetten kontrol ettikten sonra isterse şirket adını internetten kaydederek ticari mahkemesine gelerek tüm ödeme, kayıt v.b işlemlerini tek bir merkezden halletmektedir. Şirket kaydı ticaret sicil gazetesinde genellikle 10-15 gün içerisinde yayınlanmaktadır. Şirket bu yayınlanma gerçekleşmeden faaliyetlerine devam edebilmektedir.

Şirket kaydı için gereken belgeler:

- Kuruluş sözleşmesi
- Şirket tüzüğü
- Kurucu ve ortak listesi, yönetim kurulu listesi
- Şirket müdürünün adı
- Şirket adı, şirketin ikamet ve yazışma adresi
- Şirketi temsile yetkili şahıs listesi
- Yönetim kurulunun yetkilendirdiği kişinin yetki belgesi
- Ödeme dekontları (Toplam 27 Avro masraf tutmaktadır)

Vergi dairesine verilecek bir adet kayıt formu ile şu kurumlara da kayıtlar gerçekleşmektedir: Vergi Dairesi, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sigorta Kurumu ve Maluliyet Fonu. Bu tek kayıt formu daha önce 4 farklı kurumla yapılan 16 farklı kayıt işlemini sadeleştirmiştir.

Kayıttan sonra geriye yapılacak tek işlem bir banka hesabı açmaktır. Banka hesabı vergi işlemlerinde kullanılacağı için zorunludur. [11]

2.2.6 Kosova’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Kosova’da şirket kuruluş işlemleri Ticaret ve Sanayi Bakanlığına bağlı Firma Kayıt Ajansı’nda yapılmaktadır. Bir şirket 3 gün gibi bir süre içerisinde kurulabilmekte ve yaklaşık 300 avroya mal olmaktadır. Kurulan şirketin tam olarak çalışabilmesi ve özellikle de dış ticaret işlemi yapabilmesi, şirketin vergi ve gümrük idarelerine kaydına bağlıdır ve bu kayıt süreci 10 günü bulmaktadır. [12]

şirketler şahıs şirketi, genel ortaklık, limited ortaklık, limited şirket ve anonim şirket olarak 5 şekilde kurulabilir.

Yıllık cirosu 50 bin avroyu aşan şirketler, kurumsal şirket sayılıp vergi idaresinden vergi numarası alırlar.

Limited şirket için en az 2.500 avro sermaye, en fazla 50 ortak, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı İşyeri Kayıt Ajansına kayıt şartı ile birlikte kuruluş sözleşmesi, şirket tüzüğü, kira kontratı, nüfus cüzdanı ya da pasaport, kayıt ofisine vergi ödendiğine ilişkin belge verilmesi gereklidir. Anonim şirketin kuruluşu da limited şirket gibidir. Yalnızca 25.000 avro sermaye şartı vardır ve ortak sayısında st sınır şartı yoktur. [12]

2.2.7 Arnavutluk’ta yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Yabancı yatırımcılar, herhangi bir izne ihtiyaç olmadan Arnavutluk’ta ekonomik faaliyette bulunabilirler.

Arnavut yasaları, yabancı yatırımcılara eşit ve sürekli destek vermektedir.

Arnavutluk’ta şirket kuruluş işlemleri kolaylaştırılmış olup, şirket kuruluşu için Milli Sicil Merkezine (QKR) ve Ticaret-Sanayi Odalarına başvurup kayıt olunmalıdır.

[13]

Milli Sicil Merkezi’nde:

1- Arnavutluk'ta limited şirketin kurulması için istenen evraklar:

- a. Kurucuların noter tasdikli Pasaport Fotokopisi.
- b. Kuruluş akdi.
- c. Tüzük/Ana Sözleşme
- d. Banka Teminat Mektubu (asgari 100.000 Lek).
- e. Avukat'a verilen Vekaletname.
- f. Sicil Merkezinde memur tarafından elektronik ortamda doldurulan Form.

2- Arnavutluk'ta anonim şirketin kurulması için istenen evraklarda limited şirket için istenen evraklarla aynıdır. Sadece banka teminat mektubunun en az 2.000.000 Lek olması gerekmektedir. Bu sermayenin $\frac{1}{4}$ 'nün yatırılmış, kalan kısmının taahhüt edilmiş olması yeterlidir.

3- Mevcut bir yabancı limited şirketin Arnavutluk'ta şube veya temsilcilik kaydı için istenen evraklar:

- a. Türkiye'deki Şirketin Ana Sözleşmesi (apostilli)
- b. Türkiye'deki Ticari Sicil Kaydı (apostilli)
- c. Türkiye'deki Vergi Dairesi Belgesi (apostilli)
- d. Türkiye'deki Sosyal Sigorta Belgesi (apostilli)
- e. Türkiye'deki Şirketin (Şirket veya Şube veya Temsilcilik açılacağına dair) Genel Kurulu Kararı (apostilli)
- f. Türkiye'deki Şirketin son Yıl Mali Bilancosu.
- g. Kurucuların noter tasdikli pasaport fotokopisi.
- h. Arnavutluk'taki Kuruluş akdi.
- i. Arnavutluk'taki Tüzük/Ana Sözleşme.
- j. Arnavutluk'taki Banka Teminat Mektubu (asgari 100.000 Lek).
- k. Arnavutluk'taki avukata verilen Vekaletname.
- l. Milli Sicil Merkezinde memur tarafından elektronik ortamında doldurulan Form.

4- Mevcut bir yabancı anonim şirketin Arnavutluk'ta şube veya temsilcilik kaydı için istenen evraklar da limited şirketin şube veya temsilcilik kaydı için istenen evraklarla aynıdır. Şubelerde asgari sermayenin yatırılma şartı yoktur. Ana şirketin sermayesi de kullanılabilir.

Noter masrafları: Türkiye'den daha düşük olup, evraklara göre ödenir.

Avukatlık masrafları: Şirketin kayıt işlemleri için, ortalama 500-1000 Euro arasında değişmektedir.

Kayıtların tamamlanmasıyla, elektronik postayla otomatik olarak Milli Sicil Merkezi (QKR), bu durumu Vergilendirme Genel Müdürlüğüne ve Belediye Vergilendirme Bölümüne bildirir. Her yeni kayıt için ilgili Belediyelere şirketlerin adresleri ve diğer bilgiler tebliğ edilir. Vergi Levhası/Numarası (NİPT) bu kayıtlar sırasında hazırlanır.

Kayıt sürecinin tamamlanması ve sertifikanın verilmesiyle şirket kurulmuş, vergi ve sosyal sigortalara da aynı zamanda kayıt gerçekleştirilmiş olur. Kayıt işlemleri ortalama 15 gün içinde bitirilmektedir. Şirket kurulduktan sonra, Vergi Numarası verilir ve bir ay içinde Belediye Vergileri yatırılır. Ayrıca Sosyal Sigorta Mudurluğuna kayıt olunur. Belediye Vergisi (ortalama); tabela için 3.000 Lek, temizlik için 7.000 Lek, yesillik için 2.000 Lek, ofis için metrekare başına hesaplanarak ödenir. [13]

Ticaret Odasına kayıta istenen evraklar:

- 1- Noter tasdikli Kurulus akdi ve Tuzuk.
- 2- Noter tasdikli Vergi Levhasi.
- 3- Ticari Sicil Belgesi.
- 4- Ortakların noter tasdikli pasaport fotokopisi.
- 5- Doldurulan form.
- 6- Üyelik kayıt ücreti (ortalama 20.000 Lek)

Gümrük Genel Müdürlüğünde istenen evraklar:

İthalat-ihracat yapılabilmesi için, Gümrük Genel Müdürlüğüne kayıt olunmalıdır.

- 1- Vergi Dairesinden Sicil Belgesi.
- 2- Noter tasdikli Vergi Levhası/Numarası.
- 3- Milli Sicil Merkezi'nden Ticari Sicil Belgesi.

Bu kayıt, evrakların tesliminden itibaren ortalama yarım saat içerisinde tamamlanır. [13]

2.2.8 Makedonya'da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Makedonya'da yerli ve yabancı firma ayrımı bulunmamakta, gerek vergiler, gerek imtiyazlar ve devlet destekleri anlamında tüm firmalar aynı prosedürlere ve mevzuata tabi bulunmaktadır.

Makedonya'da firma kurma işlemlerinde Merkez Sicil tek yetkili kurumdur. Oluşturulan tek başvuru sistemi (one-stop-shop system) sayesinde, şirket kurma

işlemleri 4 saatte ve çok düşük maliyetlerle sonuçlandırılmaktadır. Buna göre, yatırımcılar Merkez Sicil’de tek bir ofisle muhatap olmakta, başvuruları bu ofise yapmakta, gerekli bilgileri söz konusu ofisten alabilmekte ve başvurularını tek bir elemandan takip edebilmektedir. Söz konusu tek başvuru sistemi, Makedonya’nın değişik yerlerindeki 32 adet kurum ve kuruluş ofisleriyle elektronik olarak bağlı olan Merkez Sicil tarafından yürütülmekte ve sonuçlandırılmaktadır.

Şirket kurma masrafları, tutulan avukata göre 600-900 Euro arasında (harç, tercüme vs dahil) değişebilmektedir. [14]

Yabancı şirket kurmak için gerekli belgeler:

- Yabancı firmanın kuruluş belgesi (ülkesindeki),
- Kurulacak şirketin müdürünün pasaportunun fotokopisi (eğer yabancı vatandaş ise),
- Avukata firma kurma işlemlerini yürütebilmesi için vekalet.

Taahhüt edilmesi gereken minimum sermaye miktarları şirket yapısına göre değişmektedir.

- Halka açık anonim şirketler için 25.000 Euro
- Anonim şirketler için 10.000 Euro
- Limited şirketler için 5.000 Euro

2.2.9 Bulgaristan’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Bulgaristan’da ticari faaliyette bulunmak isteyen bir yabancının bilmesi gereken mevzulardan biri Bulgaristan ticari sicillerin mahkeme nezdinde olmasıdır. Bundan dolayı şirket kurmak veya mevcut bir şirkette değişiklik yapmak bir adli prosedürle gerçekleşir. Ticaret hukuku mevzuatının ayrıntılı bir şekilde ele alınması bu tanıtım rehberinin sınırlarını aştığı için burada sadece kısaca bilgi vermekle yetineceğiz. Bulgaristan Ticaret Kanunu Türkiye’de bilinen bütün şirket çeşitlerinin kurulmasına izin verir. Yabancı işadamlarının en fazla tercih ettikleri şirket çeşitleri Limited ve Anonim şirketleridir.

Bunların birincisi, masrafları en az olmakla beraber, banka ve sigortacılık faaliyetlerinin dışında her türlü ticari faaliyet gerçekleştirme ve işyeri açma imkanı verir. Bulgaristan’da yabancı sermaye ile kurulan bir şirketin diğer şirketlerden faaliyet alanı itibarıyla hiçbir farkı yoktur ve her türlü iş yapabilir, menkul ve gayrimenkul mülke sahip olabilir. Bulgaristan’da kurulan bir şirkette ortak olarak bir

Bulgar vatandaşının bulunması gerekmez. Daha önce de belirttiğimiz gibi şirket kuruluş prosedürü mahkemede yapılan kayıtla sona erer. Bundan sonra istatistik, vergi ve sigorta kayıtları yapılır. Bütün bu kayıtlarını tamamlayan şirket faaliyete başlayabilir. Bulgaristan’da şirket açmak isteyen işadamlarının imkanları varsa bizzat kendileri ülkeye gidip kuruluş evraklarının yeminli tercüman ve noter huzurunda imzalamaları ve gerekiyorsa bu şartlarda üçüncü bir şahsa vekalet vermeleri tavsiye edilir. Kuruluş esnasında hazırlanması gereken bazı evrakların (imza sirküleri, kuruluş protokolü ve şirket tüzüğü) mutlaka noter ve yeminli tercüman önünde imzalanması gerekir.

Bulgar Ticaret Kanunu bir Ltd. şirketinin ana sermayesinin en az 5 bin lv (yaklaşık 2 bin 500 euro) olmasını öngörmekte, bu sermaye özel açılan bir banka hesabına (herhangi bir bankada) yatırılır ve kuruluş prosedürü sona erdiğinde tekrar geri alınabilir. AŞ için öngörülen asgari kuruluş sermayesi ise 50 bin leva (25 bin euro). Bunların yanı sıra şirketin şekli ne olursa olsun onun yönetim merkezinin bulunacağı Bulgaristan’da bir adresin gösterilmesi gerekiyor. [15]

Bulgaristan’da şirket kurmak isteyen işadamlarına, kuruluş işlemlerini mutlaka bir avukata veya danışmanlık ajanslarında çalışan bir hukukçuya yaptırmalarını tavsiye edilir. Her ne kadar bu işlemleri değişik tercüme büroları ve benzeri kuruluşlar yapsalar da, kuruluş sürecinde yapılan bir yanlışlık, şirketin müstakbel çalışmalarında ciddi zararlar ve külfetler getirebileceklerine dikkat çekmek gerekir. Bulgaristan’da bir şirketin kuruluş masraflarını belirleyen kesin bir rakam söyleyemeyiz. Bu masraflar kurulan şirketin özelliklerine göre, şirketin çeşidine göre değişecektir. Ancak şirketin mahkemede kaydedilmesiyle, şirketin faaliyete başlayacak hale gelmediğini hatırlatıp, çok kısa zaman içinde (bir kısmı 7 gün diğer kısmı ise 14 gün) yapılması gereken istatistik, vergi ve sigorta kayıtlarının yapılması gerektiğini hatırlanmalıdır. Dolayısıyla şirketinizin kuruluş sürecini gerçekleştirecek olan avukat veya ajansa, bildirilen ücretin bu kayıtları da içerecek mi, mutlaka sorulmalıdır.

Son olarak da kurulan bir şirketin tüzük, sermaye ve yönetim şeklinde yapılacak olan değişikliklerin de yeni adli prosedürle gerçekleştirileceklerini unutmayınız.

Şube: Herhangi bir nominal sermaye zorunluluğu yoktur.

Temsilcilik: Ticaret kanunu ile düzenlenen diğer şirket türlerinden farklı olarak Yabancı Yatırımların Teşviki ve Korunması Kanunu çerçevesinde düzenlenir ve ticaret mahkemelerinin aksine Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na kaydolur.

Özel Limited Şirketler – OOD: Ortakların sorumluluğu kuruluş sermayesi ile sınırlıdır. Asgari sermaye tutarı 5.000 Levadır. Bu tutarın % 70'inin kuruluş anında ödenmesi gereklidir.

Hisseleri Halka Açık Limited Şirketler – AD: Anonim Şirketler olarak da tanımlanabilir. Ortakların sermaye sorumluluğu sermaye iştirakleri ile sınırlıdır. Asgari iki kişi ile kurulabilir. Bu durumun tek istisnası devletin tek kurucu ve tek hissedar olduğu “Tek Kişilik AŞ’ler – EAD”dir. [15]

AŞ’ler için asgari sermaye tutarı 50.000 Leva olup, halka arz durumunda, bu tutar iki katına çıkmaktadır. Bu arada;

Bankalar 10 milyon Leva

Hayat ve Ferdi Kaza Sigorta Şirketleri 2 milyon Leva

Mülk Sigorta Şirketleri 3 milyon Leva

Reasürans Şirketleri 4 milyon Leva

Ve asgari sermaye tutarı ve yapısı Menkul Kıymetler Komisyonu tarafından tespit edilen “yatırım şirketleri” için daha yüksek sermaye şartları mevcuttur.

Genel olarak AŞ’lerin kuruluşunda sermayenin % 25'inin ödenmesi gerekli olup, nakdi katkı yanında bağımsız bir değer tespitinin ardından aynı olarak da katkı mümkündür.

Kollektif Şirket (Sınırsız Ortaklık): Asgari iki kişi ile kurulur. Ortaklar müteselsil ve sınırsız olarak sorumludur. Kayıtlı sermaye ile ilgili bir şart yoktur.

Komandit Şirket (sınırlı Ortaklık): Asgari iki kişi ile kurulur. Kollektif şirketten ayrı olarak sınırsız sorumluluğu haiz asgari bir ortak yanında sorumluluğu sermaye payı ile sınırlı asgari bir ortağın da bulunmasıdır.

Halka Açık Sınırlı Ortaklıklar: AŞ’ler ile komandit şirketler arasında her iki şirketten de özellikler taşıyan şirket türüdür. Sınırsız sorumlu (genel) ortaklar yanında sorumluluğu katkı payları ile sınırlı asgari üç ortak bulunur. Genel ortaklar şirket yönetiminde çoğunluğa sahiptir.

Holding Şirketleri: Diğer şirketlere iştirak amaçlı kurulan AŞ, halka açık ortaklık veya özel limited şirketlerdir. İştiraklerinin sermayesinin asgari % 25, yönetim kurulunun ise % 50'sine sahiptir.

Kooperatifler: Asgari 7 kişi ile kurulur.

Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olma zorunluluğu olan yabancı firma temsilcilikleri hariç tüm iş faaliyetleri, mahkeme kaydına tabidir.

Sınırlı sorumlu şirketler, kollektif şirketler, komandit şirketler, holding şirketleri ve kooperatifler yasal hükmi şahsiyete haiz legal entite kuruluşlarıdır. Özel tacirler, şubeler ve temsilcilikler bağımsız hükmi şahsiyete haiz legal entite değildirler, fakat vergilendirme ve diğer kimi ayrıcalıklardan yararlanırlar. [15]

Kayıt

Yabancı yatırımcılar, kooperatifler ve şirketlerde (kollektif şirketler, komandit şirketler, AŞ'ler, holdingler ve kamu sınırlı ortaklıkları) hisse sahibi oldukları takdirde Bulgar vatandaşları ile aynı prosedürler çerçevesinde kayıt yaptırırlar. Yabancılar, kooperatifler, sınırsız ortaklıklar veya kamu sınırlı ortaklıklarında sınırsız sorumlu ortak olarak katılabilmek için daimi ikamet iznine sahip olmalıdırlar.

Yabancılar, Bulgar Milli Hukuku'na göre ekonomik faaliyette bulunma hakkına sahip olmaları koşuluyla, Bulgaristan'da şube veya temsilcilik büroları açabilirler. Şubeler açıldıkları yer mahkemesi dairesinde kayıt olunur.

Yabancı kişiler daimi ikamet iznine sahip oldukları takdirde merkez bürolarının bulunduğu mahkeme dairesinde özel tacir olarak kayıt olurlar.

Aşağıda belirtilen ve Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu'na kayıt edilmesi gerekli olanlar dışında tüm yabancı yatırımlar, boyutu ne olursa olsun Maliye Bakanlığı'na kayıt olmak zorundadır. Borsada satılan hisse senedi vb. Devlet, belediye veya diğer tüzel kuruluşlarca çıkarılan borç senetleri.

Bunun dışında firma kuruluşlarında, yabancılar da Bulgar girişimcileri gibi Vergi Dairelerine, çalışanları var ise Sosyal Güvenlik Bürolarına, Milli İstatistik Enstitüsü'ne ve dış ticaret faaliyetinde bulundukları takdirde Gümrük İdarelerine kayıt olmak mecburiyetindedir. Yabancı kişilerin ekonomik faaliyetleri ve yabancı yatırımların korunmasına ilişkin kanun, yabancı şirketlerin iş faaliyetleri için liberal

bir rejim ortaya koymaktadır. Müsaadeler, yalnızca askeri malzeme, bankacılık ve sigorta faaliyetlerinin üretim ve ticareti için gerekmektedir. [15]

2.2.10 Romanya’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

1997 yılından itibaren Romanya’da şirketlerin kuruluş işlemleri oldukça kolay hale getirilmiştir. Yatırımcı -içtüzüğünün onaylanacağı Noter Bürosu dışında- yalnızca faaliyette bulunacağı bölgenin Ticaret Sicil Bürosu ile temas kuracaktır. Romanya’da bölgesel ticaret ve sanayi odalarının yanı sıra 41 tane bölgesel ticaret sicil bürosu hizmet vermekte ve ulusal düzeyde de bu oda ve bürolar Ulusal Ticaret Sicil Bürosu’nu ve Romanya Ticaret ve Sanayi Odası’nı oluşturmaktadır. [16]

Hukuki Çerçeve

Şirketin kuruluşu, sicili ve çalışmaya başlaması aşağıdaki yasalara göre yapılır:

Yasa No: 31/1990, şirketlere ilişkin bu Yasada 1998 yılında değişiklik yapılmış ve yeniden yayımlanmıştır,

Yasa No: 26/1990, ticaret siciline ilişkin bu Yasada 1998 yılında değişiklik yapılmış ve yeniden yayımlanmıştır

Yönetmelik No: 92/1998, doğrudan yatırımı teşviğe ilişkin yönetmelik

Şirketlerin Hukuki Şekilleri

Şirketler aşağıdaki şekillerde kurulabilir

genel ortaklık SNC;

limited ortaklık SCS;

anonim şirket SA;

özel (tam üye aidatı yoluyla);

kamu (hisse senedi arzı yoluyla).

hisseli limited ortaklık SCA;

limited taahhüt şirketi SRL.

Kuruluş için Minimum Hukuki Koşullar

Şirketlerin kuruluş işlemleri için aşağıdaki koşulları yerine getirmeleri gerekmektedir:

minimum ödenmiş kayıtlı sermaye

SRL 2.000.000 lei, kuruluş işlemlerinde tamamen yatırılır;

SA 25.000.000 lei, kuruluş işlemlerinde aşağıdaki şekilde yatırılır:

özel anonim şirket durumunda her hissedar veya ortak tarafından ödenmiş subscribed kayıtlı sermayenin minimum % 30'u

kamu anonim şirketi durumunda her kabul edenler tarafından ödenmiş hisselerin değerlerinden minimum % 50'si.

Minimum ortak sayısı

SRL 1 kişi, tek ortak olarak (kabul edilen maksimum ortak sayısı 50'dir);

SA, SCA 5 kişi;

SNC, SCS 2 kişi.

tescilli hissenin minimum nominal değeri 100.000 lei.

Sermayenin Katkısı

Sermayenin katkısı aşağıdaki gibi olabilir:

- nakit (zorunlu);
- karma;
- borç, yalnızca SNC ve SCS için

Formalitelerin Oluşturulması

Yabancı sermayeli bir şirket kurmak ile bütünüyle Romen sermayeli olan bir şirket kurmak arasında herhangi bir işlem farklılığı bulunmamaktadır. Aynı şekilde, 92/1998 Nolu Yasa ile hem yabancı hem de Romen yatırımcılar aynı kolaylıklara sahiptirler. [16]

Bununla birlikte sermayenin türü veya yasallığına bakılmaksızın bir şirket kurmak için atılması gereken adımlar şunlardır:

- Şirket logosu ve isminin tekliğinin (ona ait olduğu)nun delillendirilmesi ve belirli bir süreliğine tahsis edilmesi
- Şirketin kuruluş senedinin notere onaylatılması
- Sermaye ödemesinin gerçekleştirilmesi

- Şirket kurma yetkisi almak için, başvuru formunun ve diğer gerekli dokümanların Bölgesel Ticaret Sicil Ofisi'ne sunulması. Böylelikle şirket kuruluş tarihinden itibaren tüzel bir kişilik kazanacaktır.
- Kuruluş kararının Resmi Gazete'de (Ticaret Sicil Gazetesi) yayınlanması ve Kamu Maliyesi Genel Müdürlüğü'ne kaydının yapılması
- Kamu Maliyesi Genel Müdürlüğü'nden bir "mali sicil numarası" alınması
- Şirket kurmaya niyetlenmiş yatırımcıları desteklemek amacıyla Bölgesel Ticaret ve Sanayi Odaları; Tek Adım Ofisleri(One Step Offices) ni organize etmişlerdir. Bu ofisler, ticari şirket kuruluşuyla veya kuruluş senedindeki değişikliklerle ilgili formaliteleri tamamlayıp, bu konuda her türlü hizmeti vermektedirler.
- Bu ofislerde mali konular, muhasebe, vergiler, yerel harçlar, gümrük harçları vb alanlarda danışmanlık hizmetleri verilmektedir.
- Ticaret Sicil Ofisine elden verilmesi gereken nihai belgeler şunlardır:
- Kuruluş senedi, Noter onaylı (2 suret)
- Kayıtlı sermayenin ödendiğine dair belge, kayıtlı sermaye herhangi bir Romen bankasına ya da herhangi bir yabancı bankanın Romanya şubesine yatırılabilir.
- Ayni katkılarının mülkiyetine ilişkin maddeler. Örneğin, tek ortaklı sınırlı sorumlu şirketlerin kuruluşu için, ayni katkılarının değeri konusunda bir ekspertiz raporu da zorunludur
- Gerekğinde, kayıtlı sermayeye eklenmiş zorunlu reel varlıklıklardan doğan maliyet belgelerinin gösterilmesi
- Şirket merkez bürosunun ve kuruluş senedi ile oluşturulan diğer küçük bürolarin sahipliğinin kanıt belgesi.
- Yasadışı yönünün olup olmadığının başvuranın kendi sorumluluğunda olduğunun bildirilmesi. Yasaya göre, kurucular, yöneticiler ve denetleyiciler, hileli yönetim, güveni kötüye kullanma, sahtekarlık, yanlış kullanım, hile, yanlış kanıt, rüşvet alma/verme vb. konularda tutuklanmış kişilerden olamazlar.

- Kuruluş senediyle yönetici atandığı zaman, atanan yönetici tarafından hazırlanan yönetim sözleşmesi
- Şirket yöneticisinin imza örneği (Daha önce Ticaret Sicil Ofisinde atılmamışsa, Ticaret Sicilinde yer almak üzere)
- Yöneticiler tarafından konulan garantinin depozito edilmesine dair denetçiler tarafından gönderilen sertifika
- Eğer gerekliyse, tüzel kişilikli ortakların Genel Kurul kararlarının ve ortaklık senedinin bir kopyası
- Romanya’da şirket ya da şube kuran yabancı şirketler için Ticaret Sicili’nden alınan Şirket Sözleşmesi’nin yeminli tercümesinin ya da özetinin kopyaları;
- Yasal vergilerin ödendiğine dair belgeler. [16]

Öncelikle Alınması Gereken İzin Belgeleri

Belirli bir faaliyet amacı ile kurulacak şirketler için gerekli belge ve izinler şunlardır:

Sigortacılık alanında kurulacak şirketlerin yalnızca Sigorta ve Reasürans Faaliyet Alanında çalıştığını belgeleyen Maliye Bakanlığı’ndan alınacak belge,

Romanya’da bankacılık sektöründe faaliyet gösterecek şirketler ya da yurtdışı bankacılık şirketlerinin Romanya’da açacağı şubelerin kurulmasına yönelik Romanya Ulusal Bankası’ndan alınması gereken izin belgesi;

Aşağıdaki hususların yerine getirilmesi için Ulusal Sermaye Piyasası Komisyonu’nun izni:

-hisse senedi yönetmeliği çerçevesinde menkul kıymet halka arz işlemleri

-offset ve menkul kıymet yatırım şirketleri kurmak

-halka açık yatırım şirketleri, yatırım yönetim şirketleri ve mevduat toplama şirketleri kurmak

-özel sektör şirketleri kurmak ve işletmek [16]

Romanya’daki Şirket Şubeleri

Yukarıdaki belirtilen hukuki şirket statülerinden birisi şeklindeki şube şirketler tüzel kişiliğe sahip olup; aşağıdaki daha önceden de belirtilmiş olan işlemler izlenerek kurulurlar.

Romanya yasalarına göre, şubeler bağlı oldukları şirketlerin hukuksal kişiliği olmaksızın tüzel kişiliği haiz değildirler ve kurulmadan önce faaliyet gösterecekleri bölgedeki Bölge Ticaret Siciline kayıt olmak zorundadırlar. Merkezi yurtdışında bulunan tüzel kişiler yerel şirketler ile aynı yasalara tabidirler.

Şubeler için gerekli olan yasal gereklilikler şube statüsüne sahip üye şirketler, acente ya da temsilcilikler için de geçerlidir. [16]

Yabancı bir şirketin şubesini açmak için şu şartlar gereklidir:

Şubelerin merkez bürolarının bulunduğu bölgenin Ticaret Siciline kayıt başvurusu

Romanya’da kurulan yabancı şirketin sözleşmesi’nin yeminli tercümesinin ya da özetinin kopyaları

Şubenin kurulacağına dair şirket yönetim kurulunun kararı. Söz konusu karar şu bilgileri içermelidir:

-şube merkezinin adresi

-faaliyet konusu ve amacı

-şubeyi temsil eden yetkili kişi

Ana Sözleşmede şube kurulabilmesine dair hükümlerin bulunmadığı durumlarda, gerçek formda, ana sözleşmede değişiklik yapacak ek sözleşme

Şubenin bir merkezi olduğuna dair belge

Şubeyi temsilen yetkili kişinin, bütün yasal hükümlerin yerine getirildiğine ve sorumluluğu üzerine aldığına dair vereceği beyan

Şubenin açılmasından sonra şirket, sözleşmesinin yeminli tercümesinin ya da özetinin kopyalarını sunmaksızın başka bir şube açabilir. [16]

2.2.11 Moldova’da yabancı şirketlerin kuruluş mevzuatı

Moldova Cumhuriyeti’nde “Yabancı Sermayeli Firma” Kuruluşu;

Yatırımcılar, firma kurmak amacıyla gerekli belgelerle birlikte devlet tescil odası bölge ofisleri’ne başvurmalıdırlar.

Yabancı sermayeli işletmelerin tescil başvurusunda, aşağıda sıralanan belgeler talep edilmektedir. Söz konusu belgeler iki nüsha halinde olmalı, yeminli tercüme ofisleri vasıtasıyla Moldovan diline (Romenceye) tercüme edilen ve noter tarafından

onaylanan belgeler ilgili Kaymakamlık ve Valiliklerde “apostil edilmek” suretiyle onaylatılmalıdır.

Moldova’da yabancı sermayeli şirketlerin kuruluşu ve tescil işlemleri “Devlet Tescil Odası’nın Tescil ve Tasfiye İşlemleri Şubesi”nden gerçekleştirilmektedir. Tescil işlemleri için, Devlet Tescil Odası Tescil ve Tasfiye İşlemleri Şubesi’ne aşağıda sıralanan belgelerle başvuruda bulunulması gerekmektedir. [17]

I. Gerçek Kişiler:

- i) Pasaportun kopyası (aslını görmek kaydıyla),
- ii) Kurulacak şirketin faaliyetlerini sürdürmek üzere kiralanmış olan Ofisin bulunduğu binanın yönetiminden Ofisin kiralandığına ilişkin alınan belge veya Şirket sahibi ve kiralanın mekan sahibi arasında Ofis amacıyla kullanılmak üzere söz konusu mekanın kiralandığına ilişkin noter huzurunda yapılan sözleşme.
- iii) Türkiye’den alınan sabıka kaydı (yeminli tercüme ofisleri vasıtasıyla Moldovan diline (Romenceye) tercüme edilen ve noter tarafından onaylanan belgeler ilgili Kaymakamlık ve Valiliklerde “apostil edilmek” suretiyle onaylatılmalıdır) ve Moldova’dan alınan (İçişleri Bakanlığı Bilgi ve Operatif Kayıtlar Müdürlüğü, I.Hincu Caddesi, No:3A, Kişinev – 1 günde talep edildiğinde 60 ley, 10 günde talep edildiğinde 30 ley) sabıka kaydı belgeleri.

I. Tüzel Kişiler:

- i) Yabancı yatırımcının sermayesinin ait olduğu ülkeden şirket adına alınan ulusal ticaret sicil örneği.
- ii) Yabancı şirketin tescil belgesi.
- iii) Yabancı şirketin kuruluş belgeleri.
- iv) Yabancı şirket yönetim kurulunun Moldova Cumhuriyeti’nde işletme açma ile ilgili kararı (şirket genel müdürü ve imza yetkisini haiz kişi belirtilmek suretiyle).

Türkiye’den getirilen tüm belgelerin yeminli tercüme ofisleri vasıtasıyla Moldovan diline (Romenceye) tercüme edilmesi, noter tarafından onaylanması ve ilgili Kaymakamlık ve Valiliklerde “apostil edilmek” suretiyle onaylatılması gerekmektedir. [17] Apostil olmadan yapılan işlemlerde genellikle bu ülkedeki

temsilciliklerimizden mühür vurdurulsa da en sağlıklı seçim apostilli belge ile gelmek olacaktır.

- Yabancı sermayeli temsilcilik ve şube açılışı;

Temsilcilik ve Şubelerin tescili, işletme ve organizasyonların tescili ile aynı yöntem ve koşullar çerçevesinde gerçekleştirilir. Yabancı işletmelerin ve organizasyonların temsilcilik ve şubelerinin tescilinde yukarıdaki belgelere ek olarak “yabancı firma yönetim kurulunun temsilcilik açma kararı” da (noter onaylı yeminli tercümeden çıkmış ve apostil edilmiş şekilde) talep edilir.

* Moldova Cumhuriyeti’nde Yabancı Sermaye Yatırımları;

- Konvertibl döviz veya banka işlemleri çerçevesinde Moldova Cumhuriyeti bankaları tarafından kullanılan diğer döviz cinsleri,

- Ofis araç-gereçleri dahil Makina ve Ekipman.

- Fikri mülkiyet hakları dahil veraset yoluyla elde edilen haklar,

şeklinde olabilir. [17]

* Konvertibl döviz cinsinden ifade edilen farklı biçimlerde olabilen kuruluş sermayesi listesi toplamı, yabancı ortak tarafından kuruluş dokümanları ile birlikte iki kopya halinde sunulur.

* Şirketin kuruluşu amacıyla, kurucu adına bir başka kişinin işlemleri tamamlaması durumunda, ilgili kişinin vekaletnamesi olması gerekir.

* Tescil İşlemleri kapsamında, kurulan şirketin sermayesinin %0,5’i (binde 5) Damga Vergisi olarak devlet bütçesine aktarılmak üzere yatırılır.

* Finansal Kuruluşların ve sigorta kuruluşlarının tescil işlemlerinde Moldova Merkez Bankası’ndan, özel emeklilik fonlarının ve sigortakuruluşlarının tescil işlemlerinde Maliye Bakanlığı bünyesindeki Devlet Sigorta Denetimi Teftiş Kurumu’ndan ve Özel Emeklilik Fonları Birimi’nden alınan belgelerin de sunulması gerekmektedir.

* Kamu işletmelerinin yeniden organizasyonu kapsamında oluşturulan veya sermayesinde kamu mülkiyeti bulunan işletmelerin tescilinde, yetkili Kamu kuruluşunun merkez teşkilatından alınan yetki belgesi’nin de sunulması gerekmektedir. [17]

Şirket tescil işlemlerine ilişkin tarifeler:

Moldova Cumhuriyeti'nde şirket kuruluşu esnasında tescil işlemlerinin yapılabilmesi için gereken minimum sermaye miktarı;

Limited Şirketler için; 5.400 Moldova Leyi

Açık Anonim Şirketler için; 20.000 Moldova Leyi

Kapalı Anonim Şirketler için; 10.000 Moldova Leyi

926 sayılı, 12.07.2002 tarihli Moldova Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Kararı doğrultusunda, firma kuruluşu esnasında Devlet Tescil Odası'ndan alınan hizmetler karşılığında ödenmesi gereken ücretlere ilişkin 9 Eylül 2005 tarihli yeniden düzenlenmiş tarife;

- İşletmenin Tescil Edilmesi ve Kuruluş

Dokümanlarında Yapılan Değişikliklerin Tescili 250 MDL

- Tescil Belgesi Örneği 180 MDL

- Şirket Unvanı Tahsisi 39 MDL

- Kayıt İşlemleri İçin Kuruluş Sözleşmesine

İlişkin Belgelerin Hazırlanması 108 MDL (Limited Ş.)

306 MDL (Anonim Ş.)

- Tescil Ofisinden Tescil Bilgisi Temini 126 MDL

- Kuruluş Sözleşmesine İlişkin Belgelerin

Düzeltilmesi ve/veya Değiştirilmesi 108 MDL

- Tescil Belgesinin Onay İşlemleri 6 MDL

- Şirket Unvanının Terminoloji Merkezinde Onaylanması 15 MDL

- Belge Örneği Çıkarılması 3 MDL

- Tescile İlişkin Bilgilerin Devlet Tescil Odası

Resmi Gazetesinde Yayımlanması 54 MDL

- Şirkete ait Mühür 226 + 9 + 15 MDL

Damga Vergisi: Kuruluş sermayesinin % 0.5'i (binde 5) oranında bir miktar devlet bütçesine aktarılmak üzere Damga Vergisi olarak tahsil edilir.

Devlet Tescil Ofisi'nde ilgili işlemler 10 gün içerisinde sonuçlandırılabilir. Ayrıca, işlemlerin hızlandırılması amacıyla farklı ücret tarifeleri de uygulanmaktadır. [17]

Şirket tasfiye işlemleri:

Moldova'da kurulmuş bir şirketin tasfiye işlemleri aşağıdaki şekilde yürütülür:

I. Devlet Tescil Ofisine başvuru yapılır. Başvuru sırasında;

i) Moldova vatandaşı olması gereken, tasfiye işlemleri için yetki verilen şahsın isminin de belirtildiği şirket sahibine ait tasfiye kararının (eğer şirket birden fazla kişiye aitse hazırlanan tasfiye sözleşmesinin) sunulması gerekmektedir.

ii) Firmanın Tescil Sertifikası ve Mührünün getirilmesi gerekmektedir.

iii) 72 Ley Harç ödenmelidir.

II. Birbirini takip eden iki gün Moldova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde firmanın kapatılma Kararı yayımlanır.

III. Vergi Dairesi'ne "mali temiz kağıdı" alınabilmesini teminen başvuru yapılır ve ilgili temiz kağıdı temin edilir.

IV. Vergi Dairesi'nden "mali temiz kağıdı" alınmasının ardından bir yıl bekleme süresi başlar ve 1 takvim yılı sonunda Devlet Tescil Ofisine aşağıdaki belgeler ile tekrar başvuru yapılır.

a) İşletme veya organizasyonun "kuruluş dokümanları" ile "tescil sertifikası"nın orjinalleri.

b) Şirketin faaliyetleri ile ilgili olarak kamu bütçesine ilişkin sorumlulukları çerçevesinde Bölge Vergi Dairesi'nden alınan temiz kağıdı, (şirketin vergi ve benzeri tüm yükümlülükleri bağlamında kamu bütçesine borçlu olmadığını gösterir belge).

c) Şirketin çalıştığı Banka'dan, şirketin bankadaki hesabının kapatıldığına ilişkin belge.

a) Şirket merkezinin bulunduğu bölgenin polis biriminden alınan, işletme veya organizasyonun mührünün geçerliliğini yitirdiğini ve artık firmanın elinde bulunmadığını gösterir belge.

b) Moldova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayımlanan işletme veya organizasyonun tasfiye kararı.

c) Tasfiye edilen şirkete ait dokümanların Moldova Cumhuriyeti Arşivi'ne muhafaza edilmek üzere iletildiğine dair Devlet Arşivler Kurumu'ndan alınan belge. [17]

Moldova Cumhuriyeti Enformasyon Geliştirme Bakanlığı Kişinev Devlet Tescil Odası İletişim Bilgileri:

Camera Inregistrarii de Stat

Tescil ve Tasfiye İşlemleri Şubesi, Ofis No: 248,

Address: Stefan cel Mare Blvd. 73, Chisinau, MOLDOVA

Ağ Adresi: www.mdi.gov.md [17]

Tel: 27 73 11 - 27 73 18 - 27 44 06

2.3 Balkan Ülkelerinin Yatırım ile İlgili Mevzuat ve Teşvikleri

Bu bölümde Balkan ülkelerinin yabancı yatırımcılar için bulundurdıkları mevzuat ve teşvikler incelenecektir.

2.3.1 Slovenya'nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Yatırım için uygun bir ortam yaratmak Slovenya'nın ekonomik kalkınma önceliği olmuştur. Sloven hükümeti bu kalkınmayı desteklemek için AB yardımlarını etkin bir şekilde kullanmayı hedeflemektedir.

Slovenya direkt yabancı yatırımları şiddetle artıracak bir teşvik sistemi geliştirerek istihdamı artırmayı, know-how teknolojilerini elde etmeyi ve yerel firmaların yabancı ortaklarla yurtdışına açılmalarını hedeflemektedir. Hükümetin kararlı ve etkin bir biçimde elindeki enstrümanları kullanması halihazırdaki yatırımcıları da yatırımlarını artırmaya itmiştir.

2010 yılında genel kurumlar vergisi %20'ye sabitlenmiştir.

Ayrıca ARGE faaliyetlerinde bulunan şirketlerin vergilerinden %20 düşülmektedir, bu indirim bölgelere bağlı olarak %30-40'a kadar çıkabilmektedir.

Slovenya'da yatırım yapan yabancı firmalar birçok parasal yardım için başvurabilir. Böylece ilk iş kurma maliyetleri düşecek ve maliyetleri düşen şirket daha çok kişi

istihdam edebilecek, daha çok bilgi ve teknoloji transferi gerçekleştirebilecek, bölgesel kalkınma daha dengeli bir hale gelebilecek ve ayrıca Sloven firmaların yabancı firmalarla işbirliği içerisinde olabilmesi gerçekleşebilecektir.

Bahsedilen teşvik kanunu AB yasalarıyla tamamen uyumludur. Bu sayede yeni iş kuran firmalar dünya piyasalarında rekabet edebilmektedir.

En az yirmi beş kişiye istihdam sağlayacak, minimum bir milyon Avro değerindeki üretim sektörleri, en az on kişiye istihdam sağlayacak yarım milyon Avro değerindeki uluslararası ticaret şirketleri, en az beş kişiye istihdam sağlayacak yarım milyon Avro değerinde ARGE faaliyeti gösteren şirketler teşviklerden faydalanabilecektir.

Şirketler mevcut masrafları olarak arsa, bina ve ekipman maliyetleri, çalışan masrafları ile danışmanlık ücretlerini gösterebilecektir. Katma değer vergisi ise mali destek alınacak bir kalem olmayacaktır. [7]

250 yeni iş pozisyonu oluşturacak bir yatırım projesinin alacağı destek oranının hesaplanması örneği şu şekilde olacaktır:

Özel bir değerlendirme kurulu 0-100 arasında puanlama yapacaktır, ve geçer not 60'tır

Sırasıyla 60 / 70 / 80 / 90 / 100 puan alan adaylar yine sırasıyla 750.000 avro / 1.125.000 avro / 1.575.000 avro / 2.100.000 avro / 2.400.000 avro ilave destek alabilecektir

Slovenya'da ilk defa yatırım yapılıyorsa alınacak destek %50'ye kadar artabilecektir

Eş finansal destek oranı büyük yatırımlar için %30'u, orta ölçekli firmalar için %40'ı ve büyük ölçekli firmalar için %50'yi geçmemelidir

Yapılacak yatırımlar büyük firmalar için beş seneden, orta ve küçük ölçekli firmalar için üç seneden az olmamak kaydıyla Slovenya Cumhuriyeti toprakları içerisinde kalmalıdır

Ayrıca belediye başkanlıkları da çeşitli şekillerde teşvikler uygulayabilirler. Bu teşvikler duruma bağlı özelliklere sahip olacaktır. Bu teşviklerin içerisinde sanayi alanlarına kolay erişim, altyapı bağlantıları, ve belediye vergilerinden muafiyet gibi avantajlar olabilecektir.

Slovenya İşçi Bulma Kurumu istihdamı destekleyecek birçok önlem almaktadır. İstihdam sağlama niyetindeki işverenler İşçi Bulma Kurumu tarafından tüm Slovenya’da gerçekleştirilen ücretsiz işçi eğitimi uygulamasından faydalanabilirler. [7]

2.3.2 Hırvatistan’ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Hırvatistan Yatırım Teşvik Kanunu ekonomik büyüme, kalkınma ve ilgili politikaların uygulanmasını anlatmaktadır. Yatırımcıların tabi olacakları harç, vergi v.b ücretlerde elde edecekleri avantajlardan bahsetmektedir. Bu söz konusu kanun ile desteklenecek yatırımlar aşağıdaki hedeflerin gerçekleşmesine yardım edebilmelidir:

- En son teknolojinin ve en yeni ekipmanların ülkeye tanıtılması
- Yeni üretim teknikleri ve yeni ürünlerin ülkeye tanıtılması
- Çalışanlara istihdam ve eğitim sağlanması
- Üretimin tam-mamül odaklı bir hale getirilmesi
- İhracatın arttırılması
- Hırvatistan Cumhuriyeti’nin az gelişmiş bölgelerinin de ülke ortalamasına ulaştırılması
- Yeni hizmet sektörü alanlarının geliştirilmesi
- Enerji tasarrufunun sağlanması
- Bilişim sektörünün geliştirilmesi
- Yabancı finans kuruluşlarıyla işbirliğinin sağlanması
- Hırvat Ekonomisi’nin Avrupa standartlarına ulaştırılması. [8]

Yeni bir iş alanı üretildiğinde işveren, çalışan başına bir sefere mahsus olarak ortalama 15.000 kuna kadar para alabilmektedir. 10 milyon kunayı geçen yatırımlarda gelir vergisi oranı ilk 10 yıl için %7 civarında olacaktır. 20 milyon kunayı geçen yatırımlarda ise gelir vergisi oranı ilk 10 yıl için %3 olacaktır. 60 milyon kunayı geçen yatırımlarda ise gelir vergisi 20 yıl süre için %0 olacaktır, ancak bu durumda en az 75 kişiye istihdam sağlama zorunluluğu vardır. Bu teşviklerin alınabilmesi için kar oranının yatırım miktarını geçmemesi gerekmektedir. Yapılacak iş için ithal edilecek ekipmanlar gümrük vergisine tabi

değildir. Yatırımın teşviğe uygun olup olmadığını Finans Bakanlığı ile birlikte ilgili diğer bakanlıklar 30 gün içerisinde değerlendirmektedir. Eğer yatırımcı teşviği yasal yollarda kullanmazsa yahut Vergi İdaresi'ne gelir bildiriminde bulunmazsa 100.000 ila 1.000.000 kuna arasında ceza ödeyecektir. [8]

2.3.3 Bosna Hersek'in yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Bosna Hersek'in Bakanlar Kurulu yabancı yatırımcıları ve yatırım ortamındaki olumlu beklentileri teşvik etmek amacıyla 2007 yılında Yabancı Yatırımcıları Destek Fonu'nu kurarak müstakbel yatırımcılara parasal teşvikler sağlamayı hedeflemiştir. Resmi Gazete'de yayınlanan ilgili mevzuatlarda yabancı yatırımcıların Bosnalı yatırımcılarla eşit haklara sahip olacakları garanti altına alınmıştır. Yabancı yatırımcılar istediği Bosna Hersek'teki tüm bankalarda istediği para biriminde serbestçe hesap açabilmektedir. Ayrıca istedikleri yabancı işçiyi Bosna'daki yatırımlarında Bosna istihdam yasalarına bağlı kalmak şartı ile istihdam edebileceklerdir. Yabancı yatırımcılar kamulaştırma ve el koyma gibi milli çıkarlar için yapılacak hamlelere karşı korunmaktadır. Her türlü nakdi ve gayrinakdi yatırım sermayesi (yatırımda kullanılacak her türlü ekipman ve araç gereçler) ithalat ve gümrük vergilerinden muaftır. (Binek otoları ve kumar makinaları hariç). [9]

Bu imkânlardan yararlanmak isteyen yabancı yatırımcıların gümrük idarelerine aşağıdaki belgelerle ithalat vergisi muafiyet dilekçesi vermeleri gerekmektedir:

- İlgili ekipmanların yatırımla ilgisini belirten belgeler
- Yatırım belgelerinin yetkili makamlardan verilecek suretleri
- Ekipmanların gümrük şartnameleri ve ithalat kodları, gümrük vergisi oran ve miktarları, tüm belgeler yatırımcı tarafından onaylı şekilde
- Ekipmanların 10 yaşından daha eski olmadıklarına dair yatırımcı tarafından taahhütlü beyan

Verilen belgelerin mevzuata uyması durumunda gümrük idaresi başvuru tarihinden itibaren uygunluk onayını verir.

Yabancı yatırımcıların hak ve çıkarları ile ilgili yasal mevzuatlar devlet tarafından iptal edilemez ve verilen haklar geri alınamaz. Eğer devlet tarafından yeni yatırım teşvik mevzuatları oluşturulacak olursa istemesi durumunda yatırımcı yeni yasalardan faydalanabilmektedir. Yabancı yatırımcılar Bosna'da mülk edinebilirler

ve Bosna vatandaşlarının tabi olduğu haklara sahiptirler. Yatırımcılar kazandıkları paraları döviz olarak istedikleri an dünyanın istedikleri yerine transfer edebilirler. Bosna'daki serbest bölgeler tüzel kişilik statüsüne sahiptirler. Ve bu bölgeler yerli ve yabancı tüzel/özel kuruluşlar tarafından kurulabilmektedir. Serbest bölge kullanıcıları katma değer vergisi ödemezler ve bu bölgedeki yatırım yapmak, karı ve yatırımları transfer etmek ücretsizdir. Beş yıl içerisinde toplam yirmi milyon Konvertible Mark değerinde üretim yapacak ve en az beş milyon Konvertible Mark yatırım yapmış olan yatırımcılar, beş sene boyunca vergi ödemekten muaftır. Bu şartları beş yıl içerisinde sağlayamayan yatırımcı muafiyet haklarını kaybeder.

Bosna'da çalışanlarının %50'den fazlasını engelli ve ihtiyaç sahibi elemanlardan oluşturan vergi mükellefleri kurumsal gelir vergisinden bir yıl boyunca muaf olmaktadır. [9]

2.3.4 Sırbistan'ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Sırbistan Cumhuriyeti 2002 yılında yabancı yatırımlarla ilgili bir kanun çıkarmıştır. Bu kanun Sırbistan'daki kar amaçlı yatırım yapan kuruluşların işlerini kolaylaştırmak ve onlara destekleyici meşru bir zemin hazırlamak için yürürlüğe girmiştir. Bu yasaya göre yabancı yatırımcılar yeni bir şirket kurabilecekleri gibi, varolan bir şirketin hisselerini satın da alabilirler. Yasadan bir seneden fazla yurtdışında kalmış Sırp vatandaşları da faydalanabilirler. Yabancı yatırımcılar silah ticareti gibi yasal olarak engel bulunmayan tüm alanlarda faaliyet gösterebilirler. Bu alanda üretim ve ticaret yapabilmek içinse Sırp bir ortak bularak Sırbistan Savunma Bakanlığı'ndan gerekli izni almaları gerekmektedir. Yabancı yatırımcılar kanunu yabancılara Sırp vatandaşlarıyla eşit koşullarda yatırım yapabilme garantisi sağlar. Kanunda bir değişiklik olsa dahi yatırımcılar elde ettikleri haklardan mahrum bırakılmazlar. Ayrıca kamu çıkarı olmadıkça yabancı yatırımlara el konulmaz, el konulsa dahi bu yatırımlara en az piyasa değeri kadar miktarda para ödenir. Yabancı yatırımcı yerel para birimini serbestçe yabancı kurlara çevirebilir. Şirket kanununa göre yabancı bir yatırımcı şunları yapmaya yetkilidir:

- Kurduğu veya yatırım yaptığı şirketi yönetmek veya yönetime katılmak
- Diğer yerli ve yabancı kuruluşlarla etkileşim halinde bulunmak
- Şirket defterlerini incelemek ve yatırım yaptığı şirketin ticari faaliyetlerini gözden geçirmek

Sırbistan’da inşaat yapılacak arsalar devlete aittir. Bu arsaların üzerindeki binaların mülkiyetinin yabancı yatırımcıların üzerine geçirilebilmesi için yatırımcı tarafından bu binaların yatırımlar açısından ne şekilde kullanılacağıyla ilgili bir başvuru yapılmalıdır.

Yabancı bir yatırımcı şu varlıkları serbestçe transfer edebilmektedir:

- Şirketin ticari aktivitelerden ettiği karlar
- Şirketin dağıtılmasından sonra elinde kalan mülkler
- Hisse alımından doğan parasal varlıklar
- Şirketin sermayesinde hisse azaltımından doğan parasal varlık fazlası
- Şirkete el koyulmasından sonra şirkete ödenecek para ve tazminatlar. [10]

Çevreye zarar vermediği sürece yatırımcı istediği kadar miktarda ekipman ithal edebilir. İthal edilen ekipmanlar gümrük ve ithalat vergilerinden muaftır. Ancak motorlu taşıtlar ve kumar makineleri bu muafiyetin dışındadır.

Yapılacak tüm yatırımcılar Şirket Kayıt Müdürlüğü’ne şirketlerini kayıt ettirmek zorundadır. Ayrıca şirket üzerindeki yapılacak tüm değişiklikler ilgili makamlara bildirilmelidir. Herhangi bir anlaşmazlık durumunda Sırp mahkemeleri ya da iki tarafında üzerinde hemfikir oldukları uluslararası mahkemeler uzlaşma için yetkilidir. [10]

Yapılacak yabancı yatırımların tümü finansal olarak garanti altındadır. Çok ciddi kamu çıkarı olmadıkça yabancı yatırımlara veya bu yatırımların içerisindeki hisselerine el konulamaz, bunun aksi olsa dahi el konulan varlıklar için en azından piyasa değerinden olmak üzere tazminat ödenir.

Ancak yabancı yatırımcıların şirket defterlerini uluslararası standartlara göre tutmaları gerekmektedir. Ayrıca şirket için uluslararası şartnameler daha avantajlı da olsa şirketin yerel mevzuatı daha öncelikli olarak uygulaması gerekmektedir. [10]

Aşağıda sıralanan şirketlerin yatırım mevzuatları diğer şirketlerden farklıdır:

- Bankalar
- Sigorta şirketleri
- Borsacılık şirketleri

- Broker şirketleri
- Serbest ticaret yönetim şirketleri
- Medya şirketleri

2.3.5 Karadağ'ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığına yeni kavuşmuş bir devlet olan Karadağ Cumhuriyeti'nin yabancı yatırımcı mevzuatı Sırbistan'inkine birçok benzerlik göstermektedir. Karadağ Cumhuriyeti'nde ekonomik faaliyet yürütmek isteyen yabancı yatırımcılar ya yeni şirketler kurarlar ya da varolan şirketlere yatırım yaparlar.

Şirket merkezi yurtdışında olan şirketler, yabancı ülke vatandaşları, bir seneden fazla yurtdışında kalmış Karadağ vatandaşları, sermayesinin %25'ten fazlası yabancı sermayelerden oluşan şirketler ve yabancı bir ülke devleti tarafından kurulmuş şirketler yabancı yatırımcı statüsü elde edebilirler.

Yabancı yatırımın şekli para, mal, hizmet, mülk v.b şekillerde olabilir. Bir Karadağ vatandaşının yabancı yatırımlara katılması para, mal, hizmet ve mülk yolu ile ortaklık şeklinde olabilir. [11]

Yabancı yatırım kanunu www.mipa.cg.yu adresinden edinilebilir. Yabancı yatırımcıların yatırım yapabilmeleri için bir şirket kurmaları ve bu şirkete çeşitli türdeki sermayeler yatırmaları gerekir. İstenmesi durumunda hali hazırda bir şirkete satın alınarak yatırım yapılabilir. Yabancıların şirket kurabilmeleri için ilgili bakanlıkların iznini almaları gerekmektedir. Bankacılık, sigortacılık ve serbest bölge ticareti şirketleri kurulurken daha farklı mevzuatlara tabi olunulmaktadır.

Yabancı yatırımcılar belirli nesneleri, fabrikaları, üretim hatları ya da altyapı elemanları inşa ettikten ve işlettikten sonra başka yerlere yasalara uymak kaydıyla nakledebilirler. Yabancı yatırımlar yasalara bağlı kalmak kaydı ile çeşitli imtiyazlar elde edebilirler.

Yabancı bir yatırımcının aşağıdakilere hakkı vardır:

- Bir şirketi yönetmek ya da yönetime katılmak
- Şirketteki hak ve imtiyazlarını diğer bir yabancı ya da yerli yatırımcıya devretmek

- Sözleşme feshi durumunda yatırımlarını geri almak
- Şirket faaliyetlerinin sonunda şirket mülklerinin ve varlıklarının bir kısmındaki hissesini tazmin etmek

Yatırımcı yatırım yaptığı şirketin defterlerini ve günlük işlem kayıtlarını şahsen ya da yetkilendirdiği bir şahıs aracılığıyla kontrol edebime yetkisine sahiptir. Yatırımcı ayrıca elde edeceği karı serbestçe istediği ülkeye transfer edebilme ya da yeniden yatırıma çevirme özgürlüğüne de sahiptir.

Yabancı yatırımcılar vergi hususunda en az yerli yatırımcılar kadar avantajlara sahip olmalıdır. Yabancı şirketler gayrinakdi sermayelerini istedikleri anda nakde çevirebilmektedir. Bu yatırımcılar şirket defterlerini, muhasebe kayıtlarını ve her türlü belgelendirmelerini uluslararası standartlara göre yapmalıdır. Yabancı bir yatırımcının elindeki patent, marka, model, örnek ve telif haklarını korumaya hakkı bulunmaktadır.

Bahsigeçen yatırımcılar yabancı yatırımlarda çalıştırılmak üzere yasalara bağlı kalmak şartıyla istedikleri yerli yada yabancı işçiyi çalıştırma yetkisine sahiptirler. Bu çalışanlar Uluslararası İstihdam Örgütü mevzuatına (ILO) tabi olacaktır.

Yabancı yatırımcıların edindiği mülklere çıkarılacak yasalarla belgelenen kamu çıkarı olmadığı müddetçe el konulamaz. El konulması durumunda dahi tazminat ödenir ve bu tazminatın bedeli piyasa bedelinden aşağı olamaz. Ayrıca yatırımcı LIBOR faizinin de tazminata eklenmesini talep edebilir. [11]

Savaş durumunda yatırımcı yatırım bedelinin tazmin edilmesini talep edebilir. Ve tazmin edilecek bedel piyasa değerinden aşağı olamaz. Ayrıca hükümet yetkililerinin ve kuruluşlarının yasadışı yahut yasaya uymayan uygulamalarından doğacak zararın tazmininden de hükümet sorumludur.

Yaşanacak herhangi bir anlaşmazlık durumunda yerel mahkemeler uzlaşmayı sağlayacaktır. İstenmesi durumunda Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuk Komisyonu'na başvurulacaktır. [11]

2.3.6 Kosova'nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Kosova'nın sahip olduğu mevcut yasanın temel ilkesi Kosova'ya yapılacak yabancı yatırımların teşvik edilerek ve cesaretlendirilmesidir. Yatırımlarının garanti altında olacağını bilecek yatırımcılar Kosova'daki yatırımlarını artıracaklardır. Böylece

Kosova ekonomisinde topyekun bir iyileşme görülecek. Ayrıca güçlü ve çeşitli sektörlerde rekabetçilik doğacaktır. Bu şekliyle mevcut yasa şunları hedeflemektedir:

- Sermaye, modern teknoloji, know-how, finans ve danışmanlık hizmetleri, yöneticilik sistemleri ve bilgi birikiminin aktarımı sağlanarak Kosova'nın bölge, Avrupa ve dünya ekonomilerine tam entegrasyonunu sağlamak
- Kosova'nın dış pazarlarla mal, hizmet ve sermaye alış-verişinin çeşitliliğinin artırılması
- Kosova yasal çerçevesinin istikrar ve şeffaflığının sağlanarak Avrupa ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi

Kosova'nın dışında yaşayan kişiler, yurtdışında kurulmuş şirketler ile yabancı bir ülkenin kurmuş olduğu şirketler yabancı kişiliğe sahiptir. Yabancı yatırımlar aşağıdaki şu şekillerde yatırım yapabilmektedir:

- Mülk ve gayri mülk ile bunlardaki hisse ve haklar
- Telif hakları ve patenler ile üretim teknikleri ve know-how süreçleri
- Nakit, hisse, senet, teminat, borsa hissesi, hazine bonusu, devlet tahvili v.b borç enstrümanları
- Sözleşmeler ile elde edileceği belgelenen para, mal ve hizmet hakları
- Kosova ya da herhangi başka bir ülkeden elde edilen kazanç [12]

Bir şirketin Kosova'da yabancı yatırımcı sayılabilmesi için bu şirketin en az %25 hissesinin bir yabancı şahıs ya da kuruluşa ait olması, yazılı bir sözleşmeyle belgelenmek kaydıyla yabancı bir yatırımcı tarafından kontrol ediliyor olması ya da yönetim kurulun çoğunluğunun yabancıların kontrolünde olması gerekmektedir.

Kosova Cumhuriyeti yabancı yatırımlarını garanti altına almıştır. Bu garanti uluslararası anlaşmalar ve Kosova yasalarıyla her şart altında korunmak zorundadır. Kosova Cumhuriyeti hiçbir zaman yabancı bir yatırımcıyı zora sokacak uygulamalar yapmamakla yükümlüdür. Ayrıca yabancı yatırımcılara hiç kimse tarafından ayrımcılık uygulanamayacağı yasalarla garanti altına alınmıştır. Bahsi geçen yatırımcıların tüm yatırım, hak ve çıkarları devlet tarafından tanınmıştır. Hiçbir kamu kuruluşu bu hakları ihlal edemeyecektir. Bu hakların ihlali halinde Kosova devleti şirketin maddi manevi tüm zararını tazmin edeceğini mevcut yasalarda belirtmiştir.

Kosova devleti yabancı yatırımcıların en az yerli yatırımcılar kadar olumlu şartlarda yatırım yapmalarını garanti altına alacaktır. Kosova bağlı olduğu uluslararası anlaşmalar gereği bir yatırımcıya ırkı nedeniyle farklı muamele yapmayacağını kabul etmiştir. Ancak bahsi geçen yatırımcılar yerli yatırımcılar kadar sorumluluğa da sahip olacaktır. Yatırımcı yatırım yaptıktan sonra beş yıl içerisinde yatırım kanunlarında bir değişiklik olsa dahi bu beş yıl içinde devletten tazminat talep edilebilir. [12]

Kosova’da yapılmış yabancı bir yatırım ile yabancı bir yatırımcıya ait varlıklar şu durumlar haricinde kamulaştırılmaz:

- Bir varlık üzerinde meşru kamu çıkarı olması halinde
- Yabancı yatırımcılara yerli yatırımcılarla eşit şartlarda davranılmak suretiyle milli ve uluslararası yasalara tam bağlı kalarak yatırımcının hak ettiği ödemenin eksiksiz olarak gecikme faizleriyle (LIBOR+%2) beraber yapılması halinde

Yabancı yatırımcılar Kosova’da istedikleri para birimini kullanabilir ve ayrıca elindeki nakdi Kosova’ya sokup çıkarabilir. Yatırımcılar Kosova’da gerçekleşen yasadışı olaylardan Kosova devletinin sorumlu olması sonucunda zararlarını devletten tazmin edebilirler. Yatırımcının savaş, çatışma, isyan, yağma, protesto, iç ayaklanma, terörizm v.b gibi politik ve ekonomik durumlarla ilgili sorunlar yaşaması durumunda Kosova devleti bu yatırımcının zararını ya tazmin edecektir ya da benzer bir uzlaşma yolu bulacaktır. Ayrıca bahsi geçen yatırımcı herhangi bir Kosova kurum, kuruluş ya da memurunun sebep olacağı maddi zararları da Kosova devletinden tazmin edebilir.

Sayılan imtiyazlardan faydalanan yatırımcının aynı zamanda sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu sorumlulukların başında yasalara, bilhassa çevresel koruma ile ilgili yasalara saygılı olması gerekir.

Kosova’da yapılacak yabancı yatırımlarda mesleki, yönetsel, danışmanlıkla ilgili alanlarda ve teknik konularda faaliyet göstermek maksadıyla yabancı ülke vatandaşları çalıştırılabilir. Bu yabancı çalışanların oturum izni kontrat süreleri kadardır, ve bu kişiler için Kosova devleti vize işlemleri ile oturum izinlerini kolaylaştırmaktadır. Bu çalışanlar çalışma mevzuatı bakımından Kosova’daki çalışanlarla aynı şart ve özlük haklarına sahiptir.

Yabancı yatırımcılar yatırımlarını ve tüm varlıklarını istedikleri an sona erdirip nakit olarak yurtdışına aktarma özgürlüğüne sahiptirler. Yatırım esnasında doğabilecek

her türlü anlaşmazlık için Kosova ile yatırımcı arasındaki anlaşmalar yahut uluslararası mevzuatlar geçerli olacaktır. Kosova devleti bu gibi ticari uyuşmazlıklar hususunda New York anlaşmasına sıkı sıkıya bağlıdır.

Yapılacak her türlü yabancı yatırım için Yatırım Teşvik Kurumu yatırımcılara talepleri halinde danışmanlık sağlayacak ve diğer kamu kuruluşlarındaki işlemleri kolaylaştırmaya yardımcı olacaktır. Bu kurum olası yatırımcılar için gerekli uygun ortamı yaratacak, Kosova'yı yabancı yatırımcılar için cazip kılacak ve ayrıca yatırımcılara gerekli her türlü bilgiyi sağlayacaktır. Kosova'nın tüm kurum ve kuruluşları bu kurumun hedeflerine uyum sağlamak zorundadır. [12]

2.3.7 Arnavutluk'un yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Arnavutluk Cumhuriyeti 2010 yılı Mart ayında yabancı yatırımı teşvik edici bazı kararlar alarak mevcut mevzuatını geliştirmiştir. Yabancı yatırımı çekmek Arnavut hükümetinin en öncelikli hedeflerinden biridir. Bu hususta şirket ve gelir vergisi olarak yüzde on oranında tek kalem bir vergi belirlemiştir. Ayrıca e-devlet sistemini geliştirerek yatırımcıların işinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. AB üyeliği yolundaki ilerlemelerle birlikte NATO üyeliği ve birtakım iyileştirmeler yatırımcıların ilgilerini son yıllarda artırmıştır. Gelecek vadeden yatırım sektörleri; enerji, madencilik, taşımacılık, iletişim ve turizmdir. İnşaat sektörü ne devlet açısından ne özel sektör açısından hak ettiği ilgiyi henüz görememiştir. [13]

Son yıllarda yapılan özelleştirmelerle beraber ekonomide bir iyileşme bulunsa da yaygın yolsuzluk, yetersiz kolluk kuvvetleri, yetersiz mülk edinme hakkı, yetersiz altyapı, zorlu bürokrasi ve sık sık değişen yasalar ülkenin gelişmesine sekte vurmaktadır.

1993 yılından beri ülke yabancı yatırımcı çekmeye çalışmaktadır. Bu konuda varılan kararlar aşağıdadır:

- Yabancı yatırım için devletten onay gerekmez ve hiçbir sektör yatırıma kapalı değildir
- Yabancı yatırımcılar bir şirkette istedikleri kadar hisseye sahip olabilir
- Yabancı yatırımcılara yasalarla belirlenen kamu çıkarı haricinde el konulamaz

Bu durumla tezat oluşturan birkaç istisna vardır. Yabancılar tarımsal arazi satın alamazlar, ancak kiralarlar. Ticari ve konut için arsa satın almalarında ise bir engel söz konusu değildir.

Herhangi bir anlaşmazlık durumunda yatırımcılar Arnavut mahkemelerine başvurabilirler. Burdan bir çözüm ya da uzlaşma çıkmazsa AB'nin yetkili makamlarına başvurulabilir. 2007 yılından beri faal olan Ulusal İş Kayıt Merkezi sayesinde iş kurmak çevrimiçi işlemlerle birlikte azalan masraf ve bürokrasi sayesinde kolaylaşmıştır. Vergi sisteminde ise verimliliği artıracak ve yolsuzluğu azaltacak adımlar halihazırda atılmaktadır. Arnavutluk elektronik ortamda yaptığı ihaleler sayesinde ihale sistemini geliştirmiştir. Yeni yasalar sayesinde ayrımcılık, adam kayırma ve ihale yolsuzluğunun azaltılması gerçekleşmiştir. Direkt teklif terk edilerek yeni bir aşırı düşük teklif tespit sistemi geliştirilmiştir. Bağımsız bir yapıya sahip Kamu İhale Kurumu direkt parlamentoya bağlı halde çalışmaktadır. Gerçekleşen bunca ilerlemeye rağmen bir sürü aksaklık meydana gelmektedir. Çünkü teknik konularda aşırı yetersizlikler mevcuttur ve bilgi sistemi konusunda noksanlıklar vardır.

On dokuz yıldır süregelen özelleştirme süreci sonucunda birkaç büyük kuruluştan başka pek -özelleştirilecek kuruluş kalmamıştır. Özelleştirmeler açık arttırma ve ihale yoluyla gerçekleşir. Devlet sigortacılık, petrol ve telekom gibi alanlardaki özelleştirme niyetlerini de duyurmuştur. [13]

2.3.8 Makedonya'nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Makedonya Cumhuriyeti parlamenter demokrasi ve demokrasiye dayanan bir devletle birlikte demokratik bir toplum oluşturabilmek için ihracata dönük, özel mülklere saygılı ve uluslararası piyasa ve fiyatlarla bütünleşmiş bir ekonomi oluşturma hedefi gütmektedir. [14]

Makedon Hükümeti'nin stratejik öncelik ve hedefleri şunlardır: ekonomik büyümede artış ile sağlam temellere dayanan rekabetçilik, düşük işsizlik oranı, yaşam standartlarının iyileşmesi, NATO ve AB entegrasyonu, iş ortamının iyileştirilmesi, yerli ve yabancı yatırımlarda artış ve kamu ile özel sektör arasındaki bağların güçlendirilmesi.

Bunu sağlamak için devletin sağladığı teşvikler şunlardır:

Şirketler için brüt gelir vergisi %10 olacaktır

Şahıs vergileri sabit tüm vergi dilimleri için %10 olacaktır. Bu rakam AB üyeleri arasındaki en düşük orandır.

Makedonya yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarıyla altıyüz elli milyon müşteriye ulaşılacak bir pazar konumundadır.

2008 yılında çıkarılan 82/08 numaralı yasa gereğince yabancı şirketler direkt olarak bir arsayı her türlü amaç için satın alabilir ya da kiralayabilirler. İnşaat yapılacak arsalar direkt olarak yabancı yatırımcıların mülkünde olabilir. Bu arsaların satışı kamu ihalesi işlemiyle gerçekleşir. İhale açılış bedelleri Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı tarafından İnşaat Arsa Bedeli Belirleme Metodolojisi ile belirlenir.

Nisan 2010 tarihinde Makedonya devleti yabancı yatırımı ve rekabetçi işgücünü teşvik etmek amacıyla bir bildiri yayınlamıştır. İdari masraflar azaltılmıştır ve belge işlemleri için zaman sınırı getirilmiştir. Şirket kaydı ve sınır ticareti için tek pencereli bir kurum geliştirilmiştir. Dijital ortamda tapu kadastro altyapısı geliştirilmiştir. Yabancı yatırım şirketleri ve şahıslar Makedonya’da inşaat arsasını direkt olarak mülk edinebilirler. Vergilerini elektronik ortamda ödeyebilirler. Sosyal hizmetler için bir miktar kesintiye maruz kalsalarda vize ve oturma işlemleri Makedonya devleti tarafından kolaylaştırılacaktır.

Makedonya Devleti Dünya Bankası’nın 2008 iş yapma raporunda dördüncü en iyi reformist seçilmiştir. Ayrıca 2010 yılı raporlarına göre dünyadaki en vergi mükellefi dostu ülkesi seçilmiştir. [14]

Makedonya Anayasası yabancı yatırımcılara adil şartlarda yatırım yapmayı garanti eder. Bu yatırımcıların her türlü hak, çıkar ve kazançlarını korur. Yabancılar yapacakları yatırımın tamamına sahip olabilirler. Elde ettikleri karları istedikleri zamanda ve oranda istedikleri ülkeye transfer edebilirler. Ayrıca %27 oranıyla Avrupa’nın en düşük sosyal güvenlik katkı payı oranının sahiptir. [14]

2.3.9 Bulgaristan’ın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Bulgaristan üzerinde son yaptığı değişiklikler 2 Temmuz 2009’da yürürlüğe giren Teşvik Kanunu sayesinde yabancı yatırımcıları ülkesine çekmeyi hedeflemektedir.

Bu yasaya göre teşviğe uygun olan yatırımlar şunlardır: [15]

- Yatırım yeni kurulmuş bir şirket aracılığıyla ya da varolan bir şirketin kapsamının genişletilmesi sayesinde yapılıyor olmalıdır
- Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretmek, bilgisayar teknolojileri ve ARGE hizmetleri ile eğitim ve sağlık sektörleri teşvikli yatırımlar için uygun sektörlerdir
- Yatırımların gerçekleştirilmesi başvuru tarihinden itibaren üç yılı geçmemelidir
- Yatırım masraflarının en az %40'ı direkt olarak yatırımcının özkaynaklarından ve yatırımcının alacağı borçlarından karşılanmalıdır, geri kalanı ise devlet desteklerinden karşılanabilir

Yatırımcılar aşağıdaki rakamlara göre yatırım sınıflarına ayrılacaklardır: [15]

Taban rakamları;

A Sınıfı: 16 milyon Avro

B Sınıfı: 8 milyon Avro

İşsizlik oranı ülke ortalamasının altında olan bölgeler, sanayi sektöründe ileri teknoloji ürünlerine yapılacak yatırımlar için;

A Sınıfı: 8 milyon Avro

B Sınıfı: 4 milyon Avro

Hizmet sektöründe ileri teknoloji ürünlerine yapılacak yatırımlar için;

A Sınıfı: 5,6 milyon Avro

B Sınıfı: 2,8 milyon Avro

Bahsi geçen yatırımcı sınıfları yatırımcıya çeşitli yasal haklar tanır. Yatırım Teşvik Kanunu'nda belirlenen ölçütlere göre, temel teşvik avantajları şunlardır: [15]

- A ve B sınıfı yatırımcıların resmi işlemlerinin daha hızlı gerçekleştirilmesi
- A ve B sınıfı yatırımcıların devlet malı yahut belediye mülklerini ihalesiz ya da piyasa bedelinin altında satın alabilmesi
- A sınıfı yatırımcılar için gerekli altyapı inşaatlarının tamamlanması amacıyla maddi yardım yapılması

- A ve B sınıfı yatırımcıların istihdam ettiği çalışanların eğitimleri için maddi yardım yapılması
- Önceliğe sahip yatırımlar için devlet yardımı, kurumsal destek, kamu-devlet ortaklığı gibi fırsatların yaratılması
- Sanayi bölgelerinin inşası ve geliştirilmesi amacıyla yatırımcılara bürokratik ve maddi desteğin sağlanması

2.3.10 Romanya'nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Romanya 24 Haziran 2008 tarihinde çıkarmış olduğu teşvik kanunu ile devlet teşviklerinden faydalanabilecek sektörleri belirlemiştir. Bu sektörler için tarımsal ürün işleme tesisleri, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi, enerji verimliliğini arttıracak ekipman üretimi, bilişim ve iletişim, ARGE, altyapı ve istihdam yaratacak diğer sektörler örnek gösterebilir. Romanya devletinin sağlayacağı teşvikler şirketin iştirak alanı, yarattığı istihdam ve ekonomide oluşturduğu canlandırmaya göre geri ödemesiz olarak alınabilmektedir. 1165 numaralı yasaya göre yatırım teşviklerinden şu yatırımcılar faydalanabilmektedir: [16]

- Romanya Şirket Kanunu'na göre kayıtlı bulunan ticari girişimler
- Romanya'da şirket merkezi ve faaliyeti bulunan şirketler
- Finansal olarak zorluk içinde bulunmayan firmalar
- Yeni kurulan küçük girişimler (sadece bazı özel şartlar altında)
- Daha önce yatırımları için devlet desteği almamış şirketler

Diğer bir devlet yardımı türü ise bölgesel kalkınmaya yöneliktir. Bu türdeki teşvikler Romanya'daki sekiz kalkınma bölgesinden herhangi birine tüm sanayi dallarında ve termal enerji alanında yatırım yapan firmaları hedeflemektedir. Bu devlet yardımından mikro-yatırımcılar da dahil olmak üzere şahsen başvuran tüm yatırımcılar faydalanabilmektedir. Bu yatırımlar için ayrılan toplam bütçe 318.800.000 Avrodur. Bu bütçenin 63,3 milyon Avrosu 2010 yılı için ayrılmıştır. [16]

2008 yılı 1680 numaralı yasada 2010 yılında yapılan 1000 numaralı değişikliğe göre devlet yardımı şu dört sınıf yatırım türüne verilmektedir: [16]

- İlk yatırımı 30 milyon Avroyu geçen ve en az 300 yeni iş pozisyonu oluşturan yatırımlar
- İlk yatırımı 20 milyon Avroyu geçen ve en az 200 yeni iş pozisyonu oluşturan yatırımlar
- İlk yatırımı 10 milyon Avroyu geçen ve en az 100 yeni iş pozisyonu oluşturan yatırımlar
- İlk yatırımı 5 ila 10 milyon Avro arasında olan ve en az 50 yeni iş pozisyonu oluşturan yatırımlar

50 milyon Avro'nun altındaki maliyetlerde yardım oranı ilk yatırım ve iki yıllık döneme ait istihdam masrafları için %50'ye ulaşabilmektedir. 50 milyon Avro'nun üzerindeki büyük yatırım projeleri için bölgesel tavan uygulaması uygulanmaktadır.

Devletin yapacağı yardım miktarı şu formüle göre hesaplanmaktadır:

$$A = R \times (50 + 0.50B + 0.34C)$$

bu formülde:

- "A" maksimum yardım miktarı;
- "R" bölgesel tavan oranı, %40 olan Bükreş-İlfov bölgesi haricinde tüm kalkınma bölgelerinde %50'dir
- "B" 50-100 milyon Avro arasındaki geçerli masraflar
- "C" 100 milyon Avroyu geçen masraflardır.

Bölgesel yardımlar malzeme ve malzeme dışı ilk yatırım masrafları ile yeni oluşturulan iş pozisyonlarının masrafları tavan değerleri baz alınarak hesaplanır.

Malzeme masrafı sayılan kalemler şunlardır: [16]

- Endüstriyel, turistik ve tıbbi binalarla ilgili masraflar, bu binaların ekipman alım masrafları
- Yapılacak yatırımda kullanılacak olmaları şartı ile Leasing ile alınan ekipmanlar
- Satın alınacak tüm malzemeler yeni olmalıdır

Malzeme dışı sayılan kalemler ise şunlardır:

Teknoloji transferi ile ilgili yapılan masraflar, patent masrafları, lisans masrafları, patentli ya da patentsiz bilginin elde edilmesi için yapılan masraflar. Bu masraflar büyük miktarda yardım alacak projeler için toplam geçerli masraf miktarının %50'sini geçemeyecektir.

Yeni istihdam alanında çalışacakların maaşları 2 yıl boyunca brüt ücret artışı sosyal güvenlik katkısını üzerinden hesaplanacaktır.

Bölgesel yardım alacak girişimlerin yatırımlarını beş yıl sürdürmek zorundadır. Bu beş yıl içerisinde hızlı teknolojik değişimler olması durumunda yatırımcılar ellerindeki ekipmanı yenileyebilecektir.

Yardımdan faydalanacakların yatırım miktarının en az %50'sini ceplerinden karşılamaları gerekmektedir.

2009-2013 yılları arasında Romanya hükümeti bu yatırımlar için yıllık ortalama 200 milyon Avro ve toplamda bir milyar Avro karşılığı Yeni Romen Leu'sudur.

Bu yardımlardan yılda ortalama 30 ve toplamda 150 şirket yararlanabilecektir. [16]

2.3.11 Moldova'nın yatırım ile ilgili mevzuat ve teşvikleri

Moldova'da yabancı yatırımları düzenleyen yasal çerçeve 18 Mart 2004 tarihinde kabul edilen Girişimcilik Faaliyetlerinde Yatırımlar Kanunu'dur. (No: 85-XV) Buna ek olarak, 2006-2015 yılları için hazırlanan Yatırım Teşvik ve İhracatı Destekleme Stratejisi de Moldova'daki yatırımlar için bir çerçeve çizmektedir. Ayrıca, yaklaşık 40 ülke ile imzalanan Karşılıklı

Yatırımların Korunması Anlaşmaları da, söz konusu ülkelerden Moldova'ya yatırım yapmak isteyen yabancılar için yasal bir zemin oluşturmaktadır. Moldova, Karşılıklı Yatırımların Korunması Anlaşmalarını ilk olarak 1992 yılında Romanya ve Çin ile, 1993 ve 1994 yıllarında ise sırasıyla ABD ve Türkiye ile imzalamıştır. Moldova'nın Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin yanı sıra Avrupa Birliği ülkeleri ve Balkan ülkeleriyle de Karşılıklı Yatırımların Korunması Anlaşmaları mevcuttur. Moldova Ulusal Kalkınma Planı'nda yer alan en önemli hedeflerden biri de yerli ve yabancı yatırımın artırılmasıdır. Söz konusu planın uygulanmasında Moldova, Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) destek almaktadır. 2000'li yılların başından itibaren büyümeye başlayan Moldova ekonomisi içerisinde doğrudan yabancı yatırımlar önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu çerçevede, Moldova

hükümeti tarafından 2008 yılından itibaren hazırlanan Ulusal Kalkınma Planı içerisinde de yer alan yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve yatırım ortamının iyileştirilmesi hususları 2004 yılında kabul edilen Girişimcilik Faaliyetlerinde Yatırımlar Kanunu ile de desteklenmiştir. Yatırım ortamının iyileştirilmesi hususunda başlatılan girişimlere rağmen, Moldova’da yatırım ortamı, bölgedeki diğer ülkelere göre, halen yeterli derecede iyileştirilememiştir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’nın (OECD) 2006 yılında Güneydoğu Avrupa ülkeleri için yürüttüğü Yatırım Reform İndeksi (IRI) çalışmasının sonuçlarına göre, Moldova’nın yatırım ortamına yönelik yapmış olduğu reformlar, bölgedeki diğer ülkelere göre, yetersiz kalmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, yatırıma ilişkin düzenlemeler, ticaret politikaları ve vergi alanlarında yapılan reformlar yeterli düzeyde iken, yatırımın teşviki, rekabet politikası ve yolsuzluk karşıtı reformlar bölge ortalamasının altında kalmıştır. Söz konusu sorunların giderilmesine yönelik olarak Moldova Hükümeti OECD ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Halen Moldova’da yürürlükte olan Girişimcilik Faaliyetlerinde Yatırımlar Kanunu’nda yerli ve yabancı yatırımcılar arasında 35 eşitlik ilkesi esastır. Yatırımcılara lisans verilmesi ve onaylanması gibi bürokratik işlemlerde yerli ve yabancı yatırımcılar aynı uygulamalara tabi tutulmaktadır. Söz konusu Kanun, Moldova’daki tüm yabancı yatırımların güvenliğini ve korunmasını taahhüt etmektedir. Ayrıca yatırım konusunda, tarım sektörü dışında, herhangi bir sektör kısıtlaması veya yatırımlarda yabancı payı sınırlaması bulunmamaktadır. Söz konusu Kanun, Avrupa yasal standartlarına uyumlu olarak hazırlanmıştır. Moldova’da yatırımcıların kayıt prosedürlerinde Tek Pencere (Single-Window) sistemine geçilmiştir. Böylelikle kayıt işlemlerinde hızlilik ve etkinlik sağlanmıştır. Moldova’da yerli ve yabancı yatırımlarla ilgili kuruluş 1992 tarihli Hükümet Kararı ile kurulan Moldova Yatırım ve İhracat Teşvik Organizasyonu’dur (MIEPO). Moldova Cumhuriyeti Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’na bağlı olan MIEPO, ülkeye doğrudan yabancı yatırım çekilmesi konusunda faaliyet göstermektedir. Ayrıca, MIEPO, Moldova’da yatırım yapmak isteyen yabancılar için Tek Durak Ofis (One- Stop- Shop) olarak hizmet vermektedir. Moldova’ya yaklaşık 80 ülkeden yabancı yatırım girişi gerçekleşmektedir. Moldova’ya en fazla yabancı yatırım girişi gerçekleştiren ülkeler; Avrupa Birliği ülkeleri, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri, ABD, Kıbrıs ve Kanada’dır. Moldova’da yabancı sermayeli yaklaşık 6500 firma bulunmaktadır. [17]

Moldova Yatırım ve Ticaret Tesvik Kurumu verilerine göre, yalnızca 2007 yılında 851 yabancı sermayeli firma kayıt yaptırmıştır. Moldova hükümeti, ülkeye daha fazla yabancı yatırım çekmek ve bu sayede bir yandan istihdam yaratırken, diğer yandan da yabancı firmalar sayesinde ülkeye gelecek olan vergi gelirleri, teknoloji ve know-how'dan

yararlanmak için yatırım ortamını iyileştirici çalışmalar yapmaktadır. Diğer yandan ülkede hem ekonomik, hem de siyasi açıdan istikrar ortamı yerleşmeye başlamış olduğu için yabancı yatırımcıların ülkeye ilgileri giderek artmaktadır. Moldova'yı cazip kılan faktörler şu şekilde

sıralanabilir:

- Moldova'nın Trans-Avrupa ulaşım koridorları üzerindeki avantajlı pozisyonu,
- Ucuz ve kalifiye işgücü (Ülkede okuma yazma oranı yüzde 97 olup, üniversite eğitimi alanların sayısı son 10 yıl içerisinde yüzde 50 oranında artmıştır),
- Gelişmiş bilimsel ve teknolojik potansiyel,
- Ülke ekonomisindeki makroekonomik istikrar,
- Moldova'nın BDT ülkeleri ve Romanya ile yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmaları,
- Moldova'nın Dünya Ticaret Örgütü ve Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi üyesi olması.

Moldova Hükümeti, Ulusal Kalkınma Planı'nda belirtilen ekonomik gelişme hedeflerine ulaşılmasını teminen, ülkedeki yerli ve yabancı yatırımların artırılmasını desteklemektedir. Bu çerçevede, hükümet tarafından sağlanan desteklerde yerli ve yabancı yatırımcı ayrımı yapılmamaktadır. Moldova Vergi Kanunu uyarınca, Moldova'da yatırım yapan firmalara ve Moldova'da faaliyet gösteren küçük işletmelere birtakım vergi teşvikleri sağlanmaktadır. 250.000 Doların üzerinde yatırım yapan firmalara 5 yıl boyunca yüzde 50 oranında gelir vergisi muafiyeti tanınmaktadır. Bu durumda muafiyet tanınan vergi oranının en az yüzde 80'inin yeniden yatırım sermayesi olarak kullanılması gerekmektedir. 2 Milyon Dolardan fazla yatırım yapan firmalara ise 3 yıl boyunca yüzde 100 oranında muafiyet tanınmaktadır. Muafiyet tanınan tutarın yüzde 80'i yine yatırım amaçlı kullanılmalıdır. Yatırımı 5 Milyon Doların üzerinde olan firmalar için ise yeniden

yatırım amaçlı kullanılacak miktar muaf tutulan verginin yüzde 50'si oranında olmalıdır. Ayrıca, Bilgi Teknolojileri firmaları ve bu firmalarda çalışan elemanlar 5 yıl boyunca gelir vergisinden muaf tutulmaktadır. Bunların yanı sıra, Moldova'da çalışan sayısı ortalama 19 olan firmalara 3 yıl boyunca gelir vergisi muafiyeti sağlanmaktadır. Benzer şekilde, çiftliklere, tarım kooperatiflerine ve Serbest Ekonomik Bölgeler'de faaliyet gösteren firmalara da söz konusu muafiyet hakkı tanınmaktadır. Moldova Kanunları'nda resmi olarak belirtilmemekle birlikte, Moldova Hükümeti bazı stratejik sektörlerde yapılan yatırımların, yerli yatırımcılardan ziyade deneyimli yabancı yatırımcılar tarafından gerçekleştirilmesini tercih etmektedir. Söz konusu sektörlerin başında enerji ve telekomünikasyon sektörleri gelmektedir. Ancak, diğer tüm sektörlerde yerli ve yabancı yatırımcılar aynı muameleye tabi tutulmaktadır. [17]

Moldova'nın yüzden fazla ülke ile ticari ilişkileri bulunmaktadır. Moldova Vergi Kanunu uyarınca, Moldova'dan ihraç edilen mallar KDV'den muaf tutulmaktadır. Diğer taraftan, ithal edilen mallar için de herhangi bir fiyat kontrolü yapılmamaktadır. Moldova, 44 ülke ile Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması imzalamıştır. Bu Anlaşmalar'dan 35 tanesi yürürlüktedir. 1 Ocak 2008'den itibaren yürürlüğe giren kararla şirket sermayesine tekrardan yatırılan karların tümü vergiden muaftır. [17]

3. BALKAN ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Bu bölümde Balkan Ülkelerinin Türkiye ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri,tarihi bağları,politik ilişkileri,balkan ülkelerinde faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları, balkan ülkeleri ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar incelenecektir.

3.1 Ülkelerarası Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki ticaret hacimleri ile ekonomik ilişkiler incelenecektir.

3.1.1 Slovenya ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.1: Slovenya ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyon Dolar). [18]

YILLAR	İHRACATIMIZ	İTHALATIMIZ	DENGE	HACİM
2008	649	244	405	893
2009	595	249	346	844
2010	356,4	291,3	65,1	647,7

Küresel ekonomik kriz dolayısıyla 2010 yılında Slovenya ile ikili dış ticaret hacmimiz bir önceki yıla göre azalma göstererek 647,7 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 356,4 milyon Dolar'lık kısmı ülkemizin Slovenya'ya yönelik ihracatı, 291,3 milyon Dolar'lık kısmı ise anılan ülkeden ithalatımızdır. [18]

Slovenya'ya ihraç ettiğimiz başlıca ürünler; kara ulaşım araçları, ilaç, elektrikli makine ve cihazlar, ham petrol ürünleri ve kimyasallardır. Slovenya'dan ithal ettiğimiz başlıca ürünler; elektrikli makine ve cihazlar, hurda demir ve kağıt ürünleridir.

Slovenya'nın ülkemizde gerçekleştirdiği kayda değer bir yatırım bulunmamaktadır. 2010 yılı Haziran ayı itibarıyla ülkemizde 17 Slovenya menşeli firma faaliyet göstermektedir.

Slovenya'da vatandaşlarımızın sahip olduğu küçük ve orta büyüklükteki işletmeler

arasında daha ziyade restoran, tekstil, hazır giyim, takı ve turizm firmaları mevcuttur. Türk-Sloven İş Konseyi'nin Türk tarafı Eşbaşkanı Yapı Merkezi San. ve Tic. A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Başar Arıoğlu, Sloven tarafı Eşbaşkanı ise SMREKA d.o.o. Gornji Grad Genel Müdürü Bruno Zagode'dir. [18]

2010 yılında Türkiye'yi yaklaşık 37 bin Sloven turist ziyaret etmiştir.

3.1.2 Hırvatistan ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.2: Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (mil. ABD Doları).
[19]

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2008	328,547	105,665	222,882	434,212
2009	221,132	107,378	113,754	328,510
2010	249,500	211,348	38,152	460,848

Türkiye-Hırvatistan Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 13 Mart 2002 tarihinde imzalanmış, 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Hırvatistan ile 2010 yılı ikili dış ticaret hacmimiz 460,8 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İkili dış ticaret hacmimizin % 54'ünü anılan ülkeye ihracatımız, % 46'sını anılan ülkeden ithalatımız oluşturmaktadır.

Ülkemizin Hırvatistan'a ihracatında başlıca ürünler; demir-çelik ürünleri, elektrikli makine ve cihazlar, kara ulaşım araçları, giyim eşyası ve aksesuarları, tekstil elyafı ve mamulleridir.

Hırvatistan'dan ithalatımızda başlıca ürünler; gübreler, metal cevherleri, kırıntı-döküntü hurdaları, ham petrol ürünleri, mesleki ilmi cihazlar, kontrol alet ve cihazları, plastik ve mamulleridir.

Ülkemizde 13 adet Hırvatistan sermayesine sahip firma faaliyet göstermektedir. Sözkonusu firmaların toplam sermayesi 5,1 milyon Dolar seviyesindedir. [19]

Türk firmalarının Hırvatistan'daki yatırımları içerisinde turizm yatırımlarının büyüklük açısından ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunların dışında, tekstil ve hazır-giyim ürünleri, halı-kilim, ev tekstili ürünleri ile inşaat malzemeleri perakende

satışı alanlarında faaliyet gösteren (yaklaşık 50 adet) küçük ve orta ölçekli firmalarımız bulunmaktadır.

Türkiye-Hırvatistan İş Konseyi 1995 yılında kurulmuştur. Halen İş Konseyinin Türk Eşbaşkanı Esas Holding İcra Kurulu Üyesi Hüseyin Çağatay Özdoğru, Hırvat Eşbaşkanı ise Zagreb Ekonomi Odası Başkanı Zlatan Fröhlich'dir.

2010 yılında Türkiye'yi yaklaşık 31 bin Hırvat turist ziyaret etmiştir. [19]

3.1.3 Bosna Hersek ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.3: Bosna ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyon ABD Doları). [20]

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2008	572,05	24,54	547,51	596,59
2009	226,42	52,06	174,35	278,49
2010	224,36	72,32	152,03	296,69

Türkiye-Bosna Hersek Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 03 Temmuz 2002 tarihinde imzalanmış, 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2009 yılında yaşanan küresel mali kriz nedeniyle ikili ticaret hacmimiz bir önceki yıla kıyasla yaklaşık % 50 civarında daralmış ve 2010 yılında da 2008 hacmine ulaşamamıştır.

Bosna-Hersek'e yönelik ihracatımızdaki en büyük kalemi mineral yakıtlar ve yağlar teşkil etmektedir. Bosna Hersek'te son yıllarda çok sayıda Türk İhraç Ürünleri Fuarı düzenlenmiştir.

Hazine Müsteşarlığı verilerine göre, 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla ülkemizden Bosna Hersek'e ihraç edilen kayıtlı sermaye miktarı 96 milyon Dolar'dır. Türkiye, Bosna Hersek'e doğrudan yabancı yatırımlar sıralamasında 10. ülkedir. BH'de yaklaşık 50 Türk firmasının aktif olarak faaliyet göstermektedir. Bosna Hersek'teki temel yatırımlarımız bankacılık, cam sodası ve kağıt/ambalaj üretimi sektörlerindedir. [20]

2010 yılı Haziran ayı itibarıyla ülkemizde 49 adet Bosna-Hersek sermayesine sahip şirket faaliyet göstermektedir. Bu şirketlerin sermaye büyüklüğü ağırlıklı olarak

50.000 ABD Dolar'ından küçüktür. Bosna-Hersek İş Konseyi'nin Türk tarafı Eşbaşkanı Nobel İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş. Genel Müdürü Selman Ulusoy'dur. Türkiye-Bosna-Hersek İş Konseyinin son toplantısı 15 Ocak 2009 tarihinde Saraybosna'da yapılmıştır.

2010 yılında Türkiye'yi yaklaşık 45 bin Bosnalı turist ziyaret etmiştir. [20]

3.1.4 Sırbistan ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.4: Sırbistan ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyon ABD Doları).
[21]

YILLAR	İHRACATIMIZ	İTHALATIMIZ	DENGE	HACİM
2008	458.1	61.7	396.4	519.8
2009	306.5	55.9	250.6	362.4
2010	306.4	109.6	196.8	416.0

2009 yılında 362 milyon Dolar düzeyinde gerçekleşen ikili ticaret hacmimiz, 2010 yılında, %15 oranında artarak 416 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İkili ticaret hacmimizin %73'ünü anılan ülkeye yönelik ihracatımız, %27'sini ise anılan ülkeden ithalatımız oluşturmaktadır.

Sırbistan'a ihraç ettiğimiz başlıca ürünler; tekstil ürünleri, sanayi makineleri, kara taşıtları, demir-çelik ve metal ürünler, elektrikli aletler ve tarım ürünleridir.

Sırbistan'dan ithal ettiğimiz başlıca ürünler; demir ve çelik, tekstil lifleri, plastikler ve mamulleri, deri, kösele, ham post, kauçuk ve mamulleri, tabii kauçuk, sentetik kauçuk, kauçuk, vitaminler, hormonlar, alkoloidler, antibiyotikler, ilaçlar, tıbbi eşya, sebzeler, meyveler ve mamulleri, hububat ve mamulleridir.

Türk-Sırp İş Konseyi'nin Türk tarafı Eş-başkanı Messe Frankfurt İstanbul Uluslararası Fuarcılık Ltd. Genel Müdürü Aleksandar Medjedovic'dir. Sırp tarafı Eş-başkanı ise Sırbistan Ticaret Odası Başkanı Milos Bugarin'dir. [21]

2010 yılında Sırbistan'dan 113.465 turist ülkemizi ziyaret etmiştir. [20]

Devletimiz bu ziyaretlerden çok memnun kalmaktadır. Başbakanımız bu ziyaretlerin artması gerektiğinin önemini defalarca gerek basılı yayın gerekse televizyon

kanallarında vurgulamıştır. Bunun için her iki ülke cumhurbaşkanları beraber çalışacaklardır.

3.1.5 Karadağ ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.5: Karadağ ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyon ABD Doları).
[22]

YILLAR	İHRACATIMIZ	İTHALATIMIZ	DENGE	HACİM
2008	48.9	1.3	47.6	50.2
2009	26.5	5.8	20.6	32.3
2010	27.2	6.2	21.0	33.4

Türkiye-Karadağ Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 26 Kasım 2008 tarihinde imzalanmış, 1 Mart 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle Karadağ ile ikili ticaret hacmimiz 2008 yılına kıyasla % 36 oranında azalarak 32,3 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Krizin etkilerinin azalmasıyla 2010 yılında Karadağ ile ikili ticaret hacmimiz düşük de olsa yeniden yükselme eğilimine girmiştir.

2010 yılı Ekim ayı itibarıyla ülkemizde 10 adet Karadağ sermayesine sahip şirket faaliyet göstermektedir. Sözkonusu şirketler, toptan ve perakende ticaret, imalat ve sanayi sektörlerinde faaliyet göstermekte olup, sermaye büyüklükleri 50.000 Dolar'dan azdır.

Karadağ'daki Türk yatırımlarının toplamının ise 50 milyon Avro civarında olduğu hesaplanmaktadır.

Türkiye-Karadağ İş Konseyi Türk tarafı eşbaşkanı, Karadağ'da kain Gintaş İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Necip Naci Doğru'dur.

2-5 Aralık 2010 tarihlerinde düzenlenen Türkiye-Karadağ Karma Komisyonu (KEK) I. Dönem Toplantısı vesilesiyle Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Karadağ Ekonomi Odası işbirliğinde Türk-Karadağ İş Konseyi Toplantısı gerçekleştirilmiştir.
[22]

10-13 Şubat 2011 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen “Doğu Akdeniz Uluslararası Seyahat ve Turizm Fuarı” vesilesiyle “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Karadağ Hükümeti Arasında Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır. 2010 yılında Karadağ’dan ülkemize 11610 turist gelmiştir. [22]

3.1.6 Kosova ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.6: Kosova ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyon ABD Doları).
[23]

YILLAR	İHRACATIMIZ	İTHALATIMIZ	DENGE	HACİM
2008	279,4	5,1	273,9	284,2
2009	277,9	10,0	267,8	288,0
2010	294,0	13,6	280,4	307,7

2010 yılında Türkiye’nin Kosova’ya ihracatı 294 milyon Dolar, Kosova’dan ithalatı ise 13 milyon Dolar olmuştur. Türkiye’nin Kosova’dan ithalatında başlıca ürün gruplarını, kauçuk ve kauçuktan mamul eşya ile ham deri oluşturmaktadır. Kosova ise Türkiye’den başta tekstil ve gıda ürünleri olmak üzere çeşitli gruptan ürünler ithal etmektedir. Türkiye; Kosova’nın ihracatında AB, Arnavutluk, Makedonya’nın ardından dördüncü sırada yer almaktadır. İthalatta, AB, Makedonya, Sırbistan’ın ardından yine dördüncü sırada bulunmaktadır. AB’nin Kosova’ya tek taraflı uyguladığı tercihli ticaret rejimi, Gümrük Birliği çerçevesinde ülkemizce de uygulamaya konmuştur. Böylece pek çok malın Kosova’dan ülkemize ithali gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Önde gelen gıda firmalarımızın ürünleri, her türlü tekstil ürünleri, ülkemizde üretilen ilaçlar ve diğer pek çok ürün Kosova’da geniş şekilde dağıtılmaktadır. Türk firmaları Kosova’da bankacılık, sigortacılık, müteahhitlik sektörlerinde faaliyet göstermektedir. 23 Haziran 2010 tarihi itibarıyla ülkemizde biri ticari diğeri ulaştırma alanında olmak üzere, 5 adet Kosova sermayesine sahip firma faaliyet göstermektedir. Kosova-Türkiye Ticaret Odası 1 Temmuz 2008 tarihinde faaliyete geçmiştir. DEİK/Türk-Güneydoğu Avrupa İş Konseyleri, 23 Haziran 2008 tarihinde yaptığı toplantıda, Türk-Kosova İş Konseyi’nin kuruluş çalışmalarının başlatılmasına ve Aksu Savaş Çalışkan Avukat Ortaklığı Kurucu Ortağı ve Perfotek Teknoloji A.Ş. Yönetim Kurulu Üyesi Av. Zeki

Çalışkan'ın kurucu başkan olarak atanmasına karar vermiştir. Konsey, 13 Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. 30 Mart 2010 tarihinde İstanbul'da Kosova Ekonomi ve Maliye Bakanı Ahmet Shala'nın katılımıyla "Türkiye-Kosova İş Forumu" düzenlenmiştir. 2010 yılında 46.228 Kosovalı turist ülkemizi ziyaret etmiştir. [23]

3.1.7 Arnavutluk ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.7: Arnavutluk ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (mil. ABD Doları).
[24]

YILLAR	İHRACATIMIZ	İTHALATIMIZ	DENGE	HACİM
2008	306	36	270	342
2009	273	5	268	278
2010	241	87	154	328

Türkiye, Arnavutluk ile ticarete İtalya, Yunanistan, Çin ve Almanya ile birlikte önemli bir yere sahiptir.

2009 yılında küresel krizin etkisiyle bir önceki yıla kıyasla %23 oranında azalarak 278 milyon Dolar olarak gerçekleşmiş olan ikili ticari hacmimiz 2010 yılında artış kaydetmiş ve 328 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Aralık 2006'da Tirana'da imzalanan ve 1 Mayıs 2008 tarihi itibarıyla resmen yürürlüğe girmiş olan Serbest Ticaret Anlaşması Arnavutluk'a ihracatımızın artması ve çeşitlendirilmesi bakımından katkıda bulunmaktadır.

Arnavutluk'taki Türk yatırımları yaklaşık 1 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Türkiye yatırım hacminde İtalya ve Yunanistan'dan sonra üçüncü sıradadır.

Türkiye'de 7 Arnavutluk menşeli firma faaliyette bulunmaktadır. Bu firmalardan beşi hizmet, biri imalat, biri de tarım sektöründe çalışmakta olup toplam sermaye tutarları 2,6 milyon Dolar'dır. [24]

Türk-Arnavut İş Konseyi 27-29 Ağustos 1992 tarihlerinde kurulmuştur. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun (DEİK) muhatap kuruluşu Tirana Sanayi ve Ticaret Odası'dır. İş Konseyi'nin Türk Eşbaşkanı "KÜRÜM Holding" Yönetim Kurulu Başkanı Haşmet Bedii Kürüm, Arnavut Eşbaşkanı ise Albtelecom Sha. & Eagle Mobile Yönetim Kurulu Üyesi Bahadır Aksoy'dur.

2010 yılında Türkiye'yi yaklaşık 48 bin Arnavut turist ziyaret etmiştir. [24]

3.1.8 Makedonya ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.8: Makedonya ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyon ABD Doları).
[25]

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2008	295,06	29,71	265,30	324,80
2009	283,464	39,879	243,600	323,343
2010	262,740	52,399	210,341	315,139

2010 yılında ikili ticaret hacmimiz, küresel krize rağmen önceki yıllardaki seviyesine yakın bir seviyede yaklaşık 315 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İkili ticaret hacmimizin % 83'ünü anılan ülkeye ihracatımız, % 17'sini ise anılan ülkeden ithalatımız oluşturmaktadır.

Türkiye-Makedonya Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 7 Eylül 1999 tarihinde Ankara'da imzalanmış, 1 Eylül 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2010 yılında Makedonya'ya yönelik ihracatımızda en önemli maddeler arasında otomotiv sanayi ürünleri, tekstil ve hazır giyim ürünleri, bebek bezleri vb. hijyenik eşyalar, yer kaplamaları ve işlenmiş gıda sanayi ürünleri yer almıştır. İthalatımızda ise, demir çelik hammadde ve ara mamulleri, ateşe dayanıklı tuğla, tekstil ara mamulleri ve ham deriler önemli kalemleri teşkil etmiştir.

Makedonya'da doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleştiren Türk şirketlerinin sayısı 100 civarında olup, bunların önemli bölümü KOBİ niteliğinde firmalarımız ve mikro işletmelerdir. Bunların toplam yatırım miktarı 180 milyon Dolar civarındadır. Bununla birlikte, TAV ve Şişecam gibi büyük çaplı şirketlerin Makedonya'ya yatırımlarıyla birlikte Makedonya'daki toplam Türk yatırımı tutarı 500 milyon Dolar'ı aşmıştır. [25]

Türk-Makedon İş Konseyi 1995 yılında Türk-Balkan İş Konseyleri bünyesinde kurulmuştur. Konseyin Türk tarafı Eşbaşkanı Hoşben Sigorta Aracılık Hiz. Ltd. Şti. sahibi Hasan Hoşben, Makedon tarafın Eşbaşkanı ise Makedonya Ekonomi Odası Başkanı Branko Azeski'dir. Son olarak 5 Aralık 2009 tarihinde Sayın Başbakanımız

ve Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski'nin katılımıyla İstanbul'da "Türkiye-Makedonya İş Forumu" yapılmıştır. 2010 yılında Türkiye'yi yaklaşık 107 bin Makedon turist ziyaret etmiştir. [25]

3.1.9 Bulgaristan ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.9: Kosova ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyar ABD Doları). [26]

YILLAR	İHRACATIMIZ	İTHALATIMIZ	DENGE	HACİM
2008	2.1	1.8	311	3.9
2009	1.3	1.1	272	2.5
2010	1.4	1.7	-203	3.1

İki ülke arasındaki ticaret hacmi son yıllarda önemli oranda artarak 2008 yılında yaklaşık 4 milyar ABD Doları olmuştur. Küresel ekonomik kriz nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarında yaklaşık %30 civarında azalan ticaret hacmi 2010'da yeniden artmış, 3,1 milyar ABD Doları olmuştur.

2010 yılında ikili ticaretin % 46,8'ini anılan ülkeye ihracatımız, % 53,2'sini ise anılan ülkeden ithalatımız oluşturmuştur. Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatında demir ve çelik, motorlu kara taşıtları, elektrikli-elektriksiz makine ve cihazlar, demir-çelikten eşyalar, plastik ve plastikten mamul eşyalar önde gelmektedir. Türkiye'nin Bulgaristan'dan ithalatında önem arzeden başlıca ürünler ise sırasıyla demir ve çelik, bakır ve bakırdan eşya, mineral yakıtlar ve mineral yağlardır.

Bulgaristan'daki toplam Türk yatırımları 1 milyar Dolar düzeyindedir. İki Türk sermayeli bankanın yanı sıra Bulgaristan'da 1500 Türk şirketi faaliyet göstermektedir. Müteahhitlik hizmetleri tutarı ise 1,2 milyar Dolar'a ulaşmıştır. [26]

Bulgaristan'daki Türk yatırımları cam, bankacılık, otelcilik ve turizm, tekstil, kimya, oto elektrik aksamı, kağıt, alüminyum, bira, sunta üretimi, şeker, enterkoneksiyon sistemleri ve konfeksiyon sahalarına yayılmıştır.

Türk –Bulgar İş Konseyi'nin Türk tarafı Eşbaşkanı Oynurden Kimya A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Yalçın Egemen, Bulgar tarafı Eşbaşkanı ise Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Tsvetan Simeonov'dur. 2010 yılında Bulgaristan'dan ülkemize yaklaşık 1 milyon 434 bin turist gelmiştir. [26]

3.1.10 Romanya ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.10: Kosova ile Türkiye arasındaki ticaret dengesi (milyar ABD Doları).
[27]

Yıllar	İhracatımız	İthalatımız	Denge	Hacim
2008	3.979	3.547	432	7.526
2009	2.215	2.257	-41	4.472
2010	2.599	3.448	-849	6.047

Romanya, ülkemizin Balkanlardaki en büyük ticari ortağıdır. Ayrıca ülkemiz, İtalya, Almanya ve Fransa'nın ardından Romanya'nın 4. büyük ihracat pazarıdır.

2008 yılı sonunda 7,5 milyar Doları aşan ticaret hacmimiz, küresel krizin etkisiyle 2009 yılı sonu itibarıyla 4,5 milyar Dolar seviyesine inmiş, 2010 yılında ise artarak 6 Milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.

İkili ticaretin yapısına bakıldığında Romanya'ya ihraç edilen ürünler ile bu ülkeden ithal edilen ürünlerin benzerlik gösterdiği görülmektedir. Genel olarak Romanya'dan hammadde veya ara mal olarak ithal edilen ürünlerin Türkiye'de işlenerek ihraç edildiği söylenebilir.

Başlıca ihracat maddelerimiz tekstil ürünleri, demir çelik, kara ulaşım araçları, enerji üreten makine ve cihazlardır. Türkiye ise Romanya'dan metal cevherleri, demir çelik, ham petrol ürünleri ve kara ulaşım araçları ithal etmektedir. [27]

Romanya'daki Türk yatırımları 5,5 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Romanya'da yabancı sermaye yatırımı yapan ülkeler arasında değer itibarıyla dokuzuncu, yatırımcı sayısı itibarıyla üçüncü ülke konumundadır.

Ülkemizin Romanya'daki başlıca yatırım alanları, bankacılık, inşaat, gıda sanayi, ambalaj sanayi, plastik maddeler üretimi, elektronik eşya ve tekstildir. Romanya'da 6000 civarında Türk firması ve 15.000 kadar Türk işadama faaliyet göstermektedir.

Türk-Romen İş Konseyi'nin Türk tarafı Eşbaşkanı Superlit Boru San. A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı M. Fatih Karamancı, Romen Eşbaşkanı ise Romenergo Genel Müdürü Alexandru Parvescu'dur.

2010 yılında Romanya'dan ülkemize gelen turist sayısı 339.804'tür. [27]

3.1.11 Moldova ile olan ticari ve ekonomik ilişkiler

Çizelge 3.11: Moldova - Türkiye arasındaki ticaret dengesi (mil. ABD Doları). [28]

Yıllar	İhracatımız	İthalatımız	Denge	Ticaret Hacmi
2008	197,2	69,5	127,7	266,7
2009	117,6	86,5	31,1	204,1
2010	148,3	110,7	37,6	259

Küresel ekonomik kriz nedeniyle, 2009 yılında Moldova ile ikili ticaret hacmi 204,1 milyon dolara gerilemiş, 2010 yılında ikili ticaret hacmi 259 milyon dolar olmuştur.

İki ülke arasında 1994 tarihli Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, 1994 tarihli Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, 1997 tarihli Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması ve 4 Haziran 2003 tarihli Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması bulunmaktadır. [28]

Tekstil ve hazır giyim ürünleri, domates ve salatalık ağırlıklı yaş meyve-sebze ürünleri, plastik/alüminyum profiller ile diğer inşaat malzemeleri, otobüs/otomobil ile eczacılık ürünleri Moldova'ya ihraç ettiğimiz başlıca ürünlerdir.

Moldova'dan ithal ettiğimiz başlıca ürünler ise demir çelik, yağlı tohumlar, meyve, ham deri / post, hububat ve halıdır.

Moldova'daki Türk yatırımlarında sınırlı seviyede de olsa son dönemde artış gözlenmektedir.

2008 yılı sonu itibariyle, Moldova Ticaret Sicil Odası'na kayıtlı 757 Türk sermayeli şirket bulunmaktadır. Sadece 2008 yılı içinde 84 yeni Türk sermayeli şirket kurulmuştur.

Yatırımların tümünün kayıt altına alınmaması ve Türk sermayesinin bir kısmının 3. ülke firmaları aracılığıyla ülkeye girişi yatırımlarımızın toplam miktarının tam olarak tespitini zorlaştırmaktadır. Ancak Moldova'ya bugüne kadar giriş yapan Türk

yatırımlarının toplam miktarının 250 milyon dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Müteahhitlerimiz Moldova'da bugüne kadar 16 adet, toplam 130 milyon dolar değerinde proje üstlenmişlerdir.

Şirketlerimizin öncelik verdikleri sektörler gıda, içecek, seracılık, telekomünikasyon, tekstil, hazır giyim, turizm, inşaat, seramik, ilaç, lokanta işletmeciliği ve taşımacılıktır.

2010 yılında Türkiye'yi yaklaşık 92 bin Moldovalı turist ziyaret etmiştir.

TİKA, 1992 yılından bu yana Moldova Cumhuriyeti Gökoğuz Yeri Özerk Bölgesi'nde (GY) altyapı, eğitim, sağlık, teknik işbirliği gibi geniş bir yelpazeye yayılan 100'ü aşkın projeyi hayata geçirmiştir. [28]

3.2 Balkan Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki Tarihi Bağların İlişkilere Etkisi

Bu bölümde Balkan ülkelerinin Türkiye ile arasında bulunan tarihi bağlar incelenecektir.

3.2.1 Slovenya ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

15. ve 17. Yüzyıllar arasında Sloven toprakları çeşitli fetih ve istila hareketlerine maruz kalmıştır. Özellikle Osmanlı Habsburg hanedanları arasındaki savaş Slovenya'yı o dönemde çok yıpratmıştır. Varna (1444) ve İkinci Kosova (1448) muharebeleri sonunda Osmanlı Devleti, Hırvatistan'ın güney bölümünü hâkimiyeti altına aldı.

Güneydoğu Avrupa'da yer alan eski Yugoslavya'nın bir arada kalan iki parçası olan Sırbistan ve Karadağ'ın oluşturduğu Sırbistan-Karadağ Devlet Birliği, 21 Mayıs günü Karadağ'da düzenlenen referandum sonucu "De Facto" şekilde ortadan kalktı. Birliğin "De Jure" yani hukuki anlamda son bulması ise 3 Haziran 2006 tarihinde her iki ülke parlamentosunun birliğin sona ermesini onaylaması ile gerçekleşmiştir.

Mohaç Meydan Savaşında (1526) Macaristan Kralı Lajos mağlup olunca, Hırvat topraklarının büyük bölümü Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. On altıncı asrın sonlarına kadar Hırvatistan sancak beyleri tarafından idare edildi. 1583'te eyalet durumuna getirilerek beylerbeylerinin idaresine verildi.

29 Ağustos 1525 tarihinde II. Louis tarafından komuta edilen Macar ordusu ile Kanunî Sultan Süleyman tarafından komuta edilen Osmanlı ordusu arasında yapılan savaş. Budapeşte'nin güneyindeki Mohaç Ovasında yaklaşık iki saat içerisinde neticelenen savaş, Osmanlıların zaferi ile bitmiştir. Kanunî Sultan Süleyman sefer hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 1526 yılının sonlarına doğru, muhteşem ordusu ile İstanbul'dan hareket etti. Ordunun mevcudu 100 bin kişi idi.

II. Viyana Kuşatması, 1683 yılında IV. Mehmet devrinde gerçekleşti. 17. yüzyılda Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında yapılan savaşların en uzun süreni İkinci Viyana Kuşatması ile başlamıştır. [29]

Osmanlı Devletinin Avrupa'da gerilemesinden faydalanan Avusturya, Prens Eugène komutasındaki orduları ile Hırvatistan topraklarını işgal etti (1697). Karlofça Antlaşmasıyla Besarabya'dan çekilen Osmanlılar, Pasarofça Antlaşmasıyla da Sava Nehrinin güneyinde kalan toprakları kaybettiler. Böylece Hırvatistan'daki Osmanlı hakimiyeti son bulmuş oldu. Osmanlıların bölgeyi bırakmalarından sonra Hırvat toprakları özellikle Hırvat olmayan soylulara verildi Vipavski Kriz ve Kostanjevica na Krki gibi birçok gelişmiş kasaba bu dönemde terk edilmiştir ve zaman içerisinde unutulup gitmişlerdir. Sloven asillerinin toprak ağası oldukları köyleri savunmak amacıyla organize olmaları Osmanlı Devleti'ni bölgeden uzak tutmakta çok avantaj sağlamıştır. Her ne kadar 1593 yılında Sisak Savaş'ında Osmanlı'yı yenen Carniolan yerlileri Osmanlı'nın Sloven topraklarından uzun bir süre uzak durmasını sağlamışsa da Osmanlılar 17. yüzyıla dek bölgeye olan akınlarına devam etmiştir. [29]

3.2.2 Hırvatistan ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

1493 yılında Bosna Beylerbeyi Yakup Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu İstirya'ya girdi. Hırvat komutanı Mirko Derenčin'in ordularını Kırbova Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğrattı. Macaristan 1526 yılındaki Mohaç Savaşı'nda yenildikten sonra Hırvatlar Habsburgların egemenliği altına girdiler.

16. yüzyılda Osmanlılar Hırvatistan'ın büyük bir bölümünü ele geçirdiler. Slavonya, Batı Bosna ve Lika Osmanlılara geçti. 1566 yılında 6. Macaristan Seferine çıkan Kanuni Sultan Süleyman'ın orduları Hırvat komutan Nikola Šubić Zrinski tarafından savunulan Zigetvar kalesini kuşattılar. Zigetvar Savaşı olarak bilinen bu kuşatma sırasında Osmanlılar çok kayıp verdi ama kale Osmanlıların eline geçti. 1592 yılında

Hırvat asıllı bir Bosnalı olan Osmanlı kumandanı Hasan Paşa (Predojević) Bihać kentini ele geçirdi.

17. yüzyılda boyunca Avusturyalılar Hırvatistan topraklarını almak için çok uğraştılar ama başarılı olamadılar. Osmanlılarla Avusturyalılar arasında 1664 yılında imzalanan Vasvar Antlaşması Hırvat topraklarının Osmanlı Devletinde kaldığını kabul ediyordu. Ancak 1683 yılında II. Viyana Kuşatmasının başarısız olmasından sonra Osmanlı Devleti'nin şansı değişti. 1699 yılına kadar süren Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşlarını kaybeden Osmanlı Devleti Hırvatistan'ın Dalmaçya kıyılarını Venedik Cumhuriyeti'ne bırakmak zorunda kaldı. [30]

19. yüzyıl boyunca Hırvatistan topraklarının çoğu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Bu dönemde Hırvatlar Alman ve Macar kültürlerinin baskısı altında yaşadılar. [28] Buna karşılık Hırvatlar arasında Güney Slavları (Sırlar, Hırvatlar, Slovenler ve Boşnaklar) bir bayrak altında toplamayı amaçlayan Yugoslav hareketi güç kazandı. [30]

3.2.3 Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethetmesinden önce Bosna, Bizanslıların ve yerli hanedanların yönetimindeydi. Bölgeye ilk Türk akınları 1386'da başladı. Bu sıralarda Bosna ayrı bir krallıktı ve tahtta da Kral I. Tvrtko bulunuyordu. Sonraki yıllarda Bosna'ya yönelik akınlar devam etti ve Osmanlı yönetimiyle Bosna kralı II. Tvrtko arasında bir anlaşma gerçekleştirildi. Bu anlaşma gereğince Bosna kralı Osmanlılara haraç ödemeye başladı. Ancak bu haracı Fatih Sultan Mehmed'in tahta geçmesinden sonra kesti. Bunun üzerine Fatih, Bosna kralına karşı savaş açtı. Bu savaşta kral yakalanarak öldürüldü. 1463'te de bütün Bosna Osmanlı topraklarına katıldı. Bosna'da İslami bir etnik oluşumun ortaya çıkması da bu olayla başladı. 1483'te Hersek dükalığının da Osmanlılara katılmasıyla bu bölgede İslamiyet daha da güçlendi ve Müslümanların sayısı artmaya başladı. Osmanlıların bu bölgeyi idare ettikleri dönemde halkın üzerinde en ufak bir baskı ve zorlama olmadığı halde İslamiyet bölgede hızlı bir şekilde yayıldı. Bosna-Hersek'te, Osmanlıların yönetimi altındaki Avrupa topraklarının hiçbir yerinde görülmemiş şekilde toplu ihtidalar oldu; yani halk kalabalık kitleler halinde İslam'a girdi. Bosna-Hersek topraklarını 400 yıldan fazla bir süre yönetiminde tutan Osmanlı bu bölgeye büyük hizmetler götürmüş, büyük camiler, medreseler, ilim merkezleri vs. inşa etmiştir. Bosna-

Hersek'in bugünkü başkenti Saraybosna (Sarayevo) Osmanlı döneminde Avrupa'nın en önemli ilim merkezlerindendi. Bu şehir bugün hâlâ Osmanlı döneminden kalma cami ve medreselerle doludur. Ancak Saraybosna Osmanlılar'dan sonra bir ilim merkezinden bir turizm merkezine dönüştürüldü. Osmanlı devletinin zayıflaması üzerine 1878'de Bosna-Hersek toprakları Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edildi. Daha sonra Berlin Anlaşmasıyla bu topraklar adı geçen imparatorluğa verildi. Bu işgalden sonra çok sayıda Bosna-Hersekli Müslüman Anadolu'ya veya henüz Osmanlı'nın elinde olan Avrupa topraklarına göç etti. Yurtlarını terk etmeyen Bosna-Hersekli Müslümanlar ise kendi aralarında birlik oluşturarak 1900'da Mostar müftüsü Ali Fehmi Cabiç'in liderliğinde işgal yönetimine karşı bir mücadele başlattılar. Bu mücadele sonunda Bosna-Hersek Müslümanları özerk bir yönetime kavuştular. Ancak 1912'de Osmanlıların Balkanlardan tamamen çekilmek zorunda kalması ve ardından I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine Balkanlar'da bir idari boşluk ortaya çıktı. Bunun sonucunda da bölgede çok sayıda küçük devlet kuruldu. 1918'de Sırbistan, Karadağ ve yıkılan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Slavların yaşadığı kesimlerinin birleşmesiyle bölgedeki Slav kökenli toplumları bir araya getiren bir devlet kuruldu. Bosna Hersek toprakları da bu devletin sınırları içine girdi. Sırbistan kralı kurulan bu yeni devletin krallığına getirildi. Bu devletin adı 1929'da Yugoslavya krallığı oldu. 1918'de kurulan Slav devletinin ve Yugoslavya krallığının yönetimini ele geçiren ortodoks Sırp lar Bosna-Hersekli Müslümanlara çok ağır bir şekilde zulmettiler. Müslümanların ellerindeki toprakları zorla gasp ederek hristiyan Sırp ların mülkiyetine geçirdiler. Bu uygulama yüzünden Müslümanlar fakirleştiler. Ayrıca çok sayıda Müslüman göçe zorlandığından bölgedeki Müslüman nüfus azaldı. Mesela Müslümanlarda nüfus artış oranı diğer toplumlardakinden daha yüksek olduğu halde 50 yılda Müslüman nüfus % 60 oranında artarken, hristiyan nüfus % 123 oranında arttı. II. Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya Almanlar tarafından işgal edildi. Savaşın devam ettiği yıllarda ve Alman işgali altında Sırp çetnikleri Müslümanlara karşı bir soykırımı uygulayarak 100 bin Müslümanı öldürdüler. Savaş sonrasında 13 Ocak 1946'da ülke yeniden bağımsızlığına kavuştu. Ancak bu bağımsızlık hareketinde Komünist Parti yanlıları önemli bir rol üstlendiklerinden bağımsızlık sonrasında da ülkede yönetimi ele geçirdiler. Ülkenin resmi statüsünü de federal cumhuriyetler birliği olarak belirlediler. Buna göre Yugoslavya altı cumhuriyet ile iki özerk bölgeden oluşacak, bu cumhuriyetlerden birisi de Bosna Hersek Cumhuriyeti olacaktı. Komünistlerin

yönetimi ele geçirmeleriyle Müslümanlar üzerindeki baskı uygulamaları da şiddetlendi. İslami vakıfların bütün mallarına el konuldu. Camiler, medreseler ve tekkeler kapatıldı. Yıkılan ve tahrip olan camilerin tamir edilmesine izin verilmedi. İslami günlerde ve bayramlarda tatil yapılması yasaklandı. Bunun yanı sıra Müslümanların üzerinde yoğun bir dinsizlik ve Slavcılık propagandası başlatıldı. Çeşitli vesilelerle çok sayıda Müslüman hapse atıldı. Bunların birçoğu ağır işkencelere tabi tutuldu. Komünist rejimin bu baskı uygulamaları da çok sayıda Bosna Hersekli Müslümanı, Türkiye'ye veya çeşitli Avrupa ülkelerine sığınmak zorunda bıraktı. 1975'ten sonra yönetim Müslümanlar üzerindeki baskıyı kısmen hafifleterek bazı geleneksel İslami kurumların yeniden işlev kazanmasına imkân sağladı. Bu yumuşama üzerine bazı camiler ve medreseler yeniden açıldı. Küçük çapta da olsa bir yumuşamayla bazı dini kurumların yeniden hayata geçirilmesi Müslümanlar arasında hızlı bir İslami uyanışa zemin hazırladı. Sonraki yıllarda Doğu bloku ülkelerinde ortaya çıkan gelişmeler Yugoslavya yönetimini de çok partili demokratik sisteme geçmeye zorladı. Bu fırsattan yararlanan Müslümanlar, daha önce İslami inanç ve düşüncesinden dolayı yıllarca hapiste kalmış olan Aliya İzzetbegoviç'in liderliğinde Demokratik Eylem Partisi'ni (SDA) kurdular. Bu parti Bosna-Hersek'te Aralık 1990'da gerçekleştirilen genel seçimleri kazanarak lideri Aliya İzzetbegoviç cumhurbaşkanı oldu. Yugoslavya'da demokratikleşme hareketinin başlaması ile birlikte bağımsızlık hareketleri de gün yüzüne çıktı. Yugoslavya birliğini oluşturan cumhuriyetlerin halkları bağımsızlıklarına kavuşabilmek için mücadeleler başlattılar. Bosna-Hersek de 1 Mart 1992'de gerçekleştirdiği referandum sonrasında bağımsızlığını ilan etti. Ancak Sırlar hemen arkasından Bosna-Hersek yönetiminde söz sahibi olan Müslümanlara karşı savaş açarak bu yeni bir katliam hareketi başlattılar. Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık mücadelesine destek olan Avrupa ülkeleri ve ABD Bosna-Hersek'i Sırp vahşeti karşısında yalnız bıraktı. Bosna-Hersek Müslümanlarını en çok sıkıntıya sokan da, Avrupa'nın üçüncü büyük ordusu Yugoslavya Federal Ordusu'nun Sırp çetnikleriyle birlikte hareket etmesi, onlara destek vermesiydi. Müslümanlarsa herhangi bir askeri destekten yoksun ve silah yönünden çok zayıftılar. Sonuçta Sırlar Bosna-Hersek'in önemli şehirlerini işgal ettiler. Bu işgal hareketi bir milyona yakın Müslümanı göçe zorladı. Sırlar işgal ettikleri yerlerde hem katliam hem de yıkım gerçekleştiriyorlardı. Özellikle camileri ve İslâmi izler taşıyan tarihi eserleri yıkmaya özen gösteriyorlardı. Bosna-Hersek meselesinin çözümü için değişik

tarihlerde gerçekleştirilen görüşmeler ve arabuluculuk çalışmaları da bir sonuç vermedi. 1994'e gelindiğinde Bosna-Hersek'teki iç savaşın aldığı can sayısı 250 bini, göçe zorladığı insan sayısı ise 1 milyonu aşmıştı. Nisan 1994'te Bosna-Hersek'te bir Boşnak-Hırvat Federasyonu oluşturuldu. [31]

3.2.4 Sırbistan ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Osmanlılar ilk defa 14. yüzyılın ortalarında Sırlarla karşı karşıya geldiler. 26 Eylül 1371 tarihinde I. Murat'ın kumandanı Lala Şahin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Sırp kralı Vukaşin Mrncavçeviç'in ordularıyla karşı karşıya geldi. Osmanlılar savaşa çok daha az sayıda askerle katılmalarına rağmen Sırp ve Bulgarlardan oluşan rakiplerini Meriç nehri kıyısında yapılan Sırpsındığı Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğrattılar. Böylece Sırp İmparatorluğu ortadan kalktı. 1389 yılındaki I. Kosova Savaşı 'nda Sırlar bu sefer Lazar Hrebelyanoviç'in komutasında tekrar Osmanlılarla karşı karşıya geldiler. Hem Osmanlı padişahı I. Murat'ın komutasındaki Osmanlı ordusu, hem de Lazar Hrebelyanoviç'in komutasındaki Sırp ordusu ağır kayıplar verdi. Savaşın sonunda her iki hükümdar da savaşta ölenler arasındaydı. [32]

I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezid savaştan sonra kral olan Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç'le yakın bir ilişkiye girdi. Ayrıca Lazar'ın kızı Olivera Despina Hatun'u eş olarak aldı. Osmanlı Hanedanı'yla Sırp kraliyet hanedanı arasındaki akrabalık ilişkileri sonra da devam etti. II. Murat daha sonraları Lazar'ın torunu Mara Brankoviç'le evlendi. 1456 yılında II. Mehmed Belgrad'ı kuşattı ama alamadı. Nihayet Belgrad 8 Ağustos 1521 tarihinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından Osmanlı topraklarına katıldı. Böylece Sırbistan'ın tümü Osmanlıların eline geçmiş oldu.

Osmanlı döneminde Belgrad gibi bir çok Sırp şehirleri geliştiler ve büyüdüler. Müslümanlığa geçen Sırların ve Osmanlı Devleti'nin diğer bölgesinden göç eden Müslümanların bu şehirlere yerleşmeleri sonucu bir Osmanlı karakteri kazandı. Hristiyan Sırlar daha ziyade köylerde tarımla uğraşmayı tercih ettiler. Belgrad gelişip büyümesine karşılık 17. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı-Avusturya çekişmelerine sahne oldu. Osmanlıların II. Viyana Kuşatması'ndaki yenilgisini fırsat bilen Avusturyalılar Belgrad'a kadar ilerlediler ve Osmanlıların toparlanmasına fırsat vermeden şehri kuşattılar. Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları gerçekleşen bu kuşatma sırasında Belgrad Kalesi 8 Eylül 1688'de Avusturya'nın eline geçti. Osmanlıların

yoğun baskısıyla şehir 2 yıl sonra geri alındıysa da tahribatın boyutları çok büyüktü. Osmanlılar kısa sürede şehri imar ettiyse de 1717-1739 ve 1789-1791 yılları arasındaki Avusturya saldırıları ile yeniden tahrip edildi. 18. yüzyıl boyunca Belgrad dönem dönem Avusturya'ya (Pasarofça Antlaşması), dönem dönem de Osmanlı egemenliğine girdi (Ziştovi Antlaşması).

19. yüzyıl başlarında Avusturya ve Rusya, Sırbistan'da halkı Osmanlı egemenliğine karşı kışkırtma siyaseti uygulamaya başladılar. Ayrıca buradaki yeniciler Müslüman ve Hristiyan halka karşı çok kötü davranarak halkı iyice bezdiriyorlardı. Bu ortamda Sırlar sıradan bir çoban olan Kara Yorgi'nin önderliğinde ayaklandılar. Ruslardan da aldığı destekle Kara Yorgi 13 Aralık 1806'da Belgrad'a girdi. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Belgrad Kara Yorgi'nin önderliğindeki isyancıların elinde kaldı. Savaşın bitmesinden sonra Osmanlılar Sırbistan'daki isyancıları yenerek Belgrad'ı tekrar ellerine geçirdiler. Kara Yorgi 21 Eylül 1813'de diğer isyancılarla birlikte canını kurtarmak için Avusturya'ya kaçtı. [32]

Bağımsızlıklarını kazanmak isteyen Sırlar Viyana Kongresi'ne bir heyet gönderdiler. Ancak bir sonuç alamayınca tekrar isyan ettiler ve hareketleri Ruslar tarafından desteklendi. Rusya ile yeni bir savaş istemeyen ve bölgeye yönelik muhtemel bir Rus müdahalesine engel olmak isteyen Osmanlı Devleti, Sırların yeni önderi Miloş Obrenoviç'i Baş Knez olarak tanıdı ve Sırlar'a bazı imtiyazlar verilmesini kabul etti. Kara Yorgi de Sırbistan'a geri döndü ama kısa bir süre sonra Miloş Obrenoviç'in emriyle 1817 yılında öldürüldü. Sırların kurduğu Sırp Prensligi önce Osmanlı Devleti'nin denetimi altında yaşadı. 1867 yılına kadar Osmanlılar Belgrad'da bir birlik bulundurmaya devam ettiler. 1878 yılındaki Berlin Antlaşması'yla Sırbistan tamamen bağımsız oldu ve 1882 yılında Sırbistan Krallığı ilan edildi. Bu dönem boyunca Kara Yorgi'nin ve Obrenoviç'in torunları Sırbistan yönetimine egemen olan iki hanedandır. [32]

3.2.5 Karadağ ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Karadağ'ın eski halkı Arnavutlardan oluşur. VII. yüzyılda, İmparator Herakliyus zamanında, Sırlar da oraya yerleştirilmiştir. Osmanlılar Rumeli'ye geçip fetihlere giriştikleri sıralarda, Karadağ, Venedik Cumhuriyeti'nin tabiiyetinde idi. Fatih Sultan Mehmed zamanında Karadağ Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Aslında Osmanlı Karadağ'ı tam olarak hakimiyetine almadı. Fatih, Karadağ'a bir nevi özerklik statüsü

verdi ve bu durum Karadağlılar tarafından 1878 yılında Osmanlı'dan ayrılana kadar kullanıldı. Karadağlılar Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girişinden itibaren çok sayıda isyan çıkartmışlardır. Örneğin 1711, 1712, 1714 isyanlarını çıkartmışlardır. Bununla birlikte Hersek isyanına da destek vermişlerdir.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya'nın yanında yer alan Karadağ, Osmanlı ordusunun önemli bir kısmını Balkanlarda meşgul etmiş ve savaşın Rusya lehine dönmesinde büyük bir etken olmuştur. Savaş sonrası imzalanan Ayastefanos ve hemen ardından Berlin Antlaşması'yla bağımsızlığını kazanan Karadağ, böylece devletler platformunda yerini almıştır. Bağımsızlığını kazanmasının ardından onu ilk tanıyan Osmanlı Devleti olmuştur. Türkiye'de yaşayan Boşnakların önemli bir kısmı 1910'lu yıllarda Karadağ'dan gelmiştir.

1991 sayımına göre Sırlar Sırbistan-Karadağ federasyonunun toplam nüfusun % 69'nu oluşturmaktaydı. Karadağlılar ise toplam nüfusun % 5'ni, Karadağ nüfusunun % 62'sini oluşturuyordu. Slav olmayan Arnavut azınlık ülkedeki 2. büyük gruptu ve resmi tahminlere göre toplam nüfusa oranları % 17'ydi. [33]

1965'ten sonra Sırbistan ve Karadağ'dan gelişmiş Avrupa ülkelerine ve Kuzey Amerika'ya sürekli göç yaşanmıştır. Eski Yugoslavya'nın dağılmasını ve Hırvatistan ile Bosna-Hersek'teki savaşı takip eden yıllarda göç Sırbistan ve Karadağ'a yönelmiştir. Mülteci sayımı sonucunda 1996 yılı ortalarında 566.200'ü mülteci statüsünde olan 646.000 kişi tespit edilmiştir. 79.700 kişi ise diğer cumhuriyetlerde yaşayan Sırp ve Karadağlılar ya da Yugoslavya'ya mülteci olarak gelip Yugoslav vatandaşlığına geçmiş kişilerdir. [33]

3.2.6 Kosova ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

1389-1913 yılları arasında Kosova, Osmanlı-Türk hâkimiyetinde kaldı. Kosova'nın çok önemli batı-doğu ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle, Osmanlı yönetimi Venedik'in de kontroluna yakın olan bölgenin geri kalan kısımlarının aksine yoğun bir devşirme-İslamlaştırma politikasını Kosova'da uyguladı.

Kosova bölgesinde Osmanlı devlet yönetimiyle beraber, Roma devrinden beri sürekli olarak sağlanamayan düzenlilik sağlanmıştır. Bölge, Osmanlı öncesinde buralarda yaşayan Müslüman olmayan Türklerle, Osmanlı Devleti ile beraber artan Müslüman Oğuz Türkleriyle Türklük açısından iyice yoğun nüfuslu bir hâle geldi. 1912 yılı civarlarıyla beraber Osmanlı hükümlerinin kalktığı zamana kadar Kosova'da

Türkçe, genel kültürel dil kimliğindeydi. Zaten bölgedeki Türk nüfusu da bunu sağlayan önemli sebeplerin başında geliyordu. Bölgenin Türk olmayan halkları, Türkçe ile hem dinî yönden hem kültürel yönden iyice geliştiler. Bunun neticesinde de Kosova ve çevresi, Osmanlı Devleti'nin önemli bölgelerindendi. Osmanlı idaresi, bölgede yaşayan Arnavutlara, Sırlara da herhangi bir zorlama uygulamadı. Özellikle Arnavutlar, kültürel yönden sıkıntılar yaşamadılar ve bugünlerine geldiler. Arnavutlar, Balkan Savaşlarına kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı, kendilerini Türklerden pek ayırmayan bir halk kimliğindeyken, özellikle 1800'lerin ikinci yarısında artan bir eğilimle Osmanlı algısından kısmî kopma istek ve tepkilerini geliştirmeye başladılar. Bunda, Hristiyan Batı dünyasının ayrılıkçı kışkırtmaları ön planda olmuştur. Bu kopma eğilimi Arnavutluk devletinin kurulmasıyla son hâle geldi. Bugün Kosova'da Arnavutlarla Türklerin ortak yaşayışlarındaki sıcak ilişkiler ve samimiyet de gizli veya açık düşmanlıklar da o dönemlerin ürünleridir.

1878 Rus - Osmanlı Savaşı sonrası Sırlar Kosova'da hak iddia etmeye başladılar. Bu devir, Sırların bağımsız Sırbistan çabalarının meyve verdiği bir devirdir.

Kosova, I. Murat zamanında 1389 I. Kosova Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti topraklarına tam olarak katıldı. 5 asırdan fazla Osmanlı idaresinde kalan bölge, 1912'de I. Balkan Savaşı sırasında Sırbistan'ın eline geçti. [34]

Sırların genel algısının Kosova'yı kendi ırklarının önemli yerlerinden biri saymasının sebebinde, I. Kosova Savaşının etkisi çok büyüktür. 1371'de Çirmen'de elde edilen zafer, Balkanlar'ın içlerine doğru ilerleyişin kapılarını açmış olmasına rağmen, Balkanlar'da

Osmanlı hâkimiyetini belirleyecek olan hadise, Birinci Kosova Savaşı olmuştur. 28 Haziran 1389'da cereyan eden Birinci Kosova Savaşı'nda Osmanlı'nın karşısında yenik düşen Hristiyan ittifakının liderliğini, Osmanlı güçleri tarafından öldürülen Sırp Prens Lazar Hrebelyanoviç yapmıştı. Birinci Kosova Savaşı'nı kazanmış gibi davranan Sırlar, 28 Haziran tarihini en kutsal günleri arasında saymakta ve "Vidovdan" adı altında kutlamaktadırlar.

Birinci Kosova Savaşı'nın Sırp toplumunun psikolojisine yarattığı etki ise yıllarca değil, geliştirilen mitoloji ve efsaneler sayesinde yüzyıllarca sürmektedir. Her şeyden önce Prens Lazar, Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından tanrısallaştırılmıştır. Mevcut mitolojiye göre, Birinci Kosova Savaşı'nın arifesinde bir melek Lazar'a seslenerek,

“fani arlık” ile “ilahi arlık” arasında bir seçim yapmasını istemiştir. Sırlara göre Lazar ilahi arlığı seçmiştir. Dahası, Lazar ile İsa arasında benzerliklerin kurulduğu da görülmektedir. Genel olarak 1. Kosova Savaşı ve bu savaşta yer alan karakterler hakkındaki Sırp yorumları, Hristiyan mitolojisindeki olaylar ve karakterlerle karışmıştır. İşte bu sebepten dolayı, Sırlar kendine “ilahi millet” sıfatını yakıştırmaktadır. Diğer taraftan, Türklere karşı yürütülen Kosova Savaşı hakkında yazılan destansı halk şiirleri, en iyi bilinen ve en güzel kabul edilen şiirlerdir. Bütün bunlar ise, Sırların Kosova’ya “Sırbistan’ın Kudüs’”, “Sırp dini değerlerinin ve Sırp medeniyetinin beşiği” gözüyle bakmasına yol açmıştır.

Sırp milletinin şuurunda Birinci Kosova Savaşı, tarihlerinin en önemli olayı olarak yaşamaktadır. Sırlar bu savaş hakkında, okula başlamadan önce, dedelerinden öğrenmektedirler. Sırp devleti daha önce parçalanmış olmasına rağmen, Sırp ve Karadağlılar, söz konusu savaşı, Orta ağ Sırp Devletinin ölümüne ve “Sırların Türklerce köleleştirilmesine” yol açan savaş olarak hatırlamaktadırlar. Bu yüzden Sırlar ve Karadağlılar, Birinci Kosova Savaşı’nın intikamını yüzyıllar boyunca Balkanlar’daki Müslümanlardan almaktadırlar. [34]

Tam tarihi bile tartışmalı olan Birinci Kosova Savaşı hakkında kesin olarak bilinenler, çatışmaların şiddetli geçtiği, iki tarafın da ağır kayıplar verdiği, Sultan I. Murad ile Prens Lazar’ın ldğdr. Murad ile Lazar’ın tam olarak nasıl ve ne zaman öldükleri hakkında da kesin bilgi yoktur. 18. yüzyıldan itibaren soy ismi “Obili” olarak anılmaya başlayan Miloş Kobilovi (Kobili) tarafınca şehit edildiği düşünülen Sultan I. Murad’ın yerine oğlu Bayezid, Lazar’ın yerine ise küçük oğlu Stefan Lazarevi geçmiştir.

Annesi Kraliçe Militsa’nın nasihatine uyan Lazarevi, sonradan Osmanlı’ya bağlanmayı kabul etmiştir. Sırlar Osmanlı’dan tam bağımsızlığı ancak 1878 yılında elde edebilmişlerdir.

30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile Kosova Vilayeti, Sırbistan Krallığı’na bırakıldı. Kısa bir zaman sonra bölge, yeni kurulan Yugoslavya Krallığı’nın (ilk adıyla Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı) sınırları içinde yer aldı. [34]

Bu krallığın her ne kadar çok yıl yaşayacağı düşünülse de batılı emperyalist devletler krallığı rahat bırakmadı ve bu krallığın akibetinin de diğer krallıklara benzemesiyle sonuçlanacak bir süreçte başlamış oldu.

3.2.7 Arnavutluk ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Osmanlı Türkleri 14. yüzyıldan itibaren Anadolu ve Balkan Yarımadası'na akınlar yapmaya başladılar. 15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Balkan Yarımadası'nın büyük bölümü ile birlikte bugünkü Arnavutluk topraklarını da ele geçirdi.

Katolik olan Arnavutluk'un kuzeyini Kastrioti Skanderbeg'in ölümünden sonra Osmanlılar'ın ele geçirmesi on yıl dahi sürmedi. 1479'da Venedik Devleti Osmanlılar'la barış anlaşması yaparak İşkodra ve Lezha'yı Osmanlılara bıraktı. Piskoposluk merkezi olan Durres de 1501'de Türklerin eline geçti. Bundan sonra Katolik Arnavutların çoğunluğu fiilen İslam hakimiyeti altında yaşadılar. Osmanlıların hakimiyeti önceleri sadece sahil bölgelerindeydi. Mirdita, Dukagjin ve Malesia e Madhe boylarının bölgelerine İslam hâkimiyeti giremedi. Bu bölgelerde 1490 - 1550 arasında Osmanlı hakimiyetine karşı pek çok isyan oldu. İskender Bey'in ölümünden sonra direnişi Lek Dukagjin, Muzaka ve Thopia aileleri sürdürdü.

Çok uzun süren ve tam olarak hiç bitmeyen Arnavut direnişinin Osmanlılarca kırılmasından sonra 15. ve 16. yüzyıllarda yarım milyon civarında İslamlaşmak istemeyen Arnavut İtalya'ya kaçmak zorunda kaldı (Arberesh'ler).

Arnavutluk'un Osmanlılarca fethinden sonra İslam dini, Arnavutlara üçüncü bir din olarak katıldı. 17. yüzyıldan sonra diğer Balkan milletleri gibi Arnavutlar da Müslümanlaştılar. Ancak Arnavutlar Müslümanlaşınca, Rumlar, Gürcüler, Çerkezler, Lazlar vb. gibi Türkleşmeyip, Arnavut kültürünü ve soylarını inatla korudular ve İstanbul Saray Yönetiminde Sadrazamlık, Paşalık, Valide Sultanlık gibi pek çok mevkii 17.yy.dan sonra diğer sayısız etnik gruba rağmen ellerine geçirdiler. Bu sayede hem pozisyonlarını güçlendirdiler, hem de kendileri için asimilasyonu büyük beceri ile en alt düzeyde tuttular. [35]

Osmanlıların Arnavutluk Katolik Kilisesine karşı politika sürdürmelerine karşın, Arnavut Ortodoks Kilisesi herhangi bir baskı görmedi, ayrıca 17. yy.dan sonra bir kalkınma ve gelişim yaşadı. Osmanlı'nın son döneminde ülkenin kuzeyi İşkodra, merkezi Manastır ve güneyi Yanya vilayetinin sınırları içerisindeydi. 1. Balkan Savaşı'nda ülke Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan'ın işgaline uğradı ve yağmalandı. İtalya ve Avusturya Macaristan'ın araya girmesiyle Arnavutluk Krallığı kuruldu. 1. Dünya Savaşında Karadağ, Avusturya Macaristan, Yunanistan ve İtalya'nın savaş alanı oldu. [35]

3.2.8 Makedonya ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

14. yüzyıl ile beraber Türkler, Makedonya'nın kontrolünü ele geçirmeye başlamışlardır. 23 Eylül 1371 tarihinde Osmanlı Türklerinin Çirmen'de Haçlı ordusunu yenilgiye uğratması Doğu Roma'nın korkusunu arttırdı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Makedonya'daki fethi devam etti ve 1373'te Makedonya'nın fethi büyük ölçüde rayına oturdu. 1382 tarihinde Manastır, 1385 tarihinde Pirlepe ve Ohri, 1386 tarihinde Niş alındı. II. Kosova Savaşı ile 1448 yılında Makedonya kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine girdi.

Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar'da topraklarını doğudan batıya olarak belirtilecek bir şekilde genişletmiş, bu bölge de Osmanlı idaresi için ilk büyük duraklardan olmuştur. İmparatorluğun içinde yüzyıllarca yer alan verimli, nüfuslu bir bölge özelliği kazanmıştır. Bu bölge 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan son bölgedir.

Balkanlar, Müslüman Osmanlı İmparatorluğu ile Hristiyan Avrupa devletleri arasında geçiş bölgesiydi. Bu sebeple etnik köken ve din açılarından homojen bir yapı oluşamamıştır. Bu durum, Balkanlar'ın bir kesimi olan Makedonya için de aynı şekilde geçerli olmuştur.

Osmanlı idaresi altında bölge Makedonya adıyla anılmamıştır. İlk fetihler döneminde Rumeli Eyaleti içinde yer alan bölgede en son Kosova Vilayeti, Manastır Vilayeti, Selanik Vilayeti adlı idari bölgelerin bazı kısımları ve tamamı yer almıştır.

Osmanlı döneminde Türk nüfusu bakımından oldukça yoğun olan bölge, Osmanlı idaresi sonrasında yaşanan siyasi ve toplumsal sıkıntılar sebebiyle büyük göçlere sahne olmuştur. Bütün göçlere rağmen, Makedonya bölgesi içinde özellikle Makedonya Cumhuriyeti içinde ciddi bir Türk nüfusu bugün de yaşamaktadır. [36]

3.2.9 Bulgaristan ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Bulgarlar, "Ogur" adı verilen, çeşitli Türk boylarından meydana gelen bir boylar birliğidir. Bu boylar içerisinde, Onogur, Oturgur, Saragur ve Kutrigurlar başta gelmektedir. Önceleri Asya Hun İmparatorluğu'nun batısında oturmakta iken, Hun İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra, II. Yüzyılın sonunda Kafkasya'ya geldiler. Burada iki yüzyıl kadar kaldıktan sonra, Karadeniz'in kuzeyinde Büyük Bulgar Hanlığı'nı tesis ettiler. Fakat Hazar Devleti'nin baskısına dayanamayarak,

Tuna havzasına yerleştiller. 681 yılında Tuna Bulgar Devleti'ni kurdular ve yüksek bir kùltùre sahip olduklarından, buradaki halklara üstünlük sağladılar. Yalnız çevredeki Slav milletleri değil, Bizans'ı bile etkilediler.

Fakat kendileri Türk boylarından meydana geldikleri halde geniş bir Slav-Ortodoks kitleye egemen olmuşlardı. Sayılarının azlığı, zamanla onların bu geniş Slav-Ortodoks kùltüründen etkilenmelerine sebep oldu. 864 yılında Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini kabul ettiler. Slavca resmi dil oldu. Türkçe ünvanlar atıldı. Bu sırada Sırlar ile sıkı bir mücadeleye girişildi. X. Yüzyılda devlet zayıfladı ve 1018'de Bizans'ın egemenliği altına girdi. Böylece, Birince Bulgar Çarlığı ortadan kalktı. Bu tarihten sonra, Karadeniz'in kuzeyinden gelen Kuman, Kıpçak ve Peçenekler, Bulgaristan'ın nüfus yapısına katkıda bulundular. 1185 yılında Bizans'ın etkisinden kurtulup, Misya'da İkinci Bulgar Çarlığı'nı kurdular. İkinci Bulgar Çarlığı, 200 yıl kadar bağımsız olarak yaşadı. Fakat sonra, daha büyük ve kalıcı bir gücün etkisi ile karşı karşıya kaldı. Bu güç Osmanlı Devleti idi.

XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rumeli'ye geçmeye başlayan Osmanlılar, Çimpi kalesinin alınması ile başlayan fetihlerine, Gelibolu ile devam ettiler. Daha sonra, İstanbul, Vize ve Edirne yönünde üç koldan ilerleyerek, yeni topraklar elde ettiler. Bu ilerleyişi desteklemek için Anadolu'dan savaşçı oymaklar getirildi ve uçlar gittikçe, geride yeni yerleşim alanları kuruldu. Daha önce ıssız ve güvensiz olan kırsal bölgeler, sosyal ve ekonomik bir canlılık içerisine girdi. [37]

Özellikle vakıf sistemine dayanan dini ve ticari kurumlar, hem yeni yerleşim birimlerinin kurulmasında, hem de var olanların gelişmesinde, önemli bir rol oynadı. Edirne, Filibe, Serez, Üsküp, Sofya, Silistre, Tırhala, Yenişehir ve Manastır, bu türlü yerleşim merkezlerinin başında gelir. Osmanlı Devleti, küçük devletler ve derebeylerin elinde parçalanmış bulunan Balkan topraklarını, kendi idaresinde ve güçlü bir devlet çatısı altında birleştirdi. Bu arada Bulgaristan, 1363-1393 yılları arasında verilen mücadeleler sonunda, bir Osmanlı toprağı haline geldi. Bu şekilde, İkinci Bulgar Çarlığı da tarihe karışmış oluyordu.

Bulgaristan, Osmanlı yönetimi altında" güzide bir vatan toprağı" olarak işlem gördü. Çünkü Bulgaristan, Rumeli'de bulunuyordu ve bu bölge, Osmanlı fetih politikasına göre bir "dârü'l-cihâd" idi. Anadolu, Selçuklular zamanında Türk-İslâm karakterini

kazanmıştı. Artık sıra, Rumeli'deydi. Bulgaristan da, Rumeli'nin İstanbul'a en yakın bölgesi olarak, bu politikadan nasibini aldı.

Şenlendirmek amacıyla kitleler halinde yapılan göçlerden sonra, Timur istilası bu göçleri daha da artırdı. Kısa zamanda Trakya, Doğu Bulgaristan, Meriç vadisi ve Dobruca, Türk nüfusun çoğunlukta olduğu bölgeler konumuna geldi. Filibe başta olmak üzere Vidin, Rusçuk, Zıştovi, Silistre ve Niğbolu gibi şehirler, imparatorluğun önemli merkezlerini oluşturdu. Fetih öncesinde derebeylerin elinde parçalanmış topraklar birleştirildi ve "devlet malı " haline getirildi. Onu işleyen köylüler de, sürekli bir kiracı konumuna girdi. Köylü, bu kiraya ait belli birkaç vergiyi ödedikten sonra, hiçbir şekilde angarya ile yükümlü tutulmadı. Kısaca Bulgar halkı, uzun zamandan beri unutulmuş bir rahatlığın tadına kavuştu.

Kurulan yeni yerleşim birimleri; çeşitli adlar, aldı. Bunlar, kurucusunun ,yerleşen Türk oymağının, Anadolu'dan geldikleri yerin adlarıyla veya bir başka şekilde anıldı. Bu konuda, Kayı ,Menteşeli, Turahanlı, Doğanlı, Hacı-Timurhan, Burhan Baba, Selman Dede ve Eskice -Pazar gibi adları sayabiliriz. Zaviyeler ve Türk dervişleri, Rumeli'nin sosyolojik fethi bakımından çok önemli bir görevi yerine getirdiler. Asıl Müslüman nüfusu, Anadolu'dan gidenler oluşturdu. Ayrıca, hem inanç tercihi, hem de hâkim unsur zümresine dahil olmanın avantajlarından faydalanmak amacıyla, İslamiyet'i kabul edenler oldu.

Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde, Rumeli Eyaleti'nin önemli bir bölümü olarak yer aldı. Klasik dönemde Bulgaristan'ı, Sofya, Silistre, Vidin, Köstendil, Niğbolu, Vize ve Çirmen sancaklarına ayrılmış olarak görüyoruz. Bu dönemde Bulgaristan'ın önemli yerleşim birimleri şu şekildedir.Ahyolu, Akçakızanlık, Çırpan, Eskizagra, Filibe, Hırsova, Karinabad, Niğbolu, Pravadi Razgrad, Ruskasrı, Silistre, Şumnu, Tırnova, Varna, Yenizagra.

Bulgaristan, XVII. Yüzyıldan itibaren çeşitli idari birimlere bölündü. Hatta Silistre ve Niğbolu, Rumeli Eyaleti'nden ayrılarak, yeni kurulan Özi Eyaleti'ne bağlandı. [37]

Türk İdaresi ile birlikte Rumeli'ye çeşitli tarım ürünleri de geldi. Bakır, Kurşun, Altın, Demir ve özellikle de Gümüş gibi madenlerin işletilmesinde önemli artışlar görüldü. Osmanlı ordusunun savaş hazırlıkları için yapılan geniş ölçüdeki satın almalar, bölge ürünlerinin değerlendirilmesi açısından olumlu etkiler yaptı.

Diğer taraftan saray, köprü, han, kervansaray, imaret, çeşme, su kemeri, sebil, cami, mescid, tekke, mektep, medrese, hamam, kaplıca, ılıca, bedesten, çarşı, dersane, hastahane, kütüphane ve saat kulesi olarak, Bulgaristan'da yapılan eserlerin sayısı, 3.500 civarındadır. Bu eserler, yalnız Türklerin değil, gayri Müslimlerin ihtiyaçlarına yönelik sosyal kurumlar olarak da hizmet verdi. Dini eserler bir tarafa bırakılacak olsa bile, Bulgaristan'da 273 mektep, 142 medrese, 116 han, 113 hamam, 24 köprü, 75 çeşme ve 16 kervansaray yapıldığını görüyoruz.

Osmanlı Devleti, XVIII. Yüzyıl boyunca, Rusya ve Avusturya ile iki cepheli olarak çeşitli savaşlar yapmak zorunda kaldı. Bulgaristan, büyük ölçüde bu savaşlara sahne oldu. Diğer taraftan Fener Patrikhanesi'nin Bulgarları asimile etmek isteyen politikası ve yere yöneticilerin çeşitli yolsuzlukları Rumeli gibi, Bulgaristan'ı da olumsuz yönde etkiledi. Bunların sonucunda merkezi otoritenin etkisini kaybetmesi üzerine, Osmanlı idaresi ile sağlanan huzur yavaş yavaş kaybolmaya başladı. 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan sonra Bulgaristan, diğer bir adlandırma ile "Tuna Boyu" Osmanlı Dünyası'nın Avrupa serhaddini meydana getirdi. Artık Bulgaristan Rus orduları tarafından bir geçiş güzergâhı haline gelecektir. [37]

3.2.10 Romanya ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Osmanlı döneminde Eflak ve Boğdan tampon devletlerdi. Osmanlılara vergi verir, savaşlarda asker yardımını yaparlardı. Beyliklerin voyvodaları Rumen soyluları arasından Osmanlı padişahı tarafından atanırdı. Ayrıca bu beylikler İstanbul'un yiyecek ihtiyacını karşılamakta önemli bir rol oynarlardı. Ancak Osmanlılar Romanya'yı hiçbir zaman tamamıyla ilhak etmediler. Bükreş ve Yaş gibi büyük Romanya şehirlerinde sık sık Osmanlı vatandaşlarına rastlandıysa da oranları azdı. Bu şehirler hiçbir zaman Sofya, Belgrad, Selanik veya Üsküp gibi Osmanlı karakteri kazanmadı. [38]

18. yüzyıldan itibaren Rusya'nın güçlenerek Balkanlara göz dikmesi sonucu Romanya toprakları Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası'nın sık sık karşı karşıya geldikleri topraklar haline geldiler. Osmanlı-Rus Savaşları'nın bir çoğu Romanya topraklarında çarpışıldı. Ancak 1711 yılında Boğdan beyi Dimitri Kantemiroğlu'nun Rus Çarı I. Petro ile anlaşma yaparak Osmanlı Devleti'ne isyan etmesinden sonra Osmanlılar Rumenlere olan güvenlerini kaybettiler. Bu tarihten sonra 18. yüzyıl

boyunca Osmanlılar Eflak ve Boğdan beylerini Osmanlı vatandaşı Fenerli Rumlar'ın arasından seçtiler.

Fenerli Rumlardan Nikolas Mavrokordatos 1711 yılında Osmanlı Devleti'nin baş tercümanıydı, Kantemiroğlu'nun azledilmesinden sonra Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa tarafından Boğdan Beyliğine atandı. Mavrokordatos ailesi İstanbul'un nüfuzlu ailelerinden biriydi ve Osmanlı sarayının güvenini kazanmıştı. 18. yüzyıl boyunca birçok Eflak ve Boğdan beyleri Mavrokordatos ve İpsilantis ailesi gibi Fenerli Rum aileler arasından seçildi. Bu durum 1821'deki Yunan Bağımsızlık Savaşı'na kadar devam etti. Ancak bu savaşta Fenerli Rumların önemli bir rol oynaması üzerine Osmanlılar Rumlara olan güvenlerini yitirdiler. Bir daha Fenerli Rumlara devletin yüksek kademelerinde görev verilmedi.

Osmanlılar 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nı kaybedince 1821 yılında Rusya'yla Bükreş Antlaşması'nı imzalayarak Besarabya'yı Rusya'ya bırakmak zorunda kaldılar. Besarabya Boğdan'ın Prut nehrinin doğusunda kalan kısmıydı. Bu anlaşma Boğdan'ı ikiye bölmüş oldu. 1859 yılında Eflak ile Boğdan'ın geri kalan kısmı Alexandru Cuza'nın liderliği altında birleşerek günümüzdeki Romanya'nın çekirdeğini oluşturdular. Ancak bu birleşik prenslik bir süre daha Osmanlı egemenliği altında yaşadı. Nihayet 93 Harbi'nde Osmanlıların Ruslara yenilmesinde sonra 1878 yılında yapılan Berlin Antlaşması'yla Eflak ve Boğdan Osmanlı egemenliğinden tamamen çıktı. Romanya adı altında bağımsızlığını kazandı. Ancak Rusya 1821 yılında ele geçirdiği Besarabya'yı geri vermedi. Bu bölge daha sonra SSCB'nin Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti haline gelecekti. [38]

3.2.11 Moldova ile Türkiye arasındaki tarihi bağlar

Osmanlı döneminde Eflak ve Boğdan tampon devletlerdi. Osmanlılara vergi verir, savaşlarda asker yardımını yaparlardı. Beyliklerin voyvodaları Rumen soyluları arasından Osmanlı padişahı tarafından atanırdı. Ayrıca bu beylikler İstanbul'un yiyecek ihtiyacını karşılamakta önemli bir rol oynarlardı. Ancak Osmanlılar Eflak ve Boğdan'ı hiçbir zaman tamamıyla ilhak etmediler. Yaş gibi büyük Moldova şehirlerinde sık sık Osmanlı vatandaşlarına rastlandıysa da oranları azdı. Bu şehirler hiçbir zaman Sofya, Belgrad, Selanik veya Üsküp gibi Osmanlı karakteri kazanmadı. [39]

18. yüzyıldan itibaren Rusya'nın güçlenerek Balkanlara göz dikmesi sonucu Romanya toprakları Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası'nın sık sık karşı karşıya geldikleri topraklar haline geldiler. Osmanlı-Rus Savaşları'nın bir çoğu Romanya topraklarında çarpışıldı. Ancak 1711 yılında Boğdan beyi Dimitri Kantemiroğlu'nun Rus Çarı I. Petro ile anlaşma yaparak Osmanlı Devleti'ne isyan etmesinden sonra Osmanlılar Rumenlere olan güvenlerini kaybettiler. Bu tarihten sonra 18. yüzyıl boyunca Osmanlılar Eflak ve Boğdan beylerini Osmanlı vatandaşı Fenerli Rumlar'ın arasından seçtiler.

Fenerli Rumlardan Nikolas Mavrokordatos 1711 yılında Osmanlı Devleti'nin baş tercümanıydı, Kantemiroğlu'nun azledilmesinden sonra Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa tarafından Boğdan Beyliğine atandı. Mavrokordatos ailesi İstanbul'un nüfuzlu ailelerinden biriydi ve Osmanlı sarayının güvenini kazanmıştı. 18. yüzyıl boyunca bir çok Eflak ve Boğdan beyleri Mavrokordatos ve İpsilantis ailesi gibi Fenerli Rum aileler arasından seçildi. Bu durum 1821'deki Yunan Bağımsızlık Savaşı'na kadar devam etti. Ancak bu savaşta Fenerli Rumların önemli bir rol oynaması üzerine Osmanlılar Rumlara olan güvenlerini yitirdiler. Bir daha Fenerli Rumlara devletin yüksek kademelerinde görev verilmedi.

Osmanlılar 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nı kaybedince 1812 yılında Rusya'yla Bükreş Antlaşması'nı imzalayarak Besarabya'yı Rusya'ya bırakmak zorunda kaldılar. Besarabya Boğdan'ın Prut nehrinin doğusunda kalan kısmıydı. Bu anlaşma Boğdan'ı ikiye bölmüş oldu. Bu bölünme günümüzde kadar uzanan Romanya-Moldova bölünmesinin temel nedenini oluşturmaktadır. 93 Harbi'nde Osmanlıların Ruslar karşısında aldıkları yenilgiden sonra 1878 yılında yapılan Berlin Antlaşması'yla Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını kazandılar. Romanya adı altında birleştiler. Ancak Rusya 1812 yılında ele geçirdiği Besarabya'yı geri vermedi. [39]

3.3 Balkan Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki Siyasi İlişkiler

Bu bölümde Balkan ülkelerinin Türkiye ile olan siyasi ilişkileri incelenecektir.

3.3.1 Slovenya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Haziran 1991'de bağımsızlığını ilan eden Slovenya, ülkemizce Şubat 1992'de Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Makedonya ile birlikte tanınmış ve Ağustos 1992'de

imzalanan bir protokol ile diplomatik ilişki kurulmuştur. Lubliya Büyükelçiliğimiz Nisan 1993'te faaliyete geçmiş, Slovenya'nın Ankara Büyükelçiliği Eylül 1996'da açılmıştır.

Slovenya, Türkiye'yi Batı Avrupa'ya ve dolayısıyla Avrupa Birliği'ne bağlayan ana ulaşım güzergâhı üzerinde yer almaktadır. İkili ilişkilerin genel seyri olumlu olup, Balkanlar'da barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik konularda ülkemiz ile Slovenya arasındaki işbirliği giderek artmaktadır.

İki ülke arasında herhangi bir siyasi sorun bulunmamaktadır.

Yapılan kamuoyu araştırmalarına göre, Sloven halkı AB içerisinde genişlemeye ve Türkiye'nin AB üyeliğine en fazla destek veren ülkeler arasında yer almaktadır. Sloven Hükümeti de karşılıklı ziyaretler vesilesiyle ülkemizin AB üyelik sürecine destek ifadesinde bulunmakta olup, Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirmesi halinde AB'ye tam üye olabileceğini savunmaktadır.

Sloven üst düzey yetkililer, Türkiye'nin Slovenya'nın NATO üyeliğine verdiği desteğe müteşekkirdiklerini ve bu işbirliğinin gelecekte AB bünyesinde devam etmesini dilediklerini dile getirmektedirler.

Slovenya ile ilişkilerimizin temelini, Türk karayolu taşımacılığı, turizm, artış eğilimindeki ticarete dayalı ekonomik işbirliği, Balkanlar'da barışın tesisine yönelik benzer siyasi görüş ve yaklaşımlar, NATO müttefikliğimiz ve Slovenya'nın AB'ye üyelik sürecimize desteği oluşturmaktadır.

Slovenya'nın Mayıs 2004'te AB üyesi olmasıyla birlikte iki ülke arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması feshedilmiş ve ikili ticaretimiz gümrük birliği kurallarına göre yürütülmeye başlamıştır. Slovenya'da 45 vatandaşımız yaşamaktadır. [40] İkinci Dünya Savaşı sırasında Slovenya'nın güneybatısı İtalyanlar, kuzeydoğusu ise Almanya tarafından işgal edildi Macaristan ise Mura'nın kuzeyindeki küçük bir bölge olan Prekomurje'yi aldı Savaş sırasında Slovenya'da bir dizi direniş hareketi oldu Bunların en önemlisi komünistlerin liderliğindeki Kurtuluş Cephesinin yaptığı direniştir Müttefiklerin İkinci Dünya Savaşını kazanmasından sonra Slovenya Yugoslavya'ya geri verildi Bu arada Yugoslavya 1945 senesinde Cumhuriyet oldu Ertesi sene Yugoslavya'yı meydana getiren her grup, Yugoslavya Federal Cumhuriyetine bağlı ayrı bir cumhuriyet haline getirildi Slovenya Cumhuriyeti Doğu İstria, Batı Karst ve Julius Alpleri toprakları üzerinde kurulmuştu 1954'te eski

Bağımsız Trieste Bölgesinin bir bölümü Slovenya topraklarına katıldı. 1992'nin ilk yarısındaki hükümet bunalımının ardından 6 Aralıkta genel seçimler yapıldı Milan Kucan, oyların yaklaşık üçte ikisini alarak beş yıl süreyle yeniden Cumhurbaşkanı seçildi Mecliste en çok milletvekili bulunan Liberal Demokrat Partinin liderliğinde yeni bir koalisyon hükümeti kuruldu (Ocak 1994)

3.3.2 Hırvatistan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Türkiye, bölgede barış ve istikrarın korunması bakımından oynayabileceği önemli rolün bilincinde olarak, Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerin arasında yer almış ve Hırvatistan'la yakın ilişkiler kurmuştur. Hırvatistan, Türkiye için, Türkiye'nin Batı Avrupa'ya açılımı üzerinde bir ülke olmanın dışında, fiziki olarak da Türk ihraç ürünlerinin ve Türk vatandaşlarının temel güzergahı üzerinde bulunan ve bölgesel istikrarın sağlanması ve korunmasında önemli rol sahibi olabilecek bir ülkedir.

İki ülke arasında herhangi bir sorun bulunmamakta; siyasi ilişkiler iyi düzeyde tanımlanmaktadır. İkili ilişkilerin yasal çerçevesi tamamlanmıştır.

Türkiye ile Hırvatistan'ın 3 Ekim 2005 tarihinde AB müzakere sürecine aynı anda başlamalarının ardından, ikili ilişkilerde temas ve ziyaretler yoğunluk kazanmıştır. Üst düzeyli karşılıklı temas ve ziyaretler, iki ülke ilişkilerinin başlangıcından itibaren düzenli olarak ve aksamadan yapılmaktadır.

Hırvatistan'ın 2009 yılında NATO üyesi olması ve halen Türkiye'yle birlikte 2009 yılı için BM Güvenlik Konseyi'nde yer alması ikili ilişkilerimize yeni boyutlar kazandırmıştır. [41]

3.3.3 Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Bosna-Hersek Devleti, Bosna-Hersek Federasyonu (Boşnak ve Hırvatlar) ve Republika Srpska olmak üzere iki entiteden ve ayrı bir yönetimi bulunan Brčko Bölgesi'nden oluşmaktadır. Entitelerin de Başbakanı, Hükümeti ve Meclisi bulunmaktadır.

Dayton Barış Antlaşması ile oluşturulan bu yapı çerçevesinde, B-H devletinin başında üç kurucu halk (Boşnak, Sırp, Hırvat) tarafından ayrı ayrı olarak doğrudan seçilen üç kişilik bir Cumhurbaşkanlığı Konseyi bulunmaktadır. Konsey başkanlığı sekiz aylık dönemlerle rotasyon usulüyle el değiştirmektedir.

1992-1995 yılları arasında yaşanan savaşta ülkenin demografik yapısı temelden etkilenmiştir. 2008’de nüfus dağılımının yaklaşık olarak %48 Boşnak, %37 Sırp, %14,3’ü Hırvat şeklinde olduğu ifade edilmektedir. Savaştan önceki (1991) nüfus dağılımı Boşnak %43,7, Sırp %31,3, Hırvat %17,3, diğer %8.9 olarak belirtilmektedir.

Boşnak, Sırp ve Hırvatların geleceğe yönelik farklı amaçları nedeniyle ülkedeki kırılgan yapı devam etmektedir. [42]

Bosna-Hersek’te kalıcı istikrarın sağlanmasına en büyük katkıyı Avrupa-Atlantik yapıları ile bütünleşmenin sağlayacağı kabul edilmektedir.

Türkiye ile Bosna-Hersek arasında derin tarihi, kültürel ve insani bağlar mevcuttur. Bosna-Hersek, Türkiye’nin dış politikasında öncelikli bir konuma sahip olagelmıştır. Türkiye, Bosna-Hersek’in toprak bütünlüğünün, egemenliğinin ve bağımsızlığının korunmasına yönelik her türlü desteği vermektedir.

Türkiye, Bosna-Hersek’de savaşı sona erdiren ve uluslararası alanda tanınmış sınırları içinde egemen ve bağımsız bir devlet olarak varlığını teyit eden Dayton Barış Anlaşması’nın imzalanmasını memnuniyetle karşılamış ve anlaşmanın askeri ve sivil veçhelerinin uygulanmasına başlangıçtan itibaren aktif olarak katkıda bulunagelmıştır.

Dayton Barış Anlaşması’nın sivil yönlerinin uygulanmasından sorumlu ve geniş yetkileri olan Yüksek Temsilci’ye siyasi yönlendirmede bulunan Barışı Uygulama Konseyi Yönlendirme Kurulu’nda ülkemiz de yer almaktadır. [42]

3.3.4 Sırbistan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Balkanlar bölgesinin en önemli ülkeleri arasında yer alan Sırbistan ile ikili ilişkilerimizin geliştirilmesine önem verilmektedir.

İki ülke arasında ortak sınır bulunmamasına rağmen her iki taraf, birbirini “komşu ülke” olarak görmekte ve ilişkilere verilen önem bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Türkiye, Sırbistan’ın Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesi sürecini samimiyetle desteklemektedir.

Sırbistan, jeo-stratejik bakımdan merkezi bir konumda olup, Türkiye-Batı Avrupa güzergahı üzerinde en kısa yolu oluşturmaktadır. YSFC döneminde bu ülkeden

Türkiye'ye göç eden çok sayıda vatandaşımızın mevcudiyeti iki ülke arasındaki ilişkilerinin önemli bir veçhesini oluşturmaktadır. [43]

3.3.5 Karadağ ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Türkiye 3 Haziran 2006 tarihinde yapılan bağımsızlık referandumundan sonra Karadağ'ı 12 Haziran 2006 tarihinde tanımış, 3 Temmuz 2006 tarihinde ise diplomatik ilişki tesis etmiş, 2008 yılında da Karadağ'da Büyükelçilik açmıştır. [44]

Karadağ Hükümeti, 2008 yılında AB için üyelik müracaatında bulunmuş, keza aynı yıl NATO Üyelik Eylem Planına (MAP) dahil edilmesini talep etmiştir.

Karadağ önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Karadağ ve Batı Balkanlarda istikrar ve güvenliğin sağlanması ile NATO ve AB/AGSP ile yapılacak işbirliğinde bu coğrafi konum büyük önem taşımaktadır.

Karadağ makamları, ülkemize yakınlık duymakta, Türkiye'yi bölgesel güç ve komşu ülke olarak görmekte, uluslararası veya bölgesel toplantılar gibi çeşitli vesilelerle ülkemiz makamlarıyla temas etmeye önem vermektedirler.

Bugün bir bölümü Karadağ Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Sancak bölgesinden çeşitli tarihlerde ülkemize göç eden birçok vatandaşımızın mevcudiyeti ve halen Karadağ Sancakı'nda yaşayan Boşnak topluluğu ile tarihsel, kültürel ve insani bağlarımız ikili ilişkilerimizin geliştirilmesi için ayrı bir teşvik unsurudur. [44]

3.3.6 Kosova ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Türkiye, bağımsızlığını 17 Şubat 2008 günü ilan eden Kosova Cumhuriyeti'ni 18 Şubat 2008 tarihinde tanımıştır. 1999'dan bu yana faaliyet göstermekte olan Priştine'deki Eşgüdüm Büromuz Büyükelçilik düzeyine yükseltilmiştir. Kosova Cumhuriyeti'nin Büyükelçilik açtığı 10 ülke arasında Türkiye de bulunmaktadır.

Türkiye-Kosova ilişkileri, ortak tarihi geçmiş ve kardeşlik bağları temelinde mükemmel düzeyde seyretmektedir.

1999 yılından beri NATO öncülüğündeki KFOR bünyesinde görev yapan Kosova Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı'nda takriben 550 askeri personelimiz görev yapmaktadır.

Bağımsızlık ilanından sonra işlevini büyük ölçüde yitiren UNMIK'in yerine AB tarafından sivil bir misyon (EULEX) konuşlandırılmıştır. EULEX'e 37 polis memuru ile katkı sağlamaktayız.

1991 yılından sonra nüfus sayımı yapılmadığından Kosova'daki Türk nüfusu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, 2004 ve 2007 seçimleri dikkate alındığında soydaşlarımızın nüfusunun 25.000 ila 30.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkçe konuşan Kosovalıların sayısının ise 300.000 olduğu düşünülmektedir. [45]

Soydaşlarımızın tek siyasi partisi olan Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) ve soydaş dernekleri, Kosovalı Türklerin seslerini duyurabilmeleri, kazanılmış haklarını, dillerini, kültür ve geleneklerini koruyabilmeleri ve Kosova yönetiminde hakça temsil edilebilmeleri için yoğun çaba harcamaktadırlar. Kosova'da 23 Nisan günü Kosova Türkleri Milli Bayram olarak kutlanmaktadır. [45]

3.3.7 Arnavutluk ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Türkiye ile Arnavutluk arasındaki siyasi ilişkiler çok iyi düzeydedir. Tarihe dayalı köklü ilişkilerin yanı sıra, rejim değişikliğinden sonra Türkiye'nin Arnavutluk'a verdiği güçlü destek iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi için önemli bir temel teşkil etmiştir. İki ülkenin bölgesel ve uluslararası konulara yaklaşımları büyük ölçüde örtüşmektedir. Ayrıca, Türk ve Arnavut toplumları arasındaki akrabalık bağları, Arnavut toplumunda ülkemize karşı güveni pekiştirmektedir.

Kültürel, tarihi ve insani bağlara sahip olduğumuz Arnavutluk'la karşılıklı güvene dayanan dostluk ilişkilerimiz vardır. Çeşitli iniş-çıkışlara rağmen komünizm döneminde de sürdürülen bu ilişkiler, Arnavutluk'un demokratik parlamenter sisteme geçişinden sonra daha da geliştirilmiştir. Balkanlar'daki stratejik konumu muvacehesinde Arnavutluk'un iç istikrarını koruyarak gelişmesi, ülkemiz bakımından da önemli hale gelmiştir. Balkanlar'daki potansiyel bunalım noktalarının ortasındaki coğrafi konumu Arnavutluk'u Balkanlar'daki önemli aktörler arasına yerleştirmiştir.

İki ülke arasındaki yakın ilişkiler karşılıklı ziyaretlerin düzeyi ve sıklığından da anlaşılabilir.

Türkiye, Arnavutluk'un Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesine önem atfetmektedir. Bu bağlamda Arnavutluk'un Nisan 2009 itibariyle NATO üyeliğine kabul edilmiş olmasını memnuniyetle karşılıyoruz. [46]

3.3.8 Makedonya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Makedonya, nüfusu % 64'ü Makedonlardan, % 25'i Arnavutlardan, % 3,85'i Türklerden, geriye kalan nüfusu Rom, Sırp, Boşnak ve Ulah gibi halklardan oluşan çok etnikli ve çok kültürlü bir ülkedir. [47]

Türkiye, bağımsızlığını kazandığı tarihten bu yana, Makedonya Cumhuriyeti'nin ülke bütünlüğünü, egemenliğini ve sınırlarının değişmezliğini savunmuş, Makedonya'nın tekil devlet yapısının yanı sıra çok etnikli ve çok kültürlü dokusunun korunmasını desteklemiştir.

Türkiye-Makedonya Cumhuriyeti ilişkileri sağlam bir temele oturmuş bulunmaktadır.

Türkiye, Makedonya'yı anayasal adıyla (Makedonya Cumhuriyeti) ve “ulus” olarak tanımakta olup, ayrıca Üsküp'e Büyükelçi gönderen ilk devlettir. İki ülke ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan birçok anlaşma imzalanmış, bugüne kadar Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakan düzeyinde önemli sayıda üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir.

İki ülke arasında ilişkilerin gelişmesini etkileyecek herhangi bir siyasi sorun bulunmamaktadır. Türkiye, Makedonya'nın NATO üyeliği konusundaki ve diğer Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme çabalarını her zaman kuvvetle desteklemiş olup, bu desteği ileride de devam ettirmeye kararlıdır.

2002 yılında yapılan sayıma göre, ülke nüfusunun %3,85'ini oluşturan soydaşlarımız (77.959), Makedonya'nın sadık ve katkısı aranır vatandaşları olarak, iki ülke arasında bir dostluk köprüsü oluşturmaktadırlar.

1 Haziran 2008 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde Kenan Hasip'in liderliğindeki Türk Demokratik Partisi bu kez “Daha İyi Makedonya İçin” bloğuyla birlikte seçime girmiştir. TDP Genel Başkanı Kenan Hasip, 2008 seçimlerinde milletvekili seçilebilen tek soydaşımız olmuştur. TDP üyesi diğer bir soydaşımız Hadi Nezir ise yeni Hükümette portfolyosuz Devlet Bakanlığı'na getirilmiştir.

Öte yandan, Makedonya'da her yıl 21 Aralık günü “Türkçe Eğitim Bayramı” olarak kutlanmaktadır. [47]

3.3.9 Bulgaristan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ilişkiler, bu ülkedeki yeni rejimin, eski liderliğin Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığa yönelik baskıcı politikalarını terk etmesiyle son yirmi yıllık dönemde kapsamlı bir gelişme sergilemiş, iki ülke arasında her düzeydeki temasların sayısı artmıştır. Buna ek olarak, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilebilmesi için gerekli hukuki çerçeve tamamlanmış ve bu sayede bu alanlarda önemli gelişme kaydedilmiştir. [48]

Türkiye, Bulgaristan'ın Avrupa-Atlantik yapılarına tam entegrasyonunu başından beri desteklemiştir. Bulgaristan'ın Mart 2004'te NATO'ya tam üye olarak kabul edilmiş olması ve 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren AB üyesi olması Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bulgaristan, Türkiye'nin AB üyeliğine destek verdiğini ifade etmektedir.

Bulgaristan Cumhurbaşkanı Georgi Parvanov'un 16-17 Aralık 2008 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Sayın Cumhurbaşkanımız ile yaptığı görüşmelerde, iki ülke Dışişleri Bakanlıkları Müsteşarları başkanlıklarında bir "Ortak Komisyon" kurulması kararlaştırılmıştır. [48]

3.3.10 Romanya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Romanya ülkemizden sonra Balkanların toprak ve nüfus bakımından en büyük ülkesidir. Coğrafi olarak da Türkiye'yi Batı'ya ve Kuzey Avrupa'ya bağlayan yollar üzerinde bulunan bir transit ülkesidir. Her iki ülkenin Karadeniz'e sınırdaş olması komşuluk ilişkilerinin yoğun biçimde yaşanmasına zemin sağlamaktadır.

1989 yılında gerçekleşen değişimden bu yana süren Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme çabalarının sonunda Romanya, 2004 yılında NATO üyeliğine, 1 Ocak 2007 itibarıyla de AB üyeliğine kabul edilmiş ve böylece Batı'yla entegrasyon sürecini tamamlamıştır.

Romanya'nın, Türkiye ve Rusya başta olmak üzere bölgede önemli konuma sahip ülkelerle diyalogu artmakta, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerine olan ilgisinin giderek arttığı gözlemlenmektedir.

Ülkemizin AB üyeliğinden yana olan Romanya, Türkiye'nin çevre bölgelerde istikrarın geliştirilmesine yönelik çabalarını takdirle karşılamakta ve desteklemektedir. Diğer taraftan Türkiye, nüfus, yüzölçümü ve ekonomik büyüme

bakımlarından önemli bir AB üyesi olan Romanya ile diyalogun artırılmasından yanadır.

Bu çerçevede, dönemin Dışışleri Bakanı Diaconescu'nun 2009 Ağustos ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, Türkiye-Romanya ilişkilerinin stratejik ortaklık temelinde geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. [49]

Romanya'da yaşayan yaklaşık 70 bin Türk ve Tatar Türk'ü soydaşımız bulunmaktadır. 2009 yılı sonu itibariyle Romanya'da 9.364 vatandaşımız yasal olarak ikamet etmektedir. 1 Ağustos 2010 tarihi itibariyle ülkemizde ikamet eden toplam 1.238 Romen vatandaşı bulunmaktadır. [49]

3.3.11 Moldova ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler

Türkiye bağımsızlığını 27 Ağustos 1991'de ilan eden Moldova'yı 16 Aralık 1991'de tanımıştır. İki ülke arasında diplomatik ilişkiler 3 Şubat 1992 tarihinde tesis edilmiştir. Diplomatik ilişkilerin tesisinden itibaren, tarihi ve kültürel bir derinlik taşıyan iki ülke ilişkileri ivme kazanmaya başlamış ve siyasetten ekonomiye, ticari ve askeri alanlara kadar yayılan geniş bir yelpaze üzerinde işbirliğine yönelim gerçekleşmiştir. İki ülke ilişkilerinin temel anlaşması sayılan “Dostluk ve İşbirliği Antlaşması” Haziran 1994'te imzalanmıştır. Türkiye ile Moldova arasındaki ilişkiler karşılıklı anlayış ve işbirliği temelinde gelişmektedir. Türkiye'nin Moldova ile ilişkilerinde temel yaklaşımı, bu ülkenin bağımsız ve egemen bir ülke olarak bölgedeki barış ve istikrara katkıda bulunmasını, ikili, çok taraflı ve bölgesel planda geliştirilmiş bulunan ve karşılıklı çıkarlara hizmet eden dostluk ve işbirliği ikliminin daha da ileri götürülmesini esas almaktadır. Moldova'nın Avrupa kurumları ile bütünleşme sürecine Türkiye tarafından destek verilmektedir. Türkiye, ayrıca, Transdinyester sorununun Moldova'nın toprak bütünlüğü esası çerçevesinde diyalogla çözümlenmesi görüşünü desteklemektedir. Dönemin Moldova Başbakanı Vasile Tarlev'in Haziran 2003'te Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyarette, siyasi ilişkilerin geliştirilerek güçlendirilmesi, ekonomik ve ticari alanda işbirliğine hız kazandırılması ve mevcut işbirliği potansiyelinden daha iyi şekilde yararlanılması imkanları ele alınmıştır. Dışışleri Bakanı düzeyinde son ziyaret, dönemin Moldova Dışışleri Bakanı Andrei Stratan'ın, Şubat 2006'da ülkemizi ziyareti olmuştur. Ziyaret sırasında, siyasi, ekonomik, kültürel, konsolosluk alanlarındaki ikili ilişkilerimizin yanısıra, güncel bölgesel ve

uluslararası konular ele alınmıştır. Dönemin Moldova Cumhurbaşkanı Vladimir Voronin ile Dışışleri Bakanı Stratan, Haziran 2007'de İstanbul'da düzenlenen KEİ 15. Yıl Zirvesi'ne katılmışlardır. Dönemin Dışışleri Bakanı Sayın Ali Babacan, Eylül 2007'de Sofya-Filibe'de düzenlenen Güneydoğu Avrupa Ülkeleri İşbirliği Süreci'nin (GDAÜ) Gayriresmi Dışışleri Bakanları Toplantısı'nda Moldova Dışışleri Bakanı Stratan ile ikili bir görüşme yapmıştır. [50]

Sayın Cumhurbaşkanımız, Mayıs 2008'de Makedonya/Ohri'de düzenlenen 15. Merkezi Avrupa Ülkeleri Cumhurbaşkanları Zirve Toplantısı çerçevesinde, dönemin Moldova Cumhurbaşkanı Voronin ile görüşmüştür. Dönemin Dışışleri Bakanı Sayın Babacan da, Mayıs 2008'de gerçekleştirilen Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ) Toplantısı vesilesiyle dönemin Moldova Cumhurbaşkanı Voronin ve Eylül 2008'de New York'ta Birleşmiş Milletler 63. Genel Kurulu çerçevesinde dönemin Moldova Dışışleri Bakanı Stratan ile görüşmüştür. TBMM AB Uyum Komisyonu Başkanı Sayın Yaşar Yakış Aralık 2006'da Moldova Parlamentosu Dış Politika ve Avrupa ile Bütünleşme Komisyonu Başkanı Grigore Petrencu'nun davetine icabetle Moldova'yı ziyaret etmiştir. 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel Moldova Cumhuriyeti Gökoğuz Yeri Özerk Bölgesi'nin özerklik statüsü elde etmesinin 15. yıldönümü kutlamaları vesilesiyle 22-23 Aralık 2009 tarihlerinde Moldova'yı ziyaret etmiş, kutlamalar sırasında bir konuşma yapmış ve ziyaret kapsamında Moldova Meclis Başkanı ve Cumhurbaşkanlığı vekili Mihai Ghimpu ve Başbakan Vlad Filat ile de görüşmüştür. Türkiye ile Moldova arasındaki üst düzey karşılıklı ziyaretlerin önümüzdeki dönem canlandırılması planlanmaktadır.

Ortodoks Hristiyanlığa bağlı Türkçe konuşan bir azınlık olan Gökoğuzlar (Gagauzlar) Moldova ile ilişkilerimizde önemli bir unsur teşkil etmektedir. Gökoğuzlar kendi şiveleriyle ve değişik cümle yapılarıyla Anadolu Türkçesi konuşmaktadırlar. Gökoğuz kaynakları dünyada 250.000 dolayında Gökoğuz olduğunu belirtmektedir. Bunun yaklaşık 170.000'i Moldova'da ve esas itibarıyla ülkenin güneyinde yaşamaktadır. Gökoğuz Yeri'nin (GY) nüfusu yaklaşık 155.600'dir ve bu sayı 4 milyon dolayında olan Moldova nüfusunun %4,6'sına tekabül etmektedir. 5 bin civarında Gökoğuz ise Moldova'nın ayrılıkçı Transdinyester bölgesinde yaşamaktadır. [50]

27 Ağustos 1994 tarihinde yürürlüğe giren Moldova'nın yeni Anayasasının Transdinyesterlilere ve Gökoğuzlara özel statü tanınabileceğine ilişkin 111. maddesi

çerçevesinde hazırlanan "Gökoğuz Yeri Özel Hukuki Statü Yasası" Moldova Parlamentosunca 23 Aralık 1994 tarihinde kabul edilmiştir. Anılan Yasa uyarınca Gökoğuzlara, Moldova Cumhuriyeti bünyesinde topraksal muhtariyet tanınmıştır. Gökoğuzların, Moldova'da ayrılıkçı Transdinyester hareketinin aksine "devlet" statüsünde ısrarlı olmamaları, "Gökoğuz Yeri" özel statüsüne ilişkin müzakereleri kolaylaştırmıştır.

"Gökoğuz Yeri Özel Hukuki Statü Yasası"na göre GY'nin resmi dilleri Gökoğuzca, Moldovanca ve Rusçadır. Moldova bayrağı ile yanyana kullanılmak üzere kendi bayrağına sahip olma yetkisi mevcuttur. GY'nin özerklik statüsü Temmuz 2003'de Moldova Parlamentosu'na kabul edilen bir yasayla Moldova Anayasası'na dercedilerek, bu statünün anayasal güvenceye kavuşturulması hususu gerçekleşmiştir. Türkiye, GY ile olan ilişkilere özel önem atfetmekte ve Gökoğuz halkını Moldova Cumhuriyeti ile ilişkilerimizin pekişmesine yardımcı olan bir köprü olarak görmektedir. Soydaşlarımız Gökoğuzların mevcudiyeti bu ülke ile ilişkilerimizin önemini arttırmaktadır. [50]

3.4 Balkan Ülkeleri ile Türkiye arasındaki Çeşitli Antlaşmalar

3.4.1 Slovenya ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması 08.03.1996
- Serbest Ticaret Alanı Anlaşması 05.05.1998
- 2. Dönem KEK Protokolü 22.10.1999
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması 19.04.2001
- Yatırımların Karşılıklı Tesviki ve Korunması Anlaşması 19.06.2006 [51]

3.4.2 Hırvatistan ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Hava Taşımacılığı Anlaşması 1994
- Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması 1994
- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması 1996
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 1996
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması 1997

- Hırvatistan'ın Altyapısının Geliştirilmesi Hususunda İşbirliği Protokolü 1999
- II. Dönem KEK Protokolü 1999
- III. Dönem KEK Protokolü 2002
- Serbest Ticaret Anlaşması 2002
- Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Söz konusu Sözleşmenin Uygulanmasına Dair İdari Anlaşma 2006
- IV. Dönem KEK Protokolü 2006
- Türkiye cumhuriyeti ile Hırvatistan cumhuriyeti arasında serbest ticarete dair anlaşma 2003
- Türkiye cumhuriyeti ile Hırvatistan cumhuriyeti arasında gelir üzerinden alınan vergilerde çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması [52]

3.4.3 Bosna Hersek ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması 07 Kasım 1995
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 21 Ocak 1998
- Karayolu Taşımacılığı Anlaşması 21 Ocak 1998
- Serbest Ticaret Anlaşması 03 Temmuz 2002
- STA Anlaşmasına ilişkin EUR 1. Dolaşım Sertifikaları Yönetmeliği 15 Eylül 2003
- Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nin Uygulanmasına İlişkin İdari Anlaşma 27 Mayıs 2003
- Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına Dair Anlaşma 03 Temmuz 2002
- Veterinerlik Alanında İşbirliği Protokolü 13 Aralık 2002
- Bitki Koruma ve Bitki Karantina Alanında İşbirliği Protokolü 13 Aralık 2002
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması 16 Şubat 2005
- Hukuki ve Ticari Konularda Adli İşbirliği Anlaşması 28 Ekim 2005

- Karma Ekonomik Komisyonu KEK II - Protokolü 24 Kasım 2004
- Karma Ekonomik Komisyonu KEK III - Protokolü 14 Mayıs 2009 [53]

3.4.4 Sırbistan ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Türkiye-Sırbistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) Protokol Metni 22-25 Eylül 2010
- Türkiye-Sırbistan Serbest Ticaret Anlaşması 01.09.2010
- Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması 1968
- Ticaret Anlaşması 1971
- Ekonomik, Teknik, Sınai ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması 1976
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 2001 [54]

3.4.5 Karadağ ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Serbest Ticaret Anlaşması 26.11.2008
- Ekonomik İşbirliği Anlaşması 12.12.2009
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi 01.03.2010 [55]

3.4.6 Kosova ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması 18.12.2003
- Çevre Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı 15.09.2004
- Kosova'daki BM Yönetimi ile Türkiye Arasında Kültürel İşbirliğini Öngören Anlaşma 01.06.2005
- Türkiye-Kosova arasında "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 08.03.2007
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kosova Öz Yönetim Geçici Kurumları Adına Hareket Eden Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma 15.06.2007
- Türkiye ile Kosova arasında Karşılıklı Vize Muafiyeti Anlaşması 13.01.2009

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması 05.01.2010 [56]

3.4.7 Arnavutluk ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 01.06.1992
- Ticaret Anlaşması 12.02.1986
- Ekonomik, Ticari, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması 02.08.1988
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 01.06.1992
- Çifte Vergilendirmenin Korunması Anlaşması 04.04.1994
- Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı İdari Yardım 12.02.1998
- Kültürel, Eğitim ve Bilimsel Değişim Programı Anlaşması 16.06.1998
- Sosyal Güvenlik Sözleşmesi 15.07.1998
- Türkiye-Arnavutluk KEK V. Dönem Protokolü 02.08.1998
- Türkiye-Arnavutluk Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma Dair Anlaşma 13.10.1999
- Türkiye-Arnavutluk KEK VI. Dönem Protokolü 16.06.2000
- Uluslararası Karayolu Taşıma Anlaşması 28.02.2000
- Türkiye-Arnavutluk KEK VII. Dönem Protokolü 23.05.2002
- Türkiye-Arnavutluk KEK VIII. Dönem Protokolü 28.01.2005
- Türkiye-Arnavutluk KEK IX. Dönem Protokolü 15.09.2006
- Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA), 01.05.2008 [57]

3.4.8 Makedonya ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Ekonomik ve Ticaret İşbirliği Anlaşması
- Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma

- Gelir Ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının Onaylanması Hakkında Karar
- Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşılmasına İlişkin Anlaşma
- İmzalanan Sosyal Sigorta (Güvenlik) Anlaşması
- Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması
- Öğrenim Belgesi, Diploma, Ön lisans, Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Diplomalarının Denkliliğine ilişkin Anlaşma
- Bitki Koruma ve Karantina Alanında İşbirliği Anlaşması (Şubat 1999)
- Afet Sonuçlarının Önlenmesi, Sınırlandırılması ve Hafifletilmesi Alanında İşbirliği Anlaşması
- Makedonya Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması [58]

3.4.9 Bulgaristan ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması (1977)
- Ticaret ve Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması (1994)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (1994)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (1994)
- Turizm İşbirliği Anlaşması (1997)
- Serbest Ticaret Alanı Anlaşması (1998)
- Enerji ve Altyapı Alanlarında İşbirliği Anlaşması ve Protokolü (1998), Uzun Vadeli Sözleşme (1999), İkili Hava Ulaştırma Anlaşması (2004), Deniz Ticareti Taşımacılık Anlaşması (2004) [59]

3.4.10 Romanya ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Daha önce imzalananlara ilaveten 1997 yılında imzalanan Türk-Romen Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı XVIII. Dönem Protokolü: 3 Mayıs 1997 tarihinde T.C. Resmi Gazetesi'nde yayımlandı. Taraflar arasında Ticari ve Ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini ve işbirliği imkanlarının artırılmasını hedefliyor.

- Türkiye-Romanya Kara Ulaştırması Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı Protokolü: 10 Ocak 1997 tarihli Resmi Gazete’de (Türkiye) yayımlandı. Her iki ülke arasındaki karayolu ulaşımına ilişkin esasları düzenliyor.
- Türkiye-Romanya Ticaret Anlaşması: 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girdi. İki ülke arasındaki ticaretin serbest döviz esasına göre gerçekleştirilmesini düzenlendi..
- Türkiye-Romanya Uzun Vadeli Ekonomik, Sınai, ve Teknik İşbirliği Anlaşması: 29 Ağustos 1975 tarihinde imzalandı. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin yürütülmesini düzenliyor.
- Türkiye-Romanya Uzun Vadeli Ekonomik, Sınai, ve Teknik İşbirliği Anlaşması: 20 Ekim 1987 tarihinde imzalanarak bir önceki maddedeki aynı amaçlı Anlaşma’nın yerini aldı.
- Türkiye-Romanya Çifte Vergiyi Önleme Anlaşması: 1 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Her iki ülkede çifte vergilendirmenin önüne geçilmesini düzenliyor.
- Türkiye-Romanya Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma: 24 Ocak1991 tarihinde imzalandı.
- Türkiye-Romanya Serbest Ticaret Anlaşması: 29 Nisan 1997 tarihinde imzalandı. İki ülke arasında 2002 yılına kadar bir serbest ticaret alanı kurulmasını amaçlıyor.
- Türkiye-Romanya Arasında Bitki ve Hayvan Sağlığı Anlaşması: 29 Nisan 1997’de imzalandı.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Hükümeti Arasında Gümrük Suçlarının Meni, Takibi ve Gümrük Suçlarıyla Mücadele Hakkında Karşılıklı İdari Yardım ve İşbirliği Anlaşması: 24 Kasım 1997’de Bükreş’te imzalandı. [60]

3.4.11 Moldova ile Türkiye arasındaki çeşitli antlaşmalar

- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, 14 Şubat 1994, Ankara
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, 14 Şubat 1994, Ankara
- Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması, 3 Haziran 1994, Kişinev

- Çifte Vergilendirmeyi Önlemeye İlişkin Anlaşma 25 Haziran 1998
- Sanayi Alanında İşbirliği Anlaşması ile Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşmaları, Mayıs 1996 [61]

3.5 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına Uygulanan Vize Rejimi

Başbakanlık İletişim Merkezi'nden alınan bilgiye göre hemen hemen tüm Balkan ülkeleriyle Türk vatandaşları için vize muafiyeti olduğu görülmüştür. Ancak AB üyesi olan ülkeler ve Moldova Türk vatandaşlarından vize talep etmektedir. Bu ülkelerle vize muafiyet görüşmelerinin sürdürüldüğü ve kısa ya da orta vadede vize muafiyeti sağlanacağı belirlenmiştir. Türk vatandaşlarına uygulanan vize rejimi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir: [62]

Çizelge 3.12: Türk vatandaşlarının Balkan ülkelerinde karşılaştıkları vize rejimi.

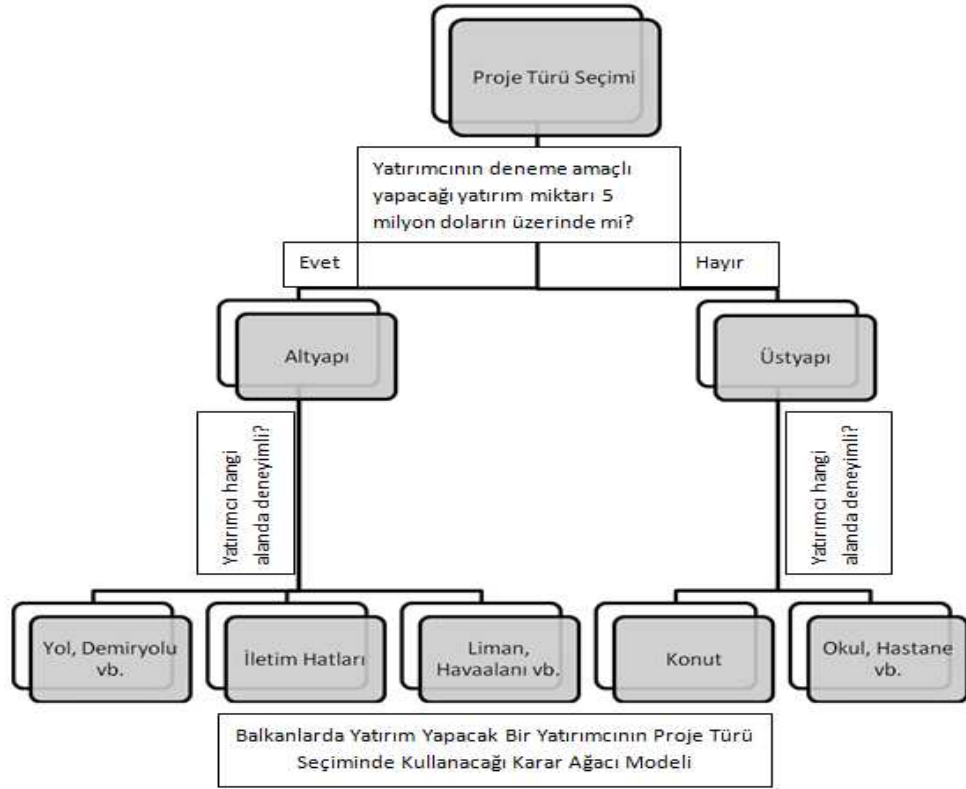
(Umumi Pasaport İçin)	Vize Durumu	Süresi
Slovenya	TABİ	-
Hırvatistan	MUAF	90 gün
Bosna Hersek	MUAF	90 gün
Sırbistan	MUAF	90 gün
Karadağ	MUAF	90 gün
Kosova	MUAF	-
Arnavutluk	MUAF	-
Makedonya	MUAF	-
Bulgaristan	TABİ	-
Romanya	TABİ	-
Moldova	TABİ	-

4. PROJE VE FİNANSMAN TÜRÜ SEÇİMİ

Bu bölümde proje türü, yatırım yapılacak ülke ve kullanılacak finansman türü seçimi yapılacaktır.

4.1 Proje Türü Seçimi

Daha sonraki bölümlerde profili anlatılacak olan yatırımcı modelleri için hangi proje türünün seçileceği karar ağacı yöntemi ile seçilecektir. Böylece yatırımcı elindeki imkanları ve aklındaki fikirleri bir kağıt üzerinde görecektir ve alternatifleri es geçmeden karar verebilecektir. Orta ölçekli bir inşaat firmasının özkaynakları ile yatırım yapacağı proje türüne karar vermesini sağlayacak karar ağacı aşağıdadır:

Şekil 4.1: Proje türü seçimi için karar ağacı.

Yatırımcının okul, hastane vb. gibi üstyapı projelerinde yurtiçi deneyimi olmasına rağmen, yurtdışı projeleri için beklenmedik imalatlar ve şartname ve mevzuatlar

bulunabileceği, bu nedenden dolayı ise daha detaylı bir fizibilite yapılması ve yatırım yapılacak ülkede yatırımcı şirketin fiziki olarak uzun bir süre bulunması gerekeceği anlaşılmaktadır. Söz konusu yatırımcı 30 yıl boyunca konut yatırımlarında hem müteahhit, hem geliştirici hem de yatırımcı olarak deneyimlidir. Ayrıca orta ölçekli bir yatırımcının Balkan ülkelerinde yatırım için ayıracağı nakdi kaynakların miktarı en çok konut yatırımına uygundur. Çünkü her ne kadar altyapı yatırımları inşaat yapımı içerisinde maddi olarak daha büyük bir yekun teşkil etseler de, diğer yandan bu yatırımlar için çok büyük miktarlarda sermaye gerekmektedir. İşte bu bilgilerin ışığında yatırımcı profili de hesaba katılmak suretiyle, karar ağacını inceledikten sonra yatırımcı için en mantıklı yatırımın konut yatırımı olacağı tespit edilmiştir.

4.2 Alternatif Ülke Sayısının Azaltılması

Ülke seçimi Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Moldova ülkeleri arasından yapılacaktır. Ülke seçimi yapabilmek için on bir ülkenin sayısı Parasal Hususlar, Bürokratik Hususlar, Siyasi Hususlar ve Ülke Durumu gibi kriterler sayesinde değerlendirme matrisi kullanılarak üçe indirilecektir.

Parasal Hususlar içerisinde Alımgücü, Gurbetçi Parası, İşçilik Maliyeti, Malzeme Tedariki, Kar Transfer Zorluğu, Karlılık gibi alt kriterler mevcuttur. Bu hususlar ışığında değerlendirme matrisi kullanılarak hangi üç ülkenin diğerlerine göre yatırım açısından daha avantajlı olduğu tespit edilmiştir. Bu puanlandırma yapılırken daha önceki bölümlerden elde edilen veriler, uluslararası alanda faaliyet gösteren yüklenici, alt-yüklenici, ticari kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve resmi devlet daireleri ile yapılan birebir görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler ve ülke bilgileri entegre edilerek puanlandırma yapılarak değerlendirme matrisi oluşturulmuştur. Karlılık oranı en yüksek olan üç ülke Karadağ, Makedonya ve Romanya olmasına rağmen, yatırım yapılması en uygun olarak tespit edilen üç ülke Moldova, Bosna Hersek ve Makedonya'dır. Çünkü değerlendirmeye farklı birtakım kriterler de dahil edilmiştir. İlgili ülkelerdeki emlak kuruluşlarıyla yapılan görüşmeler toplanan konut metrekare satış fiyatları ile arsa maliyetleri, yurtdışında müteahhitlik hizmetleri yapan Türk yüklenici firmalardan alınan tahmini minimum, ortalama ve maksimum inşaat yapım maliyetleriyle kombine edilip, daha sonra bir

takım ekonomik veri düzeltmeleri sayesinde net kar oranları hesaplanarak bu ülkeler için karlılık oranları tespit edilerek bir tablo oluşturulmuştur.

Sözkonusu tabloda tahmini inşaat yapım bedelleri tespit edilebilen en düşük ve en yüksek rakamlarla eldeki verilerin ortalaması olarak sunulmuştur. Bu sayede sözkonusu ülkelerde inşaat maliyetlerinde ortaya çıkabilecek sürprizlerin engellenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca inşaat satış fiyatlarında da ulaşılabilen en düşük ve en yüksek fiyatlar ile toplanan diğer verilerin ortalaması sunularak inşaat metrekare satış fiyatları tespit edilerek Balkan ülkelerinde yapılacak olası konut projelerindeki karlılığın tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca Balkan ülkelerin başkentlerindeki benzer bölgelerdeki arsa maliyetleri tespit edilip bu verilerin imar yoğunluklarıyla birleştirilmesiyle beraber metrekare inşaat alanı başına düşecek tahmini ortalama arsa maliyeti ortaya konulmuştur. Balkan ülkelerinin Merkez Banka'larının resmi internet sitelerinden alınan 2010 yılı enflasyon oranları ile merkez bankası faiz oranları tespit edilerek tabloda belirtilmiştir. Bu verilerin ışığında bir metrekare inşaat alanı için yapılacak ilk yatırım tespit edilerek tabloda belirtilmiştir. Daha sonra faiz ve vergi öncesi net karlar ve net karlar inşaat metrekare başına düşecek şekilde tespit edilerek ülke karlılık oranları belirlenmiştir. Balkan ülkelerinde Türk firmalar tarafından yapılan işler incelenerek bu ülkelerdeki piyasa şartları ve proje konusundaki potansiyel talebi tespit etmek mümkün olabilecektir. Yapılan iş miktarının çokluğu o ülkedeki talebin yüksek olduğunu göstermeyebileceği gibi, o ülkede çok az miktarda iş yapılmış olabileceği de ülkede aşırı bir talebin bulunması manasına gelmeyebilmektedir. Ayrıca Türk müteahhitlik firmalarının 1992 yılından bu yana Balkanlarda üstlendikleri projelerin toplamı 4,5 milyar dolara erişmiştir. Hâlihazırda yaklaşık 15 bin Türk firması ve 20 bin işadamımız Balkanlarda faaliyet göstermektedir. 2007 yılı itibariyle Türkiye'nin Balkan Odalar Birliği üye ülkeleriyle geliştirdiği toplam dış ticaret hacmi 16 milyar doları bulmuştur. Öte yandan Türkiye, yaklaşık 70 milyonluk nüfusu ile Balkan ülkeleri için büyük bir pazar teşkil etmektedir. Türkiye, Balkanlardaki birçok ülkenin en önemli ticaret ortakları arasında yer almaktadır. Romanya ve Bulgaristan, ihracatının yüzde 10'unu Türkiye'ye yapmaktadır. Balkan ülkelerine yönelik sermaye hareketlerinin öne çıkan ilk özelliği, sermaye girişinin büyük

ölçüde doğrudan sermaye girişi şeklinde olmasıdır. Sermaye girişlerinin bu şekilde olmasında, sermaye ve para piyasalarının gelişmemiş ve sığ olmasının yanında

özelleştirme uygulamasıyla yapılan satışların blok satış ya da yabancı sermaye ile ortaklık şeklinde olmasıdır diyebiliriz.

Bu tablo aşağıda gösterilmiştir:

	Tahmini inşaat yapım maliyeti			Tahmini inşaat satış fiyatı			1 m ² İnşaat alanına binecek tahmini ortalama arsa maliyeti	Enflasyon Oranı (2010 yılı)	Merkez Bankası Faiz Oranı	Toplam Vergi Oranı	İlk Yatırım	FVÖK Net Kar	Net Kar	Karlılık Oranı
	Min	Ort	Maks	Min	Ort	Maks								
Slovenya	290	350	410	1000	1500	3000	144	1,8%	1,50%	20%	554	447	352	63,58%
Hırvatistan	280	340	400	1000	1500	2000	140	1,1%	9,00%	20%	540	460	338	62,52%
Bosna Hersek	210	245	280	700	1200	1800	98	3,3%	3,50%	10%	378	322	280	74,07%
Sırbistan	210	253	295	1000	1400	1800	103	6,3%	12,50%	10%	398	602	481	120,88%
Karadağ	200	238	275	1000	1300	1600	96	3,4%	8,00%	9%	371	629	530	142,70%
Kosova	200	240	280	400	600	1000	98	3,5%	3,50%	10%	378	22	19	5,06%
Arnavutluk	200	240	280	400	500	900	98	3,5%	5,25%	10%	378	22	19	4,98%
Makedonya	200	230	260	1000	1250	1500	91	1,6%	4,00%	10%	351	649	562	160,01%
Bulgaristan	210	255	300	600	900	1200	105	2,4%	5,77%	10%	405	195	166	40,97%
Romanya	220	260	300	1200	1500	2200	105	6,1%	6,25%	16%	405	795	629	155,19%
Moldova	250	275	300	750	1000	1250	60	7,4%	9,00%	12%	360	390	315	87,46%
* Tüm Fiyatlar 1 m ² inşaat için Avro cinsinden olup söz konusu ülkelerdeki başkentler için geçerlidir.														
* Bu ülkelerden bilhassa yeni AB üyesi olan Bulgaristan, Romanya, Slovenya ve Hırvatistan'da bir emlak balonu oluşmuştur. Bu balon Ekim 2008'de patlasa da günümüzde yeniden yükselme eğilimindedir. Emlak fiyatları değerlendirilirken bu durum göz önünde bulundurulmuştur.														
* Karlılık hesaplanırken inşaat yapım maliyeti en yüksekten, satış fiyatı ise en düşüktür alınarak minmaks modeli uygulanmıştır.														

Şekil 4.2: Balkan ülkelerindeki inşaat projelerinin tahmini karlılık oranları.

Türk yüklenici firmaların Balkan ülkelerinde yaptıkları işler tespit edilerek bu ülkelerdeki iş yapabilirlik, tanınırlık ve ülke iş potansiyelleri tespit edilerek daha sonra ülke seçiminde kullanılacaktır. On bir adet ülkenin karlılık oranları hesaplanırken öncelikle söz konusu ülkelerde bulunan Türk ya da yerli inşaat firmalarından alınan asgari ve azami yapım maliyetlerinin aritmetik ortalamaları bulunmuştur. Daha sonra bu ülkelerin istatistik kurumları ve emlak kuruluşları aracılığıyla elde edilen elde edilen verilerin harmanlanmasıyla bu kez ayrı ayrı olarak asgari, ortalama ve azami inşaat satış metrekare maliyetleri tespit edilmiştir, bu ülkelerde yapılacak konut inşaatlarında ortalama kat karşılığı bedellerinin ortalama yüzde otuz beş olduğu ancak Moldova'da komünizm yürürlükte olduğu için yüzde yirmi olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzdeler elde edilen veriler olarak kabul edilmek suretiyle metrekare başına binecek ortalama arsa maliyetleri tespit edilmiştir. Daha sonra ülkelerin merkez bankalarından toplanan enflasyon oranları ve merkez bankası

faiz oranları tabloya eklenmiştir. Ayrıca maliye bakanlıklarından elde edilen vergi oranları da bu tabloda toplanmıştır. Daha sonra azami inşaat maliyetleri baz alınarak metrekare başı ilk yatırım maliyetleri tespit edilmiştir. Bu aşamadan sonra asgari inşaat metrekare satış fiyatından ilk yatırım maliyetleri çıkarılmak suretiyle yatırım karlılık çizgisinin güvenli tarafında kalınarak faiz ve vergi öncesi karlılık oranları tespit edilmiştir. Daha sonra vergi avantajları göz önünde bulundurulmayarak faiz ve vergi sonrası karlılıklar tespit edilerek ülkeler karşılaştırılmıştır, elde edilen sonuçlar daha sonraki ülke sayısı sadeleştirilmesi ve ülke seçimi yapılırken kullanılacaktır. Aşağıdaki çizelgede Türk firmaları tarafından Balkan ülkelerinde yapılan toplam iş miktarları gösterilmiştir:

Çizelge 4.1: Balkan ülkelerinde Türk firmaları tarafından yapılan iş miktarları. [63]

Ülke	İş Sayısı	İş Miktarı
Slovenya	-	-
Hırvatistan	3	786.950.000 TL
Bosna Hersek	9	75.420.482 TL
Sırbistan	1	38.227.620 TL
Karadağ	1	72.528.000 TL
Kosova	4	501.608.125 TL
Arnavutluk	18	580.724.228 TL
Makedonya	20	631.920.028 TL
Bulgaristan	30	1.164.488.065 TL
Romanya	166	6.113.823.739 TL
Moldova	18	140.513.387 TL
* Veriler Türk Müteahhitler Birliği'nden alınmış olup 1972-2010 yılları arasında geçerlidir.		

Bu bölümde on bir adet olan ülke sayısı sadeleştirilmiş ve üçe düşürülmüştür. Bu sadeleştirme yapılırken incelenen ana kriterler parasal hususlar, bürokratik hususlar, siyasi hususlar ve ülke durumlarıdır. Parasal hususlar ana kriterinin altında; alımgücü halkın satınalma gücü paritesi ile bir takım diğer etmenlerin bir araya gelmesiyle, gurbetçi parası ise yurtdışında bulunan söz konusu ülke vatandaşlarının her yıl kendi ülkelerine gönderdikleri paralardır, işçilik maliyeti söz konusu ülkelerdeki işçilik ücretleri ile bu ülkede yabancı işçi çalıştırmanın maliyetidir, malzeme tedarigi bu ülkelerdeki inşaat malzemesi tedarik şartları ile bu malzemelerin temini ile ilgili gümrük mevzuatıdır, kar transfer zorluğu bu ülkelerdeki bankacılık ve maliye ile ilgili yasal mevzuatın içeriğine göre tespit edilmiştir, karlılık ise faiz ve vergi sonrası kar oranları gibi birtakım alt kriterler birbirlerine göre kıyaslanmıştır.

Bürokratik hususlar ana kriterinin altında; söz konusu ülkelerde bulunan Türk firma ve şahısların bu ülkedeki sosyal, politik ve maddi güçlerine göre, şirket kurma kolaylığı bu ülkelerin resmi mevzuatlarına göre, yabancı işçi istihdamı ise bu ülkelerin yasal mevzuatları ve pratikteki uygulamalarına göre, bürokrasi ise bu ülkedeki evrak işlerinin, yozlaşmanın ve gereksiz resmi işlemlerin analizine gibi birtakım alt kriterler birbirlerine göre kıyaslanmıştır.

Siyasi hususlar ana kriterinin altında; tarihi bağlar söz konusu ülkelerin Türkiye ile olan tarihi bağlarının olumluluk derecesine göre, Türkiye'nin ülkedeki gücü siyasi ilişkilerimize ve etkinlik derecemize göre, siyasi ortam riski söz konusu ülkelerdeki mevcut hükümetlerin istikrarları ve büyük dünya devletlerinin bu ülkelerin yer altı kaynakları üzerindeki emellerine göre, Türk'lere karşı olumsuz bakış açısı ise Balkan ülkelerinde Türk şahıs ve firmalarının yaşadıkları olumsuz olayların birebir yapılan görüşmeler sonucunda bir araya getirilmesiyle oluşan tablo gibi birtakım alt kriterler birbirlerine göre kıyaslanmıştır.

Ülke durumları ana kriterinin altında; ülke durumu söz konusu ülkelerin siyasi, ekonomik ve en çokta sosyal gelişmişlik durumu ile inşaat sektörünün şartları, nüfus artışları CIA World Factbook kaynağından, yatırım garantisi ise ülkelerin yabancı yatırımcılara sağladığı yatırımı garanti altına alma şartları ile bu yatırımcılara sağladığı teşvikler gibi birtakım alt kriterler birbirlerine göre kıyaslanmıştır.

Bu kıyaslamalar yapılırken puanlandırma diğer bölümlerden elde edilen bilgilere göre birer veya yarımşar puan artırılıp azaltılarak birtakım değerlere ulaşılmıştır. Alt

kriterlerin birbirlerine nazaran eşit ağırlığa sahip oldukları kabul edilmiştir. Bu verilerin aritmetik ortalamaları alınarak son tablo elde edildiği zaman 0-10 arası skorlandırmalar sonucunda genel skorlar tespit edilmiştir. Bu tespit edilen söz konusu genel skorlara göre on bir adet olan ülke sayısı üçe düşürülmüştür. Bu elde edilen üç ülke ise Moldova Cumhuriyeti, Bosna ve Hersek Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyetidir.

Parasal Hususlar	Alımgücü	Gurbetçi Parası	İşçilik Maliyeti	Malzeme Tedariği	Kar Transfer Zorluğu	Karlılık	Toplam
Slovenya	10	8	5	9	10	4	7,7
Hırvatistan	8	7	6	8	9	4	7,0
Bosna Hersek	4	9	9	8	8	5	7,2
Sırbistan	7	8	8	8	8	7	7,7
Karadağ	6	6	8	7	7	7,5	6,9
Kosova	4	6	8	6	6	1	5,2
Arnavutluk	4	8	9	6	5	1	5,5
Makedonya	6	7	9	7	6	10	7,5
Bulgaristan	8	7	7	7	8	3	6,7
Romanya	7,5	7	7	8	7	9	7,6
Moldova	6	9	10	8	7	6	7,7
* Alımgücü kişi başına düşen milli gelirin oranlanmasıyla bulunmuştur, ancak rüşvetin yüksek olduğu ülkelerde çeşitli rüşvet istatistikleri hesaba katıldığında bazı ülkelerin puanları yükselmıştır							
Bürokratik Hususlar	Ülkede Türklerin Etkinliği	Şirket Kurma Kolaylığı	Yabancı İşçi İstihdamı	Bürokrasi			Toplam
Slovenya	2	9	7	10			7,0
Hırvatistan	2	6	7	8,5			5,9
Bosna Hersek	9	7	9	8			8,3
Sırbistan	6	8	7	9			7,5
Karadağ	7	8	9	8			8,0
Kosova	9	8	6	7			7,5
Arnavutluk	9	5	6	8			7,0
Makedonya	9	7	6	9			7,8
Bulgaristan	8	6	7	7			7,0
Romanya	8	6	7	6			6,8
Moldova	9	8	8	7			8,0
Siyasi Hususlar	Tarihi Bağlar	Türkiye'nin Ülkedeki Gücü	Siyasi Ortam Riski	Türlere Karşı Olumsuz Bakış Açısı			Toplam
Slovenya	3	2	8	9			5,5
Hırvatistan	5	5	8	9			6,8
Bosna Hersek	10	10	8	10			9,5
Sırbistan	6	8	9	7			7,5
Karadağ	7	8	8	9			8,0
Kosova	9	9	8	10			9,0
Arnavutluk	8	9	8	9			8,5
Makedonya	8	9	7	9			8,3
Bulgaristan	6	7	9	7			7,3
Romanya	6	8	8	7			7,3
Moldova	9	10	6,5	9			8,6

Şekil 4.3: Değerlendirme matrisleri ilk bölüm.

Ülkenin Durumu	Nüfus Artışı	Yatırım Garantisi	Teşvik		Toplam
Slovenya	5	8	9		7,3
Hırvatistan	6,5	6	8		6,8
Bosna Hersek	8	5	8		7,0
Sırbistan	3	8	7		6,0
Karadağ	1	10	6,5		5,8
Kosova	10	8	6		8,0
Arnavutluk	10	9	6		8,3
Makedonya	8	7	10		8,3
Bulgaristan	1	8	9		6,0
Romanya	4	8	9		7,0
Moldova	7	8	8		7,7
*Nüfus artışı verileri CIA World Factbook'un 2009 yılı verileridir					
*En olumsuz değer 0 en olumlu değer 10'dur					
	Parasal Hususlar	Siyasi Hususlar	k Hususlar	Ülkenin Durumu	Genel Skor
Slovenya	7,7	5,5	7,0	7,3	7,0
Hırvatistan	7,0	6,8	5,9	6,8	6,6
Bosna Hersek	7,2	9,5	8,3	7,0	7,9
Sırbistan	7,7	7,5	7,5	6,0	7,4
Karadağ	6,9	8,0	8,0	5,8	7,4
Kosova	5,2	9,0	7,5	8,0	6,9
Arnavutluk	5,5	8,5	7,0	8,3	6,8
Makedonya	7,5	8,3	7,8	8,3	7,8
Bulgaristan	6,7	7,3	7,0	6,0	6,8
Romanya	7,6	7,3	6,8	7,0	7,2
Moldova	7,7	8,6	8,0	7,7	8,0
En yatırım yapılısı ülkeler listesi					Genel Skor
1	Moldova				8,0
2	Bosna Hersek				7,9
3	Makedonya				7,8

Şekil 4.4: Değerlendirme matrisleri ikinci bölüm ve değerlendirme sonucu.

Parasal hususlar, siyasi hususlar, bürokratik hususlar ile ülke durumu kriterleri ve bunlara bağlı olarak şekilde gösterilen alt kriterlerin puanlandırılması sonucunda bir değerlendirme matrisi elde edilmiştir. Yukarıdaki tablolara eldeki verilerin girilmesi sonucunda genel skorları en yüksek olan üç ülke olarak Moldova, Bosna Hersek ve Makedonya tespit edilmiştir.

4.3 Finansman Türü Seçimi

Yatırımcının konut yatırımı yapması kararı verildikten sonra ise alternatifler değerlendirilerek bu yatırımı nerede ve hangi kaynaklarla yapacağına karar verilecektir. Yatırımcı profili incelendiğinde yatırımcının elinde Balkanlar'da konut

yatırımı yapmak üzere ayırmış bulunduğu üç milyon dolar civarında özkaynak bulunduğu saptanmıştır. Diğer seçenekler ise EXIMBANK kredisi ile yatırım yapılacak ülke bankalarından alınacak kredilerdir. Buna karar vermek için ise Kepner-Tregoe Matrisi kullanılacaktır ve skorlama ağırlık sütunu için 0-5 arası tatmin skoru içinse 0-10 arası olacaktır.

Konuyla ilgili matris aşağıdadır:

Çizelge 4.2: Kepner-Tregoe matrisi seçenek tablosu.

	Seçenek	Ağırlık	Tatmin Skoru	(Ağırlık x Skor)
Özkaynak	Öz sermaye kullanımı	5	8	40
Eximbank	Türkiye'den kredi alımı	3	5	15
Yabancı Banka	Dış bankalardan kredi alımı	3	4	12

Çizelge 4.3: Kepner-Tregoe matrisi ters etki tablosu. Kepner-Tregoe matrisi ters etki tablosu.

	Ters Etki	Gerçekleşme İhtimali	Önem	Ağırlıklı Skor (İhtimal x Önem)
Özkaynak	İflas	2	10	20
Eximbank	Yüksek Faiz	5	6	30
Yabancı Banka	Zaman Kaybı	5	5	25

Orta ölçekli yatırımcılar genellikle ellerindeki sermaye kadar iş yapma eğilimi gösterirler ve bu şekilde kendilerini daha rahat hissederler. Matriste puanlamalar buna göre yapılmıştır. Bunların ışığında yukarıdaki matris göz önünde bulundurularak profili incelenen yatırımcının kendi özkaynaklarıyla yatırım yapması

olumlu ve olumsuz yönlerin ağırlıklı skorları incelendiğinde en çok öne çıkan seçenektir.

Kepner-Tregoe matrisi içerisinde kullanılan önem değerleri aşağıda sıralanmıştır;

Ağırlıklar 1-5 arasında ve tatmin skorları 1-10 arasındadır.

1: Tüm faktörlerin eşit öneme sahip olması durumu;

3: Söz konusu faktörün diğer faktörlerden daha önemli olması durumu;

5: Söz konusu faktörün diğer faktörlerden çok önemli olması durumu;

7: Söz konusu faktörün diğer faktörlere nazaran çok güçlü bir öneme sahip olması durumu;

9: Söz konusu faktörün diğer faktörlere nazaran mutlak üstün bir öneme sahip olması durumu;

2,4,6,8 ise ara değerlerdir.

5. ÜLKE SEÇİMİ

5.1 Ülke Seçimi

Ülke seçimi için karar verme kriterleri arasında en uygun olan Analitik Hiyerarşi süreci seçilmiştir. Üçe indirilmiş alternatif ülke sayısını teke indirmek amacıyla Expert Choice Pro yazılımı yardımıyla Analitik hiyerarşi sürecine tabi tutularak ana kriterler üzerinden matris kurularak bu kriterler ağırlıklı puanlarla puanlandırılmıştır ve böylece Moldova yatırım yapılması en karlı ülke olmamasına rağmen, en uygun yatırım ortamına sahip olan ülke seçilmiştir.

5.2 AHP Uygulaması

Elde edilen tüm fikir ve veriler bir arada toplanarak parasal hususlar, bürokratik hususlar, siyasal hususlar ve ülkenin durumu olarak dört adet ana kriter matrisi Moldova, Bosna Hersek ve Makedonya olan üç ülke için kurulmuştur. Bu matrislerde söz konusu üç ülke birbirlerine göre puanlandırılmıştır. Bu puanlandırmalar yapılırken bu üç ülkedeki inşaat firmaları, taşeron firmalar, ticaret müşavirlikleri, sivil toplum kuruluşları ve yerel ticaret odalarıyla yapılan görüşmeler sonrası ülkelerin birbirlerine göre olan ağırlık dereceleri tespit edilmiştir. Daha sonra elde edilen bu matrisler normalize edilerek ağırlıklı toplam vektörler elde edilmiştir. Bu ağırlıklı toplam vektörler elde edilirken tutarlılık endeksleri kabul edilebilir sınırlar içerisinde kalmak mecburiyetindedir. Ve yapılan değerlendirmede sayıların tekrar tutarlı hale getirilmesine gerek kalmamıştır. Daha sonra kriterlerin birbirlerine göreceli olan ağırlıklarının matrisi oluşturularak, bu matriste tutarlılık endekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde kalmasına dikkat edilmek suretiyle, ağırlıklı vektör haline getirilerek ağırlıklı yüzde hesapları tespit edilmiştir. Bunların sonucunda birinci ülke Moldova, ikinci ülke Bosna Hersek ve üçüncü ülke ise Makedonya olarak tespit edilmiştir. Bu elde edilen verilerin sonucunda Moldova küçük bir farkla da olsa, orta ölçekli Türk inşaat firması için Balkanlar'daki en yatırım yapılması ülke olarak öne çıkmıştır. İlgili tablolar bir sonraki sayfada başlamaktadır. Yapılan

mülakatlar ve şirketiçi değerlendirmelerden elde edilen veriler girildikten sonra oluşturulan matrisler aşağıda sıralanmıştır:

Matrks A (Para)				Normalize Edilmiş Matrks (Para)				Matrks W _r
Para	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Para	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Satır Ortalaması
Moldova	1	2	4	Moldova	0,5714	0,6000	0,5000	0,5571
Bosna Hersek	1/2	1	3	Bosna Hersek	0,2857	0,3000	0,3750	0,3202
Makedonya	1/4	1/3	1	Makedonya	0,1429	0,1000	0,1250	0,1226
Toplam	1,750	3,333	8					
Matrks A (Bürokrasi)				Normalize Edilmiş Matrks (Bürokrasi)				Matrks W _a
Bürokrasi	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Bürokrasi	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Satır Ortalaması
Moldova	1	1/3	2	Moldova	0,2221	0,2104	0,2857	0,2394
Bosna Hersek	3	1	4	Bosna Hersek	0,6669	0,6317	0,5714	0,6233
Makedonya	1/2	1/4	1	Makedonya	0,1110	0,1579	0,1429	0,1373
Toplam	4,503	1,583	7					
Matrks A (Siyaset)				Normalize Edilmiş Matrks (Siyaset)				Matrks W _s
Siyaset	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Siyaset	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Satır Ortalaması
Moldova	1	1/4	2	Moldova	0,1818	0,1579	0,3333	0,2243
Bosna Hersek	4	1	3	Bosna Hersek	0,7273	0,6316	0,5000	0,6196
Makedonya	1/2	1/3	1	Makedonya	0,0909	0,2105	0,1667	0,1560
Toplam	5,500	1,583	6					
Matrks A (Ülke Durumu)				Normalize Edilmiş Matrks (Ülke Durumu)				Matrks W _d
Durum	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya	Durum	Moldova	Makedonya	Bosna Hersek	Satır Ortalaması
Moldova	1	3	1/4	Moldova	0,1875	0,3333	0,1724	0,2311
Bosna Hersek	1/3	1	1/5	Bosna Hersek	0,0625	0,1111	0,1379	0,1038
Makedonya	4	5	1	Makedonya	0,7500	0,5556	0,6897	0,6651
Toplam	5,333	9	1,450					
Matrks A _x W (Para)		Tutarlılık Vektörü		Consistency Index (Para)	CI=	$(\lambda-n)/(n-1)$	=	0,0092
(Ağırlıklı Toplam Vektör)					CR=	CI/RI	=	0,0158
1,6881		3,0299			RI = 0,58			
0,9667		3,0186						
0,3687		3,0065						
				Temel Kural: C.R. ≤ 0.1 olması yeterli tutarlılığın bulunduğunu gösterir.				
Matrks A _x W (Bürokrasi)		Tutarlılık Vektörü		Consistency Index (Bürokrasi)	CI=	$(\lambda-n)/(n-1)$	=	0,0092
(Ağırlıklı Toplam Vektör)					CR=	CI/RI	=	0,0159
0,7215		3,0140			RI = 0,58			
1,8913		3,0341						
0,4128		3,0071						
				Temel Kural: C.R. ≤ 0.1 olması yeterli tutarlılığın bulunduğunu gösterir.				
Matrks A _x W (Siyaset)		Tutarlılık Vektörü		Consistency Index (Siyaset)	CI=	$(\lambda-n)/(n-1)$	=	0,0546
(Ağırlıklı Toplam Vektör)					CR=	CI/RI	=	0,0942
0,6913		3,0815			RI = 0,58			
1,9851		3,2038						
0,4747		3,0426						
				Temel Kural: C.R. ≤ 0.1 olması yeterli tutarlılığın bulunduğunu gösterir.				
Matrks A _x W (Ülke Durumu)		Tutarlılık Vektörü		Consistency Index (Ülke Durumu)	CI=	$(\lambda-n)/(n-1)$	=	0,0435
(Ağırlıklı Toplam Vektör)					CR=	CI/RI	=	0,0750
0,7089		3,0677			RI = 0,58			
0,3139		3,0226						
2,1086		3,1705						
				Temel Kural: C.R. ≤ 0.1 olması yeterli tutarlılığın bulunduğunu gösterir.				

Şekil 5.1: Mülakatlar sonucunda elde edilen analitik hiyerarşi süreç tablosu.

Matrks A (Kriter Matrsi)					Normalze Edilmş Matrks (Kriter Matrsi)						
AMAÇ	PH	SH	BH	ÜD	Para	PH	BH	SH	ÜD		
PH	1	5	3	7	PH	0,5966	0,6207	0,5882	0,5385		
SH	1/5	1	1/2	2	BH	0,1989	0,2069	0,2353	0,2308		
BH	1/3	2	1	3	SH	0,1193	0,1034	0,1176	0,1538		
ÜD	1/7	1/2	1/3	1	ÜD	0,0852	0,0690	0,0588	0,0769		
Toplam	1,6762	8,5000	4,8333	13							
Matrks W _{AMAÇ}	Matr. A x W (Kriter Matr.)	Tutarlılık Vektörü			Consistency Index (Kriter Matrsi)	CI=	$(\lambda - n)/(n-1)$	=	0,006415		
Satr Ortalaması	(Ağırlıklı Toplam Vektör)										
0,5860	2,3651					4,0360	λ	CR=	CI/RI	=	0,00712811
0,2180	0,4947					4,0037	4,0192	RI = 0,9			
0,1236	0,8779				4,0277		Temel Kural: C.R. $\leq$ 0.1 olması yeterli tutarlılığın bulunduğunu gösterir.				
0,0725	0,2906				4,0096						
Faktör	Moldova	Bosna Hersek	Makedonya		Faktör Ağırlığı						
PH	1,6881	0,9667	0,3687	X	0,5860	=	1,2833	Moldova			
BH	0,7215	1,8913	0,4128		0,2180		1,2467	Bosna Hersek			
SH	0,6913	1,9851	0,4747		0,1236		0,5175	Makedonya			
ÜD	0,7089	0,3139	2,1086		0,0725	Toplam	3,0475				
Alternatif	Toplam Ağırlıklı Hesap		Moldova Yatırım İçin Seçilir								
Moldova	42,11%										
Bosna Hersek	40,91%										
Makedonya	16,98%										
Toplam	100,00%										

Şekil 5.2: Analitik hiyerarşi süreci normalleştirme matris tablosu ve sonuç.

Analitik Hiyerarşi Süreci içerisinde kullanılan önem değerleri aşağıda sıralanmıştır;

Değer tanımları 1-9 arasındadır.

1: Her iki faktörün eşit öneme sahip olması durumu;

3: 1. Faktörün 2. faktörden daha önemli olması durumu;

5: 1. Faktörün 2. faktörden çok önemli olması durumu;

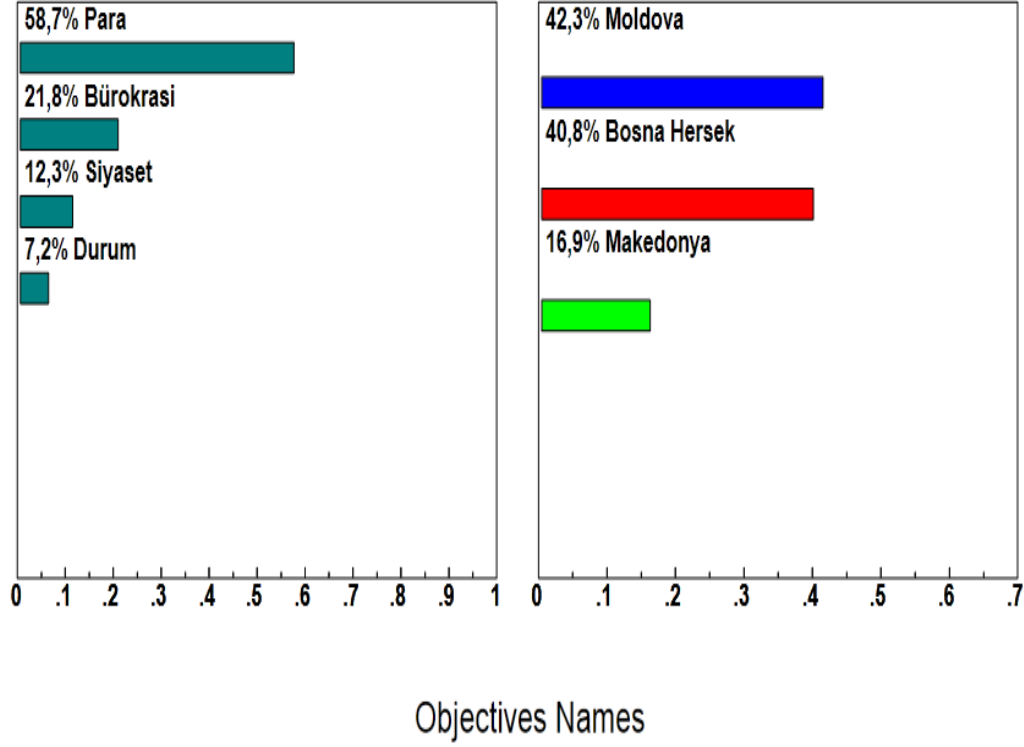
7: 1. Faktörün 2. faktöre nazaran çok güçlü bir öneme sahip olması durumu;

9: 1. Faktörün 2. faktöre nazaran mutlak üstün bir öneme sahip olması durumu;

2,4,6,8 ise ara değerlerdir.

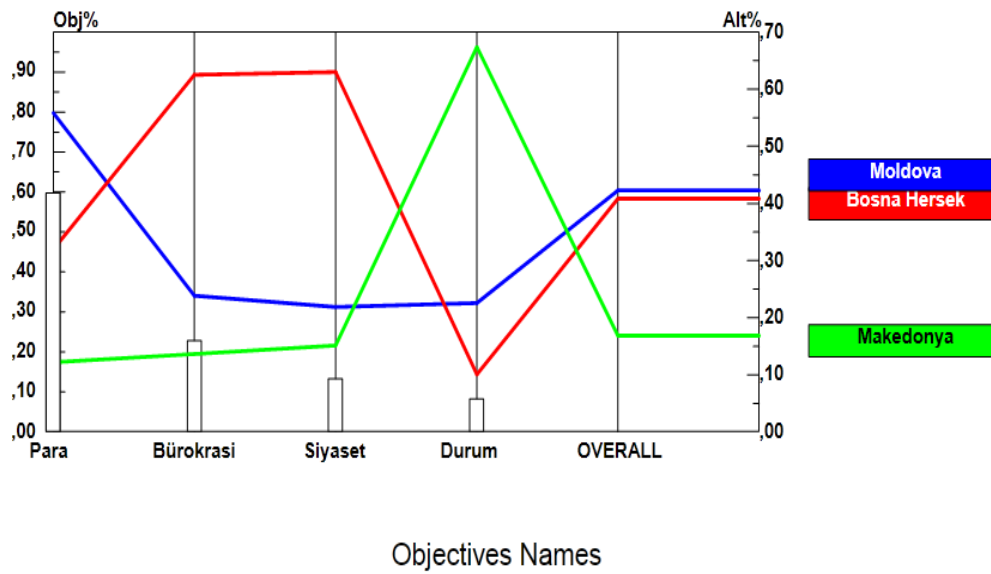
Bu değerlendirmeler yapılırken çeşitli faktörler göz önünde bulundurularak hem matematiksel hem de sosyal verilere dayalı olarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler esnasında matematiksel bir modelleme kurularak daha sonra değişik veriler girilerek değişik sonuçlara ulaşılmasının da önü açılmıştır.

Dynamic Sensitivity for nodes below: Goal: Yatırım İçin Ülke Seçimi

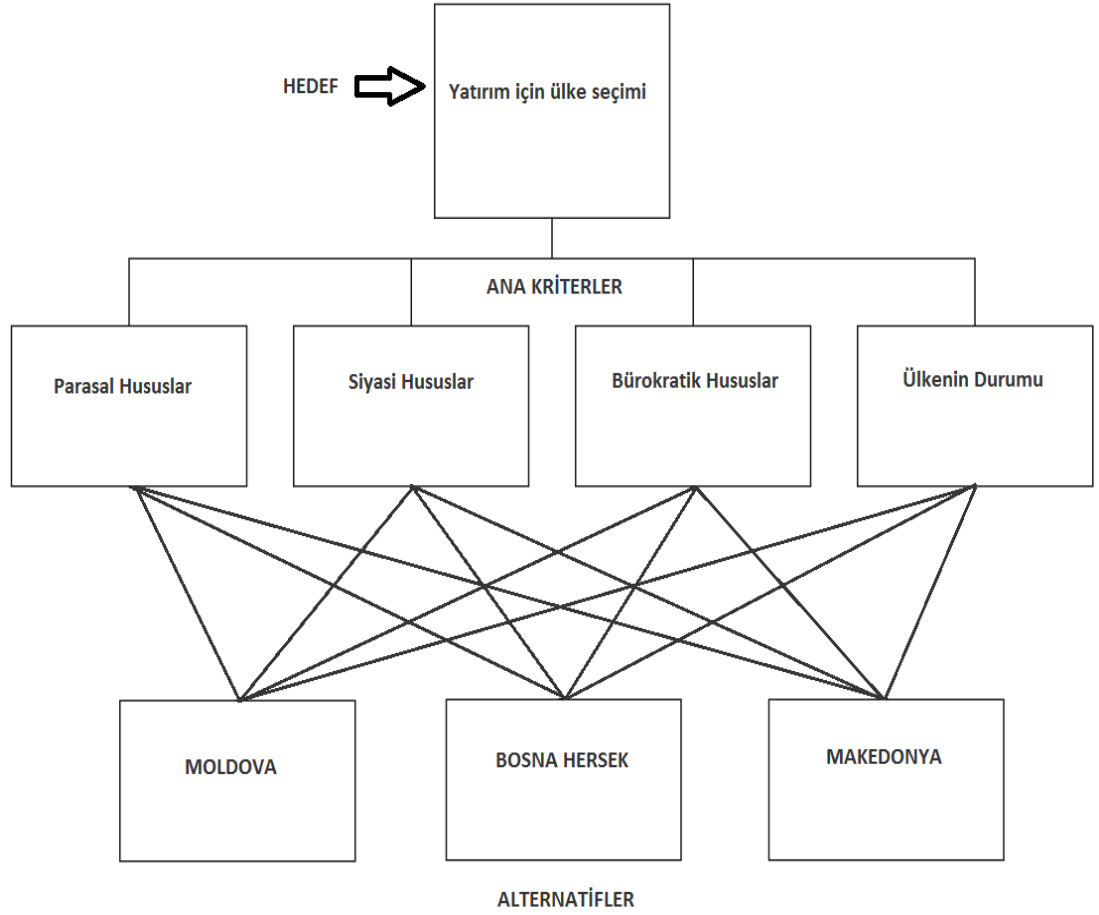

Şekil 5.3: Expert Choice yazılımı ile elde edilen analitik hiyerarşi süreç verisi.

Performance Sensitivity for nodes below: Goal: Yatırım İçin Ülke Seçimi

Şekil 5.4: Expert Choice yazılımı ile yapılmış analitik hiyerarşi süreç diagramı.

Şekil 5.5: Hedef, kriter ve alternatiflerden oluşan klasik bir hiyerarşi modeli.

5.3 Moldova İnşaat Sektörüne Detaylı Bir Bakış

Bu bölümde Moldova inşaat sektörü detaylı bir biçimde incelenerek bu ülkedeki çalışılabilirlik tespit edilmeye çalışılacaktır.

5.3.1 Moldova inşaat sektörünün altyapısı

Moldova'nın bağımsızlığını kazanmasından sonraki yıllarda inşaat sektörü, mevcut olan kısıtlı yatırımın başka alanlara kaydırılması ve ülkedeki çimento üretiminin büyük bir bölümünü gerçekleştiren Transdinyester'deki sorunlar nedeniyle, önemli bir gelişme kaydedememiştir. 1998 yılında yapılan bütçe kısıntılarının toplu konut projelerini de kapsaması, inşaat sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir.

Moldova inşaat sektörü, birkaç büyük müteahhitlik firması ve 50 kadar küçük firmadan

oluşmaktadır. Son yıllarda bu firmalar ısıtma ve ventilasyon gibi değişik konularda ihtisaslaşma yoluna gitmektedirler. Yılda 2.5 milyon ton çimentonun üretildiği Moldova’da yapı malzemelerinin yüzde 80’ini konut inşaatlarında tüketilmektedir.

Ülkenin bağımsızlığın kazanmasının ardından inşaat sektöründeki yatırımların hükümet kararıyla başka sektörlerle kaydırılması ile duraklama yasayan sektör, son yıllarda konut sektöründeki talep artışı nedeniyle tekrar gelişmeye başlamıştır. Moldova’nın maden kaynakları arasında kum, çakıl, alçı ve kireçtaşı gibi inşaat malzemelerinin fazlaca yer alması da inşaat sektörünün gelişme göstermesinin önemli nedenleri arasında yer almaktadır. İnşaat sektöründe yaşanan talep artışına bağlı bu gelişme sektöre yapılan yatırımları da büyük oranlarda artırmıştır. Ayrıca, Moldova’da son yıllarda artan inşaat projelerine Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi kuruluşlar da finansman sağlamaktadır.

2007 yılında konut projelerinin yüzde 85’i özel şirketler tarafından gerçekleştirilirken, söz konusu projelerin yüzde 80’i Kişinev ve civarında yoğunlaşmıştır. Özellikle konut sektöründe yaşanan talep artışı, inşaat sektörünü yabancı yatırımcılar için de oldukça cazip kılmaktadır. [64]

5.3.2 Moldova inşaat sektörünün istihdam durumu

Moldova’daki halihazırdaki işgücünün %27,5’i tarımda, %12,8’i sanayide, %5,9’u inşaatlarda geriye kalan %53,8’i ise hizmet sektöründe çalışmaktadır. Ancak önemli sayıda inşaat işçisi başta Rusya olmak üzere diğer ülkelerde çalışmaktadır. İşçiler yurtdışında çalıştıklarından dolayı çeşitli standartlara göre üretim yapmaya mukadder olabilmişlerdir. [65]

Moldova hem kalifiye, hem de kalifiye olmayan işgücü açısından oldukça zengin bir ülkedir. Çalışan nüfus toplam nüfusun yaklaşık yüzde 45’ini oluşturmaktadır. Çalışan nüfusun yaklaşık yüzde 68’i ise özel sektörde istihdam edilmektedir. Ayrıca, yüksek öğrenimli çalışan nüfusun yaklaşık yüzde 51’ini kadınlar oluşturmaktadır. Özellikle Kişinev ve civarındaki dil okullarının çok sayıda ve gelişmiş olması, yabancı dil bilen işgücü sayısının artmasını sağlamıştır.

Moldova’da işveren ve çalışanlar arasındaki ilişki İş Kanunu ve Toplu İş Konvansiyonu tarafından düzenlenmiştir. İş Kanunu, iş sözleşmelerine, çalışma saatlerine, tatillere, ücretlere ve sorumluluklar ve garantilere ilişkin hükümleri içermektedir. Toplu İş Konvansiyonunu ise her yıl Hükümet, Profesyonel Sendikalar

Federasyonu ve Ulusal İşverenler Konfederasyonu tarafından hazırlanmaktadır. Moldova’da Sendikalar geleneksel olarak önemli bir güce sahiptir. Sendikalar Kanunu tarafından düzenlenen Sendika faaliyetleri genellikle sektörel olarak ayrılmaktadır. Çalışanlar için sendika üyeliği zorunlu olmamakla birlikte özellikle devlet elinde bulunan işletmelerde büyük bir etki gücüne sahiptir. Ancak küçük ve özel şirketlerde sendikaların etkisi gittikçe daha da azalmaktadır. Sendikalar önemli bir müzakere gücüne sahip olsalar da, kesinlikle bir şirketin yönetimine dahil olamaz veya ticari faaliyette

bulunamazlar. [65]

İş Kanunu, bireysel iş sözleşmelerinin yanı sıra toplu iş sözleşmelerini de mümkün kılmaktadır. Bu durum sözleşmenin yapıldığı şirkete göre değişiklik gösterebilmektedir. İş sözleşmeleri, İş Kanunu’nda yer alan eşitlik hükümlerine aykırı veya daha sıkı hükümler içeremez. Tüm iş sözleşmelerinin yazılı olması ve ücret, çalışanın pozisyonu gibi tüm

detayları içermesi gerekmektedir.

Moldova’da üç farklı iş sözleşmesi mevcuttur;

- Süresiz uzunluktaki sözleşmeler
- Süreli ancak beş yılı aşmayacak şekilde uzatılabilir sözleşmeler
- Görevin tamamlanması ile birlikte sona erecek proje bazlı sözleşmeler

İş sözleşmelerinin feshi aşağıdaki durumlarda mümkündür;

- Çalışanların, iki hafta öncesinden, hiç bir gerekçe bildirmeden yazılı olarak sözleşmelerini sonlandırmak istediklerini bildirmeleri durumunda,
- Her iki tarafın da sözleşmenin feshi hususunda anlaşma sağlamaları durumunda,
- İş Kanunu’nda belirtilen durumlar çerçevesinde iş sözleşmesi’nin işveren tarafından tek taraflı olarak feshedilmesi durumunda. [65]

Moldova’da 90 günden fazla kalan tüm yabancılar belediyeye başvurarak oturma izni edinmek zorundadırlar. Moldova’da çalışmak isteyen yabancılar ise oturma izninin yanı sıra çalışma izni de edinmelidirler. Yabancıların oturma ve çalışma izni edinmeleri, Moldova’daki yabancı ortaklı bir şirket tarafından istihdam edilmeleri durumunda da mümkündür. Moldova’da çalışan yabancılar genel olarak

Moldovalılarla aynı haklara sahiptirler. Ancak yabancı personel istihdam edilebilmesi için mutlaka bireysel bir is sözleşmesi hazırlanması gerekmektedir. söz konusu personelin sözleşmeye aykırı davranması veya Moldova yasalarını ihlal etmesi durumunda ülkeden sınır dışı edilmesi mümkündür.

Moldova’da ortalama aylık ücretler 2006 yılında bir önceki yıla göre yüzde 28 oranında artış göstererek 103 Euro’ya ulaşmıştır. söz konusu rakam bölgedeki diğer ülkelere göre

oldukça düşüktür. Moldova’da çalışana en fazla ücret finansal hizmetler sektöründe verilmektedir. En düşük ücretler ise tarım ve eğitim sektörlerinde görülmektedir. Özellikle

tarım sektöründe aylık ücretler 54 Euro’ya kadar düşmektedir. Birçok Moldova şirketinde aylık ücretlere ek olarak prim sistemi uygulanmaktadır. Moldova’da uygulanan kur politikaları uyarınca, ücretler, yabancı personel de dahil olmak üzere, yerel para biriminden

ödenmektedir. [65]

5.3.3 Türk firmaların Moldova’daki müteahhitlik faaliyetleri

Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre Aralık 2002 yılı başı itibariyle Moldova’da Türk inşaat firmalarının gerçekleştirmiş oldukları 10 projenin toplam tutarı 44,6 milyon dolardır.

Kişinev Uluslararası Havaalanı’nın modernizasyon inşaatı Akfen-Summa tarafından yapılmıştır. 12 milyon dolarlık projenin 9 milyon doları Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), geriye kalan bölümü ise devlet tarafından finanse edilmiştir. Diğer önemli projeler arasında Summa’nın Dedeman Grand Hotel inşaatı, Onursan İnşaat’ın Rus Elçiliği ve Moldcell binaları inşaatı ve Zafer İnşaat’ın ABD Büyükelçiliği renovasyonu sayılabilir.

Hükümetler arasında 3 Haziran 1994 tarihinde imzalanan 35 milyon dolarlık Eximbank kredisine yönelik mutabakat zaptı, 13 Ocak 1995 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Proje ve ihracatın finansmanı için 5’er milyon dolarlık dilimler halinde ve 7 yıl vadeli olarak tahsis edilen bu kredinin, öncelikli olarak Gagavuz bölgesindeki sulama kanalları ve içme suyu şebekesinin

finansmanı için kullanılması planlanmıştır. Bu proje yürürlüğe girmiş ve 15 milyon dolarlık bölümü bir Türk firması tarafından kullanılmaya başlanmıştır. [66]

5.3.4 Moldova inşaat sektörünün genel mesele ve sorunları

Moldova’da inşaat yapımı için Sektörel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı adlı bir bakanlık mevcuttur. Bu bakanlık Finans Bakanlığı ile bir araya gelerek Sektörel Çalışma Grubu kurarak bölgesel kalkınma ve inşaat sektörünün tüm Moldova’da gelişmesi için toplantılar düzenlemektedir.

Bu toplantılara Devlet Başkanı’nın baş danışmanı, Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanı, Finans Bakanı, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri katılmaktadır. Bu toplantıların temel konuları inşaat sektörünün Moldova’nın tümüne yayılması açısından bölgesel kalkınma ve inşaat yapımı ile çalışma grubunun faaliyet yürütme tüzüğüne belirlenmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı Baş Müsteşarı Vyacheslav Gututui yönetimler arasındaki görev ve sorumluluk paylaşımlarını daha net, istikrarlı ve ayrıca kaynak ve imkanlarla uyumlu hale getirme ile paralel bir yönde gerçekleştirilmesinin teşvik edilmesinin gerekliliğine vurgu yaparak ülkenin finans sistemini bu durumun gerçekleştirilmesini sağlamaya uyumlu hale getirmeyi hedeflemektedir.

Ulusal Gayri-Merkezileştirme İdaresi Müdür Yardımcısı olan Victoria Cujba bu görev paylaşımlarının ilgili resmi makamlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından anlaşılabilmesi için bir sunum hazırlamıştır. Bu sunumda gerçekleştirilecek eylemlerin birbiriyle uyumlu olmasının önemi vurgulanmıştır. [67]

Moldova’daki Türk girişimcileri etkileyen en önemli güçlükler şu şekilde sıralanabilir:

- ◆ İş kurmada karşılaşılan bir dizi tescil veya lisans alma zorlukları.
- ◆ Ağır bir bürokrasi ve her aşamada karşılaşılan geniş bir yolsuzluk ağı. Devlet görevlilerinin keyfi teftiş ve baskıları.
- ◆ Özellikle haberleşme alanında yetersiz teknik altyapı.
- ◆ Yasal altyapıdaki boşluklar.

- ◆ Kurumsal altyapı yetersizliği.
- ◆ Mülkiyet haklarının yeterince güvence altına alınamaması.
- ◆ Serbest piyasa ekonomisine dayalı medeni kanun ve modern iflas kanununun yürürlüğe konmaması.
- ◆ Yargı sistemindeki aksaklıklar ve kanun uygulamasında görülen gevşeklik.
- ◆ Muhasebe uygulamaları açısından mevcut yetersizlikler.

Bölgesel Kalkınma Müşterek Kurulunda proje müdürü olarak görevli olan Michael Roscovan bölgesel kalkınmada inşaatın önemini belirterek, mevcut inşaat kapasitesinin artırılmasının ve ülke geneline yayılmasının gerektiğinin altını çizmiştir.

İnşaat ve Konut Mimari İşleri Genel Müdürlüğü inşaat izinleriyle ilgili olan 163 sayılı ve konut inşaatı kalitesi ile ilgili olan 721 sayılı yasaların yerel otoriteler tarafından görev, yetki ve sorumluluklarını belirttiğini bildirmektedir.

Bölgesel çalışma grubu inşaattaki bölgesel kalkınma ve bu kalkınmayı ülke geneline yayma üzerindeki ilk toplantısını 22 Eylül 2011 tarihinde düzenlemiştir. Bölgesel Kalkınma İdaresi temsilcileri, Finans Bakanı, yerel yöneticiler ve sivil toplum kuruluşları bu toplantıya katılmıştır. Toplantıda görüşülen ana konular; bölgesel kalkınma ve bayındırlaşmanın ülke geneline yayılması bağlamında bir yol haritası ve çalışma planı geliştirilmesi hususlarıdır. Vyacheslav Gututui bu toplantıda yerel yönetimlere düşecek görev paylaşımını ve nasıl verimli bir kalkınma sağlanacağı ile devlet fonlarının nasıl verimli bir şekilde kullanılacağını açıklamıştır.

Sektörün en önemli sorunlarından birisi yolsuzluktur. Moldova Cumhuriyeti 2008 yılında dünyadaki yolsuzlukla mücadele sıralamasında bir önceki yıldaki 111. Sıradan 109. sıraya yükselmiştir. Bu sıralamada Rusya (147.) ve Ukrayna'dan (134.) ilerde bulunan Moldova; Türkiye(58.), Romanya(70.) ve Bulgaristan'dan(72.) ise geride kalmıştır. [68]

5.3.5 Moldova inşaat sektörü ile ilgili mevzuatlar

13 Nisan 2007 tarihinde çıkarılan 96 sayılı Kamu İhale Kanunu; yapılacak inşaatın türü, süresi ve maliyetinin planlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu kanunla işlerin

nasıl yapılacağı ve yapılacak işlerden kimlerin sorumlu olduğu belirtilmiştir. Sözleşme yapmaya yetkili olan yönetimlerin yapılacak işlerin en ince ayrıntılarına kadar belirtmeleri gerekmektedir. Yasaya göre bu ayrıntıları belirtirken kullanılacak kriterlerin ekonomik, sosyal, yasal, finansal, teknik ve beşeri tüm ihtiyaçları karşılayacak nitelikte olması gerekmektedir. [69]

28 Mayıs 1996 tarihli 285 numaralı yönetmelik ile inşaat yapımının yasal mevzuatının düzenlenmesi, yatırımcıların artırılması, müteahhitler ile sektörle ilgili yasal ve tüzel diğer kişiliklerin çoğaltılması amacıyla hükümet bir takım kurallar belirlemiştir. [70]

Bir inşaatın kabulünde inşaat ve ilgili işlerin müteahhit tarafından eksiksiz olarak kalite şartlarına uygun olarak yerine getirilmesi şart koşulmuştur. Yapılacak tüm tamirat, güçlendirme, yenileme, tebeddülât, genişletme v.b işlerde kabul iki aşamada yapılacaktır. Birinci aşama geçici kabuldür. İkinci aşama ise garanti dönemi sonunda gerçekleşecek kesin kabuldür. Kabul heyeti en az beş kişiden oluşacaktır. Yüksekliği 28 metreyi geçen, 150 kişiden fazla insanın ya da çocuk ve yaşlılar gibi kendi kendini bir yangın durumunda tahliye edemeyecek insanların yaşayacağı otel, hastane ve konutların özellikle yangın merdivenine sahip olması gerekmektedir. Tarihi eser sayılan binalarda yapılacak işlemler için Kültür Bakanlığı'nın izni ve gözetimi gerekmektedir. Kabul heyeti görsel inceleme, teknik şartnamelere uygunluk incelemesi, projeye uygunluk incelemesi gibi incelemelerde bulunur. Şüpheye düşülen durumlarda kabul heyeti ilave incelemeler, testler ve araştırmalar yapabilir. Heyet eğer proje kapsamındaki inşaat işlerinde eksik ya da tamamlanmamış bir iş, yapım tekniğinde şartnamelere uygunsuzluk, bina dayanıklılığını etkileyecek yapım kusurları, binanın sağlamlığında oluşacak şüpheler sonucunda ilave testlerin yapılmasının gerekmesi, teknik şartnamelerdeki tariflerden farklı yapılan işler ya da inşaat izninin bulunmaması gibi eksiklikler tespit ederse kabul ertelenebilir. [70]

Heyet giderilemeyecek kusurlar tespit ettiğinde yapıyı kabul etmeyebilir. Eğer yapımçı kabul gününde mevcut bulunmazsa heyet bağımsız bir teknik kabul uzmanı talep edebilir. Müteahhit kabul, erteleme ya da red hususlarında kabul gününden sonraki 3 gün içerisinde bilgilendirilir. Red durumunda yapımçı aşırı iklimsel koşullar hariç 90 işgünü içerisinde kusurları giderebilir. Eğer yapımçı bu eksiklikleri belirtilen süre içerisinde gideremezse yapıdan dolayı meydana gelen zarar

yapımcıdan tazmin edilecektir. Anlaşmazlık durumunda yapımcı Devlet İnşaat İncelemesi talep edebilecektir ve bu incelemeyi mahkemede kullanabilecektir.

Kesin kabul garanti süresinin bitimini müteakiben 15 gün içerisinde gerçekleşmelidir. Garanti süresi sözleşmede belirtilmelidir. Kesin kabulde işveren makam, bu makam tarafından seçilen kabul heyeti, tasarımcı ve yapımcı mevcut bulunmalıdır. Kabul sonucunda yapılan gözlemler kabul heyeti tarafından raporlanacaktır. [70]

Ayrıca Avrupa Birliği'ne uyum amacıyla binaların enerji performansının geliştirilmesini hedefleyen 2002/91/EC numaralı Avrupa standardı Moldova'da yürürlüğe girmiştir. Rusya'nın Moldova'ya verdiği gaza çok kısa zaman içerisinde ardı ardına yüksek miktarlarda zamlar yapması sonucunda bu yönetmeliklerin kısa zamanda çıkarılması çok daha elzem bir hale gelmiştir. Bu yönetmeliğin oluşturulmasında Danimarka İnşaat Mühendisliği ve İnşaat Araştırma ve Test Enstitüsü, Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı ile Enerji Verimliliği Birliği gibi uluslararası danışmanlardan oluşan bir ekip rol almıştır.

Bu yönetmeliğin ana amacı binaların enerji tüketimini ve sıcak su ihtiyacını azaltacak, yeni binaların termal yalıtım özelliklerini geliştirecek tasarım ve hesaplamaları gerçekleştirmektir. Ayrıca halihazırdaki müstakil evler, apartmanlar, ofis binaları, okul ve çok amaçlı binaların yalıtım sistemine sahip olarak enerji verimliliği açısından daha verimli hale gelmeleri hedeflenmektedir. Daha iyi elektrik iletim sistemleri geliştirerek toplam elektrik arzını olumlu yönde etkileyip karbondioksit salınımını azaltmak hedeflenmektedir.

Bu yönetmeliğin destek görebilmesi için bir bilinçlendirme rehberi hazırlanacaktır. Bu aktiviteler seminer, konferans ve farkındalık eğitimleri gibi farklı eğitimler sayesinde ilgili yönetimler, planlamacılar, yatırımcılar, teknoloji tedarikçileri v.b gibi farklı gruplar teşvik edilecektir. Proje Aralık 2009'da başarılı bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

Bu yönetmeliklerin Avrupa Birliği'ndekine benzer bir şekilde başarılı bir şekilde uygulanması sayesinde enerji performans geliştirmesi açısından Moldova inşaat sektöründe yatırımcılara yeni bir kapı açılacaktır.

2 Şubat 1996 tarihli ve 721 numaralı yasada inşaat kalitesinin detayları anlatılmaktadır. Bu yasa Mimarlık ve İnşaat İdaresi tarafından uygulanmaktadır. Bu

yasa inşaat yapım faaliyetinde bulunacak şahıs ve şirketlerin inşaat kalitesindeki zorunluluk ve sorumlulukları ile ilgili olan yasal, teknik, ekonomik ve organizasyonel faaliyetlerini tanımlar. Yasanın bölümleri: Genel Hükümler, İnşaatlarda Kalite Sistemi ile Yükümlülük ve Sorumluluklardır.

Genel Hükümler bölümünde inşaat kalitesi hususundaki temel gereksinimler; kalite sistemi, kalite yönetimi, kalite temini, kalite güvencesi, inşaatlarda kullanılan malzemelerin sertifikalandırılması, teknik sözleşmeler, malzeme kalite kontrolü yapan laboratuvarların yeterlilik belgeleri, ilgili kalibrasyonlar, inşaat el kitabı ile binanın kullanım ömrü ile ilgili detaylar bulunmaktadır. Diğer kısımlarda ise bu yasanın ne türdeki yapılarda geçerli olduğu, yapıların güç ve dayanıklılığı, kullanım güvenliği, yangın güvenliği, hijyen, insan sağlığı ve çevresel etkiler, ısı yalıtımı, su yalıtımı ve enerji tasarrufu ile ses yalıtımı gibi hususlar kalite bağlamında irdelenmiştir.

İnşaatlarda Kalite Sistemi bölümünde inşaatlardaki geçerli dökümanlar, inşaatla kullanılan malzemelerin sertifikalandırılması, bina yapımında kullanılan işlem ve ekipmanların teknik onayları, firmaların sertifikaları, inşaatla çalışan ustaların sertifikaları, kalite yönetim ve güvencesi, yapı malzemesi kalite kontrol analizlerini yapan firmaların lisans ve akreditasyonları ile resmi inşaat kalite kontrol belgelerini tanımlar.

Yükümlülük ve Sorumluluklar bölümünde yatırımcıların yükümlülükleri, tasarımcıların yükümlülükleri, müteahhitlerin yükümlülükleri, ilgili proje kontrolleri ile teknik denetçilerin teknik sorumluluklarının onaylayan görevlilerin yükümlülükleri, bina sahiplerinin yükümlülükleri, bina kullanıcıları ile yöneticilerinin yükümlülükleri, inşaat malzemesi üreticilerinin teknik yükümlülükleri tanımlanmıştır.

5.3.6 Moldova inşaat sektöründeki standartlar

Sovyetler Birliği döneminde Sovyet İnşaat Standartları'nı kullanan ülkede Sovyetler'in dağılmasıyla inşaat yapım ve malzeme kalitesi uzun bir süre başıboş bırakılmıştır. Ancak son yıllarda Avrupa Birliği'ne girmeyi hedefleyen ülkede birtakım önlemler alınmıştır. Moldova Cumhuriyeti uluslararası inşaat standartlarına uyum sağlama amacıyla ISO ve CE standartlarını benimseme yolunu tercih

etmektedir. Bu açıdan müteahhitlik ve inşaat mühendisliği hizmetlerinde şu maddelerin standardizasyonunun gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir:

- Genel terminoloji
- Tasarım, üretim ve inşaa süreçlerindeki bilişim organizasyonu
- Yapı, yapı elemanları ve ve bileşenlerinin genel geometrik kuralları, bileşim yerleri için genel kurallar ile hatapayı ve ölçüler
- Kullanım ömrü, dayanıklılık, erişilebilirlik ve kullanılabilirlikle ilgili kullanıcı ihtiyaçları da dahil olmak üzere diğer birtakım performans gereksinimlerine ait genel kurallar
- Sürdürülebilir bir çevre ile ilgili olan ekonomik, çevresel ve sosyal etki ve taraflar için genel kural ve rehberler
- Tedarik süreç, yöntem ve prosedürleri

Aşağıdaki maddeler ise bu standardizasyonun dışarısında tutulmuştur:

- Teknik ürün dokümantasyonunun standardizasyonu ve koordinasyonu
- Ses ile ilgili gereksinimler
- Betonarme yapı dizaynı ile ilgili kurallar
- Yapı malzeme ve bileşenleri ile ilgili yangın testleri ve yangın güvenlik mühendisliği
- Yapı tasarımı kuralları
- İnşaat yapım ekipmanı
- İnşaatlarda kullanılan camların teknik gereksinimleri
- Kapı ve pencerelerin teknik gereksinimleri
- Termal özelliklerin hesaplamaları
- Ahşap yapı tasarımları
- Çelik ve alüminyum yapı tasarımları
- Zemin mekaniği ve zemin kalitesi
- Binaların yalıtım özelliklerinin iyileştirilmesi ile ilgili tasarımlar

Ayrıca Moldova’da 2011 yılı itibari ile enerji verimliliğiyle ilgili birçok yasa ve yönetmelik uygulamaya geçmiştir. Bu konularla ilgili kişileri bilgilendirmek amacıyla 24 Mart 2011 tarihinde Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı’nda “Binaların enerji verimliliği yeni çerçeve planı” toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda ülke içerisinde ve dışarıdan birçok uzman Avrupa Kalkınma Bankası’nın desteklediği binaların enerji verimliliğini artırma hedefini destekleyecek olan “Binalardaki enerji verimliliğini geliştirme çalıştay”ının sonuçlarını tartışarak analiz etmişlerdir. Moldova’da toplam enerji tüketiminin %45’i konutlarda gerçekleşmektedir. Bu rakam Avrupa ülkelerinde yeni yapılan binalardaki rakamın iki katından biraz daha fazladır. Bugün mevcut konut alanının 78 milyon metrekareyi geçtiği ve önümüzdeki beş yıl boyunca yaklaşık 5 milyon metrekare daha artacağı dikkate alınmak suretiyle ilgili bakanlık tarafından yeni binalarda ısı yalıtımı zorunlu hale getirilmiştir. Konuyla ilgili üçüncü taslak ısıtma kazan ve sistemlerinin belirlenen standartlara uyacak kadar verimli olup olmadığının incelenmesiyle ilgilidir. Bu kuralların onaylanmasının bir sonucu olarak kendi enerji kaynaklarına sahip olmayan Moldova, ülkenin enerji güvenliğini garanti altına almış olacaktır. Avrupa Kalkınma Bankası Londra sorumlusu Alexander Hadzhiivanov Moldova binalarının enerji ile ilgili sorunlarının altını çizmiştir. B.K.İ Bakanlığı 2011 yılı sonuna kadar enerji verimliliği alanındaki yüze yakın Avrupa standartını benimsemeyi sağlayacak yasa taslağını çıkarmayı hedeflemektedir. Böylelikle nihayetinde çok önemli olan halihazırdaki binaların termal olarak daha iyi bir hale getirilmesi ve enerji kimlik belgelerine kavuşturulması için gerekli olan kurumsal ve altyapısal çerçeve Avrupa birliği mevzuatıyla uyumlu bir hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde Bakanlık 2020 yılına kadar toplam enerji tüketiminde %20 tasarruf sağlamayı hedeflemektedir. [71]

Hava soğuduğunda evlerdeki sıcaklık gözle görülür bir biçimde düşer. Bu durum duvar, pencere ve kapılardan çok yüksek miktarda ısı kaybedilmesi nedeniyle gerçekleşir. Söz konusu ısı kayıpları Avrupa’daki standart konutların iki katından daha fazla bir miktardadır. Bu durumun başlıca sebeplerinden birisi duvarlarda ısı yalıtımı bulunmamasıdır. Bu nedenle Moldova vatandaşları havayı ısıtmaya yüksek miktarda para ödemektedirler. Bu durum birçok kez termal kameralar yardımıyla belgelenmiştir. Bir evin tek başına yalıtılmasının bedeli yaklaşık olarak 2000 Türk Lirasını bulmaktadır. İnsanlar yalıtıma hızlı bir şekilde yönlenseler de halkın bir

kısmı yalıtım yapacak paralarının olmadığını belirterek bu parayı havayı ısıtmaya harcamaya devam etmektedirler.

5.3.7 Moldova inşaat sektörünün kaynakları ve çevre şartları

Kil, Kırma Kum, Kum, Çakıl, Kırma Çakıl, Mucur, Taşyünü, Portland çimentosu PC-400 tipi (Rybnitsa üretimi) gibi inşaat malzemeleri dünya piyasası fiyatlarına yakın bir fiyatla bulabilecek şekilde ülkede mevcuttur. 2011 yılı aralık ayı çimento fiyatları 50 kg'lık torba 12 lira, yerli tuğla 250x120x65mm adet 50 kuruş olarak tespit edilmiştir.

Orman ürünleri Belarus, Rusya, Ukrayna ve Polonya'dan gelmektedir.

Çimento'da Adana Çimento, Çimsa, Lafarge markaları mevcuttur. Ayrıca LaFarge ülkede bir adet çimento fabrikası kurmuştur. Knauf Lafarge alçı ve hazır sıvalar ülkede çok yaygındır.

Parke Çin, Avusturya, Almanya, Polonya, Fransa, Portekiz ve birtakım diğer AB ülkeleri gibi ülkelerden gelmektedir.

Demir Moldova'da özel haddehanelerde üretilmektedir. Ayrıca Rusya, Türkiye ve başta Romanya olmak üzere çeşitli AB ülkelerinden ithal edilmektedir.

İsviçreli yapı malzemesi üreticisi Sika markası da Romanyalı ortağı Eneia Grup üzerinden Moldova pazarına girmeyi hedeflemektedir. Halihazırda bu pazarda bulunan firma bu pazara hakim olma hedefini gütmektedir.

Ayrıca kaba ve ince inşaat malzemelerinin ithalinde çok büyük bir sorun yoktur. Ancak demir fiyatları ile hazır beton fiyatları Türkiye piyasasının iki ila üç katı arasında değişmektedir. Çünkü tedarikçiler tekelcilik yapmaktadır ve bu sektörün en büyük sorunları arasındadır.

5.3.8 Moldova'da altyapı ve konut sektörlerinin bugünü

Moldova'da inşaat sektörüne gerekli önem bugüne kadar verilmemiştir. Ancak Avrupa Birliği Kalkınma Bankası altyapı sektörünü desteklemek amacıyla birtakım yatırımlar yapmıştır. Bu yatırımlardan bazıları Kişinev havaalanının modernizasyonu projesi ile 2009-2014 yılları arasında Ungen'de inşa edilecek olan 350MW gücündeki Enerji Santrali projeleridir.

Kişinev Havaalanı Modernizasyonu projesi 25,5 milyon Avro değerinde bir projedir. Bu proje 2008 yılında Moldova’da gerçekleştirilen en büyük kamu projesidir. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası da 20 milyon Avroluk yatırımla bu yatırımın diğer finansörüdür. Bu fonlar havaalanı altyapısı ve ilgili ekipmanın rehabilite edilmesi ve geliştirilmesi için kullanılacaktır. Modernizasyon süreci Moldova’nın tek uluslararası havaalanının ticari atağına katkıda bulunmaktadır. Avrupa Kalkınma Bankası 2008 yılında toplamda 100 milyon Avroluk anlaşmalara imza atarak Moldova’daki iş hacmini gözle görülür derecede artırmıştır.

Ungen’de inşa edilecek olan 350MW gücündeki Enerji santrali projesinin 2008 yılı rakamlarına göre 600 milyon Avro değerinde olması beklenmektedir. Bu projenin 2009 ile 2014 yılları arasında gerçekleşmesi beklenmektedir. Ayrıca parasal olarak son 17 yılda Moldova’da gerçekleştirilecek en büyük projedir. Bu projenin UnitedEnergy Moldova ile Çek Cumhuriyeti şirketi olan JT Finans Grubu firmaları tarafından gerçekleştirilecektir. Ayrıca anlaşmada Ungen ile İaşi şehirleri arasında 400 kv’lık bir yüksek gerilim hattının inşası ile Ungen Serbest Ticaret Bölgesi içerisinde bir alt bölge inşası da mevcuttur. [72]

Üstyapı alanında ise eski Sovyet yıllarından kalma binalar ülkeyi kuşatmıştır. Birtakım özel girişimden başka dikkate değer bir konut yatırımı bulunmamaktadır. Ülke modern inşaat standartlarına uygun, lüks yahut normal kalitede konutlara yoğun bir talep olacaktır. Moldova GSMH’nın dikkate değer bir kısmı yurtdışındaki gurbetçi Moldovanlardan gelen dövizdir. Yurtdışında yaşayan Moldovanların birçoğu ülkesinde ev satın almak istemektedir, ancak dikkate değer kalitede bir proje bulunmadığından bu yatırımlar genellikle eski Sovyet yapımı evleri alıp bunların içlerini restore etmek şeklinde gerçekleşmektedir.

Aşağıda Moldova’daki konut sayısı ile ilgili bir takım rakamlar belirtilmiştir. Aşağıdaki bilgiler Nistru nehrinin batı tarafındaki şehirlere ait bilgilerdir. Transnistria bölgesi bu istatistiklere dahil edilmemiştir. Aşağıdaki yedi adet çizelge Moldova Cumhuriyeti İstatistik Kurumu’ndan edinilmiştir. [73]

Bu veriler ışığında Moldova inşaat ve konut sektörü ile ilgili detaylı bir bakış açısı sağlanarak bu ülkede yatırım kararı alınıp alınmaması gerektiğiyle ilgili bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu veriler alınan kararların değerlendirmeleri yapılırken kullanılacaktır. Çünkü yeni girilecek bir piyasadaki arz-talep önemlidir.

Çizelge 5.1 : Yıllara sari mülkiyet sayıları. [73]

Yıllara sari mülkiyet sayıları											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam Mülkiyet	455	423	593	663	709	841	880	1,003	1,059	1,145	1,081
Kamu	20	18	22	25	24	29	33	35	34	33	35
Özel Sektör	357	337	501	566	618	739	772	884	946	1,041	980
Yabancılar hariç kamu özel sektör beraber	74	63	61	61	54	58	55	60	56	46	48
Yabancılar	..	..	..	..	..	..	8	11	10	9	7
Ortak Girişimler	4	5	9	11	13	15	12	13	13	16	11

Çizelge 5.2 : İnşaat hacimlerinin mülkiyet türlerine göre hacimleri. [73]

İnşaat hacimlerinin mülkiyet türlerine göre hacimleri											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam Mülkiyet	439.4	539.8	809.1	1,167.5	1,857.0	2,805.2	4,107.3	5,842.7	6,484.0	3,842.8	4,428.1
Kamu	28.4	44.9	56.1	73.0	98.5	150.2	169.8	196.7	314.2	148.3	179.3
Özel Sektör	298.0	368.4	600.1	896.8	1,525.3	2,327.4	3,440.5	4,848.7	5,166.1	3,296.2	3,703.9
Yabancılar hariç kamu özel sektör beraber	112.6	123.0	140.6	177.3	190.3	241.2	316.1	365.9	449.1	222.9	330.1
Yabancılar	..	..	..	..	..	34.2	90.0	278.9	330.0	85.6	104.8
Ortak Girişimler	0.4	3.5	12.3	20.4	42.9	52.1	90.8	152.5	99.7	89.8	110.0

Çizelge 5.3 : Mülkiyet türü ve yıllara göre gerçekleştirilen konut sayısı. [73]

Mülkiyet türü ve yıllara göre gerçekleştirilen konut sayısı											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam Mülkiyet	214.0	302.0	255.0	287.0	344.0	461.0	579.0	558.0	680.0	502.0	546.2
Kamu	3.0	15.0	18.0	7.0	16.0	35.0	24.0	9.0	110.0	10.2	...
Özel Sektör	198.0	282.0	234.0	278.0	298.0	419.0	507.0	487.0	522.0	467.9	443.1
Yabancılar hariç kamu özel sektör beraber	12.0	4.0	2.0	2.0	4.0	2.0	3.0	14.0	..	..	...
Yabancılar	..	..	..	..	0.1	..	8.0	18.0	20.0	7.2	16.6
Ortak Girişimler	..	1.0	..	..	26.0	5.0	37.0	30.0	27.0	16.7	86.5
Toplam – kırsal bölgeler	64.0	69.0	69.0	76.0	80.0	87.0	96.0	94.0	95.0	74.1	76.8
Kamu – kırsal bölgeler	..	..	..	..	2.0	..	..	..	..	..	...
Özel Sektör – kırsal bölgeler	64.0	69.0	69.0	76.0	78.0	87.0	96.0	94.0	95.0	74.1	76.8

Moldova'nın Sovyet döneminden kalan ve Sovyet dönemi sonrasında çok az yatırım yapılmış olan karayolları ile demiryollarının hem tamir edilmeye hem de yeni yatırımlara ihtiyacı bulunmaktadır. Yeni karayollarının inşası ile ilgili mevcut projelerin, uluslararası kuruluşlardan sağlanan dış kaynaklarla finanse edilmesi planlanmaktadır. Türk firmalarının Moldova'nın karayollarının yenilenmesi amacıyla hazırlanan projelerde ve ayrıca altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla hazırlanan projelerde yer almaları mümkün görülmektedir. Bu kapsamda müteahhitlik ve teknik müşavirlik alanlarında faaliyet gösteren Türk firmalarının tüm eski Sovyet coğrafyasında gerçekleştirmiş olduğu projeler de dikkate alındığında, Moldova'nın

özellikle yenilenmeye muhtaç altyapısının yenilenmesinde ve konut projelerinde Türk müteahhitlik firmalarının iş imkanı bulabileceği düşünülmektedir.

Çizelge 5.4 : Kat sayısı ve yıllara göre konut sayısı dağılım oranları. [73]

Kat sayısı ve yıllara göre konut sayısı dağılım oranları											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1-2 katlı	1.0	1.0	2.0	1.0	3.0	..	1.0	0.4	0.3	46.8	40.3
3-4 katlı	5.0	3.0	8.0	4.0	10.0	2.0	4.0	4.6	2.9	1.2	1.4
5 katlı	24.0	29.0	58.0	35.0	19.0	20.0	24.0	8.6	9.4	3.0	1.1
9 katlı	37.0	32.0	24.0	..	6.0	9.0	28.0	22.6	15.1	20.7	16.8
6, 7, 8, 10, 15 katlı	..	23.0	8.0	60.0	49.0	55.0	43.0	61.9	62.2	26.3	27.1
12-14 katlı	17.0	12.0	..	..	..	11.0	..	..	..	..	...
16 kat ve üzeri	16.0	..	..	..	13.0	3.0	..	2.0	10.2	2.0	13.3

Çizelge 5.5 : Oda sayısı ve yıllara göre konut oranları. [73]

Oda sayısı ve yıllara göre konut oranları											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam daire sayısı	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1 odalı	4	5	1	1	2	7	8	6	12	16	20
2 odalı	11	24	9	8	10	23	27	28	33	32	32
3 odalı	33	39	30	30	32	34	31	39	34	31	27
4 oda ve üzeri	52	32	60	61	56	36	34	27	21	21	19

Çizelge 5.6 : Yapılı daireler ve bunların ortalama büyüklükleri. [73]

Yapılı daireler ve bunların ortalama büyüklükleri											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam daire sayısı (bin)											
Her türden finansal kaynakla yapılanlar	2.3	2.9	2.3	2.3	2.8	4.0	4.9	5.0	6.8	4.8	4.9
Şahsi finansal kaynakla yapılanlar	1.4	1.6	1.6	2.0	1.9	2.4	2.7	2.5	2.3	1.8	1.7
Yapılmış apartman dairelerinin ortalama yüzölçümü											
Her türden finansal kaynakla yapılanlar	93.8	102.6	111.8	124.7	122.2	115.4	117.5	111.9	99.6	103.7	110.7
Şahsi finansal kaynakla yapılanlar	112.0	130.5	129.6	132.2	137.0	142.0	146.2	132.3	139.2	142.9	154.0

2000 Yılında Gagavuz Bölgesinde yerleşik her türlü mülkiyet şekillerine sahip şirketler ve kuruluşlar tarafından 22 milyon ML'lik inşaat işleri dahil olmak üzere 28 milyon ML tutarında alt yapı yatırımı yapılmıştır. Bir önceki yıla kıyasla bu veriler % 13 ve % 11 oranlarda gerçekleşmiştir. Sanayi tesislerin inşaatında 25 milyon ML harcanmıştır (yapılan yatırımların % 89.udur). 1999 yılına göre % 12 oranda gerçekleşmiştir. Gagavuz Bölgesi'nde 2000 yılında 5100 m2'lik konut işletmeye açılmıştır. 2000 yılında üretilen konut miktarı 1999 yılında üretilen konutun % 82 sine denk düşmektedir.

Çizelge 5.7 : 2000- 2010 yılları arasında her 1000 kişi için yapılan toplu konut ve daire sayısı oranları. [73]

2000- 2010 yılları arasında her 1000 kişi için yapılan toplu konut ve daire sayısı oranları											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam uygulama alanı (metrekare)	59.0	83.0	70.0	79.0	95.0	128.0	162.0	156.0	190.0	140.9	153.3
Kentsel bölge (metrekare)	100.0	155.0	124.0	142.0	177.0	252.0	327.0	314.0	396.0	290.0	317.0
Kırsal bölge (metrekare)	30.0	33.0	32.0	36.0	38.0	41.0	46.0	45.0	45.0	36.0	37.0
Yapılan daire birim sayısı	0.6	0.8	0.6	0.6	0.8	1.1	1.4	1.4	1.9	1.4	1.3

30 Mart 2000 tarihli ve 913 numaralı kat mülkiyeti ve konut yasasında mülkiyet hakları ile bu hakların kullanımı, kaybedilmesi ya da devredilmesi gibi hususların çerçevesi belirlenmiştir. Bu yasadaki bölümler genel tanımlar, kat maliklerinin tabi oldukları hak ve yükümlülükler, mülkiyetlerin yönetimi, ekonomik faaliyetler bölümleridir.

5.3.9 İnşaatın Moldova Ekonomisindeki Yeri

İnşaat sektörü Moldova ekonomisinde hak ettiği yere sahip değildir. Bunda en büyük etken devletin inşaat üzerinde gereken ehemmiyeti göstermemesidir. Moldova her konuda Romanya'ya benzemeye çalışsa da inşaat konusunda gerekli tutarlılık ve kararlılık gösterilememektedir. Balkanlar'daki Türk inşaat sektörlerinin en büyük pazarı olan Romanya'nın bir nevi uydusu olan Moldova henüz aynı oranda bayındır değildir. Ancak bu da sektörün yeni oyunculara ne kadar ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Autoklassprim SRL, Business Invest Consulting, Elat-invest SA, Linecom Investment SRL, Market Imobile SRL, ProConsulting LTD firmaları ile yapılan görüşmelerde Moldova’da inşaat sektörü yatırımını cazip kılan nedenler, yatırımlar açısından en önemli riskler, yatırım yapılabilen en iyi sektörler, yatırım yapılabilen en kötü sektörler v.b sorular sorulmuştur. Moldova’da yapılacak yatırımlarla ilgili şu sonuçlara varılmıştır.

İnşaat sektörüne yatırım yapılması için en cazip nedenler yatırım serbestliği, adil yatırım ortamı, şeffaflık, coğrafi konum, gelişen ekonomi, düşük enflasyon oranı, uygun iş ortamı, bölgedeki en düşük kurumlar vergisi oranı, AB’ye komşu olma, devletin yabancı yatırım ve özelleştirmeyi desteklemesi v.b durumlardır.

Yatırımlar açısından en önemli riskler ise yolsuzluk, küresel krizlerin Moldova üzerindeki etkisi, denizden uzak oluş, kalifiye yönetici kadrosunun bulunmaması, dış ülkelere bulunan enerji bağımlılığı, modern malzeme ve teknik eksikliği, parlamentodaki demokrasi eksikliği, düşük güvenlik, v.b nedenlerdir.

Yatırım yapılması en avantajlı olan sektörler konut sektörü, altyapı sektörü, tarım, enerji, emlak ve arazi, yenilenebilir enerji v.b sektörlerdir.

Yatırım yapılması en dezavantajlı bulunan sektörler ise otel yatırımı, bankacılık ve finans ile restoran v.b işlerdir.

Ancak Moldova inşaat sektörünün geliştirilebilmesi için Dünya Bankası birtakım girişimlerde bulunmuştur. 2011 baharında gerçekleştirilen bu girişimler inşaat izin süre ve işlemlerini azaltacak ve inşaat bitmeden gerekli onay ve izinleri alıp tapu kaydını gerçekleştirecek birtakım politikalar geliştirmeyi hedeflemektedir.

Dünya Bankası ve B.K.İ Bakanlığı temsilcileri Moldova’nın yardımlardan faydalanmasını sağlayacak yolları bulma amaçlı bir toplantı düzenlemişlerdir. Bakanlık Basın Servisi açıklamalarında Dünya Bankası temsilcilerinin inşaat izinleriyle ilgili süreç ve bu sürecin aldığı zaman hakkında bilgi almak ve bu süreci nasıl iyileştireceklerini kavramak amaçlı bir dizi ziyarette bulundukları belirtilmiştir.

Aynı zamanda Dünya Bankası’nın bütçe yardımı ve bilhassa inşaat izinlerini kolaylaştırarak inşaat yatırım ortamını destekleyecek projeler için kullanılmak üzere bir miktar para ayıracağı da not edilmiştir. Ayrıca Dünya Bankası temsilcileri inşaat sektöründeki yasal mevzuatları daha iyi hale getirebilmeyi sağlayabilecek inşaat izni verilmesindeki engelleri ortadan kaldıracak adımlarla, Moldova’nın inşaat ile ilgili

olan yasalarıyla uyumlu standartlarıyla ve durumu daha da iyileştirecek fikirlerle yakından ilgilenmektedirler.

B.K.İ Bakanlığı'nın mimari, inşaat ve konut işler departmanı başkanı Elene Bejenaru inşaat izinlerini kolaylaştıracak inşaat kalitesi ve şehircilik ve bölgesel kalkınma yasaları ve bu yasalar ile ilgili detay ve oluşabilecek uyumsuzluklar hakkında bilgi vermiştir. Bejenaru ayrıca bakanlığın inşaat kalitesiyle ilgili mevcut yasasında birçok husus ile yeni hükümleri netleştirecek bir inşaat yasası üzerinde yapılan çalışmalardan bahsetmiştir.

Yapılan görüşmelerin sonucunda taraflar Bakanlık çalışanlarının mevcut yasanın işlevinin Eylül 2011 sonuna kadar incelenmesine ve bir analiz gerçekleştirilerek, birtakım önerilerin netleştirilmesinin gerektiği kanısına varılmıştır.

2012 yılına kadar hak ettiği yere sahip olmayan inşaat sektörü, dış müdahalelerin de yardımıyla 2012 yazından itibaren çok hızlı bir atağa geçmeye başlayacaktır. Yurtdışındaki resmi kurumlardan ve gurbetçilerden gelen paranın da yardımıyla konut fiyatlarında çok hızlı bir tırmanış beklenmektedir. Beklenen yeni inşaat yasasının çıkışıyla beraber yeni bölgelerde yeni şehirler hızla yükselecektir. İnsanlar Sovyet döneminden kalma eski binalarda yaşamaktan bıkmıştır. Ulaştırma sektörünün de ucuz olmasının etkisiyle şehir havalimanı yönünde gelişecektir ve çok sayıda yeni inşaat projesi ortaya çıkacaktır.

6. TÜRKİYE VE MOLDOVA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Bir Türk inşaat firması elindeki bütçe, zaman, ekipman, ekip ve deneyimlerini bir araya getirerek yurtdışına açılmak suretiyle orta ölçekli bir konut yatırımı yapmayı planlamaktadır. Firma Balkan ülkelerine açılmayı hedeflemektedir. Ancak bu ülkelere açılmadan önce bu ülkeleri çeşitli faktörleri baz alarak kıyaslamayı hedeflemektedir. Firma çeşitli ülkelerdeki işadamları, öğrenciler, sivil toplum kuruluşları, yerel firmalar v.b şahıslarla yaptığı mülakatlar sonucunda bu ülkeler arasında bir kıyaslama yaparak elindeki ülke sayısını üçe indirmiştir. Daha sonra bu üç ülke arasında tekrar daha detaylı bir kıyaslama yaparak Balkan ülkelerinden birisi olan Moldova'yı seçmiştir. Bu seçimi yapmış olan yüklenici firma, halihazırdaki projelerini ağırlıklı olarak yürüttüğü Kahramanmaraş ilindeki alternatif ile Moldova Cumhuriyeti'nin Kişinev ili arasında alternatifi arasında proje yönetim hususlarını kaideye alarak son bir kıyaslama yaparak nihai kararını verecektir. Örnek olayda incelenecek olaylar şirketin kendi bünyesindeki hazır konut projesi üzerinden karşılaştırılacaktır. İncelenecek olan hususlar arasında işin tanımı ve işle ilgili olarak yapılan kabuller; işi yapacak firmanın tanıtımı; işin yapılmasında muhatap alınacak kişi, kurum ve kuruluşlar; proje yönetim uygulaması; proje aşaması ve yapım aşaması hususlarıdır.

6.1 İşin Tanımı ve İşle İlgili Yapılan Kabuller

Projede iki ülke için karşılaştırılması yapılacak söz konusu binanın özellikleri ;

- Tek blok
- 10 katlı
- Her katta 4 daire
- 40 adet daire
- Daire başı brüt yaşam alanı 95 metrekare
- Her bir daire iki oda bir salondan oluşmaktadır.

Projenin Türkiye'nin Kahramanmaraş ilinde mi yoksa Moldova'nın Kişinev ilinde mi yapılacağına karar verebilmek için projenin zaman ve bütçe planlamaları ile maliyet/kar analizleri yapılarak bu iki farklı lokasyon için karşılaştırması yapılacaktır.

Binada iki adet asansör mevcuttur. Kullanılacak malzemeler birinci sınıf malzeme olmakla beraber işçilik Türkiye'de ağırlıklı olarak Türk işçiler, Moldova'da ise ağırlıklı olarak Özbek işçiler tarafından yapılacaktır, ancak söz konusu Özbek işçilerin başında Türk ustalar bulundurulacaktır.

Proje için yapılan kabuller aşağıda sıralanmıştır;

- Süre için belirlenen kıstaslar ve maliyetler Bayındırlık Bakanlığı'nın birim fiyatları ile şirketin kendi keşiflerinde kullandığı www.birimfiyat.com web adresi (OSKA şirketine ait ve çok kullanılan bir web sitesi) kullanılmadan şirketin daha önce(son 12 ayda) yapmış olduğu yaklaşık 600 konuttaki toplam puantajlar tamamlanan iş birimlerine bölünerek birim işçilik maliyetleri, toplam kullanılan malzemeler ise yapılan iş birimlerine bölünerek de birim malzeme fiyatları çıkarılmıştır. Ve böylece şirketin içinde bulunduğu şartlardaki fiyatlar tespit edilerek, söz konusu şirket için daha uygun ve daha gerçekçi bir keşif yapılabilmesi mümkün kılınmıştır. Moldova içinse piyasadan fiyat toplanmak suretiyle ortalama bedeller üzerinden yaklaşık maliyet tespit edilmiştir. Yaklaşık süre tespiti ise iklim ve coğrafi koşullar göz önünde bulundurularak diğer Türk inşaat firmalarının da yardımıyla Türkiye'deki değerlerden türetilmiştir.
- İş kalemlerinin daha basit incelenmesi ve çok fazla kalifiye olmayan işçiler ve planlamaya uyum sağlayamayacak taşeronlar sebebiyle örneğin kapı kollarının takılacağı güne kadar detaylı bir bölümlendirme yerine daha genel ve tüm taşeronlara uygulanabilecek bir proje bölümlenmesine gidilmiştir.
- Birim fiyatlar ve işçilik verim miktarları firmanın yıllar içerisinde oluşturduğu veritabanından alınmıştır.
- Ruhsat tarihinden 3 ay önce projeler hazırlanır.
- Proje başlangıcından 10 gün önce hafriyat çalışması yapılır.

- Kullanılan fiyatlar işçilikli malzeme fiyatıdır.
- Beton dökümünde fiyatlara işçilik, işçilik malzemesi, beton ve demir dahildir.
- Tünel kalıp sistemi olduğu için birtakım ufak tefek istisnai bölgeler hariç dış cephede kaba sıva ve iç cephede ince sıva yapılmayacağı varsayılmıştır.
- Boya fiyatı alçı sıva saten ve boya dahil fiyattır.
- Gro beton maliyeti diğer beton döküm kalemlerine dağıtılmıştır.
- Elektrik tesisatı maliyeti, anahtarlar ve prizler daire içi ve dışı olmak üzere toplam maliyet 38 daire arasında bölüştürülerek bulunmuştur.
- Tünel kalıpların ve kule vincin bakım, nakliye, montaj ve demontajı bu ekipmanın kiralandığı firmaya aittir ayrıca bu masraflar ve ilgili kiralar beton döküm taşeronuna aittir.
- Montaj işleri, iç-dış kapılar, mutfak-banyo dolaplarını kapsar.
- Korkuluk işleri apartmandaki balkon korkulukları, merdiven korkulukları ve yangın merdivenlerini kapsamaktadır ve bu işler müteferrik işlerin altında ele alınmıştır.
- Aylık sabit giderlere yönetim, muhasebe ve şantiye giderleri dahildir. Ancak Moldova için gayri resmi masraflar yüksek miktarda tutmaktadır. Arsanın elektrik, su ve gaz bağlantıları yapılmış olduğu için bu kalemlerdeki gayri resmi masraflar nispeten daha düşüktür. Türkiye’de ise bu türden masraflar yok kabul edilmiştir. Ancak Moldova’da edilecek net karın %10’u bu masraflara gideceği farz edilmiştir.
- İşçilerin SSK primleri Türkiye için (K.Maraş Müteahhitler Odasının almış olduğu karar doğrultusunda SSK primleri taşeronlara ait olacaktır ve bu primleri ödemeyen taşeronlarla çalışılmayacaktır), yeme içme ve barınma gibi işçi ihtiyaçları da taşeronlara aittir. Ancak Moldova’da AB uyum çerçevesinde sigorta ve iş güvenliği hususlarında sıkı denetimler gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle iş güvenliği ve sigorta hususlarına dikkat edilmesi gerekmektedir, ayrıca beklenmedik masraflar da artacaktır.

- Türkiye için dekoratif bahçe duvarları apartmanın arsasının etrafında yapılacaktır ve araç parkı bu alanların dışında olan bina önündeki kaldırım cebine belediye tarafından yapılacaktır. Moldova içinse apartman arsası açık otopark olarak kullanılacaktır ve kısmi bahçe duvarı yapılacaktır.
- 40 dairede yaşayacak kişi sayısının taşınması durumu göz önünde bulundurularak asansör kapasitesi 4 kişilikten 5 kişiliğe çıkarılmıştır. Asansör sayısı ise 2'ye çıkarılmıştır.

6.2 İşi Yapacak Firmanın Tanıtımı

Metsel İnşaat geçmişi 30 yıla dayanan bir inşaat yüklenicilik firmasıdır. Firma 1983 yılında inşaat sektörüne projecilik faaliyetleriyle giriş yapmıştır. İlk müteahhitlik faaliyeti 1984 yılında gerçekleştirilmiştir. Daha sonra birçok özel ve kamu projesi gerçekleştirmiştir. 1987 yılında firma kurucusu deneyim, yetenek ve birikimlerini kurumsallaştırmak gayesiyle METSEL İnşaat'ı kurmuştur. Bir aile şirketi olarak doğan firma tüm inşaat alanlarında profesyonel bir biçimde faaliyet göstermeye devam etmiştir.

Metsel İnşaat yönetim kurulu üyelerinin haiz olduğu mimari ve mühendislik deneyimlerinin tasarım, uygulama ve kurumsal yönetim usulleriyle birleşmesi sonucunda kurulmuştur. Deneyimli ekipler ve ileri teknolojiyle desteklenen bu girişimci ruh kamu ve özel projelerdeki deneyimlerinden güç almaktadır.

Metsel İnşaat her zaman ileri teknikler kullanılan yüksek detaylı özel yapılar, ticari merkezler, hastaneler, okullar ve toplu konutlar gibi etkileyici projelerle birlikte anılmıştır.

Metsel İnşaat'ın temel nitelikleri; mimari tasarımda bütünlük, detaylarda dikkat, tutarlılık ve inşaat uygulamalarındaki teslim hızı ile dostluk ve güvene dayanan müşteri memnuniyetidir.

Metsel İnşaat ISO 9001, OHSAS 18001 ve ISO 14001 standartlarına tamamen uyumlu olarak çalışmaktadır. Çünkü müşterilerine önem vermektedir, çalışanlarına önem vermektedir ve de doğaya önem vermektedir.

Firma yurtdışına açılarak kadrosunu ve iş hacmini genişletmeyi hedeflemektedir. Eski Sovyet Bloğu ülkelerine göre yasal ortamı nispeten daha gelişmiş olan Balkan

Ülkelerini hedeflemektedir. Ayrıca bu ülkeleri hedeflerken ulaşım ve ikili ilişkiler de göz önünde bulundurulmuştur.

6.3 İşin Yapılmasında Muhatap Alınacak Kişi, Kurum ve Kuruluşlar

Moldova’da alınacak izinler için birçok resmi devlet kurumuyla özel kurumlar arasında mekik dokunması gerekmektedir. Bu kurumlar ve yapılması gereken işler özetle şunlardır:

Moldova Mühendislik ve Araştırma İşleri Tasarım Kurumu’ndan şehircilik planlama belgelerini alarak ilgili arsanın belgeleri projeler arasına eklenmelidir.

İtfaiye Müdürlüğü ile görüşülüp binanın tasarımının ilgili yangın yönetmeliklerine uygunluk belgesi edinilmelidir. 2005 yılında bu belgelerin bedava verilmesi kararı alınmış olsa da uygulamada hala belirli miktarlarda para sarf edilmesi gerekmektedir.

Kanalizasyon Müdürlüğü’nden ilgili arsa için izin alınmalıdır. Resmi olarak bu prosedürün on günden fazla sürmemesi gerekmesine rağmen gerçekte ortalama bir ay sürebilmektedir.

evre İl Müdürlüğü ile grşlerek mevcut projelerin şehir imar planı çerçevesindeki çevresel şartları sağladığına dair izin belgesi alınmalıdır. Resmi olarak on gün sürmesi gereken bu prosedür gerçekte yaklaşık on beş gün sürebilmektedir.

Union Fenosa ile grşlerek elektrik bağlantısının altyapısı için teknik şartlar talep edilmelidir. Ancak elektrik şirketinin elindeki irili ufaklı binlerce talep nedeniyle bu işlemin yapılması en azından bir ayı bulabilmektedir. Bu süre kısaltılmak istendiğinde ilave ücretler ödemek suretiyle işlem hızlandırılabilir. Resmi cret ise bağlantı sağlandığında yapılmaktadır.

Lumteh kurumuyla grşlerek sokak aydınlatması işlemi talep edilmelidir. Ancak bu şirket keyfi fiyatlandırma uygulamaları yapmaktadır. Bu uygulamalar nedeniyle sokak aydınlatması maliyetleri toplam projelendirme bedellerinin yüzde otuzuna kadar tutabilmektedir.

Apa Canal kurumuna başvurarak içmesuyu ve atıksu bağlantısı talebinde bulunulması gerekmektedir. Ortalama bir hafta içerisinde bu işlem sonuçlanmaktadır.

Exdrupo (Ulaştırma Müdürlüğü) kurumuna başvurarak kanalizasyon bağlantısı talep edilmelidir. Ayrıca yağmursuyu kanalları için bir ek başvuru yapılması gerekmektedir.

MoldTelecom kurumuna başvurularak telefon bağlantısı başvurusu yapılmalıdır, bu başvuru proje konumuna bağlı olarak yedi ila otuz gün arasında sonuçlanacaktır. Ayrıca 2006 yılından beri firma kablosuz telefon hizmeti sunmaktadır. Düşük maliyeti ve hızlı servisi nedeniyle birçok firma bu hizmeti talep etmektedir.

Termokom kurumuna mekanik projelerle birlikte başvurularak uygunluk onayı alınarak merkezi ısınma bağlantısı başvurusu yapılmalıdır. Çünkü Moldova’da ısınma istendiği takdirde merkezi sistemden temin edilebilmektedir. Bu sayede aylık ısınma masrafları da daha düşük olmaktadır.

Kişinev Belediyesi’nin Ulaştırma ve İletişim Müdürlüğü’ndeki İmar Birimi’ne başvurarak imar izni alınmalıdır. Yola yaklaşım mesafeleri İmar Müdürlüğü tarafından ciddiyle takip edilmektedir. Bina eğer yola on metreden daha yakınsa ayrıca Yol Yapım Müdürlüğü ile de irtibat kurulmalıdır. Ayrıca yüklenici firmadan resmi belgelerin yanı sıra listelerde belirtilmeyen birçok ek belge de talep edilebilmektedir.

Sağlık Müdürlüğü’ne başvurularak projelerin halk sağlığı açısından bir tehlike arz etmediğine dair bilirkişi raporu alınmalıdır.

2006 yılında alınan 360 numaralı hükümet kararnamesiyle birlikte yüklenici firmanın Çevre Koruma Kurumu’na başvurarak projenin çevre sağlığına dair bir olumsuz etkisi olmadığına dair bir bilirkişi raporu ve Şehir Planlama sertifikası alması gerekmektedir. İtfaiye Müdürlüğü rapor ve izinleri olmadan bu belgeler alınamaz. Bahsi geçen sertifikanın resmi ücreti yaklaşık 2 lira ile her metrekare başı bir kuruştan daha düşük bir rakamın toplanmasıyla elde edilen düşük bir ücrettir. Bu sertifika şehir ve bölge baş mimarlarının aşağıdaki hususları dikkate almalarıyla beraber tesis edilmektedir:

- Başvuru formunda başvuru makamının açık bir biçimde belirtilmesi
- Formun doğru ve eksiksiz bir biçimde doldurulması
- Arsa bilgisinin yeterli ve detaylı bir biçimde belirtilmesi

Eğer formda çelişki ve yanlışlıklar varsa başvuru on gün içerisinde başvurana geri çevrilmektedir. Ve ayrıca başvuru ücreti iade edilmemektedir. Bu sertifikanın verilmesi için 360 numaralı ve 18 Nisan 1997 tarihli Meclis kararında resmi makamlara otuz gün süre tanınsa da bu işlem iki ila üç ay arasında sürmektedir. Sertifikanın şehrin hangi bölgesinde verileceğine bağlı olmakla beraber üç ila yirmi dört ay geçerlilik süresi vardır. Başvuranın talebi halinde sertifika geçerlilik süresi ilaveten on iki ay uzatılmaktadır. 2007 yılından sonra bu işlemin on beş güne indirilmesi hedeflense de bu süre ancak bir buçuk aya düşürülebilmektedir.

Devlet İnşaat İnceleme ve Bilirkişi Kurulu'na başvurarak proje uygunluk raporları elde edilmelidir. Bu kurum 2006 yılında gerçekleştirilen reformla beraber inşaat incelemelerinde yetkili kontrol kurum olarak atanmıştır.

Belediye Şehir Planlama Müdürlüğü'ne başvurarak inşaat izni alınmalıdır. 2006 yılında değişiklikler yapılan 360 numaralı İnşaat Sertifika ve İzin kararnamesi aşağıdaki belgelerin yerel makamlara teslim edilmesini şart kılar:

- İnşaat izin belgesi alım başvurusu
- Belirli bir ücret karşılığında verilen matbu form

İzin talebi edilen belgeler sırasıyla iki nüsha halinde şu belgelerdir:

- Şehir planlama sertifikası
- Arsa mülkiyet belgeleri
- İnşaat yapılabilirlik raporu
- İlgili kurumlardan alınan teknik uzmanlık raporları
- İşlerin yapımını belirten proje planlaması
- Şehir planlama sertifikasında belirtilen ilgili izinler
- İlgili yapılan ödeme dekontları

Proje içerisinde ve dışarısında gerçekleştirilecek tüm aktiviteler ile yetkili bir kişinin imzasını taşıyan, geçici işgal edilen bölgeleri de gösterir planları içeren bir inşaat proje planlaması. İnşaat proje planlaması yüklenici şirket tarafından yapılabilir. Eğer planlama belgeleri başvuru esnasında teslim edilmezse, başvuru makamları bu belgeleri yeniden talep edecektir. Küçük projeler için planlama vaziyet planıyla beraber aynı kağıt üzerinde, büyük projeler için ise ayrı ve daha detaylı bir şekilde

teslim edilmelidir. İnşaat izni veriliş tarihinden itibaren on iki ay süreyle geçerli olacak şekilde geçerlidir. Eğer bu bir yıllık süre içinde inşa faaliyeti başlatılmazsa izin askıya alınacaktır. Askı durumunda ise izin en fazla bir yıl daha uzatılabilmektedir. İzin veriliş süresi tüm belgelerin doğru ve eksiksiz doldurulması halinde resmiyette otuz gün olmakla beraber ortalama kırk beş günü bulmaktadır. İnşaat izni aşağıdaki kişilerin sırasıyla imzaları ile beraber verilmektedir:

- Yatırımlar şubesi bölge baş mimarı
- Yatırımlar şubesi şehir baş mimarı
- İlgili kaymakamlık/valilik

İmzalı izin Devlet İnşaat Denetim Kurulu'na kaydettirilmelidir. Firma inşaat izninin yanı sıra teknik pasaportta edinecektir. Bu işlemler yaklaşık olarak birkaç bin Türk Lirası'na denk Moldova Lei'i tutmaktadır.

İnşaat yapımına başlanmadan beş gün önce ilgili makamlar bilgilendirilmelidir. Yazılı bildirim şahsi olarak teslim edilmelidir, ayrıca İnşaat Denetim kurumlarına da inşaat başlangıç tarihinden itibaren otuz gün içerisinde bir nüsha teslim edilmelidir.

Ayrıca inşaat bitiminde İnşaat Denetim Kurulu'na yapılan çatı ve sıhhi tesisat işleri incelettirilerek su vanalarının resmi olarak açılışı yaptırılmalıdır.

İnşaatin tamamlanmasını müteakiben firmanın su ve kanalizasyon, sağlık ve çevre ile enerji ve yangın güvenlikleriyle ilgili kurumlardan oluşacak bir Çalışma Komisyonu son kabulü gerçekleştirecektir. 23 Mayıs 1996 tarihli ve 285 numaralı Meclis kararı ile şartları belirtilen son kabul, kabul heyeti başkanı yanı sıra yüklenici şirket ile yerel makam temsilcilerinin eşliğinde gerçekleştirilecektir.

Yapı kullanma izin belgesinin verilmesinde İnşaat Bakanlığı Baş Mimarı yetkilidir. Bu belgeyi imzalayacak diğer makamlar sağlık müdürlüğü, Teknik Veri Depolama Bürosu ve Yangın Güvenlik Müdürlüğü'dür. Teknik Veri Depolama Bürosu için projelerin altı adet nüshası teslim edilmelidir. Bu nüshalardan imzalı olan bir tanesi yüklenici firmaya geri verilmektedir.

Usul gereği komisyon imza atmak için bir araya gelmemektedir. Ancak yüklenici firmanın bu imzalar için gezmesi gerekmektedir. Bu izni almak ortalama olarak altmış gün sürmektedir.

Türkiye için yapılacak prosedür ise daha teknik olmakla beraber daha sade bir süreçten oluşmaktadır. İlk olarak yüklenici firmanın Tapu Sicil Müdürlüğü'ne başvurarak arsanın köşelerini tespit ettirmesi gerekmektedir. Bu işlemin gerçekleştirilmesi için talep edilen ücret yaklaşık olarak 300 Türk Lirası tutacaktır. Ayrıca ilgili belediyeden kadastro planı temin edilecektir. Ayrıca yol kotu tespit edilmelidir, çünkü Türkiye'deki arsalar genelde engebelidir ve arsanın kıyas kotuna göre farklı toplam oturum alanı elde edilme ihtimali mevcuttur.

Yüklenici firmanın kendi denetlemesi için 4708 sayılı ve 13 Temmuz 2001 tarihli Yapı Denetim Kanunu gereğince bağımsız ve özel bir yapı denetim şirketiyle anlaşması gerekmektedir. Bu firmaların aralarında hizmet sözleşmesi imzalamaları gerekmektedir. Denetim firmasının projeye ilgili tüm dokümanları belediyeye teslim etmeden önce detaylı bir şekilde gözden geçirilmelidir. İlgili projeler; mimari projeler, betonarme projeleri ve yalıtım projeleri ile yangın güvenliği ile ilgili projeler ile mekanik ve elektrik projelerdir. Eğer varsa peyzaj projesi de bu projelere eklenecektir.

Bağımsız ve özel bir yapı denetim kuruluşu ile anlaşmak bir gün içerisinde halledilebilecek bir işlemdir. Ancak projelerin en azından üç gün süre ile ilgili olarak incelenmesi gerektiği konusunda uzmanlar hemfikirler. Yapı denetim kuruluşları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı birim fiyatları üzerinden olan inşaat maliyetlerinin %1,5'i kadardır. Ancak piyasadaki firmalar bu bedelin %50'sine varan tenzilatlar uygulamaktadırlar. İndirim yapan firmalarla anlaşırken ise bu firmaların hizmet kalitesinde bir sıkıntı olmaması dikkate alınmalıdır. Yapı Denetim firmalarının ücretleri aşağıdaki oranlarda belirtilen altı taksitte ödenecektir:

- Ruhsat alınması aşamasında ödenecek olan proje inceleme bedeli (%10)
- Kazı ve temel üst kotuna kadar olan kısım (%10)
- Taşıyıcı sistem bölümü (%40)
- Çatı örtüsü, dolgu duvarları, kapı ve pencere kasaları, tesisat alt yapısı dâhil yapının sıvaya kadar hazır duruma getirilmiş bölümü (%20)
- Mekanik ve elektrik tesisatı ile kalan yapı bölümü (%15)
- İş bitirme tutanağının ilgili idare tarafından onaylanması (%5)

Yüklenici firmanın belediye imar müdürlüğüne mimari projelerle beraber aşağıdaki belgeleri de teslim etmesi gerekmektedir:

- Mimarın proje çizmeye yetkili olduğuna dair belge
- Uygulama planı
- Kadastro plan belgesi (varsa yol kotu ile ilgili belgeler)
- Tapu sicil kaydı
- Arsa hisse dağılım tablosu
- Tasdikli zemin etüdü

Belediyenin sunulan projeleri onaylaması gerekmektedir. Eğer belediye uygulama esnasında mimari projelerde bir değişiklik talebinde bulunursa bu değişikliklerin mühendislik projelerine de yansıtılması gerekmektedir. Son onaylar için statik, sıhhi tesisat, ısıtma, yalıtım ve ilgili tüm planların eğer varsa yapılan değişiklikler de belirtilerek belediyeye, ayrıca elektrik projelerinin TEDAŞ idaresine teslim edilmesi gerekmektedir. İmar Kanunu'nun 22. Maddesi bu işlemler için otuz günlük süre sınırı koymaktadır. Ancak başvuru sahipleri bir hafta gibi kısa sürelerde belgelerini alabilmektedirler. Bu işlem için harcanması gereken miktar yaklaşık 3500 Türk Lirası'dır.

Daha sonra TEDAŞ'a başvurularak elektrik bağlantı başvurusu yapılmalıdır. Bunun için TEDAŞ belirli miktarda bir ücret talep etmektedir. Ayrıca Türk Telekom'a başvurularak telefon altyapısı da bağlanmalıdır. Su ve kanalizasyon altyapısının bağlanabilmesi için ise gerekli ücretler ödenip belediyenin ilgili birimlerine başvurulması gerekmektedir.

Ayrıca yüklenici firmanın müteahhitlik faaliyetlerine başlayabilmesi için Ticaret Odası'na şirket kaydı yapılması gerekmektedir. Yüklenici firmanın yanında çalıştıracağı işçilerin sigorta ve sosyal güvenlik katkı paylarını yatırması ve işçilerini sosyal sigorta kurumuna kaydettirmesi gerekmektedir.

Ayrıca inşaatı başlamadan önce yüklenici firma tarafından inşaat yapım izni alınması gerekmektedir. Bu iznin alınması için belediye ruhsat işleri müdürlüğüne başvurulması gerekmektedir. İzin almak için gerekli belgelerle birlikte başvurulması gerekmektedir. Bu belgeler onaylı projeler ile gerekli bazı birtakım belgelerdir. Temel dökmeye başlamadan önce gerekli ücretler yatırılarak inşaat izin başvurusu

yapılmalıdır. İnşaat izinleri belediyeden genellikle bir ila bir buçuk ay arasında verilmektedir. Yasal olarak bu iznin verilmesi için belediyenin bir ay süresi vardır. Ancak belediyeler genelde bu süreyi aşmaktadır ve müteahhitler ise genellikle belediyelerle olan iyimser ilişkilerini bozmamak için bu konuyu mahkemeye taşımamaktadır. Ayrıca yüklenici firmaların vergi borçları olmadığına dair vergi dairelerinden borcu yoktur kağıdı almaları gerekmektedir. Bu belgede şirkete ait vergi borçlarının tamamının ödendiği ve şirketin başka bir borcu bulunmadığı belirtilmektedir. Bunların yanı sıra yapılacak projelerde sivil savunma konusu da önemlidir. Her belediye bir miktar zorunlu sığınak alanı talep etmektedir. İnşaat yapım izni alırken Kahramanmaraş belediyesi aşağıdaki belgeleri talep etmektedir:

- a. Dilekçe
- b. Güncel Tapu Kaydı
- c. Kotlu Bina Aplikasyon Krokisi
- d. Projeler (Mimari-Statik-Sıhhi Tesisat-Elektrik)
- e. Yapı Denetim İzin Belgesi
- f. Yapıya İlişkin Bilgi Formunun Aslı (YİBF)
- g. Yapının Denetiminin Üstlenildiğine Dair Taahhütname Ek-5 Form-3
- h. Yapı Sahibi İle Yapı Denetim Kuruluşu Arasında Yapılan Sözleşme Ek-6 Form-4
- i. Proje Kontrol Formu

Bina inşaatı tamamlandıktan sonra ise yapı kullanma izni alınması gerekmektedir. 3194 sayılı İmar Kanunu gereğince yapılan tüm yeni binalar için yapı kullanma izni alınması şartı vardır. Bu izni almak isteyen firmaların aşağıdaki belgeleri teslim etmesi gerekmektedir:

- a. Dilekçe
- b. Güncel Tapu Kaydı
- c. SGK İlişik Kesme Belgesi
- d. Maliye İlişik Kesme Belgesi

Belgelerin tamamlanmasını müteakiben belediyeden yetkili bir heyet gelerek bina ile proje arasındaki uyumluluğu denetler ve daha sonra yapı kullanım iznini verir. Daha sonra daire sahiplerine tapular verilebilir. Ancak bu tapular verildikten sonra üç ay içerisinde emlak vergisinin yatırılması gerekmektedir. Firmanın emlak vergisi dekont nüshalarını tapu işlemleri için saklaması gerekmektedir. Tapular verilmeden önce toprak mülkiyeti tapularının kat mülkiyeti tapularına dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm için aşağıdaki belgelere ihtiyaç duyulacaktır:

- a. Tapu belgesi
- b. Arsa hisse tablosu
- c. Yapı kullanım izni
- d. Kadastro etüt belgeleri

Bina için yapı kullanma izni alındıktan sonra temiz su bağlantısı ile kanalizasyon ve yağmursuyu boruları için atıksu bağlantılarının yapılması için başvuruda bulunulması gerekmektedir. Daha sonra daire sahipleri su sayaçlarının açılabilmesi için başvuruda bulunacaklardır.

Ayrıca TEDAŞ ve Türk Telekom'dan da elektrik ve telefon bağlantıları yaptırılmalıdır. Elektrik sayaçlarının açılabilmesi de bu yolla mümkün olacaktır.

6.4 Proje Yönetim Uygulaması

Proje yönetim uygulamasının söz konusu projeye uyarlanması gerçekleştirilirken öncelikle gerekli konularda veriler toplanacaktır. Elde toplanan bu veriler ışığında öntasarım, tasarım, taşeronlardan fiyat toplanması (ihale süreci yerine), yapım ve yapım sonrası süreçler planlanacaktır. Ayrıca mali planlama, süresel planlama süreçleri ile sözleşme yönetimi, iş güvenliği yönetimi ve genel yönetim süreçleri de proje yönetim uygulamasına dahil edilmiştir.

6.4.1 Proje öncesinde yapılacaklar

İnşaat yapım öncesinde firmanın elindeki verilere bağlı olarak proje yönetim matrisinin gereğince birtakım değerlendirmeler yapılmalıdır. Bu değerlendirmelerin yapılabilmesi için önce eldeki bütçeye dayanarak yer ve arsa tespiti yapılması ve bu tespit yapılırken de arsanın inşaat yapılabilirliğinin incelenmesi gerekmektedir. Daha sonraki süreç ise fayda-maliyet analizidir. Bu analiz yapılarak firmanın elinde

bulunan proje alternatiflerinden hangisinin yüklenici firma için daha avantajlı olacağı tespit edilecektir. Firma maliyet bazlı olarak karar verecektir. Bu kararı verdikten sonra firmanın şantiye organizasyonu tespit edilecektir. Daha sonra ise süresel planlama yapılacaktır.

6.4.2 Alternatif karşılaştırması için yer belirlenmesi

Proje için gerekli arsa yoğunluğu her iki ülke için büyük derecede farklılık göstermektedir. Türkiye’de yaklaşık 3000 metrekare olan arsa gereksinimi, Moldova için 500 metrekaredir. Ancak arsaların konum ve fiyatları dolayısıyla arsa metrekare maliyeti her iki ülke için de yaklaşık oranlardadır. Çünkü Kişinev her ne kadar henüz gelişmekte olan bir şehir olsa da bir ülkenin başkenti olduğundan ve belediye yeni araziler üretmediğinden Avrupa Birliği’ne giriş ihtimali bile arsa fiyatlarını son beş yıl içerisinde en az beş kat arttırmış durumdadır. Bu sebepten inşaat için metrekare başına düşen arsa bedelleri arasında çok büyük bir farklılık yoktur. Ancak şahsi bağlantılar kullanılarak Moldova’da arsa kullanım yoğunluğunu artırmak mümkündür. Bu toplam alan katsayısı artırımı Türkiye’de resmi olarak hak edilmedikçe yapılamamaktadır. Bu kriterler göz önünde bulundurularak proje alternatifleri söz konusu şehirlerin yeni gelişen ve çevresinde en yoğun inşaatlarının bulundukları merkeze yakın alanlardan seçilmiştir. Kahramanmaraş’taki arsa Yatılı Bölge’de şehrin yeni gelişim merkezinde yeni yapılan alışveriş merkezine 200 metre uzaklıkta anayola 20 metre uzaklıkta bir arazi olarak seçilmiştir. Kişinev’deki arsa ise şehrin merkez bölgesine merkez meydana 1 kilometre uzaklıkta ana caddelerin kesişim noktasına 200 metre uzaklıkta seçilmiştir. Böylece her iki arsada yapılacak projenin de satılabilirliklerinin artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca arsa seçimlerinde güneş alımı, çevre binaların konumu, proje uygulanabilirliği v.b etkenler dikkate alınmıştır.

6.4.3 Fayda/Maliyet analizi

Fayda maliyet analizini gerçekleştirilebilmek için öncelikle her iki alternatif için yaklaşık maliyet, kullanım ömürleri ile yaklaşık getirilerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespitler gerçekleştirildikten sonra ise gerekli karşılaştırmalar yapılarak hangi projenin daha karlı olduğu tespit edilecektir. Söz konusu Kahramanmaraş ile Kişinev illerinin karşılaştırılmasında ise Kişinev ili açık ara bir

farkla daha karlı olduğu için net şimdiki değeri karşılaştırılmasına gerek duyulmamıştır.

6.4.3.1 Yaklaşık maliyet belirlenmesi

Moldova için yaklaşık maliyetler belirlenirken piyasadaki yerli ve Türk olmak üzere çeşitli inşaat malzemesi satıcılarından fiyat toplanmıştır. Toplanan fiyatlar malzemeyi direkt olarak Türkiye’den ithal etmekle karşılaştırıldığında karşılaşılabilecek bürokrasi, gümrük işlemleri ve vergiler karşısında malzemeyi Moldova’dan temin etmek daha rantabl görülmüştür. Ayrıca malzemeli işçilik olarak iş vererek halihazırda Moldova’da iş yapan taşeron firmaların sahip olduğu satın alma avantajlarından faydalanılmak hedeflenmiştir. Ekip seçimine bağlı olarak tercihler genellikle ucuzluk ile kalitenin kesiştiği noktalarda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu noktalar göz önünde bulundurularak piyasadaki teklif toplanarak ortalama malzemeli işçilik maliyetleri belirlenmiştir. Ayrıca bu fiyatlar piyasada iş yapan Moldovalı ve Türk şirketlerin ellerindeki ortalama inşaat yapım maliyetleri ile karşılaştırılarak doğrulanmıştır.

Türkiye’deki yaklaşık maliyetler tespit edilirken ise şirket bünyesinde bulunan daha önce gerçekleştirilmiş projelerin ortalama rakamları baz alınmıştır. Ayrıca piyasadaki fiyat artış ve azalışların etkileri de bu rakamlar üzerine yansıtılmıştır. Ayrıca keşif ve metraj yapılarak fiyatlar hassas bir biçimde belirlenmiştir. Bu açıdan Türk yüklenici firma için Türkiye sınırları içerisinde fiyatlandırma yapmak daha kolaydır. Ayrıca bu fiyatlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verileriyle de karşılaştırılarak bir kez daha doğrulama yoluna gidilmiştir. Moldova’nın aksine Türkiye’de fiyatlandırma metrekaresi usulünün yanı sıra kalem kalem de yapılmıştır. Ancak bu fiyatlandırma piyasa fiyatlarından yaklaşık olarak yüzde otuz beş daha yüksek çıkmaktadır.

6.4.3.2 Yaklaşık satış fiyatının belirlenmesi

Moldova için yaklaşık satış fiyatı belirlenirken ilk olarak çevredeki benzeri eski ve yeni yapıların özellikleri ve fiyatları incelenmiştir. Daha sonra emlak ofislerinden bilgi ve fikir alınarak daha detaylı bir fiyatlandırma yapılmıştır. Ayrıca ön satış yoklaması yapılarak uygulanan fiyat politikasının doğruluğu gözden geçirilmiştir. Bu yoklamanın sonucunda beklenenden iki kat fazla taleple karşılaşmıştır. Çünkü Moldova’da ev alıp kiraya vermek çok geçerli bir yatırım türüdür. Ve yaklaşık 7 yıl içinde ilk yatırım maliyeti kira olarak geri dönmektedir. Bu süre içerisinde ayrıca

evin değeri de artmaktadır. Ayrıca evin yaşının artması fiyat artışını engellememektedir. Çünkü Moldova'daki hedef müşteri kitlesi binaların dışından çok içerisine önem vermektedir.

Türkiye için yaklaşık satış fiyatı tespit edilirken ise işi yapacak olan firmanın daha önceki benzer projelerdeki satış rakamları ile çevrede yeni yapılan binaların satış fiyatları karşılaştırılarak ortalama bir değer bulunmuştur. Bu sayede fiyatlandırma yapılması amaçlanmıştır. Ancak Türkiye şartlarındaki aşırı rekabetçi piyasa dolayısıyla proje başlangıç satış fiyatı emsallerinden yüzde yirmi daha düşük tutulmuştur. Böylece proje satışlarından elde edilecek gelir üzerindeki riskleri azaltmak hedeflenmiştir. Ayrıca belirlenen fiyatlar emlakçılara danışılarak fiyat doğrulaması da yapılmıştır. Ayrıca müşterilerden kaparo almak suretiyle ön-satış uygulaması yapılarak talep yoklaması gerçekleştirilmiştir.

1.4.3 Gerekli ekipman ve işgücü planlaması ve temini

Moldova'daki gerekli ekipman ve işgücü temini için ülkede bulunan yerli firmalar ile taşeron Türk firmalar ile görüşülmüştür. Toplanan fiyatlar sonucunda karma bir kadro kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye'den Türk firmalarını götürmek istendiğinde bu firmalar Türkiye'de aldıkları paranın en azından yüzde elli fazlasını talep etmişlerdir. Yine aynı şekilde Moldova içerisinde bulunan Türk firmalar Moldova firmalarına nispeten yüzde yirmi beş ile yüzde kırk arasında daha yüksek bir fiyat talep etmektedirler. Ancak bu firmalar Türkiye'de Türk bankalarından teminat vermekten başlayarak birçok garanti sağlamayı talep etmektedirler. Moldova firmaları ise en düşük fiyatları vermelerine rağmen zaman konusunda net bir taahhütte bulunamamaktadırlar. Moldova'da bulunan Türk firmaları kaba inşaatın ince inşaatı kadar her konuda çeşitli ülkelerden deneyim sahibidirler. Türkiye'den götürülecek firmalar ise genel itibarıyla ülke dışında çalışmamış işçilerden müteşekkil olmakla beraber bu firmaların yurtdışında psikolojik olarak ne kadar süre dayanabilecekleri belli değildir. Moldova'nın yerli firmaları ise daha önce Rusya Federasyonu'nda uzun süreler çalışmakla beraber duvarcılık, boyacılık ve yer döşemesi gibi alanlarda kaliteli işçilik sergilemektedir. Eldeki bu verilere dayanarak karar verecek olan Türk müteahhitlik firması maliyet, süre, işçilik kalitesi ve işte süreklilik kriterlerini bir arada değerlendirip en büyük ağırlığı maliyete vermek suretiyle riski de azaltmak amacıyla karma bir ekip kurmayı planlamıştır. Ekipman temininde ise herhangi bir sorun bulunmamaktadır. İstenilen ekipmanları ülkeden

temin etmekle Türkiye’den getirtmek ya da ithal etmek arasında çok büyük farklar yoktur. Firma ekipmanları kiralama yoluna giderek birçok bürokrasi ve zaman kaybından kurtulmayı hedeflemiştir.

Türkiye’deki işgücü temini için ise firma daha önce veritabanında sakladığı verimli iş çıkaran firmalardan bir ekip oluşturmak istemektedir. Ancak bu firmaların yarısından çoğunun ellerinde halihazırda altı aydan erken bitmeyecek işler olduğu belirlenmiştir. Yurtdışından işçi getirilmek istense de bu işçilerin çalışma izinlerini almakta yaşanabilecek güçlükler ve zaman kaybı göz önünde bulundurularak diğer illerden ekip temini için çeşitli ekiplerle görüşülmüştür. Bu görüşmelerin sonunda çeşitli referanslar aracılığıyla bir ekip oluşturulmuştur, ancak bu ekipler arasında bazı anlaşmazlıklar olabileceği de dikkate alınmıştır. Çünkü bu ekipler farklı coğrafi bölgelerden gelmektedirler ve daha önce bu tür karma ekiplerde sıkıntılar çıkmıştır. Bu nedenle maliyet biraz artacak olmasına rağmen birbirine yakın coğrafi bölgelerden ekipler kurulması hedeflenmiştir. Ekipman temini ise şirketin kendi araç parkuru ile ekipman kiralama yoluyla gerçekleştirilmiştir.

6.4.5 Şantiye Organizasyonu

Her iki şantiye için de organizasyonda öncelikle görev dağılım şeması yapılmıştır. Bu şemayı şirketin proje müdürü gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen şemada aşağıdaki birimler bulunmaktadır:

- Proje müdürü
- Şantiye şefi
- Kaba ve ince yapılar şefi
- Saha şefi-mühendis, mimarlar
- İş güvenliği mühendisi
- Kalfalar
- Çavuşlar
- Teknik büro personeli
- Mimari büro personeli
- Tercümanlar (Sadece Moldova için)

- Diğer personel
- Muhasebe
- Depo
- Güvenlik
- Harita
- İdare amiri

Moldova'daki şantiye alanı küçük olduğundan ve güvenlikte dikkate alınarak inşaat malzemeleri için bir depo alanı temin edilmiştir. Arsa sahibi kendi deposunu ücretsiz olarak yüklenici firmaya temin edeceğini taahhüt etmiştir. Moldova'daki işçiler için eski yurt binaların kiralanıp iklim şartlarına uygun hale getirilip yatakhane olarak kullanılması planlanmıştır. Türkiye'de ise inşaat malzemeleri şantiye alanında depolanarak ek nakliye masraflarından kaçınılmak hedeflenmiştir. Ayrıca işçilerin konaklaması şirketin kendi bünyesindeki konteynırlar kullanılarak şantiye alanında yapılacaktır.

Bahsedilen şantiye birimlerinin çalışma ve sorumluluk ilişkileri organizasyon şemasında gösterilir. Bahsedilen şantiye birimlerinin ilgili şirketteki görev ve sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir.

Proje müdürü: Şirket yönetimi ve resmi idarelere karşı yürütülen işlerin sorumlusudur. Şantiyedeki diğer tüm birimler ona bağlı olarak çalışır. Organizasyon şemasını düzenler, ve şemadaki görev dağılımını belirleyerek işlerin düzgün yürümesini sağlar. Ayrıca iş programını ve bütçelemeyi düzenler. İş programını yürütürken işin projeye uygunluğunu ve varsa proje hatalarını tespit ederek işin yapılış şeklini yada iş programını revize ederek şirket yönetimi ve ilgili idareye konu hakkında düzenli bilgi aktarır. Şirket yönetimin satın alma, malzeme bağlantıları, taşeron seçimi v.b konularda sözleşme yapımı, yönlendirme, bağlantı kurulması ve ödeme planlarının oluşturulmasını şirket yönetimiyle paralel bir şekilde belirler.

Şantiye şefi: Proje müdürünün yetki ve yönetim biçimini üretim birimlerine aktarır işin yapılış biçiminin projeye uygunluğunu denetler. Organizasyon şeması ile iş programının takibini yaparak projenin planlanan şekilde yürümesini sağlar. Bu işleri yaparken proje müdürü ile idare ve şirket arasında uyumu takip ederek aksaklıkları giderir.

Kaba yapı şefi: Proje müdürü ile şantiye şefinden aldığı direktifler doğrultusunda kaba inşaatın iş programına uygun bir biçimde, düzenli ve aksaksız olarak ilerlemesinden sorumludur. Proje müdürü, şantiye şefi ve ince yapı şefiyle sürekli irtibatta kalarak iş akışını düzene sokar.

İnce yapı şefi: Proje müdürü ve şantiye şefinden aldığı bilgiler doğrultusunda ince işlerin iş programıyla uyumlu ve eksiksiz bir şekilde yürütülmesini hedefler. Proje müdürü ve şantiye şefiyle sürekli irtibatta olarak iş akışının düzenini sağlar. Kaba yapı şefinden aldığı bilgi doğrultusunda iş akışını revize eder ve üslerine bildirir.

Saha şefi: İnce ve kaba yapı şeflerinden aldığı bilgileri şantiye ortamına aktararak iş akışının uygulamaya konmasını sağlar. Ayrıca sahadan kaynaklanan gecikmeleri kaba ve ince yapı şefleri ile üslerine bildirir.

Saha mühendisi ve teknikerler: Sahadaki ilgili bölümlerin sorumlu şefleridir. Saha şefi ile şantiye şefine karşı sorumludurlar.

Kalfalar: Saha şefinden gelen direktifleri ustabaşı ile işçilere aktararak çalışmalarını denetler.

Çavuşlar: Kalfaların gözetim ve yönetimindeki düz işçilerin çalışmalarını denetleyerek şantiyenin genel düzenini sağlarlar.

Teknik büro elemanları: Proje müdürü, şantiye şefi, ince yapılar şefi ile kaba yapılar şeflerinden aldıkları bilgi ve direktifler doğrultusunda şantiye taşeron hak edişleri ile ilgili diğer ödemeleri düzenler, ödemeleri yapar, ilgili birimler ve idare ile diyalogları gerçekleştirir. Proje imalat akışları ile ilgili detay ve benzeri konular üzerinde gerçekleşen soruları araştırıp bu soruları çözmeyi hedefler. Şantiye ile ilgili teknik ve resmi konulardaki yazışma ve tartışmaları yapar bunları üstlerine sunar ve bu tartışmalara aktif katılım yapar.

Mimari büro elemanları: Mimari hususlarda proje müdürü veya şantiye şefi ile alt çalışma grupları ile bilgi alışverişi yaparak uygulamaların projeye uygunluğunu sağlar.

Personel şubesi: Şantiyedeki tüm personelin giriş, çıkış, sağlık işlemleri, vizite, SSK işlemleri v.b işlemlerle ilgili olarak gerekli birimlerle bilgi alışverişini sağlar.

Muhasebe: Şantiyenin tüm para giriş çıkış işlemleri ile vergisel işlerinden sorumludur. Proje müdürüyle koordineli olarak finansal işleri takip eder.

Ambar/Depo: Şantiyedeki tüm malzeme giriş-çıkış, istif ve nakliyat işlemleri ile bu işlemlerle ilgili olan evrakların takiplerinden ve stoklardan sorumludur.

Güvenlik: Şantiye güvenliğinde gece ve gündüz bekçileri güvenlik planı oluşturarak, malzeme ve şantiyedeki diğer unsurların güvenliğinin sağlanmasından sorumludur.

Harita mühendis ve teknikerleri: Şantiyenin tüm topografik çalışmalarını yönetir ve üretimlerin olması gerektiği yerlerde olmasını garanti altına alır.

İdare amiri: Şantiyenin günlük düzenli işlemlerini sağlar. Koğuşlar, tuvaletler, banyolar, yemekhane, ofisler ve ilgili tüm yapıların temizlik, tamir ve işleyişinden sorumludur.

Şantiye oluşturulurken projeler, vaziyet planı, bina yerleşimleri, temel planları ve ilgili diğer dokümanlar göz önünde bulundurularak yerleşim plan taslağı oluşturulur. Ayrıca vinçlerin kaideleri için vinç temel betonu dökülür. Ve vinçlerin kaydırma ile dolaşım alanları belirlenir. Oluşturulacak yerleşim planı çerçevesinde koğuş yerleri, ambarlar, yemekhane, banyo ve tuvaletler, şantiye binası ve müstemilatı, ulaşım ve dolaşım yolları, malzeme stok sahası ile malzeme taşıma yolları, elektrik trafo, direk, kablo ve panoları, su depo ve tankları, saha su hidrofor ve su tesisatı, koğuşlar, gider bağlantıları, makine ekipman parkuru alanı, tamir alanı, inşaat alanı ve inşaat tanıtım alanları belirlenecektir.

Daha sonra şantiye kurulumundaki imalatlar gerçekleştirilecektir. Kağıt üzerinde planlanan birimler ile şantiye içi yollar topografik çalışmalara uygun olarak uygulanır. Planlanan kot ayarlamalarını gerçekleştirmek amacıyla zemin tesviyesi yapılır. Geçici binalar, koğuşlar, depo v.b binaların tabanları için minimum 10 cm beton dökülerek şantiye kurulacak hale getirilir. İlk kurulacak binanın şantiye idare binası olması tercih edilecektir. İlgili işlerin gerçekleştirilmesi için gereken iş sırası aşağıda sıralanmıştır:

- Yer teslimi
- Şantiye yerleşim vaziyet planı belirlenmesi
- Şantiye yerleşiminin ilgili idare ve şirket yönetimine bildirilmesi
- Şantiye yerleşiminin arazi aplikasyonunun yapılması
- Çevre çitlerinin ya da koruma perdelerinin yerleştirilmesi

- Hafriyat, tesviye ve reglaj işlemlerinin gerçekleştirilmesi
- Elektrik ve su tesisatlarının altyapısının kurulması
- Bina taban betonlarının dökülmesi
- Yollar için sıkıştırma ve beton dökümünün yapılması
- Su deposunun inşa edilmesi
- Şantiye binalarının kurulumu
- Elektrik, su ve diğer kaynakların bağlantılarının kurulumu

Bu işlemler gerçekleştirilirken aşağıdaki hususların dikkatten kaçırılmaması gerekmektedir:

Şantiye binası çalışma alanından güvenli uzaklığa dikkat edilmek suretiyle şantiyenin merkezinde bulunmalı

Depolar malzeme yükleme-boşaltma, şantiye içi dolaşım, güvenlik, kontrol kolaylığı gibi hususlara göre tesis edilmeli

Elektrik ve su pano ve vanaları şantiyenin her yerinden kolayca ulaşılabilir biçimde kurulmalıdır

Koşullardaki tuvalet ve banyo giderleri büyük ve kolay temizlenecek şekilde yapılmalıdır, ayrıca bu alanlarda hijyen açısından eğer mümkünse en az beş sıra fayans ve yerlerde seramik kullanılmalıdır

Ana su deposu gerektiğinde tankerle boşaltılabilecek bir konumda inşa edilmelidir

Şantiye yolları mümkün olduğu kadar kaliteli bir biçimde yapılmalıdır, mümkünse betondan yapılarak gerektiğinde kötü kış şartlarında bile şantiyeye hizmet verebilmelidir, bu yolların kalitesi süresel planlama açısından elzemdir

İş güvenliği açısından tüm elektrik tesisatı, ana trafo ve panolar, tali panolar ve bu panoların içereceği mono ve trifaze kullanım fişleri mutlaka elektrik kaçak sigortası dahilinde olmalıdır. Ayrıca dağıtım kabloları yerden yüksekte gitmelidir ve ek yerleri için ara panolar kullanılmalıdır

Su tesisatı olası tıkanma ve basınç kaybı durumlarına karşı büyük çaplı borulardan imal edilmelidir. Su alma ağızları ve yol geçişleri için mümkünse küresel vana kullanılmalı ve ana tesisat dağılımı bünyesinde her imalat birimi için en az bir çıkış

ağız bulundurulmalıdır. Bu hatların uzun olması durumunda tamir kolaylığı bakımından her üç ya da dört boyda bir rekor konulmalıdır.

Depolar açık ve kapalı olarak tasarlanmalıdır. Depoların ofis binası depoların dışında ancak depolara tamamen hakim bir konumda bulunmalıdır.

Şantiye içi iletişim için dahili telefon ve telsiz ağı kurulmalıdır, ayrıca iş güvenliği açısından telsiz kullanımı elzemdir, bu açıdan bir telsiz anteni kurulması uygun olacaktır. Ayrıca şantiye çalışanların cep telefonu numaralarının bulunduğu bir kağıt plastik kaplama yapılarak tüm taşeron ve ustabaşılara dağıtılmalıdır.

Tüm çalışanların en fazla üç seferde yemek yiyebilmeleri için müsait bir yemekhane koşulları bölgesine yakın olarak tasarlanmalıdır. Eğer yemek şantiyede pişirilecekse mutfak, yemekhane, kiler gibi yapılar düşünülmeli ve yeterli yer ayrılmalıdır.

6.4.6 Süresel Planlama

Süresel planlama aşamasında MSProject 2002 yazılımı kullanılarak zaman planlaması yapılmıştır. Bu planlama yapılırken öncelikle projeler incelenerek keşif özeti yapılmıştır. Daha sonra süre tablosu tespit edilmiştir. Daha sonra kodlama ve aktivite tanımlama tabloları oluşturulmuştur. Daha sonra ise kaynak atama tablosu oluşturulmuştur. Ayrıca aktivite ilişki tablosu oluşturulmuştur. Bu tabloların verdiği bilgiler MSProject 2002 yazılımına girilerek süresel planlama yapılmıştır. Bu planlama yapılırken haftada yedi gün günde 12 saatlik mesai yapılacağı planlanmıştır. Ayrıca resmi tatiller sadece birinci günler tatil sayılacak, diğer günlerde bu günler telafi edilecek şeklinde bir varsayım yapılmıştır. Gerekli proje kıstas ve kısıtları dikkate alınarak yapılan planlamada eldeki veriler ışığında Türkiye’de rahatlıkla altı ayda bitirilmesi planlanan proje Moldova’da on iki ayda bitirilecek şekilde planlanmalıdır. İlgili planlama tabloları ektedir.

6.5 Proje Aşaması

Proje daha önce inşa edilmiş bir proje kullanılarak tasarlanacaktır. Ancak bu tasarlama yapılırken her ülkenin zorunluluk olarak getirdiği şartların gerektirdiği değişiklikler projeye uygulanacaktır. Bu projeler tasarlanırken merkezi ve yerel yönetimlerin projeler için getirdiği kıstas ve kısıtlar tespit edilerek projeye uygulanacaktır. Ayrıca projeler ortaya çıktıktan sonra bu projelere uygun olarak

taşeronlar, bankalar, idare, şirke içi ve şirketler arası sözleşmeler gerçekleştirilecektir.

1.4.3 Projenin kıstas ve kısıtlarının belirlenmesi ve projeye uygulanması

Daha önce gerçekleştirilen projeden türetilen yeni proje hem Kişinev Belediyesi hem de Kahramanmaraş Belediyesi tarafından kabul gördüğü için projede bir takım ufak tefek değişiklikler haricinde büyük bir değişikliğe gidilme gereği duyulmamıştır. Ancak işin süresel ve mali planlama boyutları dikkate alınırken 2012 yılının bilhassa Moldova için kış aylarının çok soğuk geçeceği ve iki şehrin de deprem kuşağı üzerinde bulunduğu göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca Moldova’da hala aşılması zor olan bürokratik engeller ile Türkiye’deki teknik şartnamelerin uygulama zorlukları dikkate alınacaktır.

6.5.2 Sözleşmeler

Moldova Cumhuriyeti’nde iş yapabilmek için her şirketin anlaşmalı bir avukatı ve muhasebecisi olması elzemdir. Türk taşeronlar ile Türkiye’de taahhütler alınarak Türkiye bazlı anlaşmalar yapılmıştır. Türk ustaların çalıştırdığı diğer milletten işçiler için ise Türk ustabaşlarıyla anlaşmalar yapılmıştır, ayrıca ödemelerin bir kısmı diğer anlaşması olan gruplardan daha yüksek miktarda içerde tutularak daha garantili bir iş ortamı sağlanması hedeflenmiştir. Moldova’nın yerli firmalarıyla ise Moldovalı avukatlar aracılığıyla anlaşmalar imzalanırsa da bu firmaların nakdi taahhütleri pek yoktur, bu sebepten bu firmalara işi iletmemeleri halinde son ödemeden sonraki yaptıkları iş için ödeme yapılmayacağı hususunda anlaşmalara şerh konmuştur.

Türkiye sınırları içerisinde yapılacak proje için ise matbu sözleşmeler taşeron firmalara imzalatılarak bu firmalardan açık bonolar alınmıştır. Ayrıca firma kendi veritabanı içerisinde geliştirmiş olduğu birtakım ek sözleşmeleri de taşeron firmalara imzalatmıştır. Çünkü firma geçmişte yaşadığı bir takım ihtilafları bir daha yaşamak istememektedir bu nedenle şantiye şefleri tarafından geliştirilen detaylı anlaşmaları bu firmalara imzalatma gereğini hissetmiştir. Ayrıca iş güvenliği konusundaki sorumlulukları ve SSK prim ödemelerini de taşeronların sorumluluğuna resmi anlaşmalar aracılığıyla vermiştir.

Çünkü daha önce bu alanlarda yapılan sözlü anlaşmaların geçerliliği olmadığı ve doğan sıkıntılarda kimsenin sorumluluk kabul etmediği hususu şirket yöneticilerinin dikkatlerini çok aşırı bir biçimde çekmiştir.

6.6 Yapım Aşaması

Projeler belirlendikten, imzalar atıldıktan, şantiye kurulduktan sonra yapım aşamasına geçilecektir. Yapım aşamasında dikkate alınacak en önemli husus iş güvenliğidir. Gerekli önlemler alınarak iş güvenliği konusunda sıfır toleranslı bir yönetim sergilenmelidir. Diğer bir husus ise süresel planlamaya uyma açısından taşeronlar, malzeme tedarikçileri ve resmi kurumlar ile sürekli irtibat halinde bulunulmalı ve olası gecikmelere karşı en baştan önlem alınarak olası gecikmeler engellenmelidir. Ayrıca yapım sırasında şirket yeni bir piyasaya gireceği için reklam ve tanıtım yapılmalıdır.

6.6.1 Reklam ve Tanıtım

Söz konusu yüklenici firma her ne kadar bu pazardaki rekabet Türkiye'deki kadar keskin olmamasına rağmen fizibilitesi yapılan projenin daha karlı olacağı yeni bir pazara gireceği için reklam ve tanıtım yapmaya karar vermiştir. Çünkü bu ülkedeki insanların satın alma alışkanlıkları reklamlarda görerek ya da tanıdıklarından duyarak olmaktadır. Projedeki dairelerin yapım sonrasındaki değerleri, kira getirileri ve kazanç getirileri belirtilerek yapılacak bir reklamın etkili olacağına karar verilmiştir. Reklam giderleri inşaat binasının reklam şirketine kullandırılması karşılığında reklam firması tarafından ücretsiz olarak karşılanacaktır. Böylece reklam masrafı inşaat yapım masrafına yansıtılmayacaktır.

6.6.2 Özel Uygulama ve İmalatlar

Moldova için kullanılacak tuğlalar Moldova'dan çıkan alçı bazlı bir tuğla cinsidir. Ayrıca binanın yalıtımı için on santimetrelilik yalıtım malzemesi kullanılacaktır, çünkü çıkacak yeni yönetmeliklere uygun yapılacak binalardaki konutlar daha kolay satılacak böylece proje gelirleri daha çabuk sağlanacaktır.

6.6.3 Yapım ve Yapım Sonrası

Yapım aşamasında malzeme kaynaklı, işçilik kaynaklı ya da bürokratik nedenlerden doğan olası gecikmeler en baştan tespit edilerek engellenmelidir. Bu açıdan gerekli noktalarda hızlı kararlar alınarak gerekirse resmi makamlara gayri resmi ödemeler yapılarak işlerin çözülmesi sağlanacaktır. Taşeron ya da malzeme kaynaklı gecikmelerde ise önce uyarılar yapılarak gerekirse ekip ya da tedarikçi değişikliğine gidilmelidir. Ayrıca inşaat yapımında iş güvenliği hususuna ayriyeten hassasiyet

gösterilmelidir. Olası iş kazalarına sebep olacak nedenler en baştan tespit edilerek engellenmelidir. Yapım sonrasında ise yapılacak binanın işletme hususları göz önünde bulundurulacaktır. Bina yönetim sistemi kurularak bina görevlisi tahsis edilerek bina kullanıma açılmalıdır. Bina için yapılacak periyodik bakım ve kontroller için bir plan hazırlanmalıdır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tezin ilk bölümünde tezin çalışma konusu belirlenmek istenmiştir. Konuyu belirlemeye çalışırken yurtdışına açılmayı düşünen ancak elinde veri bulunmayan ve konum itibarıyla ülkemize ve Avrupa'ya yakınlığı nedeniyle Balkan'lara açılmayı düşünen orta ölçekli Türk inşaat firmaları için kullanışlı olacak bir karar verme modeli geliştirme fikri öne çıkmıştır. Bu sayede söz konusu ülkelere açılmayı düşünen yüklenici firma için elde hazır bir yatırım rehberi bulunmuş olacaktır. Önceki tez çalışmaları arasından yapılan taramada bu çalışmaya benzer bir çalışma tespit edilememiştir. Bu açıdan alanında ilk olacak çalışma kalabalık ve deneyimli bir yönetici kadrosu bulunmayan orta ölçekli bir Türk inşaat firması açısından yatırım ülkesi seçiminde rehber olması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın başka tez çalışmalarına ilham olması ve böylelikle dünyadaki tüm bölgelere orta ölçekli bir Türk firmasının açılım yapma kararı kolaylaşmış ve sistematize edilmiş olacaktır. Bu tez çalışılırken çok sayıdaki karar verme kriteri niteliklerine göre incelenerek proje ve finansman türü ile ülke seçiminde hangi kriterlerin kullanılması gerektiği tespit edilmiştir. Bu tespit sırasında Vroom-Jetton-Yago Durumsallık Modeli kriter seçiminde yardımcı olarak kullanılmıştır. Ayrıca Balkanlar'da bulunan Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Romanya ve Moldova ülke bilgileri incelenerek bu ülkelerin iç dinamiklerinin inşaat talebine, iş yapabilirliğe ve ülke istikrarına yansısı tespit edilerek bu yansımaların karar alımına etkisi ilerleyen bölümlerde irdelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde bu ülkelerin kalkınma stratejisi ile gelecekteki beklenti ve eğilimleri incelenerek bu strateji, beklenti ve eğilimlerin ülkedeki inşaat sektörüne etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede Balkan ülkelerindeki inşaat talep eğilimi tespit edilmek istenmiştir. Ayrıca söz konusu Balkan ülkelerinin yabancı yabancı şirketler için yatırım mevzuatı incelenerek bu mevzuattan bu ülkelerdeki çalışılabilirliğin ve bürokrasinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu verinin ışığında süresel planlamalar yapılmıştır. Bunlara ek olarak Balkan ülkelerinin yatırımla ilgili mevzuat ve teşvik sistemleri incelenmiştir. Bu incelemelerle yatırımcı orta ölçekli Türk inşaat firmasının faydalanabileceği teşvikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Şirket kurulumu esnasında bir Türk firması tarafından gerek duyulacak asgari belgeler aşağıda sıralanmıştır:

- Noter tasdikli kuruluş akdi ve tüzük
- Noter tasdikli vergi levhası
- Ticari sicil belgesi
- Ortakların noter tasdikli pasaport fotokopileri
- İlgili ülkeden istenilen matbu formlar
- Gerekli ödemelerin dekontları
- Türkiye’den alınan sabıka kaydı (apostilli)

Eğer şirket kurulacak ülke Türkiye’de kurulu şirketin şubesinin açılmasına izin veriyorsa, şirketin kuruluş belgelerinin noter onaylı çevirilerinin apostillenmiş hallerinin de şirket kuruluşunda elde bulundurulması faydalı olacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde ise Balkan ülkelerinin Türkiye ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri incelenmiştir. Bu incelemeler yapılırken ülkeler arasındaki ticaret hacmi incelenerek Türk firmalarının karşı karşıya bulunduğu ekonomik rekabet atmosferi anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Balkan ülkelerinin tarihlerinde Türkiye’nin oynadığı rol incelenerek bu rolün günümüzdeki ilişkilere yansıması anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak günümüzdeki siyasi ilişkiler incelenerek, bu ilişkilerin Türk firmalarına getirdiği avantaj ve dezavantajlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu ülkelerle Türkiye arasındaki anlaşmalarda sıralanmıştır, bu sayede gere çalışma şartları, gerek para transferi gibi durumlar sebebiyle gözden kaçmış olabilecek olası avantaj ve dezavantajlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler ışığında bu ülkelerin inşaat sektörleri ile ilgili çarpıcı tespitlere ulaşılmıştır. Bu tespitler daha sonraki bölümlerde yapılan görüşme ve mülakatlardan toplanan bilgilere entegre edilerek ülke seçiminde önemli bir veri olarak kullanılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde proje ve finansman türü seçimi irdelenmiştir. Proje türünü seçerken orta ölçekli bir Türk inşaat firmasının geçmişteki deneyimleri ile gelecekteki beklentilerinin ışığında bir karar verilmeye çalışılmıştır. Bu karar verilirken karar ağacı kullanılarak verilen kararın daha organize olması ve ihtimallerin gözden kaçırılmaması hedeflenmiştir. Verilen karar sonucunda firmanın konut inşaatına devam etmesi daha yerinde gözükmektedir. Çünkü firma konut sektöründe oldukça deneyimlidir ve firmanın alt yüklenicileri de çalışma sistemlerini

ağırlıklı olarak üstyapı alanında geliştirmişlerdir. Finansman türü seçiminde ise Kepner-Tregoe matrisi kullanılarak detaylı bir analiz sayesinde tarafsız bir seçim yapılmaya çalışılmıştır. Firmanın içsel dinamikleri ve üstleneceği riski azaltma isteği göz önünde bulundurularak firmanın kendi özkaynakları ile yatırım yapması daha avantajlı olarak tespit edilmiştir.

Tezin beşinci bölümünde ülke seçimi için bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu inceleme sonucunda on bir olan alternatif sayısı Değerlendirme Matrisi kullanılarak üçe düşürülmüştür. Bu karar matrisi kurulurken söz konusu ülkelerin bürokratik hususlar , siyasal hususlar, ülke durumu ve parasal hususlar dikkate alınarak yapılan mülakatlar sonucunda bir değerlendirme yapılmıştır. Bu dört kriter ilgili bölümlerdeki tablolarda gösterilen alt kriterlerde bu seçim gerçekleştirilirken kullanılmıştır. Bu mülakatlara daha önceki ilgili bölümlerde elde edilen veriler entegre edilmiştir. Parasal hususlar için veriler hazırlanırken fayda-maliyet analizi yapılmıştır. Daha sonra bu konunun hangi ülkede yapılacağını belirlemek için üç alternatif ülke arasından bir ülke seçilmesi için Analitik Hiyerarşi Süreci ve bu süreçle ilgili bir yazılım olan Expert Choice Pro kullanılmıştır. Yurtdışındaki müteahhit, işadamı, taşeron, tedarikçi, yerel kuruluş ve sivil toplum kuruluşları arasında yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen verilerin Expert Choice yazılımına girilmesi sonucunda Moldova yatırım yapılması en uygun olan ülke olarak seçilmiştir. Finansman türü seçiminde Kepner Tregoe Matrisi kullanılmıştır ve şirketin kendi öz sermayesi ile yatırım yapması uygun görülmüştür. Daha sonra ortaya çıkan fikirler değerlendirilirken şirket yönetim kurulu toplanarak SWOT analizi yapılarak fikirlerin olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak firma verdiği kararın risklerine karşı getirilerinin ağır bastığına karar vermiştir. Ayrıca fikirlerin doğruluğunu gözden geçirmek için puanlandırmalar ve evet/hayır soruları cevaplandırılmıştır. Bunların sonucunda da Moldova’da yapılacak inşaat yatırıma onay kararı verilmiştir. Daha sonra Moldova inşaat sektörü daha detaylı bir biçimde incelenerek karlılığın ve iş yapabilirliğin en yüksek seviyeye getirilmesi hedeflenmiştir. Yeni inşaat yapım hızının olması gerekenden çok daha yavaş olduğu tespit edilmiştir. Ancak talebin yüksek olduğu ve bu talep karşısında yeni çıkacak inşaat yasa ve yönetmelikleriyle beraber inşaat sektöründe hızlı bir gelişim beklenmektedir. Türk inşaat firması 2011 yılında projelerine başlayarak bu ülkedeki yerini sağlamlaştırmayı hedeflemelidir. İnşaat sektörü Moldova

ekonomisinde henüz hak ettiği yeri kazanamamış olsa da önümüzdeki beş yıl içerisinde büyük bir atak beklenmektedir. Bir ya da iki yıl içerisinde çıkacak olan inşaat ve enerji tasarrufu yasalarıyla beraber inşaat sektöründe büyük miktarda nakdi sirkülasyon olacaktır.

Altıncı bölümde Moldova ve Türkiye kıyaslaması yapılmıştır. Bu kıyaslama sayesinde firmanın açılma kararı verdiği ülke olan Moldova'nın mı yoksa Türkiye'nin mi daha avantajlı olacağını tespit etmek amaçlanmıştır. On katlı, kırk dairelik ve tek blokluk 3800 metrekare oturum alanına sahip bir binanın yapımı Türkiyede toplam bir buçuk milyon Türk Lirası'na malolurken süre ve maliyet olarak Moldova'da iki kat daha fazla olmaktadır. Örnek olayda Türkiye'nin Kahramanmaraş ilinde yapılacak konut projesiyle Moldova Cumhuriyeti'nin Kişinev ilinde yapılacak konut projeleri bürokratik, yönetsel, teknik ve mali konularda karşılaştırılmıştır. Bu son karşılaştırma sonucunda bürokratik, yönetsel ve teknik konularda Kahramanmaraş alternatifi ağır bassa da, mali olarak Kişinev alternatifi çok daha karlı olduğu için bu alternatifin seçimi kesinleşmiştir. Bu verilerin ışığında Moldova ve Türkiye'nin inşaat malzemesi fiyatları ve işçilik verimleri açısından bir karşılaştırma tablosu oluşturularak aradaki farkın kolay görülmesi hedeflenmiştir. Karşılaştırılan iş kalemleri izin ve ruhsatlar, proje-tus-yapı denetim işlemleri, hafriyat çalışması, radye temel betonunun dökülmesi, tabliye betonunun dökülmesi, bina iç ve dış duvarlarının yapılması, dış cephe yalıtım ve boyasının yapılması, ısı tesisatının yapılması, su tesisatının yapılması, doğalgaz tesisatının yapılması, elektrik tesisatının yapılması, şap atılması, ince ve alçı sıvanın yapılması, ıslak zemin döşemelerinin yapılması, kartonpiyerlerin yapılması, pencerelerin takılması, boyanın yapılması, iç kapıların takılması, dış kapıların takılması, asansör montajı, parke zemin döşemelerinin yapılması, merdiven ve balkon mermerlerinin yapılması, vestiyer ve mutfak dolaplarının montajı, hilton lavabo ve bataryaların takılması, radyatörlerin takılması, balkon apartman korkulukları ve yangın merdivenlerinin yapılması, çatı yapımı, bahçe duvarlarının yapımı, peyzaj uygulaması ve genel giderlerdir. Planlama tablolarında kullanılan bu verileri karşılaştırarak firmanın halihazırda Türkiye'deki faaliyetlerinin mi yoksa açılmayı planladığı Balkan ülkesinin mi inşaat malzemesi ve işçilik verimi olarak avantajlı olduğunu rakamsal olarak gösterecektir. Bu rakamlar ışığında firma kurulan model üzerinden alınan kararın doğruluğunu sorgulama imkanına kavuşacaktır. Çünkü en modele göre en avantajlı gözüken Balkan ülkesi,

firmanın halihazırda iş yaptığı bölge kadar avantajlı olmayabilir, yahut avantajlı olsa bile alınacak riskler bu avantaj için alınmaya değmeyebilir.

Bu tezde elde edilen sonuçlar şu şekilde kısaca özetlenebilir:

- Tezin çalışma konusu, Balkan'lara açılmak isteyen orta ölçekli bir Türk firması için bir karar verme modellemesi geliştirmektir. Literatürde yapılan çalışmalarda daha önce bu konuya benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.
- Karar verilirken Vroom-Yetton-Jago Durumsallık Modeli karar alma mekanizması seçiminde, değerlendirme matrisi ülke sayısının azaltılmasında, analitik hiyerarşi süreci ülke seçiminde ve SWOT analizi ile kontrol soruları verilen kararların doğruluğunun kontrolünde kullanılmıştır.
- Balkan ülkeleri genel itibarıyla AB üyesi ya da uyum süreci içerisinde ülkelerdir. Bu nedenle bu ülkelerin çoğunda yabancı yatırımcılar için pozitif ayrımcılık mevcuttur. Çünkü AB ile uyumlu yasa ve mevzuatlar sayesinde bürokrasinin azaltılması bu ülkelerinin hepsinin hedefidir.
- Bu ülkelerden gerek ortak kültür, gerekse ortak çıkarlar açısından Türkiye'ye en dost olanı Bosna Hersek'tir. Diğer ülkelerde ise belirli başlı bir Türkiye karşıtlığına rastlanmasa da Sırbistan'da olumsuz bir bakış açısı mevcuttur.
- Ülke teşvikleri açısından en avantajlı ülke Bu ülkeler arasında yabancı yatırımcılara sağlanan en uygun vergi avantajı Moldova'dadır. Balkan ülkelerinin hepsinin kalkınma trendleri olumlu yöndedir. Ancak birçok açıdan yatırımcılar için en parlak durumdaki ülkeler sırasıyla Makedonya, Bulgaristan ve Romanya'dır. Moldova ise AB üyesi olmamasına rağmen yatırımcıları davet etmek için elinden gelen çabayı göstermektedir. Ayrıca AB üyesi olmayan ülkelerin çoğunda Türk vatandaşlarına vize uygulanmamaktadır. Uygulanan ülkelerde ise vizesiz giriş çalışmaları devam etmektedir.
- Yapılacak proje türünün konut projesi olması olası projenin risklerini azaltmıştır.
- Alternatif ülke sayısının on birden üçe indirilerek, Moldova, Bosna Hersek ve Makedonya arasında bir seçim yapılması modeli sadeleştirmeye yardımcı olmuştur.
- Şirket söz konusu proje için elindeki özkaynaklarından yaklaşık olarak üç buçuk milyon Türk Lirası ayırmalıdır.

- Yapılan AHP analizleri sonrası Moldova söz konusu üç ülke arasından en avantajlı yatırım ülkesi olarak seçilmiştir. Tek başına en karlı, ya da en kolay iş yapılabilen ülke olmasa da, diğer faktörler de hesaba katıldığında Moldova en avantajlı ülke olarak tespit edilmiştir.
- Moldova inşaat sektörü detaylı bir biçimde incelenmiş ve Türk inşaat sektörünün altyapı, sorun ve çevre şartlarına büyük oranda benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca bir Moldova-Türkiye karşılaştırması yapılarak proje öncesi hususlar, projenin yapılacağı yer, fayda maliyet analizi, gerekli ekipman ve işgücünün temini, şantiye organizasyonu, süresel planlama, proje kıstas ve kriterlerinin tespiti, reklam ve tanıtım faaliyetleri, özel uygulama ve imalatlar ile yapım ve yapım sonrası süreçleri ortaya konularak bir karşılaştırma yapılmıştır.
- Yapılan bu karşılaştırmada Türkiye ve Moldova'nın süresel, yönetsel, mali ve teknik konularda bir kıyaslaması gerçekleştirilmiştir. Bu karşılaştırma sonrasında süresel, yönetsel ve teknik konularda Türkiye daha avantajlı olmasına rağmen, Moldova'da elde edilebilecek kar ortaya çıkabilecek riskleri almayı değer kılmıştır.

Netice itibariyle, on bir Balkan ülkesinin hepsi de farklı oranlarda da olsa pozitif yönde gelişme yolunda ilerlemektedir. Ancak ekonomik, politik ve bürokratik olarak en umut vaadeden ülkeler AB üyesi ülkeler ile Adriyatığa kıyısı olan Balkan ülkeleridir. Çünkü AB üyesi Balkan ülkeleriyle kara doyan yatırımcılar rotayı AB'ye girme ihtimali yüksek olan ülkelere çevirerek daha önce elde ettikleri karları yineleme eğilimindedirler. Bahsi geçen kriterler ışığında irdelenen ülkeler arasında en makul yatırım ülkeleri Moldova, Bosna Hersek ve Makedonya olarak tespit edilse de bu ülkeler Balkan ülkeleri arasındaki en karlı üç ülke değildir. Moldova bu çalışmada gerek Türkiye'ye olan yakınlığı, gerekse Türk işadamları tarafından baskın bir biçimde kuşatılan iş ortamı nedeniyle en mantıklı yatırım ülkesi olarak tespit edilmiştir. Orta ölçekli Türk inşaat firması nitelikleri gereği bir noktaya kadar karla doğru orantılı olarak risk alma eğiliminde olmuştur, ancak firma bu noktadan sonra kar artsa da risk almak istememiştir. Bu çalışmada alınabilecek maksimum risk için verilmesi gereken karar modellenmeye çalışılmıştır.

Aşağıdaki tablolarda Kişinev – Kahramanmaraş karşılaştırmaları incelenmiştir:

MOLDOVA VE TÜRKİYE'NİN İNŞAAT MALZEMESİ FİYATLARI İLE İŞÇİLİK VERİMLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI		Malzeme Maliyetleri			İşçilik Verimi		
		MOLDOVA	TÜRKİYE	ORAN	MOLDOVA	TÜRKİYE	ORAN
1	İzin ve Ruhsatlar	50.000,0 TL	20.000,0 TL	2,50	1,11%	6,67%	0,17
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	5.000,0 TL	2.500,0 TL	2,00	5,00%	5,00%	1,00
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	30.000,0 TL	35.625,0 TL	0,84	5,00%	5,00%	1,00
4	Hafriyat çalışması	10,0 TL	1,8 TL	5,56	20,00%	20,00%	1,00
5	Radye temel betonunun dökülmesi	547,5 TL	323,3 TL	1,69	3,33%	6,67%	0,50
6	Tabliye demir ve beton işleri	547,5 TL	323,3 TL	1,69	10,00%	20,00%	0,50
7	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	20,0 TL	10,0 TL	2,00	3,33%	3,33%	1,00
8	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	50,0 TL	25,0 TL	2,00	6,67%	6,67%	1,00
9	Isı tesisatının yapılması	1.000,0 TL	550,0 TL	1,82	2,22%	6,67%	0,33
10	Su tesisatının yapılması	600,0 TL	600,0 TL	1,00	3,33%	10,00%	0,33
11	Doğalgaz tesisatının yapılması	500,0 TL	500,0 TL	1,00	5,00%	14,29%	0,35
12	Elektrik tesisatının yapılması	1.500,0 TL	850,0 TL	1,76	3,33%	5,00%	0,67
13	Şap atılması	2,5 TL	1,7 TL	1,47	6,67%	6,67%	1,00
14	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	7,5 TL	5,0 TL	1,50	5,00%	5,00%	1,00
15	Islak zemin döşemelerinin yapılması	25,0 TL	14,0 TL	1,79	5,00%	5,00%	1,00
16	Kartonpiyerlerin yapılması	10,0 TL	3,0 TL	3,33	10,00%	10,00%	1,00
17	Pencerelerin takılması	200,0 TL	120,0 TL	1,67	10,00%	20,00%	0,50
18	Boyanın yapılması	20,0 TL	5,0 TL	4,00	3,33%	5,00%	0,67
19	İç kapıların takılması	200,0 TL	120,0 TL	1,67	3,33%	10,00%	0,33
20	Dış kapıların takılması	1.500,0 TL	750,0 TL	2,00	5,00%	20,00%	0,25
21	Asansör montajı	28.000,0 TL	18.000,0 TL	1,56	10,00%	10,00%	1,00
22	Parke zemin döşemelerinin yapılması	17,5 TL	12,5 TL	1,40	5,00%	10,00%	0,50
23	Balkon ve merdiven mermer yapımı	45,0 TL	30,0 TL	1,50	6,67%	10,00%	0,67
24	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	5.000,0 TL	2.000,0 TL	2,50	5,00%	10,00%	0,50
25	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	750,0 TL	300,0 TL	2,50	5,00%	33,33%	0,15
26	Radyatörlerin takılması	600,0 TL	500,0 TL	1,20	5,00%	33,33%	0,15
27	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	12,0 TL	8,0 TL	1,50	5,00%	5,00%	1,00
28	Çatı Yapımı	10.000,0 TL	15.000,0 TL	0,67	6,67%	14,29%	0,47
29	Bahçe duvarlarının yapımı	200,0 TL	200,0 TL	1,00	0,00%	20,00%	0,00
30	Peyzaj uygulaması	15.000,0 TL	25.000,0 TL	0,60	10,00%	5,00%	2,00
31	Genel giderler	5.000,0 TL	2.000,0 TL	2,50	-	-	-

Şekil 7.1: Moldova ve Türkiye'nin malzeme fiyatı ve iş verimi açısından karşılaştırılması.

Yapılan bu karşılaştırmalar sonucunda inşaat malzemelerinin yüzde sekseninin Türkiye'den daha pahalı olduğu ve işçilik veriminin gerek bu ülke işçilerinden gerekse çevresel şartlardan kaynaklanan bir biçimde daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ağırlıklı olarak Moldova'da pahalı olan kalemler izin ve ruhsatlar, çeşitli

etütler, demir ve beton fiyatları, duvar maliyeti, yalıtım maliyeti, boya maliyeti, mobilya maliyeti, genel giderler ve gayri resmi maliyetlerdir. Moldova’da Türkiye’ye nazaran yavaş yürüyen iş kalemleri ise izin ve ruhsat alımı, ısı, doğalgaz, elektrik ve su tesisatı yapımı, kapı montajları, lavabo ve batarya montajları ile radyatör montajı kalemleridir.

Aşağıda iki proje rakamsal açıdan karşılaştırılmıştır:

PROJE KARŞILAŞTIRMASI	MOLDOVA	TÜRKİYE		MOLDOVA	TÜRKİYE	ORAN
Daire Tipi	2+1	2+1	Arsa Maliyeti	378.420 TL	886.667 TL	0,43
Kat Sayısı	10	10	Toplam İnşaat Yapım Maliyeti	2.443.275 TL	1.407.180 TL	1,74
Süre	12 ay	6 ay	İnşaat Metrekare Yapım Maliyeti	643 TL	370 TL	1,74
Arazi Alanı	500	3167	İnşaat Metrekare Birim Maliyeti (Arsa ve KDV Dahil)	743 TL	712 TL	1,04
Taban Oturum Alanı	380	380	Ortalama İnşaat Metrekare Satış Fiyatı	1.875 TL	750 TL	2,50
Toplam Oturum Alanı	3800	3800	Toplam Brüt Kar	4.303.305 TL	143.261 TL	30,04
Daire Sayısı	40	40	Metrekare Başına Düşen Ortalama Brüt Kar	1.132 TL	38 TL	30,04
	İnşaat Tamamlanma Süresi (Gün)			240	180	1,33
	Kar Oranı (%)			152,51%	5,29%	28,81

Şekil 7.2: Moldova ve Türkiye'nin süre, maliyet ve getiri karşılaştırmaları.

Yapılan karşılaştırmalar sonucunda Moldova’da aynı binanın yapım süresinin Türkiye’ye nazaran iki katı bir sürede tamamlanacağı tespit edilmiştir. Moldova’da gereken arazi alanı Türkiye’deki arsaya göre altıda biri yeterli olabilecektir. Moldova’da benzer bir bölge için arsa birim maliyeti Türkiye’dekinin yarısı kadar çıkmıştır, ancak inşaat yapım maliyeti Türkiye’nin iki katıdır. Bu veriler ışığında inşaat metrekare birim maliyeti her iki ülke için de benzer rakamlara denk gelmektedir. Buna rağmen inşaat satış fiyatının Türkiye’ye göre iki buçuk kat daha

yüksek olması nedeniyle Kişinev'deki net kar Türkiye'deki net karın yaklaşık otuz katı olacaktır. Bu da diğer tüm olumsuz etkenleri bastırarak bir etkidir.

7.1 Fikirlerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde kontrol soruları sorularak eldeki fikirler değerlendirilecektir.

Tespit edilen fikirler şirketin yönetim kurulu tarafından kağıda yazılarak yapılacak projenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri tespit edilerek hangilerinin ağır bastığını tespit etmişlerdir. Ana hatlarıyla projenin güçlü yönü yüksek kardan, zayıf yönü ise bürokrasi yüzünden işin gecikmesi ve süreden kaynaklanan para cezalarıdır. Projenin fırsatı yeni bir pazarda baskın inşaat firması konumuna gelmenin kapısını açmasıdır, ancak tehdit ise ülkedeki yasadışı yapılanmaların yapılacak işi geri dönülemez biçimlerde engellemesidir. Ancak şirket yönetimi şahsi bağlantılarını göz önünde bulundurduğunda bu riskleri almaya değer bulmuştur.

Aşağıdaki soruların her biri yüklenici firma tarafından on puan üzerinden puanlanarak toplamda yüz yirmi puan üzerinden seksen puanı geçen fikir tatmin edici kabul edilecektir:

- i. Bu tür işlerde şirket olarak deneyim sahibi misiniz?
- ii. Bu iş yatırım hedeflerinizi karşılamakta mıdır?
- iii. Bu iş gelir hedeflerinizi karşılamakta mıdır?
- iv. Bu iş yeterli karı sağlamakta mıdır?
- v. Bu işle ilgili bakış açınız olumlu mudur?
- vi. Çevrenizdeki insanların bu işle ilgili bakış açısı olumlu mudur?
- vii. Bu iş kafanıza yatmakta mıdır?
- viii. Yapacağınız iş şahsi yeteneklerinize uygun mudur?
- ix. Yapacağınız işte sektörel bir büyüme beklentisi var mıdır?
- x. Yapacağınız işteki riski üstlenmeye değer mi?
- xi. Yapacağınız iş şahsi hedeflerinizle uyuyor mu?
- xii. Yapacağınız iş mesleki hedeflerinizle uyuyor mu?

Şirket yönetim kurulu tarafından yapılan puanlamada yüz yirmi puan üzerinden doksan altı puan alan fikir olumlu bir fikir olarak tespit edilmiştir.

Aşağıdaki kriterlerin her birine yüklenici firma tarafından evet ya da hayır cevabı verilerek evet cevaplarının hayır cevaplarına oranı irdelenecektir:

Genel Kriterler:

- i. Fikriniz yasal mı?
- ii. Çevreye bir etkisi var mı?
- iii. Güvenli mi?
- iv. Toplum tarafından kabul görür mü?
- v. Olumsuz bir etkisi var mı?

Sektörel Kriterler:

- vi. Rakip sayınız çok mu?
- vii. Projeniz için bir ortağa ihtiyacınız var mı?
- viii. Projeniz için çok sayıda girdiye ihtiyacınız var mı?
- ix. Satış fiyatlarınız rekabetçi bir politika üzerinden mi olacak?

Piyasa Kriterleri:

- x. Projenizin popüler olması muhtemel midir?
- xi. Projenize seçtiğiniz ülkede bir ihtiyaç var mıdır?
- xii. Bu ihtiyaç dönemsel midir?
- xiii. Projenizin potansiyel alıcıları hazır mıdır?

Proje Kriterleri:

- xiv. Piyasaya girmenizin size ekstra bir bedeli olacak mıdır?
- xv. Ürettiğiniz proje için ne kadar süre sorumluluğunuz olacaktır?
- xvi. Projeniz piyasadaki en cazip proje midir?
- xvii. Projenizin tanıtıma ihtiyacı var mıdır?

Evet/hayır incelemesi yapılmıştır ve bu projenin yapılmasının gerekli olduğu kararı değişmemiştir. Daha sonra firma yönetim kurulu aşağıdaki soruları gündeme getirerek bu sorulara cevap arayacaktır:

- Projenizin tüm avantaj ve getirilerini değerlendirdiniz mi? Bu proje için gerçekten ihtiyaç var mıdır?
- Projenizi uygularken karşılaşılabilecek problemleri tam olarak tespit edip gerekli önlem ve çözümleri geliştirdiniz mi?
- Projeniz için orijinal bir fikriniz var mı? Yoksa piyasadaki projelerden mi esinleneceksiniz?
- Kısa vadeli getiriler neler olacaktır? Beklenen getiriler yeterli midir? Üstlenilen riske değecek midir?
- Uzun vadeli ne gibi getiriler beklenebilir?
- Projenizin kusur ve kısıtları tespit edildi mi?
- Projenin uygulanması esnasında ne gibi zorluklarla karşılaşılabilir?
- Piyasalar projeniz için hazır mıdır? Muhtemel müşterilerin maddi gücü projenizi satın almaya yetecek midir?
- Eğer rakiplerinizle rekabet etmeniz gerekirse, onlarla rekabet edebilecek güçte misiniz?
- Müşterilerin bölgeye has özelliklerini dikkate aldınız mı?
- Projeniz için piyasada halihazırda talep var mı, yoksa reklam ve promosyonlarla bu talebin oluşturulması mı gerekiyor?
- Projeniz en yakın ne zaman uygulamaya konulabilir?

KAYNAKLAR

- [1] **CIA World Factbook.** 2011. Country Reports.
- [2] **Vroom, V. H., & Jago, A. G.** (1988). The new leadership: Managing participation in organizations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- [3] **Salustri, F. A.** (2010). Lecture Notes. Mechanical and Industrial engineering Ryanson University, Toronto.
- [4] **Loerch, A. G.** (2011). Military Operations Research Lecture Notes. George Mason University Virginia, USA.
- [5] **Delft University of Technology.** (2010). Systems Engineering Tools Publishment. Delft, Netherlands.
- [6] **University of Miami.** (2009). Lecture Notes. Miami, Florida, USA.
- [7] **Slovenya Kalkınma Ajansı.** (2011). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [8] **Hırvatistan Kalkınma Ajansı.** (2010). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [9] **Bosna Hersek Kalkınma Ajansı.** (2009). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [10] **Sırbistan Kalkınma Ajansı.** (2010). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [11] **Karadağ Kalkınma Ajansı.** (2011). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [12] **Kosova Kalkınma Ajansı.** (2010). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [13] **Arnavutluk Kalkınma Ajansı.** (2010). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [14] **Makedonya Kalkınma Ajansı.** (2011). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [15] **Bulgaristan Kalkınma Ajansı.** (2011). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [16] **Romanya Kalkınma Ajansı.** (2012). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [17] **Moldova Kalkınma Ajansı.** (2011). Yatırım ve Teşvik Mevzuatı Bülteni.
- [18] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2011). Slovenya Ülke Bülteni.
- [19] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2011). Hırvatistan Ülke Bülteni.
- [20] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2012). BosnaHersek Ülke Bülteni.
- [21] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2010). Sırbistan Ülke Bülteni.
- [22] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2011). Karadağ Ülke Bülteni.
- [23] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2011). Kosova Ülke Bülteni.
- [24] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2009). Arnavutluk Ülke Bülteni.
- [25] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2010). Makedonya Ülke Bülteni.
- [26] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2011). Bulgaristan Ülke Bülteni.
- [27] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2012). Romanya Ülke Bülteni.
- [28] **T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.** (2012). Moldova Ülke Bülteni.
- [29] **Celal Bayar Üniversitesi Tarih Forumu.** (2009). Slovenya Tarih Bilgileri.
- [30] **Celal Bayar Üniversitesi Tarih Forumu.** (2009). Hırvatistan Tarih Bilgileri.
- [31] **Alkan, N.** (1995). KTÜ Tarih Ders Notları & Dağılan Yugoslavya Mozağinde Bosna, Beyan Yayınlar, İstanbul.
- [32] **Causevic, E.** (2010). Building Serbian Nation With the History: Ottoman Studies in Transformation. Papers from CIEPO. Zagreb, Serbia
- [33] **Celal Bayar Üniversitesi Tarih Forumu.** (2010). Karadağ Tarih Bilgileri.
- [34] **Kutlu, S.** (2007). Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul.

- [35] **Celal Bayar Üniversitesi Tarih Forumu.** (2009). Arnavutluk Tarih Bilgileri.
- [36] **İstanbul Üniversitesi.** (2009). Balkanlar'da Birlikte Yaşama Kültürü Konferansı
- [37] **Celal Bayar Üniversitesi Tarih Forumu.** (2010). Bulgaristan Tarih Bilgileri.
- [38] **Gazi Üniversitesi.** (2011). Karadeniz Ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleri Ekonomik ve Sosyal Araştırma Merkezi – Romanya Tarih Notları.
- [39] **Gazi Üniversitesi.** (2011). Karadeniz Ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleri Ekonomik ve Sosyal Araştırma Merkezi – Moldova Tarih Notları.
- [40] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2010) Slovenya Ülke Bülteni.
- [41] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2011) Hırvatistan Ülke Bülteni.
- [42] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2010) Bosna Hersek Ülke Bülteni.
- [43] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2010) Sırbistan Ülke Bülteni.
- [44] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2011) Karadağ Ülke Bülteni.
- [45] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2011) Kosova Ülke Bülteni.
- [46] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2010) Arnavutluk Ülke Bülteni.
- [47] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2010) Makedonya Ülke Bülteni.
- [48] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2012) Bulgaristan Ülke Bülteni.
- [49] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2012) Romanya Ülke Bülteni.
- [50] **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.** (2011) Moldova Ülke Bülteni.
- [51] **Slovenya T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [52] **Hırvatistan T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [53] **BosnaHersek T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [54] **Sırbistan T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [55] **Karadağ T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [56] **Kosova T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [57] **Arnavutluk T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [58] **Makedonya T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [59] **Bulgaristan T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [60] **Romanya T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2011).
- [61] **Moldova T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği.** (2012).
- [62] **T.C Dışişleri Bakanlığı & Başbakanlık İletişim Merkezi.** (2012). Kişisel Görüşme.
- [63] **Türk Müteahhitler Birliği Yurtdışı Müteahhit Firmalar Veritabanı.** (2011)
- [64] **Moldova Cumhuriyeti Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı.** (2012) İnşaat Malzemeleri Müdürlüğü. Kişisel Görüşme
- [65] **Moldova Cumhuriyeti Aile, Sosyal Güvenlik ve Çalışma Bakanlığı.** (2012). Yabancı Yatırımcılara Destek Birimi. Kişisel Görüşme.
- [66] **T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı.** (2010) Yurtdışı Müteahhitlik Faaliyet Raporu - Moldova
- [67] **Moldova Cumhuriyeti Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı.** (2012). Bölgelerarası Gelişmişlik Farkını Azaltma Yıllık Toplantısı. Şahsen katılım.
- [68] **ABD Dışişleri Bakanlığı.** (2011) Yurtdışında İş Yapma Rehberi
- [69] **Moldova Cumhuriyeti 96 Sayılı Kamu İhale Kanunu.** (2007) .
- [70] **Moldova Cumhuriyeti 285 Sayılı İnşaat Yapım Yönetmeliği.** (1996)
- [71] **Moldova Cumhuriyeti Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı.** (2011). Binaların Enerji Verimliliği Yeni Çerçeve Planı Toplantısı. Şahsen katılım.
- [72] **Avrupa Kalkınma Bankası.** (2011). Moldova Yatırım Planı
- [73] **Moldova Cumhuriyeti İstatistik Kurumu.** (2011). Konut sektörü raporları.

EKLER

EK A: BALKAN ÜLKELERİNİN COĞRAFI, NÜFUS, YÖNETİM, EKONOMİ VE ULAŞIM VERİLERİ

EK B: BALKAN ÜLKELERİNDE FAALİYET GÖSTEREN TÜRK MÜTEAHHİTLİK FİRMALARI

EK C: BALKANLAR'DA TÜRK MÜTEAHHİTLER TARAFINDAN YAPILAN İŞ ORANLARI

EK D: KARAR VERME VE PLANLAMADA KULLANILAN YÖNTEM VE YAZILIM TABLOSU

EK E: MOLDOVA BİNA PROJESİ VE KONUM HARİTASI

EK F: TÜRKİYE BİNA PROJESİ VE KONUM HARİTASI

EK G: MOLDOVA VE TÜRKİYE PLANLAMA TABLOLARI

EK H: MOLDOVA VE TÜRKİYE MSPROJECT PLANLAMA DİAGRAMLARI

EK I: MOLDOVA ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI İÇİN YAPILAN İRTİBAT BİLGİLERİ

EK I: TEZ AKIŞ DİAGRAMI

**EK A: BALKAN ÜLKELERİNİN COĞRAFİ, NÜFUS, YÖNETİM,
EKONOMİ VE ULAŞIM VERİLERİ**

Şekil A: Balkan haritası.

Slovenya Ülke Bilgileri

Şekil A.1: Slovenya Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa, Adriyatik Denizi kıyısında, Avusturya ile Hırvatistan arasında yer alır.

Coğrafi konumu: 46 00 Kuzey enlemi, 15 00 Doğu boylamı

Haritadaki konumu: Avrupa

Yüzölçümü: 20.253 km²

Sınırları: toplam: 1.165 km

sınır komşuları: Avusturya 330 km, Hırvatistan 501 km, İtalya 232 km, Macaristan 102 km

Sahil şeridi: 46,6 km

İklimi: Kıyıda Akdeniz iklimi, plato ve vadilerde kıtasal iklim görülmektedir.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Adriyatik Denizi 0 m
en yüksek noktası: Triglav 2,864 m

Doğal kaynakları: Linyit, kurşun, çinko, cıva, uranyum, gümüş, hidro enerji

Arazi kullanımı: tarıma uygun topraklar: %12

daimi ekinler: %3

otlaklar: %24 ormanlık arazi: %54

diğer: %7 (1993 verileri)

Sulanan arazi: 20 km² (1993 verileri)

Doğal afetler: Su baskınları ve depremler

Nüfus: 2.005.692 (Temmuz 2009 verileri)

Nüfus artış oranı: %0.14 (2001 verileri)

Mülteci oranı: 2,11 mülteci/1,000 nüfus (2001 tahmini)

Bebek ölüm oranı: 4,51 ölüm/1,000 doğan bebek (2001 tahmini)

Ortalama hayat süresi: Toplam nüfus: 75,08 yıl

erkeklerde: 71,2 yıl

kadınlarda: 79,17 yıl (2001 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,28 çocuk/1 kadın (2001 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,02 (1999 verileri)

HIV/AIDS - hastalığı olan insan sayısı: 200 (1999 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenlerin sayısı: 100 den küçük (1999 verileri)

Ulus: Slovenyalı

Nüfusun etnik dağılımı: Slovenyalı %88, Hırvat %3, Sırp %2, Boşnak %1, Yugoslav %0,6, Macar %0,4, diğer %5 (1991)

Din: Roma Katolikleri %68,8, Diğer Katolikler %2, Lutherci %1, Müslüman %1, ateist %4,3, diğer %22,9

Diller: Slovence %91, Sırpça - Hırvatça %6, diğer %3

Ülke adı: Resmi tam adı: Slovenya Cumhuriyeti

kısa şekli : Slovenya

Yerel tam adı: Republika Slovenija

yerel kısa şekli: Slovenija

Yönetim biçimi: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Başkent: Ljubljana

İdari bölümler: 136 belediye ve 11 şehir belediyesi Ajdovscina, Beltinci, Bled, Bohinj, Borovnica, Bovec, Brda, Brezice, Brezovica, Cankova-Tisina, Celje, Cerklje na Gorenjskem, Cerknica, Cerkno, Crensovci, Crna na Koroskem, Crnomelj, Destnik-Trnovska Vas, Divaca, Dobropolje, Dobrova-Horjul-Polhov Gradec, Dol pri Ljubljani, Domzale, Dornava, Dravograd, Duplek, Gorenja Vas-Poljane, Gorisnica, Gornja Radgona, Gornji Grad, Gornji Petrovci, Grosuplje, Hodos Salovci, Hrastnik, Hrpelje-Kozina, Idrija, Ig, Ilirska Bistrica, Ivancna Gorica, Izola, Jesenice, Jursinci, Kamnik, Kanal, Kidricevo, Kobarid, Kobilje, Kocevje, Komen, Koper, Kozje, Kranj, Kranjska Gora, Krsko, Kungota, Kuzma, Lasko, Lenart, Lendava, Litija, Ljubljana, Ljubno, Ljutomer, Logatec, Loska Dolina, Loski Potok, Luce, Lukovica, Majperk, Maribor, Medvode, Menges, Metlika, Mezica, Miren-Kostanjevica, Mislinja, Moravce, Moravske Toplice, Mozirje, Murska Sobota, Muta, Naklo, Nazarje, Nova Gorica, Novo Mesto, Odranci, Ormoz, Osilnica, Pesnica, Piran, Pivka, Podcetrtek, Podvelka-Ribnica, Postojna, Preddvor, Ptuj, Puconci, Race-Fram, Radece, Radenci, Radlje ob Dravi, Radovljica, Ravne-Prevalje, Ribnica, Rogasevci, Rogaska Slatina, Rogatec, Ruse, Semic, Sencur, Sentilj, Sentjernej, Sentjur pri Celju, Sevnica, Sezana, Skocjan, Skofja Loka, Skofljica, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice, Smarje pri Jelsah, Smartno ob Paki, Sostanj, Starse, Store, Sveti Jurij, Tolmin, Trbovlje, Trebnje, Trzic, Turnisce, Velenje, Velike Lasce, Videm, Vipava, Vitanje, Vodice, Vojnik, Vrhnika, Vuzenica, Zagorje ob Savi, Zalec, Zavrc, Zelezniki, Ziri, Zrece

Bağımsızlık günü: 25 Haziran 1991 (Yugoslavya'dan)

Milli bayram: Bağımsızlık günü, 25 Haziran (1991)

Anayasa: 23 Aralık 1991

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ABEDA, ACCT, BIS (Uluslararası İmar Bankası), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), Avrupa Birliği, FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IADB (Amerika Bölgesi Kalkınma Bankası), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), NAM, NSG, OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNFICYP (BM Barış Gücü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNTAET (BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi), UNTSO (BM Mütareke Gözlem Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WEU (Batı Avrupa Konseyi), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

GSYİH: Satın alma Gücü paritesi - 22,9 milyar \$ (2000 verileri)

GSYİH - reel büyüme: %4,5 (2000 verileri)

GSYİH - sektörel bileşim: tarım: %4

endüstri: %35

hizmet: %61 (1999 verileri)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %8,9 (2000 verileri)

İş gücü: 857.400

İşsizlik oranı: %7,1 (1997 verileri)

Endüstri: Metalürji, alüminyum üretimi, kurşun ve çinko eritimi, elektronikler, araçlar, elektrik malzemeleri, ahşap ürünler, tekstil, kimyasallar, makine parçaları

Endüstrinin büyüme oranı: %6.2 (2000)

Elektrik üretimi: 12,451 milyar kWh (1999)

Elektrik tüketimi: 10,024 milyar kWh (1999)

Elektrik ihracatı: 2,2 milyar kWh (1999)

Elektrik ithalatı: 645 milyon kWh (1999)

Tarım ürünleri: Patates, buğday, şeker pancarı, mısır, üzüm, sığır, koyun, kümes hayvanları

İhracat: 8,9 milyar \$ (2000)

İhracat ürünleri: Sanayi malları, makine ve araçlar, kimyasallar, gıda

İhracat ortakları: Almanya %31, İtalya %14, Hırvatistan %8, Avusturya %7, Fransa %6 (1999)

İthalat: 9,9 milyar \$ (2000)

İthalat ürünleri: Makine ve araçlar, sanayi malları, kimyasallar, yakıt, gıda

İthalat ortakları: Almanya %21, İtalya %17, Fransa %11, Avusturya %8, Hırvatistan %4, Macaristan, Rusya (1999)

Dış borç tutarı: 54,41 milyar \$ (2008)

Para birimi: Tolar (SIT)

Para birimi kodu: SIT

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 722,000 (1997)

Telefon kodu: 386

Radyo yayın istasyonları: AM 17, FM 160, kısa dalga 0 (1998)

Radyolar: 805.000 (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 48 (2001)

Televizyonlar: 710,000 (1997)

İnternet kısaltması: .si

İnternet servis sağlayıcıları: 11 (2000)

İnternet kullanıcıları: 460,000 (1999)

Demiryolları: 1.201 km (1999)

Karayolları: 19.586 km (1998 verileri)

Boru hatları: Ham petrol 290 km; doğal gaz 305 km

Limanları: Izola, Koper, Piran

Hava alanları: 14 (2000 verileri)

Hırvatistan Ülke Bilgileri

Şekil A.2: Hırvatistan Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa, Adriyatik Denizi kıyısında, Bosna - Hersek ve Slovenya arasında yer almaktadır.

Coğrafi konumu: 45 10 Kuzey enlemi, 15 30 Batı boylamı

Haritadaki konumu: Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 56.542 km²

Sınırları: toplam: 2.197 km

sınır komşuları: Bosna - Hersek 932 km, Macaristan 329 km, Sırbistan 241 km, Karadağ 25 km, Slovenya 670 km

Sahil şeridi: 5.835 km

İklimi: Akdeniz ve kıtasal iklim etkilidir.

Arazi yapısı: Coğrafi olarak çeşitlilik göstermektedir; Macaristan sınırı boyunca düz ovalar, Adriyatik kıyısında yüksek olmayan dağlar ve dağlık bölge yer almaktadır.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Adriyatik Denizi 0 m
en yüksek noktası: Dinara 1.830 m

Doğal kaynakları: Petrol, az miktarda kömür, boksit, demir, kalsiyum, doğal asfalt, silis, mika, kil, tuz, hidro enerji

Arazi kullanımı: tarıma uygun topraklar: %25.82

sürekli ekinler: %2,19

diğer: %71,99 (2005 verileri)

Sulanan arazi: 110 km² (2003 verileri)

Doğal afetler: Yıkıcı depremler

Nüfus: 4,489,409 (Temmuz 2009 verileri)

Nüfus artış oranı: %-0,03 (2006 verileri)

Mülteci oranı: 1,58 mülteci/1.000 nüfus (2006 tahmini)

Cinsiyet oranı: doğumlarda: 1.06 erkek/kadın

15 yaş altı: 1.05 erkek/kadın

15-64 yaşlarında: 0,99 erkek/kadın

65 yaş ve üzeri: 0,62 erkek/kadın

toplam nüfusta: 0,93 erkek/kadın (2006 verileri)

Bebek ölüm oranı: 6,72 ölüm/1.000 doğan bebek (2006 tahmini)

Ortalama hayat süresi: Toplam nüfus: 74.68 yıl

erkeklerde: 71,03 yıl

kadınlarda: 78,53 yıl (2006 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,4 çocuk/1 kadın (2001 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,1 (2001 verileri)

HIV/AIDS - hastalığı olan insan sayısı: 200 (2001 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenlerin sayısı: 10 (2001 verileri)

Ulus: Hırvat

Nüfusun etnik dağılımı: Hırvat %89,6, Sırp %4,5, diğer %5,9 (Boşnak, Macar, Slovenyalı, Çek ve Romalı) (2001)

Din: Roma Katolikleri %87,8, Ortodoks %4,4, Müslüman %1,3, Protestan %0,4, diğer %6,1 (2001)

Diller: Hırvatça %96,1, Sırpça %1, diğer %2,9 (İtalyanca, Macarca, Çekce, Slovakca ve Almanca)

Okur yazar oranı: 15 yaş ve üzeri için veriler

toplam nüfusta: %98,5

erkekler: %99,4

kadınlar: %97,8 (2003 verileri)

Ülke adı: Resmi tam adı: Hırvatistan Cumhuriyeti

kısa şekli : Hırvatistan

Yerel tam adı: Republika Hrvatska

yerel kısa şekli: Hrvatska

ingilizce: Croatia

Yönetim biçimi: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Başkent: Zagreb

İdari bölümler: 20 bölge ve 1 şehir; Bjelovarsko-Bilogorska Zupanija, Brodsko-Posavska Zupanija, Dubrovacko-Neretvanska Zupanija, Istarska Zupanija, Karlovacka Zupanija, Koprivnicko-Krizevacka Zupanija, Krapinsko-Zagorska Zupanija, Licko-Senjska Zupanija, Medimurska Zupanija, Osjecko-Baranjska Zupanija, Pozesko-Slavonska Zupanija, Primorsko-Goranska Zupanija, Sibensko-Kninska Zupanija, Sisacko-Moslavacka Zupanija, Splitsko-Dalmatinska Zupanija, Varazdinska Zupanija, Viroviticko-Podravka Zupanija, Vukovarsko-Srijemska Zupanija, Zadarska Zupanija, Zagreb, Zagrebacka Zupanija

Bağımsızlık günü: 25 Haziran 1991 (Yugoslavya'dan)

Milli bayram: Cumhuriyet günü, 30 Mayıs (1990)

Anayasa: 22 Aralık 1990

Hukuk: Genel hukuk sistemi

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: BIS (Uluslararası İmar Bankası), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IADB (Amerika Bölgesi Kalkınma Bankası), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), IHO (Uluslararası Hidrografi Örgütü), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO

(Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), NAM, OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PCA (Daimi Hakemlik Mahkemesi), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

GSYİH: Satın alma Gücü paritesi – 59,41 milyar \$ (2006 verileri)

GSYİH - reel büyüme: %4,4 (2006 verileri)

GSYİH - sektörlere göre: tarım: %6,8

endüstri: %30,9

hizmet: %62,3 (2006 verileri)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %3,4 (2006 verileri)

İş gücü: 1,72 milyon (2006)

İşsizlik oranı: %17,2 (2006)

Endüstri: Kimyasallar ve plastik sanayi, makine parçaları, metal, elektronik aletler, domuz yağı ve gıda maddeleri, alüminyum, kağıt ve ağaç ürünleri, yapı malzemeleri, tekstil, gemi yapımı, petrol ve petrol arıtımı, yiyecek ve içecek, turizm

Endüstrinin büyüme oranı: %5 (2006)

Elektrik üretimi: 12,95 milyar kWh (2004)

Elektrik tüketimi: 16,53 milyar kWh (2004)

Elektrik ihracatı: 600 milyon kWh (2004)

Elektrik ithalatı: 5,086 milyar kWh (2004)

Tarım ürünleri: Buğday, mısır, şeker pancarı, ayçiçeği çekirdeği, yonca, zeytin, narenciye, üzüm, soya fasulyesi, patates, büyükbaş hayvan, süt ürünleri

İhracat: 11,17 milyar \$ (2006)

İhracat ürünleri: Ulaşım araçları, tekstil, kimyasallar, gıda ürünleri, yakıt

İhracat ortakları: İtalya %21,8, Bosna - Hersek %14,7, Almanya %10,7, Slovenya %8,1, Avusturya %7,3 (2005)

İthalat: 21,79 milyar \$ (2006)

İthalat ürünleri: Makine, ulaşım ve elektrik araç gereçleri, kimyasallar, yakıt ve

yağlar, gıda maddeleri

İthalat ortakları: İtalya %15,9, Almanya %14,9, Rusya %9,1, Slovenya %6,8, Avusturya %5,8, Çin %4,7, Fransa %4,2 (2005)

Dış borç tutarı: 33,09 milyar \$ (2006)

Para birimi: Kuna (HRK)

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 1.889.500 (2005) **Telefon kodu:** 385

Radio yayın istasyonları: AM 16, FM 98, kısa dalga 5 (1999) **Radyolar:** 1,51 milyon (1997) **Televizyon yayını yapan istasyonlar:** 36 (Eylül 1995)

Televizyonlar: 1,22 milyon (1997)

Internet kısaltması: .hr **Internet servis sağlayıcıları:** 9 (2000) **Internet kullanıcıları:** 1.451.100 (2005)

Demiryolları: 2.296 km (2000) **Karayolları:** 28.344 km (2004) **Suyolları:** 785 km (2006) **Boru hatları:** doğal gaz 1.340 km; ham petrol 583 km (2006)

Limanları: Dubrovnik, Dugi Rat, Omisalj, Ploče, Pula, Rijeka, Sibenik, Split, Vukovar, Zadar **Hava alanları:** 68 (2006 verileri) **Helikopter alanları:** 2 (2006 verileri)

Bosna Hersek Ülke Bilgileri

Şekil A.3: Bosna Hersek Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Adriyatik Denizi ve Hırvatistan sınırında bulunan bir ülke.

Coğrafi konumu: 44 00 Kuzey enlemi, 18 00 Doğu boyları

Harita konumu: Kuzeybatı Balkanlar, Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 51.129 km²

kara: 51.129 km²

su: 0 km²

Sınırları: toplam: 1.459 km

Sınır komşuları: Hırvatistan 932 km, Karadağ 225 km, Sırbistan 302 km

Sahil şeridi: 20 km

İklimi: Sıcak yazlar ve soğuk kışlar; deniz seviyesinden daha yüksek bölgelerde yazlar kısa ve serin, kışlar uzun ve sert geçer; kıyı bölgelerinde kışlar ılıman ve yağışlıdır.

Arazi yapısı: Arazi dağlık ve vadilerle kaplıdır.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Adriyatik Denizi 0 m; en yüksek noktası: Maglic 2.386 m

Doğal kaynaklar: Kömür, demir, boksit, manganez, ormanlar, bakır, krom, kurşun, çinko, hidro güç

Arazi kullanımı: Tarıma elverişli: %19,61

daimi ekinler: %1,89 diğer: %78,5 (2005 verileri)

Sulanan arazi: 30 km² (2003 verileri)

Doğal afetler: Yıkıcı depremler

Nüfus: 4.613.414 (Temmuz 2009)

Yaş yapısı: 0-14 yaş: %15,5 (erkek 359.739; kadın 336.978)

15-64 yaş: %70,1 (erkek 1.590.923; kadın 1.564.665)

65 yaş ve üzeri: %14,4 (erkek 265.637; kadın 381.034) (2006 verileri)

Nüfus artış oranı: %1,35 (2006 verileri)

Mülteci oranı: 8,77 mülteci/1.000 nüfus (2006 tahmini)

Cinsiyet oranı: doğumlarda: 1,07 erkek/kadın

15 yaş altı: 1,07 erkek/kadın

15-64 yaş: 1,02 erkek/kadın

65 yaş ve üzeri: 0,7 erkek/kadın

toplam nüfus: 0,97 erkek/kadın (2006 verileri)

Bebek ölüm oranı: 9,82 ölüm/1.000 doğan bebek (2006 tahmini)

Ortalama hayat süresi: toplam nüfus: 78 yıl

erkek: 74,39 yıl

kadın: 81,88 yıl (2006 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,22 çocuk/1 kadın (2006 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,01 (2001 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenler: 100 den az (2001 verileri)

Ulus: Boşnak, Hersek

Nüfusun etnik dağılımı: Boşnak %48, Sırp %37,1, Hırvat %14,3, diğer %0,6 (2000)

Dinler: Müslümanlar %40, Ortodoks %31, Roma Katolikleri %15, diğer %14

Dil: Hırvatça, Sırpça, Boşnakça

Okur yazar oranı: 15 yaş ve üzeri bilgiler

toplam nüfus: %96,7

erkeklerin: %99

kadınların: %94,4 (2000 tahmini)

Ülke adı: Resmi adı: Bosna - Hersek Cumhuriyeti

yerel adı: Bosna i Hercegovina

ingilizce: Bosnia and Herzegovina

Yönetim biçimi: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Başkent: Saraybosna

Bağımsızlık: 1 Mart 1992 (Yugoslavya'dan ayrıldı)

Milli bayram: Ulusal gün, 25 Kasım (1943)

Anayasa: 14 Aralık 1995

Hukuk sistemi: Genel hukuk kuralları çerçevesinde düzenlenmiştir.

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: BIS, CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), G-77, IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol

(Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), NAM, OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı), OIC (İslam Konferansı Örgütü), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNMEE (BM Etyopya-Eritre Misyonu), UNTAET (BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi), UPU (Dünya Posta Birliği), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

Ekonomiye genel bakış: 1991 yılında Bosna-Hersek bağımsızlığını kazandığında 3,5 yıl süren savaş ülke kaynaklarının çoğunun tükenmesine neden olmuştu. 1994 yılı Ağustos ayı itibariyle Bosna-Hersek Federasyonu hükümeti başlattığı makroekonomik istikrar programı sonucunda 1995 yılında ekonomide canlanma kaydetmiş ve hiperenflasyon kontrol altına alınmıştır. Savaş sonrası Bosna-Hersek'te ulaşım yolları büyük oranda tahrip olmuştur. Yurtdışı bağlantılı tek bir demiryolu kalmamış, telekomünikasyon ve radyo-televizyon tesisleri tamamen zarar görmüştür. Eski Yugoslavya'da elektrik mühendisliği, madencilik, metal işleme, tarım ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren bazı büyük firmalara ev sahipliği yapmış olan Bosna-Hersek'te üretimin büyük bir kısmı kamulaştırılmış olmasına rağmen küçük ölçekli pek çok özel firma da bulunmaktadır. Ticaretin büyük bir kısmı da özel firmalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Sanayi altyapısına sahip olmasına karşın Bosna-Hersek Makedonya'dan sonra eski Yugoslav devletleri arasında milli geliri en düşük ülkedir.

GSYİH: Satınalma gücü paritesi – 24,8 milyar \$ (2006 verileri)

GSYİH - reel büyüme: %5,3 (2006 verileri)

GSYİH - sektörlere göre: tarım: %14,2

endüstri: %30,8

hizmet: %55 (2002 verileri)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %8,2 (2006 verileri)

İş gücü: 1.026 milyon

İşsizlik oranı: %45,5 (2004 verileri)

Bütçe: gelirler: 5,643 milyar \$; giderler: 5,677 milyar \$ (2006 verileri)

Endüstri: çelik, kömür, demir, kurşun, çinko, manganez, boksit, araçlar, tekstil, tütün mamulleri, ahşap mobilya, tank ve uçak toplulukları, petrol arıtımı

Endüstrinin büyüme oranı: %5,5 (2006 verileri)

Elektrik üretimi: 12,98 milyar kWh (2006)

Elektrik üretimi için kaynaklar: Fosil yakıtlar: %38,68

hidro: %61,32

nükleer: %0

diğer: %0 (2004)

Elektrik tüketimi: 11,03 milyar kWh (2004)

Elektrik ihracatı: 3,05 milyar kWh (2004)

Elektrik ithalatı: 2 milyar kWh (2004)

Tarım ürünleri: buğday, mısır, meyve, sebze, canlı hayvanlar

İhracat: 3,5 milyar \$ (2006 verileri)

İhracat ortakları: Hırvatistan, İsviçre, İtalya, Almanya

İthalat: 8,25 milyar \$ (2006 verileri)

İthalat ortakları: Hırvatistan, Slovenya, Almanya, İtalya

Dış borç tutarı: 3,927 milyar \$ (2006 verileri)

Para birimi: Marka (BAM)

Para birimi kodu: BAM

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 968.900 (2005) **Telefon kodu:** 387

Radyo yayın istasyonları: AM 8, FM 16, kısa dalga 1 (1998) **Radyolar:** 940.000 (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 33 (1995)

Internet kısaltması: .ba **Internet servis sağlayıcıları:** 3 (2000) **Internet kullanıcıları:** 806.400 (2005)

Demiryolları: toplam: 608 km

Karayolları: toplam: 21.846 km

asfalt: 11.425 km

asfalt olmayan: 10,421 km

Boru hatları: Ham petrol 174 km; doğal gaz 90 km (1992)

Limanlar: Bosanska Gradiska, Bosanski Broa, Bosanski Samac, Brcko Orasje

Hava alanları: 28 (2006 verileri) **Helikopter alanları:** 5 (2006)

Sırbistan Ülke Bilgileri

Şekil A.4: Sırbistan Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Adriyatik Denizi kıyısında, Arnavutluk ile Bosna - Hersek arasında yer alır.

Coğrafi konumu: 44 00 Kuzey enlemi, 21 00 Doğu boylamı

Harita konumu: Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 102.350 km²

Sınırları: toplam: 2.246 km

Sınır komşuları: Arnavutluk 287 km, Bosna - Hersek 527 km, Bulgaristan 318 km, Hırvatistan (kuzey) 241 km, Hırvatistan (güney) 25 km, Macaristan 151 km, Makedonya 221 km, Romanya 476 km

Sahil şeridi: 199 km

İklimi: Kuzeyde kıtasal iklim, orta kısımda kıtasal ve Akdeniz iklimi, güneyde kıyı boyunca Adriyatik iklimi görülür.

Arazi yapısı: Verimli ovalar, kireçtaşı havzaları, dağlar ve tepelikler

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Adriyatik Denizi 0 m, en yüksek noktası: Daravica 2.656 m

Doğal kaynaklar: Petrol, gaz, kömür, antimon, bakır, kurşun, çinko, nikel, altın, krom, hidro enerji, işlenebilir topraklar

Arazi kullanımı: tarıma uygun topraklar: %40

Doğal afetler: Yıkıcı depremler

Nüfus: 10.677.290 (Temmuz 2001 verileri)

Yaş yapısı:

Nüfus artış oranı: %-0,27 (2001 verileri)

Mülteci oranı: -4,71 mülteci/1.000 nüfus (2001 tahmini)

Cinsiyet oranı:

Bebek ölüm oranı: Bebek ölüm oranı: 17,42 ölüm/1.000 doğan bebek (2001 tahmini)

Ortalama hayat süresi: toplam nüfus: 73,5 yıl

erkek: 70,57 yıl

kadın: 76,67 yıl (2001 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,75 çocuk/1 kadın (2001 tahmini)

Ulus: Sırp

Nüfusun etnik dağılımı: Sırp %62,6, Arnavutluk %16,5, Karadağlı %5, Macar %3,3, diğer %12,6 (1991)

Dinler: Ortodoks %65, Müslüman %19, Roma Katolikleri %4, Protestan %1, diğer %11

Dil: Sırp %95, Arnavut %5

Okur yazar oranı: 15 yaş ve üzeri için veriler

toplam nüfusta: %93

erkekler:%97,2

kadınlar:%88,9 (1991)

Ülke adı: Resmi adı: Sırbistan Cumhuriyeti

yerel adı: Savezna Republika Srbija

ingilizce: Republic of Serbia

Yönetim biçimi: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Başkent: Belgrad

Bağımsızlık: 27 Nisan 1992

Milli bayram: Cumhuriyet Günü, 29 Kasım

Anayasa: 27 Nisan 1992

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: BIS (Uluslararası İmar Bankası), CE (Avrupa Konseyi), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), G- 9, G-15, G-24, G-77, IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICC (Milletlerarası Ticaret Odası), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFRCS (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), IHO (Uluslararası Hidrografi Örgütü), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), NAM, OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

Ekonomiye genel bakış:

GSYİH: Satınalma Gücü paritesi – 24,2 milyar \$ (2000 verileri)

GSYİH - reel büyüme: reel büyüme: %15 (2000 verileri)

GSYİH - sektörlere göre: sektörel bileşim: tarım: %20

endüstri:%50

hizmet:%30 (1998 verileri)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %42 (1999 verileri)

İş gücü: 1,6 milyon (1999 verileri)

İşsizlik oranı: %30 (2000 verileri)

Bütçe: gelirler:

Endüstri: Makineler, metalürji, madencilik, tüketim malları, elektronikler, petrol ürünleri, kimyasallar ve ecza ürünleri

Endüstrinin büyüme oranı: %-22 (1999 verileri)

Elektrik üretimi: 34,455 milyar kWh (1999)

Elektrik tüketimi: 33,006 milyar kWh (1999)

Elektrik ihracatı: 960 milyon kWh (1999)

Elektrik ithalatı: 1,923 milyar kWh (1999)

Tarım ürünleri: Meyve, sebze, tütün, zeytin, sığır, keçi, koyun

İhracat: 1,5 milyar \$ (1999)

İhracat ürünleri: Sanayi malları, gıda ve canlı hayvanlar, hammaddeler

İhracat ortakları: Bosna - Hersek, İtalya, Makedonya, Almanya (1998)

İthalat: 3,3 milyar \$ (1999)

İthalat ürünleri: Makine ve parça, yakıtlar, sanayi malları, kimyasallar, gıda ve canlı hayvanlar, hammaddeler

İthalat ortakları: Almanya, İtalya, Rusya, Makedonya (1998)

Dış borç tutarı: 14,1 milyar \$ (1999 verileri)

Para birimi: Sırp Dinarı (RSD)

Para birimi kodu: RSD

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 2,017 milyon (1995) **Telefon kodu:** 381

Radyo yayın istasyonları: AM 113, FM 194, kısa dalga 2 (1998)

Radyolar: 3,15 milyon (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 771 (1997)

Internet kısaltması: .rs **Internet servis sağlayıcıları:** 9 (2000) **Internet kullanıcıları:** 80.000 (2000)

Demiryolları: 4.095 km **Karayolları:** 48.603 km (1998 verileri)

Boru hatları: ham petrol 415 km; petrol ürünleri 130 km; doğal gaz 2.110 km

Limanlar: Bar, Belgrade, Kotor, Novi Sad, Pancevo, Tivat, Zelenika

Hava alanları: 47 (2000 verileri)

Helikopter alanları: 2 (2000 verileri)

Karadağ Ülke Bilgileri

Şekil A.5: Karadağ Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa’da, Adriyatik Denizi ile Sırbistan arasında

Coğrafi konumu: 42 30 K, 19 18 D

Harita konumu: Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 13,812 km²

kara: 13.452 km²

su: 360 km²

Sınırları: 625 km

Sınır komşuları: Arnavutluk 172 km, Bosna Hersek 225 km, Hırvatistan 25 km, Kosova 79 km, Sırbistan 124 km

Sahil şeridi: 293,5 km

İklimi: Akdeniz iklimi, kurak ve sıcak yaz ve sonbahar ile iç bölgelerde yoğun kar yağışlı nispeten soğuk kışlar

Arazi yapısı: Aşırı girintili kıyı şeridiyle birlikte kalkerden oluşan çetin dağlık ve düzlük bölgeler

Deniz seviyesinden yüksekliği: en düşük nokta: Adriyatik denizi 0 m

En yüksek nokta: Bobotov Kuk 2,522 m

Doğal kaynaklar: Boksit ve hidroelektrik enerji

Arazi kullanımı: ekilebilir arazi: 13,7%

daimi ekinler: 1%

diğer: 85,3%

Sulanan arazi: 22 km² (2008)

Doğal afetler: Yıkıcı depremler

Nüfus: 661.807 (Haziran 2011)

Yaş yapısı: 0-14 yaş: 15,5% (erkek 50.060/kadın 52.823)

15-64 yaş: 71% (erkek 244.057/ kadın 225.620)

65 yaş ve üstü: 13,5% (erkek 35.551/ kadın 53.696) (2011)

Nüfus artış oranı: -0,705% (2011 tahmini)

Cinsiyet oranı: toplam nüfus: 0,99 erkek/kadın (2011)

doğumda: 1,072 erkek/ kadın

15 yaş altı: 0,95 erkek / kadın

15-64 yaş: 1,08 erkek/ kadın

65 yaş ve üstü: 0,67 erkek/ kadın

Ulus: Karadağlı

Nüfusun etnik dağılımı: Karadağlı 43%, Sırp 32%, Boşnak 8%, Arnavut 5%, diğer (Müslüman, Hırvat, Roman Çingene) 12% (2003 sayımı)

Dinler: Ortodoks 74,2%, Müslüman 17,7%, Katolik 3,5%, diğer 0,6%, belirtilmemiş 3%, ateist 1% (2003 sayımı)

Dil: Sırpça 63,6%, Karadağ dili (resmi) 22%, Boşnakça 5,5%, Arnavutça 5,3%, diğer 3,7% (2003 sayımı)

Ülke adı: Resmi adı: Karadağ

yerel adı: Crna Gora

İngilizce: Montenegro

Yönetim biçimi: Cumhuriyet

Başkent: Podgorica

Bağımsızlık: 3 Haziran 2006

Milli bayram: Milli Gün, 13 Temmuz (1878)

Anayasa: 19 Ekim 2007

Hukuk sistemi: Sivil yasalar

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: CE, CEI, EAPC, EBRD, FAO, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IFC, IFRCs, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, MIGA, NAM (observer), OPCW, OSCE, PCA, PFP, SECI, UN, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNMIL, UNWTO, UPU, WCO, WHO, WIPO, WMO, WTO (observer)

Ekonomiye genel bakış: Karadağ Milošević dönemindeki Sırp yönetiminin üzerinde uygulamış olduğu ekonomi politikalarından çok çekmiştir. Daha sonra Yugoslav para birimi yerine Avro'yu milli para birimi olarak benimsemiştir. 2007 yılı Ocak ayında Karadağ Avrupa Kalkınma Bankasına ve IMF'ye katılmıştır. Ekim 2007'de Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği'ne katılım niyet anlaşmaları imzalanmıştır. Aralık 2010'da Avrupa Konseyi Karadağ'a üye devlet statüsü vermiştir. İşsizlik ve bölgesel farklılıklar temel politik ve ekonomik kalkınma problemlerine sebep olmaktadır. Karadağ en gelişmiş endüstrisi olan büyük alüminyum tesisleri ile finansal kuruluşlarının büyük kısmını özelleştirmiştir. Ve ayrıca turizm sektöründe direkt yabancı yatırımcıları çekmeye başlamıştır. Küresel finans krizi ekonomi üzerinde kredi darboğazı, emlak sektöründe daralmalar ve alüminyum ihracatında azalmalardan kaynaklanan gözle görülür bir negatif etki yaratmıştır.

GSYİH: \$6,724 milyar (2010 rakamlarıyla)

GSYİH - reel büyüme: 1,1% (2010)

GSYİH - sektörlere göre: Bilinmiyor

endüstri:

hizmet:

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): 3.4% (2007)

İş gücü: 259.100 kişi (2004)

İşsizlik oranı: 14,7% (2007)

Bütçe: -

Endüstri: demirçelik, alüminyum, gıda işleme, tüketim eşyaları, turizm

Elektrik üretimi: 2,864 milyar kWh (2005)

Elektrik üretimi için kaynaklar:

Elektrik tüketimi: 18,6 milyon kWh (2005)

Elektrik ihracatı: 0 kWh (2005)

Elektrik ithalatı: bilinmiyor

Tarım ürünleri: tütün, patates, narenciye, zeytin, üzüm; koyun

İhracat: \$171,3 milyon (2003)

İhracat ortakları: İtalya 27,9%, Yunanistan 21,6%, Slovenya 11,3%, Macaristan 8,5%, ABD 7,6%, Mısır 4,8% (2009)

İthalat: \$601,7 milyon (2003)

İthalat ortakları: İtalya 17,2%, Slovenya 14,4%, Almanya 9,9%, Çin 7,8%, Avusturya 7,7%, Rusya 6,1%, Yunanistan 4%, Macaristan 4% (2009)

Dış borç tutarı: \$650 milyon (2006)

Para birimi: Avro

Para birimi kodu: EUR

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: sabit: 66.600 (2009) cep: 752.000 (2009)

Telefon kodu: 382

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 2 bölgesel, 1 uydu kanalı

İnternet kısaltması: .me

İnternet kullanıcıları: 280,000 (2009)

Demiryolları: 250 km

Karayolları: toplam: 7.624 km Asfalt kaplı: 5.097 km

asfaltsız: 2.527 km (2010)

Limanlar: Bar limanı **Hava alanları:** toplam: 5 **Helikopter alanları:** 1 (2010)

Kosova Ülke Bilgileri

Şekil A.6: Kosova Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa’da, Sırbistan ve Makedonya arasında

Coğrafi konumu: 42 35 K, 21 00 D

Harita konumu: Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 10.887 km²

kara: 10.887 km²

su: 0 km²

Sınırları: 702 km

Sınır komşuları: Arnavutluk 112 km, Makedonya 159 km, Karadağ 79 km,

Sırbistan 352 km

Sahil şeridi: 0 km

İklimi: Karasal hava kütlelerinin etkisinden dolayı nispeten yoğun kar yağışlı nispeten soğuk kışlar ile sıcak yaz ve sonbahara sahip bir iklim vardır. Ancak Akdeniz ve Alp iklimleri bölgesel farklılıklara neden olur. Ekim – Aralık ayları arasında en yoğun yağmur yağışı gerçekleşir

Arazi yapısı: Yüksekliği 2000-2500 metre arasında değişen birçok dağ tarafından kuşatılan ve denizden 400 ila 700 metre yükseklikte bulunan nehir yatakları ülkenin

genel arazi yapısını oluşturur

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak nokta: Drini i Bardhe/Beli Drim 297

en yüksek nokta: Gjeravica/Deravica 2.656 m

Doğal kaynaklar: nikel, kurşun, çinko, magnezyum, linyit, kil (kaolin), krom ve boksit

Nüfus: 1.825.632 (Temmuz 2011)

Yaş yapısı: 0-14 yaş: 27,2% (erkek 258.078/kadın 237.987)

15-64 yaş: 66,1% (erkek 630.350/ kadın 576.946)

65 yaş ve üstü: 6,7% (erkek 51.668/ kadın 70.603) (2011)

Nüfus artış oranı: -

Mülteci oranı: -

Cinsiyet oranı: doğumda: 1,085 erkek/kadın

15 yaş altı: 1,09 erkek/kadın

15-64 yaş: 1,09 erkek/kadın

65 yaş ve üstü: 0,74 erkek/kadın

toplam nüfus: 1,06 erkek/kadın (2011)

Ulus: Kosovalı

Nüfusun etnik dağılımı: Arnavut 92%, diğer (Sırp, Boşnak, Gorani, Roma, Türk, Aşkali, Mısırlı) 8% (2008)

Dinler: Müslüman, Sırp Ortodoks, Roma Katolik

Dil: Arnavutça (resmi), Sırpça (resmi), Boşnakça, Türkçe, Roma

Okur yazar oranı: 15 ve üzeri yaşta okuma yazma bilmektedir

toplam nüfus: 91,9%

erkek: 96,6%

kadın: 87,5% (2007 sayımı)

Ülke adı: Resmi adı: Kosova Cumhuriyeti

yerel adı: Republika e Kosoves (Republika Kosovo)

İngilizce: Republic of Kosovo

Yönetim biçimi: Cumhuriyet

Başkent: Priştine (Pristina, Prishtine, Prishtina)

Bağımsızlık: 17 Şubat 2008 (Sırbistan'dan)

Milli bayram: Bağımsızlık Günü, 17 Şubat (2008)

Anayasa: Kosova Meclisi tarafından 9 Nisan 2008'de kabul edilmiştir

Hukuk sistemi: Yeni geliştirilen yasal sistem eski Sovyet Sosyalist Yugoslavya Cumhuriyeti yasalarının diğer dünya devlet yasalarıyla bir karışımından teşkil bulunmaktadır

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: IBRD, IDA, IFC, IMF, ITUC, MIGA

Ekonomiye genel bakış: Son birkaç yıldır Kosova ekonomisi piyasa-tabanlı sisteme geçme ve makroekonomik istikrarı sağlama yolunda hatırı sayılır gelişmeler göstermiştir. Ancak yine de Kosova ekonomisi uluslararası piyasalara ve Kosovalı gurbetçilerin gönderdikleri dövizlere aşırı bağlıdır. Bu gurbetçiler genellikle Almanya, İsviçre ve Baltık ülkelerinde yaşamaktadırlar ve gönderdikleri paralar GSYİH'nın %13-15'ini oluşturmaktadır. Kosova'nın aldığı yardım ve hibeler ise GSYİH'nın %7,5'ünü teşkil etmektedir. Kosova vatandaşları kişi başına düşen gelirden 2800\$ ile Avrupa sonuncusudur. İşsizlik oranı yaklaşık %40'tır. Bu nedenle Kosova'da dış göç ve kara borsacılık çok yüksek seviyelerdedir. Kosova nüfusunun büyük çoğunluğu başkent Priştine'nin dışarısındaki kırsal kasabalarda yaşamaktadır. Tarım teknoloji ve bilgi yetersizliğinden dolayı gelişmemiştir. Uluslararası yardım sayesinde Kosova elindeki devlet kuruluşlarının yarısını(parasal olarak %90'ını) özelleştirebilmiştir. Temmuz 2008'de Kosova reform amaçları için 37 ülkeden toplam 1,9 milyar \$ yardım almıştır. Haziran 2009'da Kosova Dünya Bankası ve İMF'ye katılmak suretiyle eski Yugoslav Federasyonu'ndan payına düşen borcu ödemeye başlamıştır.

GSYİH: \$11,97 milyar (2010)

GSYİH - reel büyüme: %4 (2010)

GSYİH - sektörlere göre:

tarım: %12,9

endüstri: %22,6

hizmet: %64,5 (2009)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): 3,5% (2010)

İş gücü: 310.000 (2009)

İşsizlik oranı: %45 (2009)

Bütçe: gelirler: \$1,458 milyar

giderler: \$1,581 milyar (2010)

Endüstri: madencilik, inşaat malzemeleri, temel metaller, deri, makine ve çeşitli teçhizatlar

Elektrik üretimi: 4,777 milyar kWh (2009)

Elektrik üretimi için kaynaklar: Kömürle çalışan Termik Santraller

Elektrik tüketimi: 5,388 milyar kWh (2009)

İhracat: \$527 milyon (2007)

İhracat ortakları: Bosna Hersek 13,1%, İtalya 10,9%, Almanya 9,9%, Avusturya 5,4%, Slovenya 5,4%, Makedonya 5,1%, Rusya 4,6%, Macaristan 4,3% (2009)

İthalat: \$2,6 milyar (2007)

İthalat ortakları: Almanya 12,2%, İtalya 9,5%, Macaristan 6,8%, Slovenya 6,6%, Avusturya 4,9%, Romanya 4% (2009)

Dış borç tutarı: Bilinmiyor

Para birimi: Avro

Para birimi kodu: EUR

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: Sabit 106.300 (2006) - Cep 562.000 (2007)

Telefon kodu: 381 ve 377

Radyo yayın istasyonları: -

Radyolar: -

Televizyon yayını yapan istasyonlar: -

Demiryolları: 430 km

Karayolları: 1.926 km

Hava alanları: 8 (2010) **Helikopter alanları:** 2 (2010)

Arnavutluk Ülke Bilgileri

Şekil A.7: Arnavutluk Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Adriyatik Denizi kıyısında yer almakta olup, kuzey ve kuzey doğuda Karadağ, Kosova, doğuda Makedonya, güney ve güney batıda Yunanistan ile komşudur.

Coğrafi konumu: 41 00 Kuzey enlemi, 20 00 Doğu boylamı

Haritadaki konumu: Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 28.748 km²

kara: 27.398 km²

su: 1,350 km²

Sınırları: toplam: 720 km

Sınır komşuları: Yunanistan 282 km, Makedonya 151 km, Karadağ 172 km, Sırbistan 115 km

Akarsuları: Kuzeydeki İşkodra Gölü (368 km²) Balkanlardaki en büyük gölüdür. Ohri Gölü 362 km² güney-doğudadır ve Balkanların en derin gölüdür. Prespa Gölü ise Makedonya, Yunanistan ve Arnavutluk arasındadır. Bunların dışında kuzey ve kuzeydoğusunda küçük alp gölleri mevcuttur. Drin, Mati, İşmi, Erzeni, Şkurbini, Semani, Niosa başlıca ırmaklardır. 152 ırmak ve çay, 5 baraj, 200 kaynak (içme suyu ve mineral) vardır.

Sahil şeridi: 362 km

İklimi: Ilıman iklim; kışlar soğuk, bulutlu, yağışlı; yazlar sıcak, açık, kuru geçer; iç kısımlarında daha soğuk ve daha rutubetli bir iklim hâkimdir.

Arazi yapısı: Arnavutluk dağlık bir ülkedir. Ülkenin batısında denizden yüksekliği 300 metre olan platolar olmakla birlikte üçte ikisi dağlık ve tepeliktir.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Adriyatik Denizi 0 m; en yüksek noktası: Maja e Korabit (Korabi dağı) 2.764 m

Doğal kaynakları: petrol, doğal gaz, kömür, krom, bakır, kereste, nikel

Arazi kullanımı: tarıma uygun topraklar: %20

düzenli ekilen topraklar: %5

otlaklar: %15

ormanlık arazi: %38

diğer: %21 (2005 verileri)

Sulanan arazi: 3.530 km² (1993 verileri)

Doğal afetler: yıkıcı depremler; güneybatı kıyısında su baskınları; kuraklık

Nüfusu: 3.639.453 (2009 Temmuz ayı tahmini) Nüfusun %50 si kırsal alanda ikamet eder.

Yaş yapısı: 0-14 yaş: %24,8 (erkek 464.954; kadın 423.003)

15-64 yaş: %66,3 (erkek 1.214.942; kadın 1.158.562)

65 yaş ve üzeri: %8,9 (erkek 148.028; kadın 172.166) (2006 verileri)

Nüfus artış oranı: %0,52 (2006 verileri)

Nüfus yoğunluğu: Nüfus yoğunluğu km²'ye 113,3 dir.

Mülteci sayısı: -4,67 mülteci/1.000 nüfus (2006 tahmini)

Cinsiyet oranı: doğumlarda: 1,1 erkek/kadın

15 yaş altı: 1,1 erkek/kadın

15-64 yaş: 1,05 erkek/kadın

65 yaş ve üzeri: 0,86 erkek/kadın

toplam nüfus: 1,04 erkek/kadın (2006 tahmini)

Bebek ölüm oranı: 20,75 ölüm/1.000 doğan bebek (2006 tahmini)

Ortalama hayat süresi: toplam nüfus: 77,43 yıl

erkeklerde: 74,78 yıl

kadınlarda: 80,34 yıl (2006 tahmini)

Ortalama çocuk sayısı: 2,03 çocuk/1 kadın (2006 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,01den az (1999 verileri)

Ulus: Arnavut

Nüfusun etnik dağılımı: %95 Arnavut, %3 Yunan, diğerleri %2,2 (Roman, Sırp, Bulgar).

Dinler: %70 Müslüman, %20 Arnavut Ortodoks, %10 Katolik.

Dil: Resmi dil Arnavutçadır, ayrıca Yunanca konuşulmaktadır.

Okur yazar oranı: 9 yaş ve üzeri bilgiler

toplam nüfusta: %86,5 (2003 tahmini)

Eğitim alanında Avrupa standardını yakalamak üzere büyük reformlar yapılmaktadır.

Ülke adı: Resmi tam adı: Arnavutluk Cumhuriyeti

kısa şekli : Arnavutluk

İngilizce: Albania

Yerel tam adı: Republika e Shqiperise

yerel kısa şekli: Shqiperia

eski adı: Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyet

Yönetim biçimi: Cumhuriyet.

Başkenti: Tiran

İdari bölümler: 36 şehir Berat, Bulqize, Delvine, Devoll (Bilisht), Diber (Peshkopi), Durres, Elbasan, Fier, Gjirokaster, Gramsh, Has (Krume), Kavaje, Kolonje (Erseke), Korce, Kruje, Kucove, Kukes, Kurbin, Lezhe, Librazhd, Lushnje, Malesi e Madhe (Koplik), Mallakaster (Ballsh), Mat (Burrel), Mirdite (Rreshen), Peqin, Permet, Pogradec, Puke, Sarande, Shkoder (İşkodra), Skrapar (Corovode), Tepelene, Tiran (Tirana), Tropoje (Bajram Curri), Vlore

Bağımsızlık günü: 28 Kasım 1912 (Osmanlı İmparatorluğundan)

Milli bayram: Kurtuluş günü, 28 Kasım 1912

Anayasa: 28 Kasım 1998 de referandumla yeni anayasa kabul edildi.

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ACCT, BSEC (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılây Hareketi), IDA (Uluslararası

Kalkınma Birliği), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), OIC (İslam Konferansı Örgütü), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNOMIG (BM Gürcistan Gözlem Misyonu), UPU (Dünya Posta Birliği), WFTU (Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WTO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

Bayrağı: Kırmızı üzerine çift başlı siyah kartaldır. Arnavutlar kendilerini kartalın oğulları (Shqipetare) olarak tanımlarlar.

Ekonomiye genel bakış: Ekonomisi Avrupa standartlarının altında olan Arnavutluk, serbest piyasa ekonomisine geçiş dönemi yaşamaktadır.

İş gücü: 1,09 milyon (352.000 göçmen işçi dâhil) (2004 tahmini)

Sektörlere göre işgücü dağılımı: tarım %58, endüstri ve hizmet %42

İşsizlik oranı: Resmi olarak %14,3 (2004 tahmini); gerçek verilere göre %30 civarında olabilir.

Bütçe: gelirler: 1,96 milyar \$; giderler: 2,377 milyar \$ (2005 verileri)

Endüstri: gıda, tekstil ve giyim; kereste, yağ, çimento, kimyasallar, madencilik, temel metalürji

Endüstrinin büyüme oranı: %3,1 (2005 tahmini)

Elektrik üretimi: 5,68 milyar kWh (2004)

Elektrik tüketimi: 6,76 milyar kWh (2004)

Elektrik ihracatı: 200 milyon kWh (2003)

Elektrik ithalatı: 1,08 milyar kWh (2004)

Tarım ve hayvancılık ürünleri: buğday, mısır, patates, sebzeler, meyveler, şeker pancarı, üzüm; et, süt ürünleri

İhracat tutarı: 650,1 milyon \$ (2005 verileri)

İhracat ürünleri: tekstil ve ayakkabı, metaller ve madensel cevherler, ham petrol, sebzeler, meyveler, asfalt, tütün

İhracat ortakları: İtalya %72,4, Yunanistan %10,5, Sırbistan ve Karadağ %5 (2005)

İthalat tutarı: 2,473 milyar \$ (2004 verileri)

İthalat ürünleri: makine ve teçhizatlar, gıda, tekstil, kimyasallar

İthalat ortakları: İtalya %29,3, Yunanistan %16,4, Türkiye %7,5, Çin %6,6, Almanya %5,4, Rusya %4 (2005)

Dış borç tutarı: 1,55 milyar \$ (2004)

Para birimi: Lek (ALL)

Para birimi kodu: ALL

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 255.000 (2003)

Telefon kodu: 355

Radio yayın istasyonları: AM 13, FM 46, kısa dalga 1 (2005)

Radyolar: 810.000 (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 65 (3 ulusal, 62 yerel); 2 kablolu yayın (2005)

Televizyonlar: 405.000 (1997)

İnternet kısaltması: .al

İnternet servis sağlayıcıları: 7 (2000)

İnternet kullanıcıları: 75.000 (2005)

Demiryolları: toplam: 447 km

Karayolları: toplam: 18.000 km

asfalt: 7.020 km

asfalt olmayan: 10.980 km (2002 verileri)

Su yolları: 43 km

Boru hatları: doğal gaz 339 km; ham petrol 207 km (2006)

Limanları: Durres, Sarande, Shengjin, Vlore

Hava alanları: 11 (2006 tahmini)

Helikopter alanları: 1 (2006 tahmini)

Makedonya Ülke Bilgileri

Şekil A.8: Makedonya Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Balkan Yarımadası'nın ortasında yer alan Makedonya Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk ve Yunanistan arasındadır.

Coğrafi konumu: 41 50 N, 22 00 E

Haritadaki konumu: Avrupa

Yüzölçümü: 25.333 km²

Sınırları: toplam: 766 km

sınır komşuları: Arnavutluk 151 km, Bulgaristan 148 km, Yunanistan 246 km, Sırbistan 221 km

Sahil şeridi: 0 km (kara ile çevrili)

Denizleri: yok (kara ile çevrili)

İklim: Yazları ılıman ve kuru, sonbahar ayları oldukça soğuk rüzgârlı ve kar yağışlı geçer.

Arazi yapısı: Dağlık arazi derin havzalar ve vadilerle çevrilidir, ülke üç büyük göle sahiptir ve Vardar Nehri ile iki parçaya bölünmüştür.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Vardar Nehri 50 m; en yüksek noktası: Golem Korab (Maja e Korabit) 2.753 m

Doğal kaynakları: Krom, kurşun, çinko, manganez, tungsten, nikel, demir, asbest,

kükürt, kereste, işlenebilir topraklar

Toprakları: Tarıma elverişli: %22,01

sürekli ekilen: %1,79

diğer: %76,2 (2005 verileri)

Sulanan arazi: 550 km² (2003 verileri)

Doğal afetler: Yüksek deprem riski

Nüfus: 2.066.718 (Temmuz 2009 verileri) Nüfusun 170.000 kadarının Türk olduğu tahmin edilmektedir.

Nüfus artış oranı: %0,26 (2006 verileri)

Mülteci oranı: -0,65 mülteci/1,000 nüfus (2006 tahmini)

Bebek ölüm oranı: 9,81 ölüm/1,000 doğan bebek (2006 tahmini)

Ortalama hayat süresi: toplam nüfus: 73,97 yıl

erkeklerde: 71,51 yıl

kadınlarda: 76,62 yıl (2006 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,57 çocuk/1 kadın (2006 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,01 den az (2001 verileri)

HIV/AIDS - hastalığı olan insan sayısı: 200 den az (2003 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenlerin sayısı: 200 den az (2003 verileri)

Ulus: Makedonyalı

Nüfusun etnik dağılımı: Makedonyalı %66,6, Arnavut %22,7, Türk %4, Romalı %2,2, Sırp %2,1, diğer %2,4 (1994)

Din: Makedonya Ortodoksları %67, Müslümanlar %30, diğer %3

Diller: Makedonca %70, Arnavutça %21, Türkçe %3, Sırp - Hırvatça %3, diğer %3

Ülke adı: Resmi adı: Makedonya Cumhuriyeti

yerel adı: Republika Makedonija

yerel kısa adı: Makedonija

kısaltma: FYROM (ing.)

Yönetim biçimi: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Başkent: Üsküp (Skopje)

İdari bölümler: 123 belediye; Aracinovo, Bac, Belcista, Beroovo, Bistrica, Bitola, Blatec, Bogdanci, Bogomila, Bogovinje, Bosilovo, Brvenica, Cair (Skopje), Capari, Caska, Cegrane, Centar (Skopje), Centar Zupa, Cesinovo, Cucer-Sandev, Debar,

Delcevo, Delogozdi, Demir Hisar, Demir Kapija, Dobrusevo, Dolna Banjica, Dolneni, Dorce Petrov (Skopje), Drugovo, Dzepciste, Gazi Baba (Skopje), Gevgelija, Gostivar, Gradsko, Ilinden, Izvor, Jegunovce, Kamenjane, Karbinci, Karpos (Skopje), Kavadarci, Kicevo, Kisela Voda (Skopje), Klecevce, Kocani, Konce, Kondovo, Konopiste, Kosel, Kratovo, Kriva Palanka, Krivogastani, Krusevo, Kuklis, Kukurecani, Kumanovo, Labunista, Lipkovo, Lozovo, Lukovo, Makedonska Kamenica, Makedonski Brod, Mavrovi Anovi, Meseista, Miravci, Mogila, Murtino, Negotino, Negotino-Poloska, Novaci, Novo Selo, Oblesevo, Ohrid, Orasac, Orizari, Oslomej, Pehcevo, Petrovec, Plasnia, Podares, Prilep, Probistip, Radovis, Rankovce, Resen, Rosoman, Rostusa, Samokov, Saraj, Sipkovica, Sopiste, Sopotnika, Srbinovo, Star Dojran, Staravina, Staro Nagoricane, Stip, Struga, Strumica, Studeniciani, Suto Orizari (Skopje), Sveti Nikole, Tearce, Tetovo, Topolcani, Valandovo, Vasilevo, Velesta, Veles, Vevcani, Vinica, Vitoliste, Vranestica, Vrapciste, Vratnica, Vrutok, Zajas, Zelenikovo, Zileno, Zitose, Zletovo, Zrnovci

Bağımsızlık günü: 17 Eylül 1991 (Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığına kavuşmuştur)

Milli bayram: Devrim Günü, 2 Ağustos (1903)

Anayasa: 17 Kasım 1991'de kabul edilen anayasa, devletin yasal temelini oluşturmuştur.

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ACCT, BIS (Uluslararası İmar Bankası), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRCS (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve

İşbirliği Örgütü), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WCL (Dünya Emek Konfederasyonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

Ekonomiye genel bakış: Makedonya bir tarım ülkesidir. Halkın %40'ı tarımla uğraşmaktadır. İthalatın%95'i sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Tarım ürünleri ithalatı yüksek koruma altındadır. İç piyasada darlık görülen tarım ürünlerinin kota sistemi ile ithaline mevsimlere göre izin verilmektedir. Eski Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılmasıyla Makedonya'nın bulunduğu bölge henüz siyasi istikrara kavuşmadığı için yabancı yatırımcılar bu ülkede yatırım yapma yönünde ilgi göstermemektedir. Yabancı sermayeyi çekecek teşvik tedbirleri yeterli ve cazip görülmemekte, dolayısıyla mevzuattan kaynaklanan sebepler bulunmaktadır.

GSYİH: Satınalma Gücü paritesi – 16,91 milyar \$ (2006 verileri)

GSYİH - reel büyüme: %4 (2006 verileri)

GSYİH - sektörlere göre: tarım: %13

endüstri: %27,7

hizmet: %59,3 (2006)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %3 (2006 verileri)

İş gücü: 880.000 (2006 verileri)

İşsizlik oranı: 35% (2006)

Endüstri: Kömür, metalik krom, kurşun, çinko, ferro-nikel, tekstil, ahşap ürünler, tütün **Endüstrinin büyüme oranı:** %3,5 (2006)

Elektrik üretimi: 6,271 milyar kWh (2005) **Elektrik tüketimi:** 7,933 milyar kWh (2005) **Elektrik ihracatı:** 0 kWh (2005) **Elektrik ithalatı:** 1,662 milyar kWh (2005)

Tarım ürünleri: Pirinç, tütün, buğday, mısır, darı, pamuk, susam, dut yaprağı, narenciye, sebzeler, sığır, domuz, kümes hayvanları, koyun

İhracat: 2,341 milyar \$ (2006 verileri)

İhracat ürünleri: Meyve ve sebzeler, tütün, şarap, et ve canlı hayvan, madenler

İhracat ortakları: Sırbistan ve Karadağ %22,5, Almanya %17,8, Yunanistan %15,3, İtalya %8,3 (2005)

İthalat: 3,631 milyar \$ (2006 verileri)

İthalat ürünleri: Makine ve parçaları, motorlu araçlar, gıda maddeleri, konserveler, kimyevi maddeler, pamuk, traktör ve ziraat aletleri

İthalat ortakları: Rusya %13,2, Almanya %10,4, Yunanistan %9,2, Sırbistan ve Karadağ %8,2, Bulgaristan %7,3, İtalya %6 (2005)

Dış borç tutarı: 2.138 milyar \$ (2006)

Para birimi: Makedonya Dinarı (MKD)

Mali yıl: Takvim yılı **Kullanılan telefon hatları:** 533.200 (2005)

Telefon kodu: 389

Radyo yayın istasyonları: AM 29, FM 20, kısa dalga 0 (1998)

Radyolar: 410.000 (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 31 (1995)

Televizyonlar: 510,000 (1997) **İnternet kısaltması:** .mk

İnternet servis sağlayıcıları: 6 (2000) **İnternet kullanıcıları:** 392.671 (2005)

Demiryolları: 699 km (2005) **Karayolları:** 8.684 km (1999)

Su yolları: Sadece Yunanistan ve Arnavutluk sınırında göl taşımacılığı faaliyettedir.

Boru hatları: doğal gaz 268 km; ham petrol 120 km (2006) **Limanları:** yok **Hava alanları:** 17 (2006 verileri)

Bulgaristan Ülke Bilgileri

Şekil A.9: Bulgaristan Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Karadeniz sahilinde, Romanya ve Türkiye arasında yer alan ülke.

Coğrafi konumu: 43 00 Kuzey enlemi, 25 00 Batı boylamı

Haritadaki konumu: Avrupa

Yüzölçümü: toplam: 110.910 km²

kara: 110.550 km²

su: 360 km²

Sınırları: toplam: 1.808 km

sınır komşuları: Yunanistan 494 km, Makedonya 148 km, Romanya 608 km, Yugoslavya 318 km, Türkiye 240 km

Sahil şeridi: 354 km

İklimi: Ilıman; kışlar soğuk ve rutubetli, yazlar sıcak ve kuru geçer

Arazi yapısı: Bulgaristan yüzey şekilleri bakımından başlıca üç bölgeye ayrılır: En kuzeyde Tuna Ovası, güneyde Rila-Rodop dağlık yöresi ve iki bölge arasında Balkan Dağları

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Karadeniz 0 m

en yüksek noktası: Musala 2.925 m

Doğal kaynakları: boksit, bakır, kurşun, çinko, kömür, kereste, tarıma elverişli topraklar

Arazi kullanımı: Tarıma uygun topraklar: %29,94

sürekli ekinler: %1,9

diğer: %68,16 (2005 verileri)

Sulanan arazi: 5.880 km² (2003 verileri)

Doğal afetler: Deprem ve toprak kaymaları

Nüfus: 7.204.687 (Temmuz 2009 verileri)

Yaş yapısı: 0-14 yaş: %13,9 (erkek 527.881; kadın 502.334)

15-64 yaş: %68,7 (erkek 2.496.054; kadın 2.579.680)

65 yaş ve üzeri: %17,3 (erkek 527.027; kadın 752.391) (2006 verileri)

Nüfus artış oranı: %-0,86 (2006 verileri)

Mülteci oranı: -4,01 mülteci/1.000 nüfus (2006 tahmini)

Bebek ölüm oranı: 19,85 ölüm/1.000 doğan bebek (2006 tahmini)

Ortalama hayat süresi: toplam nüfus: 72,3 yıl

erkek: 68,68 yıl

kadın: 76,13 yıl (2006 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,38 çocuk/1 kadın (2006 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,01 (2003 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenler: 100 den az (2001 verileri)

Ulus: Bulgar

Nüfusun etnik dağılımı: Bulgar %83,9, Türk %9,4, Romalı %4,7, Makedonyalı, Ermeni, Tatar, Gagavuz, Çerkez, diğer (2001)

Dinler: Bulgaristan Ortodoks %82,6, Müslüman %12,2, Roma Katolikleri %1,5, Diğer Katolikler %0,2, Musevi %0,8, Protestan, Ermeni Grigoriyanları ve diğer (2001)

Dil: Bulgarca

Okur yazar oranı: 15 yaş ve üzeri bilgiler

toplam nüfus: %98,6

erkek: %99,1

kadın: %98,2 (2003)

Ülke adı: Resmi uzun adı: Bulgaristan Cumhuriyeti

resmi kısa adı: Bulgaristan

ingilizce: Bulgaria

Yönetim biçimi: Çok Partili Cumhuriyet

Başkent: Sofya

İdari bölmeler: 28 bölgeye ayrılır; Blagoevgrad, Burgas, Dobrich, Gabrovo, Khaskovo, Kurdzhali, Kyustendil, Lovech, Montana, Pazardzhik, Pernik, Plevne, Plovdiv, Razgrad, Ruse, Shumen, Silistra, Sliven, Smolyan, Sofya, Sofya-Grad, Stara Zagora, Turgovishte, Varna, Veliko Turnovo, Vidin, Vratsa, Yambol

Bağımsızlık günü: 3 Mart 1878 (Osmanlı İmparatorluğundan ayrıldı)

Milli bayram: Bağımsızlık günü, 3 Mart (1878)

Anayasa: 12 Temmuz 1991 tarihinde kabul edilmiştir

Hukuk sistemi: Ceza hukuku ve medeni hukuk Roma hukukundan alınmıştır.

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ACCT, BIS (Uluslararası İmar Bankası), BSEC (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), CERN (Avrupa Nükleer Araştırma Teşkilatı), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik

Komisyonu), Avrupa Birliği, FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), G- 9, IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRCS (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), IHO (Uluslararası Hidrografi Örgütü) , ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), NAM, NSG, OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PCA (Daimi Hakemlik Mahkemesi), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNMEE (BM Etyopya-Eritre Misyonu), UNMIBH (BM Bosna Hersek Misyonu), UNMIK (BM Kosova Geçici Yönetimi), UNMOP (BM Prevlaka Gözlem Misyonu), UPU (Dünya Posta Birliği), WCL (Dünya Emek Konfederasyonu), WEU (Batı Avrupa Konseyi), WFTU (Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü), ZC

Ekonomiye genel bakış: Bulgaristan tıpkı diğer eski komünist blok üyeleri gibi 90lar'a çok kötü bir ekonomi ve demokrasiye geçiş sıkıntıları ile girdi. Yüksek enflasyon Bulgaristan'ın en önemli ekonomik sorunuydu. 1992'de %179,5 olan enflasyon oranı 1993'de 163,9'a, 1994'de ise %221,9'a yükselmişti. Gerçi bunda işsizliğin aynı yıllarda %4'lük bir azalmayla %12,8'e düşmesinin önemli bir payı vardı; fakat yüksek enflasyon Bulgar ekonomisinin en kronik sorunu olarak ekonomik liberalleşmenin önünde ciddi bir engel olmaya edecekti. Daha sonraki dönemde Bulgar ekonomisi Macar, Çek ya da Polonya ekonomileri gibi olmasa da önemli büyüme oranları tutturdu. Bulgar ekonomisi 1995'de %2,9, 1998'de %3,5 ve 1999'da da %1,5 oranında büyüdü. Bulgaristan bugün ekonomisinde hala ciddi yapısal sorunlar yaşıyor. Her alanda hala bir geçiş dönemindedir.

GSYİH: Satınalma gücü paritesi – 77,13 milyar \$ (2006 verileri)

GSYİH - reel büyüme: %5,5 (2006 verileri)

GSYİH - sektörlere göre: tarım: %8,9

endüstri: %30,1

hizmet: %61 (2006 verileri)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %17,2 (2006 verileri)

İş gücü: 3,45 milyon (2006 verileri)

Sektörlere göre işgücü dağılımı: tarım %11, endüstri %32,7, hizmet %56,3 (2004 verileri)

İşsizlik oranı: %9,6 (2006 verileri)

Bütçe: gelirler: 13.28 milyar \$

giderler: 12,16 milyar \$ (2006 verileri)

Endüstri: elektrik, gaz ve su; gıda, meşrubat, tütün; makine ve araç gereçler, temel metaller, kimyasal ürünler, kömür, arıtılmış petrol, nükleer enerji

Endüstrinin büyüme oranı: %5 (2006 verileri)

Elektrik üretimi: 41,96 milyar kWh (2004)

Elektrik tüketimi: 35,23 milyar kWh (2004)

Elektrik ihracatı: 5 milyar kWh (2004)

Elektrik ithalatı: 1,2 milyar kWh (2004)

Tarım ürünleri: Sebzeler, meyveler, tütün, çiftlik hayvanları, şarap, buğday, arpa, ayçiçeği, şeker pancarı

İhracat tutarı: 14,6 milyar \$ (2006 verileri)

İhracat ürünleri: Giysi, ayakkabı, demir - çelik, makine ve ekipmanlar, yakıt

İhracat ortakları: İtalya %12, Türkiye %10,5, Almanya %9,8, Yunanistan %9,5, Belçika %5,9, Fransa %4,6 (2005)

İthalat tutarı: 20,69 milyar \$ (2006 verileri)

İthalat ürünleri: Yakıtlar, mineraller, ham maddeler, makine ve araç gereçler, metaller, kimyasallar, plastik, gıda, tekstil

İthalat ortakları: Rusya %15,6, Almanya %13,6, İtalya %9, Türkiye %6,1, Yunanistan %5, Fransa %4,7 (2005)

Dış borç tutarı: 51,12 milyar \$ (2008 verileri)

Para birimi: Bulgar Levi (BGL)

Para birimi kodu: BGL

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 2.483.500 (2005)

Telefon kodu: 359

Radyo yayın istasyonları: AM 31, FM 63, kısa dalga 2 (2001)

Radyolar: 4,51 milyon (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 96 (1995)

Televizyonlar: 3.31 milyon (1997)

Internet kısaltması: .bg

Internet servis sağlayıcıları: 26 (2000)

Internet kullanıcıları: 2,2 milyon(2005)

Demiryolları: toplam: 4.294 km (2005)

Karayolları: toplam: 44.033 km (2004)

Suyolları: 470 km (2006)

Boru hatları: Petrol ürünleri 156 km; doğal gaz 2.505 km; ham petrol 339 km (2006)

Limanları: Burgas, Lom, Nesebur, Ruse, Varna, Vidin

Hava alanları: 217 (2006)

Romanya Ülke Bilgileri

Şekil A.10: Romanya Haritası

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Karadeniz kıyısında, Bulgaristan ile Ukrayna arasında yer alır.

Coğrafi konumu: 46 00 Kuzey enlemi, 25 00 Doğu boyları

Haritadaki konumu: Avrupa

Yüzölçümü: 237.500 km²

Sınırları: toplam: 2.508 km

sınır komşuları: Bulgaristan 608 km, Macaristan 443 km, Moldova 450 km, Yugoslavya 476 km, Ukrayna (kuzey) 362 km, Ukrayna (doğu) 169 km

Sahil şeridi: 225 km

İklimi: Ilıman.

Arazi yapısı: Orta kısımda yer alan Transilvanya Havzası, Moldova Ovasından Karpat Dağları ile ayrılır.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Karadeniz 0 m
en yüksek noktası: Moldoveanu 2,544 m

Doğal kaynakları: petrol, kereste, doğal gaz, kömür, tuz, demir, işlenebilir arazi, hidro enerji

Arazi kullanımı: tarıma uygun topraklar: %41

daimi ekinler: %3

otlaklar: %21

ormanlık arazi: %29

diğer: %6 (1993 verileri)

Sulanan arazi: 31.020 km² (1993 verileri)

Doğal afetler: Depremler, heyelanlar

Nüfus: 22.215.421 (Temmuz 2009 verileri)

Nüfus artış oranı: %-0,21 (2001 verileri)

Mülteci oranı: -0,6 mülteci/1.000 nüfus (2001 tahmini)

Bebek ölüm oranı: 19,36 ölüm/1.000 doğan bebek (2001 tahmini)

Ortalama hayat süresi: Toplam nüfus: 70,16 yıl

erkeklerde: 66,36 yıl

kadınlarda: 74,19 yıl (2001 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,35 çocuk/1 kadın (2001 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,02 (1999 verileri)

HIV/AIDS - hastalığı olan insan sayısı: 7.000 (1999 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenlerin sayısı: 350 (1999 verileri)

Ulus: Romen

Nüfusun etnik dağılımı: Romen %89,5, Macar %7,1, Roma 1%, Alman %0,5, Ukraynalı %0,3, diğer %0,8 (1992)

Din: Romanya Ortodoksları %70, Roma Katolikleri %3, Diğer Katolikler %3, Protestanlar %6, inançsız %18

Diller: Romence, Macarca, Almanca

Okur yazar oranı: 15 yaş ve üzeri için veriler

toplam nüfusta: %97,3

erkekler: %98,4

kadınlar: %96,3 (2002 verileri)

Ülke adı: Romanya

Yönetim biçimi: Çok Partili Cumhuriyet

Başkent: Bükreş

İdari bölümler: 40 bölge ve 1 belediye; Alba, Arad, Arges, Bacau, Bihor, Bistrita-Nasaud, Botosani, Braila, Brasov, Bucuresti, Buzau, Calarasi, Caras-Severin, Cluj, Constanta, Covasna, Dimbovita, Dolj, Galati, Gorj, Giurgiu, Harghita, Hunedoara, Ialomita, Iasi, Maramures, Mehedinti, Mures, Neamt, Olt, Prahova, Salaj, Satu Mare, Sibiu, Suceava, Teleorman, Timis, Tulcea, Vaslui, Vilcea, Vrancea

Bağımsızlık günü: 1881 (Osmanlı Devleti'nden)

Milli bayram: Birleşme Günü (Romanya ile Transilvanya'nın), 1 Aralık (1918)

Anayasa: 8 Aralık 1991

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ACCT, AG (Avustralya Grubu), BIS (Uluslararası İmar Bankası), BSEC (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), Avrupa Birliği, FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), G- 9, G-77, IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRCS (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü),

IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), LAIA (Latin Amerika Entegrasyon Birliği), MONUC (BM Kongo Operasyonu), NAM, NSG, OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PCA (Daimi Hakemlik Mahkemesi), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNIKOM (BM Irak-Kuveyt Gözlem Misyonu), UNMEE (BM Etyopya-Eritre Misyonu), UNMIBH (BM Bosna Hersek Misyonu), UNMIK (BM Kosova Geçici Yönetimi), UPU (Dünya Posta Birliği), WCL (Dünya Emek Konfederasyonu), WEU (Batı Avrupa Konseyi), WFTU (Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü), ZC

GSYİH: Satın alma Gücü paritesi -132,5 milyar \$ (2000 verileri)

GSYİH - reel büyüme oranı: %2,2 (2000 verileri)

GSYİH - sektörel bileşim: tarım: %13,9

endüstri: %32,6

hizmet: %53,5 (2000)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %45,7 (2000 verileri)

İş gücü: 9,9 milyon (1999 verileri)

İşsizlik oranı: %11,5 (1999)

Endüstri: Tekstil ve ayakkabı, hafif endüstri, madencilik, kereste, yapı malzemeleri, metalürji, kimyasallar, gıda maddeleri, petrol arıtımı

Endüstrinin büyüme oranı: %8 (2000)

Elektrik üretimi: 49,036 milyar kWh (1999)

Elektrik tüketimi: 44,768 milyar kWh (1999)

Elektrik ihracatı: 1,935 milyar kWh (1999)

Elektrik ithalatı: 1,1 milyar kWh (1999)

Tarım ürünleri: Buğday, mısır, şeker pancarı, ayçiçeği tohumu, patates, üzüm,

yumurta, koyun

İhracat: 11,2 milyar \$ (2000 verileri)

İhracat ürünleri: Tekstil ve ayakkabı %26, metal ve metal ürünleri %15, makine ve parça %11, mineraller ve yakıtlar %6 (1999)

İhracat ortakları: İtalya %23, Almanya %18, Fransa %6, Türkiye %5, ABD (1999)

İthalat: 11,9 milyar \$ (2000 verileri)

İthalat ürünleri: Makine ve parçalar %23, yakıt ve mineraller %12, kimyasallar %9, tekstil ve ürünleri %19 (1999)

İthalat ortakları: İtalya %20, Almanya %19, Fransa %7, Rusya %6 (1999)

Dış borç tutarı: 101,6 milyar \$ (2008 verileri)

Para birimi: Leu (ROL)

Para birimi kodu: ROL

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 3.777 milyon (1997)

Telefon kodu: 40

Radio yayın istasyonları: AM 40, FM 202, kısa dalga 3 (1998)

Radyolar: 7,2 milyon (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 48 (1995)

Televizyonlar: 5,25 milyon (1997)

İnternet kısaltması: .ro

İnternet servis sağlayıcıları: 38 (2000)

İnternet kullanıcıları: 600,000 (2000)

Demiryolları: 11.385 km (1996)

Karayolları: 153.359 km (1998 verileri)

Su yolları: 1.724 km (1984)

Boru hatları: Ham petrol 2.800 km; petrol ürünleri 1.429 km; doğal gaz 6.400 km (1992)

Limanları: Braila, Constanta, Galati, Mangalia, Sulina, Tulcea

Hava alanları: 62 (2000 verileri)

Helikopter alanları: 1 (2000 verileri)

Moldova Ülke Bilgileri

Şekil A.11: Moldova Haritası

Konum: Doğu Avrupa'da, Romanya'nın kuzeydoğusunda yer alır.

Coğrafi konumu: 47 00 Kuzey enlemi, 29 00 Doğu boylamı

Haritadaki konumu: Doğu Avrupa

Yüzölçümü: 33.843 km²

Sınırları: toplam: 1.389 km

sınır komşuları: Romanya 450 km, Ukrayna 939 km

Sahil şeridi: 0 km (kara ile çevrili)

İklimi: Sert olmayan kışlar, sıcak yazlar

Arazi yapısı: İnşli çıkışlı stepler, Karadeniz'in güneyinde aşamalı yokuşlar.

Deniz seviyesinden yüksekliği: en alçak noktası: Nistru (Dnister) Nehri 2 m
en yüksek noktası: Dealul Balanesti 430 m

Doğal kaynakları: Linyit, fosfatlar, alçıtaşı, işlenebilir toprak

Arazi kullanımı: tarıma uygun topraklar: %54,52

daimi ekinler: %8,81

diğer: %36,67 (2005 verileri)

Sulanan arazi: 3.000 km² (2003 verileri)

Doğal afetler: Toprak kaymaları

Coğrafi not: Kara ile çevrili

Nüfus: 4.320.748 (Temmuz 2009 verileri)

Nüfus artış oranı: %0,28 (2006 verileri)

Mülteci oranı: -0,23 mülteci/1.000 nüfus (2006 tahmini)

Bebek ölüm oranı: 38.38 ölüm/1.000 doğan bebek (2006 tahmini)

Ortalama hayat süresi: Toplam nüfus: 65,65 yıl

erkeklerde: 61,61 yıl

kadınlarda: 69,88 yıl (2006 verileri)

Ortalama çocuk sayısı: 1,85 çocuk/1 kadın (2006 tahmini)

HIV/AIDS - hastalıklarına yakalanan yetişkin sayısı: %0,2 (2001 verileri)

HIV/AIDS - hastalığı olan insan sayısı: 5.500 (2001 verileri)

HIV/AIDS - hastalıklarından ölenlerin sayısı: 300 den az (2001 verileri)

Ulus: Moldovalı

Nüfusun etnik dağılımı: Moldovalı/Romen %78,2, Ukraynalı %8,4, Rus %5.8,
Gagavuz %4,4, Bulgar %1,9, diğer %1,3 (2004 verileri)

Din: Doğu Ortodoksları %98, Museviler %1,5, Baptistler %0,5 (2000)

Diller: Moldavanca (resmi), Rusça, Gagavuzca

Okur yazar oranı: 15 yaş ve üzeri için veriler

toplam nüfusta: %99,1

erkekler: %99,6

kadınlar: %98,7 (2003 verileri)

Ülke adı: Resmi tam adı: Moldova Cumhuriyeti

kısa şekli : Moldova

Yerel tam adı: Republica Moldova

eski: Moldavia Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Yönetim biçimi: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Başkent: Kişinev

Bağımsızlık günü: 27 Ağustos 1991 (Sovyetler Birliğinden ayrıldı)

Milli bayram: Bağımsızlık günü, 27 Ağustos (1991)

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ACCT, BIS (Uluslararası İmar Bankası), BSEC (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CEI (Orta Avrupa Girişimi), CIS (Bağımsız Devletlerin Topluluğu), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), Intelsat, Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü)

GSYİH: Satınalma Gücü paritesi – 8,971 milyar \$ (2006 verileri)

GSYİH - reel büyüme: %4,6 (2006 verileri)

GSYİH - sektörel bileşim: tarım: %21,5

endüstri: %22

hizmet: %56,5 (2006)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %14,1 (2006 verileri)

İş gücü: 1,339 milyon (2006)

İşsizlik oranı: %7,3 (2006)

Endüstri: Gıda, tarım makineleri, beyaz eşya, şeker, bitkisel yağ, ayakkabı, tekstil

Endüstrinin büyüme oranı: %6,9 (2006 verileri)

Elektrik üretimi: 1,229 milyar kWh (2005)

Elektrik tüketimi: 4,203 milyar kWh (2005)

Elektrik ihracatı: 130 milyon kWh (2005)

Elektrik ithalatı: 2,9 milyar kWh (2005)

Tarım ürünleri: Sebze, meyve, şarap, üzüm, şeker pancarı, ayçiçeği çekirdeği, tütün, sığır eti, süt

İhracat: 1,02 milyar \$ (2006)

İhracat ürünleri: Gıda maddeleri, şarap, tütün, tekstil, ayakkabı, makine

İhracat ortakları: Rusya %32,9, Romanya %10,6, Almanya %4,5, Ukrayna %9,5, İtalya %12,7, Beyaz Rusya %6,7 (2005)

İthalat: 2.65 milyar \$ (2006)

İthalat ürünleri: Mineral ürünler ve yakıt, makine ve parça, kimyasallar, tekstil

İthalat ortakları: Rusya %11,7, Romanya %11,2, Ukrayna %20,9, Almanya %8,3, İtalya %6,6, Türkiye %4,1 (2005)

Dış borç tutarı: 2,142 milyar \$ (2006)

Para birimi: Moldova Leu (MDL)

Para birimi kodu: MDL

Mali yıl: Takvim yılı

Kullanılan telefon hatları: 929.400 (2005)

Telefon kodu: 373

Radyo yayın istasyonları: AM 2, FM 29, kısa dalga 3 (2004)

Radyolar: 3,22 milyon (1997)

Televizyon yayını yapan istasyonlar: 40 (2004)

Televizyonlar: 1,26 milyon (1997)

Internet kısaltması: .md

Internet servis sağlayıcıları: 2 (1999)

Internet kullanıcıları: 406.000 (2005)

Demiryolları: 1.138 km (2005)

Karayolları: 12.733 km (2004)

Suyolları: 424 km (2005)

Boru hatları: doğal gaz 606 km (2006)

Limanları: yok

Hava alanları: 12 (2006 verileri)

EK B: BALKAN ÜLKELERİNDE FAALİYET GÖSTEREN TÜRK MÜTEAHHİTLİK FİRMALARI

Bu bölümde Balkan ülkelerinde faaliyet gösteren Türkiye merkezli yüklenici firma bilgileri belirtilecektir.

Çizelge B.1: Slovenya’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

→	
Firma Adı ve Adresi	Türkiye Müteahhitler Birliği’nin resmi internet sayfasında Slovenya’da kayıtlı bir Türk müteahhitlik firmasına rastlanılmamıştır. Slovenya’da küçük işletmeler haricinde kayda değer bir Türk müteahhitlik firması henüz bulunmamaktadır.

Çizelge B.2: Hırvatistan’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. Balmumcu, Enka BinalarıBeşiktaş, 34349, İstanbul
Yön. Kurulu Başkanı	Sinan TARA
Telefon	(212) 376 10 00
Faks	(212) 272 88 69
E-posta	enka@enka.com
Web Sayfası	www.enka.com

SEMBOL ULUSLARARASI YATIRIM TARIM PEYZAJ İNŞAAT TURİZM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	
Firma Adı ve Adresi	SEMBOL ULUSLARARASI YATIRIM TARIM PEYZAJ İNŞAAT TURİZM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.Akmerkez E3 Kule Kat:11, Etiler, Beşiktaş, 34340, İstanbul
Yön. Kurulu Başkanı	Tufan Aytekin GÜLTEKİN
Telefon - Faks	(212) 282 25 10- (212) 282 25 30
E-posta	s.ozkocer@sembolinsaat.com.tr
Web Sayfası	www.sembolinsaat.com.tr

Çizelge B.3: Bosna Hersek’te faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

BOROVA YAPI ENDÜSTRİSİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	BOROVA YAPI ENDÜSTRİSİ A.Ş. Büyükdere Caddesi, Akabe İş Merkezi, Kat: 6, 78-80 Mecidiyeköy, Şişli 34387 İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Tayfun UZUNOVA
Telefon	(212) 288 67 77 (pbx)
Faks	(212) 288 64 54
E-posta	borova@borova.com
Web Sayfası	www.borova.com

ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. Balmumcu, Enka Binaları Beşiktaş, 34349, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Sinan TARA
Telefon	(212) 376 10 00
Faks	(212) 272 88 69
E-posta	enka@enka.com
Web Sayfası	www.enka.com
TML İNŞAAT SANAYİ TİCARET VE TURİZM A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	TML İNŞAAT SANAYİ TİCARET VE TURİZM A.Ş. Çavuşbaşı Caddesi 33 Kavacık, 34810, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Hüseyin Ersin TAKLA
Telefon	(216) 413 33 39
Faks	(216) 413 13 22
E-posta	tml@tml.com.tr
Web Sayfası	www.tml.com.tr

YAPI MERKEZİ İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	YAPI MERKEZİ İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. Yapı Merkezi Çamlıca, 34676, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Emre AYKAR
Telefon	(216) 321 90 00
Faks	(216) 321 90 13
E-posta	info@ym.com.tr
Web Sayfası	www.ym.com.tr
YILDIZLAR İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	YILDIZLAR İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Mahatma Gandhi Cad. 47 Gaziosmanpaşa, 06700 Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Müfit EREN
Telefon	(312) 405 60 80
Faks	(312) 436 38 02
E-posta	info@yildizlar.com
Web Sayfası	www.yildizlar.com

Çizelge B.4: Sırbistan’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

→	
Firma Adı ve Adresi	Türkiye Müteahhitler Birliği’nin resmi internet sayfasında Sırbistan’da kayıtlı bir Türk müteahhitlik firmasına rastlanılmamıştır. Sırbistan’da küçük işletmeler haricinde kayda değer bir Türk müteahhitlik firması henüz bulunmamaktadır.

Çizelge B.5: Karadağ’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

→	
Firma Adı ve Adresi	Türkiye Müteahhitler Birliği’nin resmi internet sayfasında Karadağ’da kayıtlı bir Türk müteahhitlik firmasına rastlanılmamıştır.

Çizelge B.6: Kosova’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

DORÇE PREFABRİK YAPI VE İNŞAAT SANAYİ TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	DORÇE PREFAB.YAPI VE İNŞ. SAN.TİC. A.Ş. Aşağıöveçler Mahallesi, 1325 Sokak 6 06460, Çankaya, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	İbrahim Deniz COŞKUNSU
Telefon	(312) 472 82 10 (pbx)
Faks	(312) 472 82 18-19
E-posta - Web Sayfası	dorce@dorce.com.tr - www.dorce.com.tr

ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. Balmumcu, Enka Binaları Beşiktaş, 34349, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Sinan TARA
Telefon	(212) 376 10 00
Faks	(212) 272 88 69
Web Sayfası	www.enka.com
E-posta	enka@enka.com
KAYI İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	KAYI İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Yazarlar Sokak 21 34394 Esentepe, İstanbul-TURKEY
Yönetim Kurulu Başkanı	Orhun KARTAL
Telefon	(212) 370 92 00
Faks	(212) 370 92 92
E-posta	info@kayi.com.tr
Web Sayfası	www.kayi.com.tr

ZAFER TAAHHÜT İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ZAFER TAAHHÜT İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Hatır Sokak 20 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	M.Necati Yağcı
Telefon	(312) 447 00 70
Faks	(312) 447 00 82
E-posta	main@zafer.com.tr
Web Sayfası	www.zafer.com.tr

Çizelge B.7: Arnavutluk'ta faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. Balmumcu, Enka Binaları Beşiktaş, 34349, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Sinan TARA
Telefon	(212) 376 10 00
Faks	(212) 272 88 69
E-posta	enka@enka.com
Web Sayfası	www.enka.com

MAKYOL İNŞAAT SANAYİ TURİZM VE TİCARET A.Ş. ➔	
Firma Adı ve Adresi	MAKYOL İNŞAAT SANAYİ TURİZM VE TİCARET A.Ş. Tepecik Caddesi, Melodi Sokak, İTÜ Blokları E Blok, Etiler, 34337, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Adnan ÇEBİ
Telefon	(212) 351 41 51
Faks	(212) 351 33 46
E-posta	oturnaoglu@mak-yol.com.tr
Web Sayfası	www.makyol.com.tr
MAPA İNŞAAT A.Ş.	
Firma Adı ve Adresi	MAPA İNŞAAT A.Ş. Uğur Mumcu Caddesi 88 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Nazif GÜNAL
Telefon	(312) 436 30 00
Faks	(312) 436 64 66 (312) 436 10 68
E-posta	mapa@mng.com.tr
Web Sayfası	www.mng.com.tr

MNG HOLDİNG A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	MNG HOLDİNG A.Ş. Uğur Mumcu Caddesi 88 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Nazif GÜNAL
Telefon	(312) 436 30 00
Faks	(312) 437 11 01
E-posta	info@mng.com.tr
Web Sayfası	www.mng.com.tr
TEPE İNŞAAT SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	TEPE İNŞAAT SANAYİ A.Ş. Beytepe Köyü Yolu 5 Bilkent, 06800, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Ali H. KURTDARCAN
Telefon	(312) 266 58 00
Faks	(312) 266 78 38
E-posta	info@tepeinsaat.com.tr
Web Sayfası	www.tepeinsaat.com.tr

Çizelge B.8: Makedonya’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

CESAŞ İNŞAAT TİCARET VE SANAYİ A. Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	CESAŞ İNŞAAT TİCARET VE SANAYİ A. Ş. Sancak Mahallesi, 509. Sokak 3/3 Yıldız, 06550, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Celal SEVER
Telefon	(312) 441 84 80
Faks	(312) 440 27 37
E-posta	cesas@cesas.com.tr
Web Sayfası	www.cesas.com.tr
GAMA TAAHHÜT GRUBU →	
Firma Adı ve Adresi	GAMA TAAHHÜT GRUBU GAMA Binası, Nergis Sokak 9 Söğütözü, 06520, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	T. Uğur YURDAKUL
Telefon	(312) 248 42 00
Faks	(312) 248 42 01
E-posta	holding@gama.com.tr
Web Sayfası	www.gama.com.tr

Çizelge B.9: Bulgaristan’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

AKFEN İNŞAAT TURİZM VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	AKFEN İNŞAAT TURİZM VE TİCARET A.Ş. Koza Sokak 22 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Hamdi AKIN
Telefon	(312) 408 10 00
Faks	(312) 441 07 82
E-posta	akfen@akfen.com.tr
Web Sayfası	www.akfen.com.tr
CENGİZ İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	CENGİZ İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Mahir İz Caddesi 30 , Altunizade Üsküdar, 34662, İstanbul, Türkiye
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet CENGİZ
Telefon	(216) 474 71 60
Faks	(216) 474 97 30
E-posta	cengizinfo@cengiz.com.tr
Web Sayfası	www.cengiz.com.tr

DOĞUŞ İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	DOĞUŞ İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Cumhuriyet Caddesi 4, A Blok 34810 Kavacık-Beykoz, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Gönül TALU
Telefon	(216) 538 15 00
Faks	(216) 331 29 29
E-posta	business@dogusinsaat.com.tr
Web Sayfası	www.dogusinsaat.com.tr
EKO İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	EKO İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Turan Güneş Bulvarı 84 Yıldız, 06550, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Cahit KÖKSAL
Telefon	(312) 409 96 00
Faks	(312) 409 96 10
E-posta	contact@ekoinsaat.com.tr
Web Sayfası	www.ekoinsaat.com.tr

ENDEM İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ENDEM İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Başak Sokak 2, Daire 10 Gayrettepe, 34349, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	O. Naci ENDEM
Telefon	(212) 275 88 33
Faks	(212) 275 17 88
E-posta	endeminfo@endem.com.tr
Web Sayfası	www.endem.com.tr
GAMA TAAHHÜT GRUBU →	
Firma Adı ve Adresi	GAMA TAAHHÜT GRUBU GAMA Binası, Nergis Sokak 9 Söğütözü, 06520, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	T. Uğur YURDAKUL
Telefon	(312) 248 42 00
Faks	(312) 248 42 01
E-posta	holding@gama.com.tr
Web Sayfası	www.gama.com.tr

GARANTİ KOZA İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	GARANTİ KOZA İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Tekstilkent Koza Plaza, A-Blok Kat: 34 34320, Esenler, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Şükrü İLKEL
Telefon	(212) 467 22 22
Faks	(212) 438 24 09 (212) 438 24 10
E-posta	garanti@garantikoza.com.tr
HAZİNE DAROĞLU İNŞAAT GRUBU →	
Firma Adı ve Adresi	HAZİNE DAROĞLU İNŞAAT GRUBU Oya Çıkmazı, Eren Sokak 8 Gayrettepe, 80300, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Turan HAZİNE DAROĞLU
Telefon	(212) 217 44 05
Faks	(212) 217 40 18
E-posta	info@hazinedaroglu-group.com
Web Sayfası	www.hazinedaroglu-group.com

İLCİ İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	İLCİ İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Birlik Mahallesi, 415.Cadde, 406.Sokak 11 Gaziosmanpaşa, 06610, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Metin İLCİ
Telefon	(312) 312 495 06 06 (pbx)
Faks	(312) 312 495 06 34
E-posta	ilci@ilci.com.tr
Web Sayfası	www.ilci.com.tr
KAYI İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	KAYI İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Yazarlar Sokak 21 34394 Esentepe, İstanbul-TURKEY
Yönetim Kurulu Başkanı	Orhun KARTAL
Telefon	(212) 370 92 00
Faks	(212) 370 92 92
E-posta	info@kayi.com.tr
Web Sayfası	www.kayi.com.tr

KİSKA İNŞAAT TAAHHÜDÜ İŞLERİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	KİSKA İNŞAAT TAAHHÜDÜ İŞLERİ A.Ş. Mithatpaşa Caddesi 13 Kızılay, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Oğuz GÜRSEL
Telefon	(312) 430 24 00
Faks	(312) 431 27 76
E-posta	kiska@kiska.com.tr
Web Sayfası	www.kiska.com.tr
MAPA İNŞAAT A.Ş.	
Firma Adı ve Adresi	MAPA İNŞAAT A.Ş. Uğur Mumcu Caddesi 88 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Nazif GÜNAL
Telefon	(312) 436 30 00
Faks	(312) 436 64 66 (312) 436 10 68
E-posta	mapa@mng.com.tr
Web Sayfası	www.mng.com.tr

MNG HOLDİNG A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	MNG HOLDİNG A.Ş. Uğur Mumcu Caddesi 88 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Nazif GÜNAL
Telefon	(312) 436 30 00
Faks	(312) 437 11 01
E-posta	info@mng.com.tr
Web Sayfası	www.mng.com.tr

TEKFEN İNŞAAT VE TESİSAT A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	TEKFEN İNŞAAT VE TESİSAT A.Ş. Tekfen Tower, Büyükdere Caddesi, 209 4. Levent, 34394, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Nihat GÖKYİĞİT
Telefon	(212) 359 35 00
Faks	(212) 359 35 08
E-posta	business@tekfен.com.tr
Web Sayfası	www.tekfен.com.tr

TERBAY İNŞAAT MİMARLIK MÜHENDİSLİK VE TİCARET LTD. ŞTİ. →	
Firma Adı ve Adresi	TERBAY İNŞAAT MİMARLIK MÜHENDİSLİK VE TİCARET LTD. ŞTİ. 10006 Sokak 65, A.O.S.B. Çiğli, 35620, İZMİR
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet BAYSAK
Telefon	(232) 376 80 00
Faks	(232) 376 80 03
E-posta	insaat@terbay.com.tr
Web Sayfası	www.terbay.com.tr

TURAN HAZİNEİDAROĞLU İNŞAAT TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	TURAN HAZİNEİDAROĞLU İNŞAAT TİCARET A.Ş. Oya Çıkmazı, Eren Sokak, 8 Gayrettepe, 34394, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Turan HAZİNEİDAROĞLU
Telefon	(212) 217 66 78
Faks	(212) 217 66 63
E-posta	info@hazinedaroglu-group.com
Web Sayfası	www.hazinedaroglu-group.com

Çizelge B.10: Romanya’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

ASTUR İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ASTUR İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Armada İş Merkezi, 6/A Blok, Kat 9, No 11 Eskişehir Yolu, Söğütözü, 06520, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Paulo ASTALDI
Telefon	(312) 219 21 00
Faks	(312) 219 21 08
E-posta	astaldi.turkey@astaldir.com
Web Sayfası	www.astaldi.com

EKO İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	EKO İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Turan Güneş Bulvarı 84 Yıldız, 06550, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Cahit KÖKSAL
Telefon	(312) 409 96 00
Faks	(312) 409 96 10
E-posta	contact@ekoinsaat.com.tr
Web Sayfası	www.ekoinsaat.com.tr

ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş. Balmumcu, Enka Binaları Beşiktaş, 34349, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Sinan TARA
Telefon	(212) 376 10 00
Faks	(212) 272 88 69
E-posta	enka@enka.com
Web Sayfası	www.enka.com

EPİK İNŞAAT TURİZM MÜHENDİSLİK İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	EPİK İNŞAAT TURİZM MÜHENDİSLİK İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş. Mahmut Yesari Sokak 10, 06680, Çankaya, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Haşim MUTLU
Telefon	(312) 409 92 00
Faks	(312) 409 92 98
E-posta	ankara@epik.com.tr
Web Sayfası	www.epik.com.tr

GARANTİ KOZA İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →

Firma Adı ve Adresi	GARANTİ KOZA İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Tekstilkent Koza Plaza, A-Blok Kat: 34 34320, Esenler, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Şükrü İLKEL
Telefon	(212) 467 22 22
Faks	(212) 438 24 09 (212) 438 24 10
E-posta	garanti@garantikoza.com.tr
Web Sayfası	www.garantikoza.com.tr

GÜRİŞ HOLDING A.Ş. →

Firma Adı ve Adresi	GÜRİŞ HOLDING A.Ş. Piyade Sokak 19, 06550, Çankaya, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Niyazi ERDOĞAN
Telefon	(312) 438 11 50
Faks	(312) 439 11 93
E-posta	info@gurisholding.com
Web Sayfası	www.gurisholding.com

HAZİNEDAROĞLU İNŞAAT GRUBU →	
Firma Adı ve Adresi	HAZİNEDAROĞLU İNŞAAT GRUBU Oya Çıkmazı, Eren Sokak 8 Gayrettepe, 80300, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Turan HAZİNEDAROĞLU
Telefon	(212) 217 44 05
Faks	(212) 217 40 18
E-posta	info@hazinedaroglu-group.com
Web Sayfası	www.hazinedaroglu-group.com

METAG İNŞAAT TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	METAG İNŞAAT TİCARET A.Ş. Çetin Emeç Bulvarı, 1314 Cad (Eski 8. Cadde) 19 Öveçler 06460, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Çetin ONURAL
Telefon	(312) 472 77 31
Faks	(312) 472 77 36
E-posta	metag@metag.com.tr
Web Sayfası	www.metag.com.tr

METİŞ İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	METİŞ İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Abidin Daver Sokak 3 / 10-11 06550, Çankaya, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Bedri SEVER
Telefon	(312) 441 07 76
Faks	(312) 441 09 04
E-posta	metis@metis.com.tr
Web Sayfası	www.metis.com.tr

MNG HOLDİNG A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	MNG HOLDİNG A.Ş. Uğur Mumcu Caddesi 88 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Mehmet Nazif GÜNAL
Telefon	(312) 436 30 00
Faks	(312) 437 11 01
E-posta	info@mng.com.tr
Web Sayfası	www.mng.com.tr

SUMMA TURİZM YATIRIMCILIĞI A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	SUMMA TURİZM YATIRIMCILIĞI A.Ş. Büyükdere Caddesi, Meydan Sokak, Veko Giz Plaza, Kat 7, Maslak, 34398 İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Selim BORA
Telefon	(212) 290 30 70
Faks	(212) 290 30 77
E-posta	summa@summa.com.tr
Web Sayfası	www.summa.com.tr

TEFİROM İNŞAAT ENERJİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	TEFİROM İNŞAAT ENERJİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Nenehatun Caddesi 91, Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Tevfik ÖZ
Telefon	(312) 446 52 42
Faks	(312) 446 50 79
E-posta	tefirom@tefirom.com.tr
Web Sayfası	www.tefirom.com.tr

TURAN HAZİNEDAROĞLU İNŞAAT TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	TURAN HAZİNEDAROĞLU İNŞAAT TİCARET A.Ş. Oya Çıkmazı, Eren Sokak, 8 Gayrettepe, 34394, İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Turan HAZİNEDAROĞLU
Telefon	(212) 217 66 78
Faks	(212) 217 66 63
E-posta	info@hazinedaroglu-group.com
Web Sayfası	www.hazinedaroglu-group.com

YÜKSEL İNŞAAT A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	YÜKSEL İNŞAAT A.Ş. Söğütözü Caddesi 14/A Beştepeler, 06560, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Süleyman Servet SAZAK
Telefon	(312) 284 25 45 (pbx)
Faks	(312) 286 17 37
E-posta	yuksel@yuksel.net
Web Sayfası	www.yuksel.net

Çizelge B.11: Moldova’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları.

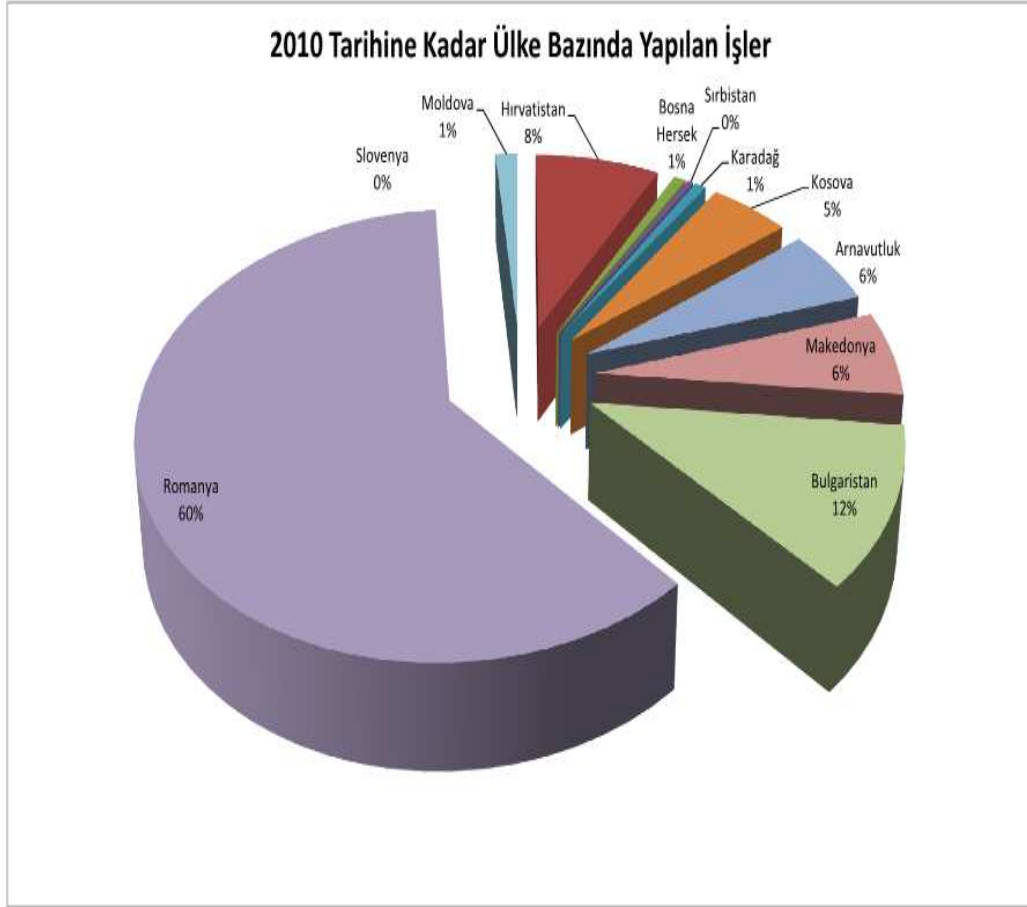
AKFEN İNŞAAT TURİZM VE TİCARET A.Ş. ➔	
Firma Adı ve Adresi	AKFEN İNŞAAT TURİZM VE TİCARET A.Ş. Koza Sokak 22 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Hamdi AKIN
Telefon	(312) 408 10 00
Faks	(312) 441 07 82
E-posta	akfen@akfen.com.tr
Web Sayfası	www.akfen.com.tr

ÖZTAŞ İNŞAAT, İNŞAAT MALZEMELERİ TİCARET A.Ş. ➔	
Firma Adı ve Adresi	ÖZTAŞ İNŞAAT, İNŞAAT MALZEMELERİ TİCARET A.Ş. Mebusevleri, İller Sokak 10, Tandoğan, 06580, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	Fethi Vehbi ÖZKOÇ
Telefon	(312) 212 61 68
Faks	(312) 213 91 23
E-posta	oztas@oztas.com.tr
Web Sayfası	www.oztas.com.tr

SUMMA TURİZM YATIRIMCILIĞI A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	SUMMA TURİZM YATIRIMCILIĞI A.Ş. Büyükdere Caddesi, Meydan Sokak, Veko Giz Plaza, Kat 7, Maslak, 34398 İstanbul
Yönetim Kurulu Başkanı	Selim BORA
Telefon	(212) 290 30 70
Faks	(212) 290 30 77
E-posta	summa@summa.com.tr
Web Sayfası	www.summa.com.tr

ZAFER TAAHHÜT İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. →	
Firma Adı ve Adresi	ZAFER TAAHHÜT İNŞAAT VE TİCARET A.Ş. Hatır Sokak 20 Gaziosmanpaşa, 06700, Ankara
Yönetim Kurulu Başkanı	M.Necati Yağcı
Telefon	(312) 447 00 70
Faks	(312) 447 00 82
E-posta	main@zafer.com.tr
Web Sayfası	www.zafer.com.tr

**EK C: BALKANLAR'DA TÜRK MÜTEAHHİTLER TARAFINDAN
YAPILAN İŞ ORANLARI**

* Veriler Türk Mühendisler Birliği'nden alınmış olup 1972-2010 yılları arasında geçerlidir

EK D: PLANLAMA VE KARAR VERMEDE KULLANILAN YÖNTEM VE YAZILIM TABLOSU

Karar Alımında Kullanılan Çeşitli Yöntemler	
Karar Yöntemi	Tez İçerisindeki Kullanım Alanı
Vroom-Yetton-Jago	Tez İçerisinde Verilecek Tüm Kararların Ne Şekilde Verileceğini Belirlemek İçin
Karar Ağacı - Decision Trees (Tree Diagram, Influence Diagram)	Yatırım Yapılacak Proje Türünün Seçimi
Kepner Tregoe Matrisi	Yatırımlarda Kullanılacak Finansman Türü Seçimi
Fayda-Maliyet Analizi	Değerlendirme Matrisindeki Kriterlerden Birisi Olan Parasal Hususlar İçin Veri Hazırlanması
Değerlendirme Matrisi - Evaluation Matrix	Yatırım Yapılacak Ülke Sayısını Sadeleştirme
Analitik Hiyerarşi Süreci - (Analytical Hierarchy Process)	Sayıları onbirden üçe düşürülen olası yatırım ülkelerinin (Moldova, Bosna Hersek, Makedonya) Parasal Hususlar, Siyasal Hususlar, Bürokratik Hususlar ve Ülke Durumu Açısından Kıyaslanması
SWOT Analizi - SWOT Analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis)	Yatırım Ülkesi, Proje Türü ve Finansman Türü Seçimlerinin Nihai Karar Öncesi Son Değerlendirmesi

Planlama ve Karar Alımında Kullanılan Çeşitli Yazılımlar	
Yazılım Adı	Tez İçerisindeki Kullanım Alanı
Expert Choice Pro	3 Balkan Ülkesi Arasından Bir Ülke Seçimi İçin AHP Analizi Yapımı
MS Excel	Planlama Tablolarının Tanımlanması
MS Project	Planlamanın Yapılarak Yaklaşık Proje Yapım Süresinin Belirlenmesi

EK E: MOLDOVA BİNA PROJESİ VE KONUM HARİTASI

EK F: TÜRKİYE BİNA PROJESİ VE KONUM HARİTASI

EK G: MOLDOVA VE TÜRKİYE PLANLAMA TABLOLARI

Proje	Kişinev Şehri Konut Projesi		
Daire Tipi	2+1	Arsa Maliyeti	378.420 TL
Kat Sayısı	10	Toplam İnşaat Yapım Maliyeti	2.443.275 TL
Arazi Alanı	500	İnşaat Metrekare Yapım Maliyeti	643 TL
Taban Alanı	380	İnşaat Metrekare Birim Maliyeti (Arsa ve KDV Dahil)	743 TL
Oturum Alanı	3800	Ortalama İnşaat Metrekare Satış Fiyatı	1.875 TL
Daire Sayısı	40	Metrekare Başına Ortalama Net Kar	1.132 TL
İnşaat Tamamlanma Süresi (Gün)	240	Kar Oranı	152,51%

Şekil G.1 : Kişinev Konut Projesi Maliyet-Kar Tablosu

1) KEŞİF ÖZETİ					
SN	AÇIKLAMA	MİKTAR	BİRİM	BİRİM FİYAT (TL)	TUTAR (TL)
1	İzin ve Ruhsatlar	-	-	50.000,00 TL	50.000,00 TL
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	-	-	5.000,00 TL	5.000,00 TL
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	-	-	30.000,00 TL	30.000,00 TL
4	Hafriyat çalışması	2.500,00	m³	10,00 TL	25.000,00 TL
5	Radye temel betonunun dökülmesi	350,00	m³	547,50 TL	191.625,00 TL
6	1. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
7	2. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
8	3. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
9	4. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
10	5. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
11	6. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
12	7. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
13	8. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
14	9. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
15	10. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	547,50 TL	82.125,00 TL
16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	1600	m²	20,00 TL	32.000,00 TL
17	Dış cepheyalıtım ve boyanın yapılması	2400	m²	50,00 TL	120.000,00 TL
18	Isı tesisatının yapılması	40,00	Daire	1.000,00 TL	40.000,00 TL
19	Su tesisatının yapılması	40,00	Daire	600,00 TL	24.000,00 TL
20	Doğalgaz tesisatının yapılması	40,00	Daire	500,00 TL	20.000,00 TL
21	Elektrik tesisatının yapılması	40,00	Daire	1.500,00 TL	60.000,00 TL
22	Şap atılması	3.800,00	m²	2,50 TL	9.500,00 TL
23	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	15.000,00	m²	7,50 TL	112.500,00 TL
24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	1.000,00	m²	25,00 TL	25.000,00 TL
25	Kartonpiyerlerin yapılması	2.500,00	Metretül	10,00 TL	25.000,00 TL
26	Pencerelerin takılması	200,00	Adet	200,00 TL	40.000,00 TL
27	Boyanın yapılması	9.450,00	m²	20,00 TL	189.000,00 TL
28	İç kapıların takılması	340	Adet	200,00 TL	68.000,00 TL
29	Dış kapıların takılması	40,00	Adet	1.500,00 TL	60.000,00 TL
30	Asansör montajı	2	Adet	28.000,00 TL	56.000,00 TL
31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	2.400,00	m²	17,50 TL	42.000,00 TL
32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	320	m²	45,00 TL	14.400,00 TL
33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	40,00	Adet	5.000,00 TL	200.000,00 TL
34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	80,00	Adet	750,00 TL	60.000,00 TL
35	Radyatörlerin takılması	40,00	Adet	600,00 TL	24.000,00 TL
36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	2000	Metretül	12,00 TL	24.000,00 TL
37	Çatı Yapımı	1	Adet	10.000,00 TL	10.000,00 TL
38	Bahçe duvarlarının yapımı	0	Metretül	200,00 TL	0,00 TL
39	Peyzaj uygulaması	1	Adet	15.000,00 TL	15.000,00 TL
40	Genel giderler	10	Ay	5.000,00 TL	50.000,00 TL
TOPLAM					2.443.275,00 TL

2)SÜRE TABLOSU						Başlangıç Tarihi	Bitiş tarihi (İşler bugünkü tarihin önceki akşam biter)
SN	AÇIKLAMA	MİKTAR	BİRİM	GÜNLÜK VERİM	SÜRE (GÜN)		
1	İzin ve Ruhsatlar	-	-	1,11%	90	01.10.11	29.12.11
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	-	-	5,00%	20	01.10.11	20.10.11
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	-	-	5,00%	20	01.10.11	20.10.11
4	Hafriyat çalışması	2.500,00	m ³	20,00%	5	21.10.11	25.10.11
5	Radye temel betonunun dökülmesi	350,00	m ³	3,33%	30	06.03.12	04.04.12
6	1. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	05.04.12	14.04.12
7	2. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	15.04.12	24.04.12
8	3. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	25.04.12	04.05.12
9	4. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	05.05.12	14.05.12
10	5. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	15.05.12	24.05.12
11	6. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	25.05.12	03.06.12
12	7. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	04.06.12	13.06.12
13	8. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	14.06.12	23.06.12
14	9. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	24.06.12	03.07.12
15	10. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m ³	10,00%	10	04.07.12	13.07.12
16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	1600	m ²	3,33%	30	24.06.12	23.07.12
17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	2400	m ²	6,67%	15	24.07.12	07.08.12
18	Isı tesisatının yapılması	40,00	Daire	2,22%	45	24.07.12	06.09.12
19	Su tesisatının yapılması	40,00	Daire	3,33%	30	08.08.12	06.09.12
20	Doğalgaz tesisatının yapılması	40,00	Daire	5,00%	20	07.09.12	26.09.12
21	Elektrik tesisatının yapılması	40,00	Daire	3,33%	30	24.07.12	22.08.12
22	Şap atılması	3.800,00	m ²	6,67%	15	07.09.12	21.09.12
23	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	15.000,00	m ²	5,00%	20	23.08.12	11.09.12
24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	1.000,00	m ²	5,00%	20	22.09.12	11.10.12
25	Kartonpiyerlerin yapılması	2.500,00	Metretül	10,00%	10	12.10.12	21.10.12
26	Pencerelerin takılması	200,00	Adet	10,00%	10	12.10.12	21.10.12
27	Boyanın yapılması	9.450,00	m ²	3,33%	30	12.09.12	11.10.12
28	İç kapıların takılması	340	Adet	3,33%	30	12.10.12	10.11.12
29	Dış kapıların takılması	40,00	Adet	5,00%	20	12.10.12	31.10.12
30	Asansör montajı	2	Adet	10,00%	10	07.10.12	16.10.12
31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	2.400,00	m ²	5,00%	20	12.10.12	31.10.12
32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	320	m ²	6,67%	15	22.09.12	06.10.12
33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	40,00	Adet	5,00%	20	12.10.12	31.10.12
34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	80,00	Adet	5,00%	20	12.10.12	31.10.12
35	Radyatörlerin takılması	40,00	Adet	5,00%	20	12.10.12	31.10.12
36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	2000	Metretül	5,00%	20	07.10.12	26.10.12
37	Çatı Yapımı	1	Adet	6,67%	15	24.07.12	07.08.12
38	Bahçe duvarlarının yapımı	0	Metretül	0,00%	0	07.08.12	07.08.12
39	Peyzaj uygulaması	1	Adet	10,00%	10	18.08.12	27.08.12
40	Genel giderler	12	Ay	-	406	01.10.12	10.11.12
						Σ	01.10.11 10.11.12

Şekil G.3 : Kişinev Konut Projesi Süre Tablosu

1)KODLAMA				2) AKTİVİTE TANIMLAMA TABLOSU			
YER KODU		İŞ KODU		SN	KOD	AÇIKLAMA	SÜRE(GÜN)
Alt Kod	AÇIKLAMA	Alt Kod	AÇIKLAMA				
1	Kaba İnşaat	1	İzin ve Ruhsatlar	1	001	İzin ve Ruhsatlar	90
2	Sıva İşleri	2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	2	002	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	20
3	Tesisat İşleri	3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	3	003	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	20
4	Yer Döşemeleri	4	Hafriyat çalışması	4	004	Hafriyat çalışması	5
5	Boya İşleri	5	Radye temel betonunun dökülmesi	5	105	Radye temel betonunun dökülmesi	30
6	Montaj ve Doğrama İşleri	6	1. Tabiliye demir ve beton işleri	6	106	1. Tabiliye demir ve beton işleri	10
0	Müteferrik (Bağımsız) İşler	7	2. Tabiliye demir ve beton işleri	7	107	2. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		8	3. Tabiliye demir ve beton işleri	8	108	3. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		9	4. Tabiliye demir ve beton işleri	9	109	4. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		10	5. Tabiliye demir ve beton işleri	10	110	5. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		11	6. Tabiliye demir ve beton işleri	11	111	6. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		12	7. Tabiliye demir ve beton işleri	12	112	7. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		13	8. Tabiliye demir ve beton işleri	13	113	8. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		14	9. Tabiliye demir ve beton işleri	14	114	9. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		15	10. Tabiliye demir ve beton işleri	15	115	10. Tabiliye demir ve beton işleri	10
		16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	16	116	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	30
		17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	17	517	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	15
		18	Isı tesisatının yapılması	18	318	Isı tesisatının yapılması	45
		19	Su tesisatının yapılması	19	319	Su tesisatının yapılması	30
		20	Doğalgaz tesisatının yapılması	20	320	Doğalgaz tesisatının yapılması	20
		21	Elektrik tesisatının yapılması	21	321	Elektrik tesisatının yapılması	30
		22	Şap atılması	22	122	Şap atılması	15
		23	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	23	223	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	20
		24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	24	424	Islak zemin döşemelerinin yapılması	20
		25	Kartonpiyerlerin yapılması	25	525	Kartonpiyerlerin yapılması	10
		26	Pencerelerin takılması	26	626	Pencerelerin takılması	10
		27	Boyanın yapılması	27	527	Boyanın yapılması	30
		28	İç kapıların takılması	28	628	İç kapıların takılması	30
		29	Dış kapıların takılması	29	629	Dış kapıların takılması	20
		30	Asansör montajı	30	630	Asansör montajı	10
		31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	31	431	Parke zemin döşemelerinin yapılması	20
		32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	32	432	Balkon ve merdiven mermer yapımı	15
		33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	33	633	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	20
		34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	34	634	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	20
		35	Radyatörlerin takılması	35	635	Radyatörlerin takılması	20
		36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	36	636	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	20
		37	Çatı Yapımı	37	037	Çatı Yapımı	15
		38	Bahçe duvarlarının yapımı	38	038	Bahçe duvarlarının yapımı	0
		39	Peyzaj uygulaması	39	039	Peyzaj uygulaması	10
		40	Genel giderler	40	040	Genel giderler	406

Şekil G.4 : Kişinev Konut Projesi Aktivite Kodlama ve Tanımlama Tablosu

3) RAYIÇ LİSTESİ (Kaynak Tablosu)			
Stok Kodu	Açıklama	Birim	Birim Fiyat
İzin - Ruhsat	Belediye izinleri ve ruhsatları	-	50.000,00
Zemin Etüd	Zemin etüdü ve zeminin topografik haritasının çıkarılması ve hafriyatın öngörülmesi	-	5.000,00
Proje - TUS	Projelerin çizilmesi ve TUS Bedellerinin alınmasını kapsar	-	30.000,00
Hafriyat	1m ³ kazı maliyeti	m ³	10,00
Temel Beton	1m ³ temel beton döküm maliyeti	m ³	547,50
Tabliye Beton	1m ³ tabliye beton döküm maliyeti	m ³	547,50
Duvar	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	m ²	20,00
Dis Cephe	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	m ²	50,00
Tesisat- Isı	Isı tesisatının yapılması	Daire	1.000,00
Tesisat- Su	Su tesisatının yapılması	Daire	600,00
Tesisat- Doğalgaz	Doğalgaz tesisatının yapılması	Daire	500,00
Tesisat- Elektrik	Elektrik tesisatının yapılması	Daire	1.500,00
Sap	Şap atılması	m ²	2,50
İnce Sıva	İnce sıva ve alçının yapılması	m ²	7,50
Islak Zemin	Islak zemin döşemelerinin yapılması	m ²	25,00
Kartonpiyer	Kartonpiyerlerin yapılması	Metretül	10,00
Pencere	Pencerelerin takılması	Adet	200,00
Boya	Boyanın yapılması	m ²	20,00
İç Kapi	İç kapıların takılması	Adet	200,00
Dış Kapi	Dış kapıların takılması	Adet	1.500,00
Asansör	Asansör montajı	Adet	28.000,00
Parke	Parke zemin döşemelerinin yapılması	m ²	17,50
Mermer	Balkon ve merdiven mermer yapımı	m ²	45,00
Mobilya	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	Adet	5.000,00
Lavabo	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	Adet	750,00
Mermer	Radyatörlerin takılması	Adet	600,00
Korkuluk	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	Metretül	12,00
Cati	Çatı Yapımı	Adet	10.000,00
Duvar - Bahçe	Bahçe duvarlarının yapımı	Metretül	200,00
Peyzaj	Peyzaj uygulaması	Adet	15.000,00
Gen. Gid.	Genel giderler	Ay	5.000,00

Şekil G.5 : Kışinev Konut Projesi Kaynak Tablosu

4) KAYNAK ATAMA TABLOSU			
SN	AÇIKLAMA	MİKTAR	STOK KODU
1	İzin ve ruhsatlar	-	İzin - Ruhsat
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	-	Zemin
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	-	Proje - TUS
4	Hafriyat Çalışması	2.500,00	Hafriyat
5	Donatı hazırlığı&Montajı + Temel betonunun dökülmesi	350,00	Temel Beton
6	Donatı hazırlığı&Montajı + Beton	150,00	Tabliye Beton
7	"	150,00	Tabliye Beton
8	"	150,00	Tabliye Beton
9	"	150,00	Tabliye Beton
10	"	150,00	Tabliye Beton
11	"	150,00	Tabliye Beton
12	"	150,00	Tabliye Beton
13	"	150,00	Tabliye Beton
14	"	150,00	Tabliye Beton
15	"	150,00	Tabliye Beton
16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	1.600,00	Duvar
17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	2.400,00	Dis Cephe
18	Isı tesisatının yapılması	40,00	Tesisat- Isı
19	Su tesisatının yapılması	40,00	Tesisat - Su
20	Doğalgaz tesisatının yapılması	40,00	Tesisat - Doğalgaz
21	Elektrik tesisatının yapılması	40,00	Tesisat - Elektrik
22	Şap atılması	3.800,00	Şap
23	İnce sıva ve alçının yapılması	15.000,00	İnce Sıva
24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	1.000,00	Islak Zemin
25	Kartonpiyerlerin yapılması	2.500,00	Kartonpiyer
26	Pencerelerin takılması	200,00	Pencere
27	Boyanın yapılması	9.450,00	Boya
28	İç kapıların takılması	340,00	İç Kapi
29	Dış kapıların takılması	40,00	Dis Kapi
30	Asansör montajı	2,00	Asansör
31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	2.400,00	Parke
32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	320,00	Mermer
33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	40,00	Mobilya
34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	80,00	Lavabo
35	Radyatörlerin takılması	40,00	Mermer
36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	2.000,00	Korkuluk
37	Çatı Yapımı	1,00	Cati
38	Bahçe duvarlarının yapımı	0,00	Duvar - Bahçe
39	Peyzaj uygulaması	1,00	Peyzaj
40	Genel giderler	10,00	Gen. Gid.

Şekil G.6 : Kışinev Konut Projesi Kaynak Atama Tablosu

Proje	Kahramanmaraş İli Konut Projesi		
Daire Tipi	2+1	Arsa Maliyeti	886.667 TL
Kat Sayısı	10	Toplam İnşaat Yapım Maliyeti	1.407.180 TL
Arazi Alanı	3167	İnşaat Metrekare Yapım Maliyeti	370 TL
Taban Alanı	380	İnşaat Metrekare Birim Maliyeti (Arsa ve KDV Dahil)	712 TL
Oturum Alanı	3800	Ortalama İnşaat Metrekare Satış Fiyatı	750 TL
Daire Sayısı	40	Metrekare Başına Ortalama Net Kar	38 TL
İnşaat Tamamlanma Süresi (Gün)	180	Kar Oranı	5,29%

Şekil G.7 : Kahramanmaraş Konut Projesi Maliyet-Kar Tablosu

1) KEŞİF ÖZETİ					
S/N	AÇIKLAMA	MİKTAR	BİRİM	BİRİM FİYAT (TL)	TUTAR (TL)
1	izin ve Ruhsatlar	-	-	20.000,00 TL	20.000,00 TL
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	-	-	2.500,00 TL	2.500,00 TL
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	-	-	35.625,00 TL	35.625,00 TL
4	Hafriyat çalışması	2.500,00	m³	1,80 TL	4.500,00 TL
5	Radye temel betonunun dökülmesi	350,00	m³	323,25 TL	113.137,50 TL
6	1. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
7	2. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
8	3. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
9	4. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
10	5. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
11	6. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
12	7. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
13	8. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
14	9. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
15	10. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	323,25 TL	48.487,50 TL
16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	1600	m²	10,00 TL	16.000,00 TL
17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	2400	m²	25,00 TL	60.000,00 TL
18	Isı tesisatının yapılması	40,00	Daire	550,00 TL	22.000,00 TL
19	Su tesisatının yapılması	40,00	Daire	600,00 TL	24.000,00 TL
20	Doğalgaz tesisatının yapılması	40,00	Daire	500,00 TL	20.000,00 TL
21	Elektrik tesisatının yapılması	40,00	Daire	850,00 TL	34.000,00 TL
22	Şap atılması	3.800,00	m²	1,70 TL	6.460,00 TL
23	İnce siva ve alçı sıvanın yapılması	15.000,00	m²	5,00 TL	75.000,00 TL
24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	1.000,00	m²	14,00 TL	14.000,00 TL
25	Kartonpiyerlerin yapılması	2.500,00	Metretül	3,00 TL	7.500,00 TL
26	Pencerelerin takılması	200,00	Adet	120,00 TL	24.000,00 TL
27	Boyanın yapılması	9.450,00	m²	5,00 TL	47.250,00 TL
28	İç kapıların takılması	340	Adet	120,00 TL	40.800,00 TL
29	Dış kapıların takılması	40,00	Adet	750,00 TL	30.000,00 TL
30	Asansör montajı	2	Adet	18.000,00 TL	36.000,00 TL
31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	2.400,00	m²	12,50 TL	30.000,00 TL
32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	320	m²	30,00 TL	9.600,00 TL
33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	40,00	Adet	2.000,00 TL	80.000,00 TL
34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	80,00	Adet	300,00 TL	24.000,00 TL
35	Radyatörlerin takılması	40,00	Adet	500,00 TL	20.000,00 TL
36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	2000	Metretül	8,00 TL	16.000,00 TL
37	Çati Yapımı	1	Adet	15.000,00 TL	15.000,00 TL
38	Bahçe duvarlarının yapımı	220	Metretül	200,00 TL	44.000,00 TL
39	Peyzaj uygulaması	1	Adet	25.000,00 TL	25.000,00 TL
40	Genel giderler	6	Ay	2.000,00 TL	12.000,00 TL
TOPLAM					1.393.247,50 TL

2)SÜRE TABLOSU						Başlangıç Tarihi	Bitiş tarihi (İşler bugünkü tarihin önceki akşam biter)
SN	AÇIKLAMA	MİKTAR	BİRİM	GÜNLÜK VERİM	SÜRE (GÜN)		
1	İzin ve Ruhsatlar	-	-	6,67%	15	01.10.11	16.10.11
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	-	-	5,00%	20	01.10.11	21.10.11
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	-	-	5,00%	20	01.10.11	21.10.11
4	Hafriyat çalışması	2.500,00	m³	20,00%	5	21.10.11	26.10.11
5	Radye temel betonunun dökülmesi	350,00	m³	6,67%	15	26.10.11	10.11.11
6	1. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	10.11.11	15.11.11
7	2. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	15.11.11	20.11.11
8	3. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	20.11.11	25.11.11
9	4. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	25.11.11	30.11.11
10	5. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	30.11.11	05.12.11
11	6. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	05.12.11	10.12.11
12	7. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	10.12.11	15.12.11
13	8. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	15.12.11	20.12.11
14	9. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	20.12.11	25.12.11
15	10. Tabliye demir ve beton işleri	150,00	m³	20,00%	5	25.12.11	30.12.11
16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	1600	m²	3,33%	30	05.12.11	04.01.12
17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	2400	m²	6,67%	15	04.01.12	19.01.12
18	Isı tesisatının yapılması	40,00	Daire	6,67%	15	04.01.12	19.01.12
19	Su tesisatının yapılması	40,00	Daire	10,00%	10	19.01.12	29.01.12
20	Doğalgaz tesisatının yapılması	40,00	Daire	14,29%	7	29.01.12	05.02.12
21	Elektrik tesisatının yapılması	40,00	Daire	5,00%	20	04.01.12	24.01.12
22	Şap atılması	3.800,00	m²	6,67%	15	04.01.12	19.01.12
23	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	15.000,00	m²	5,00%	20	19.01.12	08.02.12
24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	1.000,00	m²	5,00%	20	08.02.12	28.02.12
25	Kartonpiyerlerin yapılması	2.500,00	Metretül	10,00%	10	08.02.12	18.02.12
26	Pencerelerin takılması	200,00	Adet	20,00%	5	19.01.12	24.01.12
27	Boyanın yapılması	9.450,00	m²	5,00%	20	24.01.12	13.02.12
28	İç kapıların takılması	340	Adet	10,00%	10	13.02.12	23.02.12
29	Dış kapıların takılması	40,00	Adet	20,00%	5	13.02.12	18.02.12
30	Asansör montajı	2	Adet	10,00%	10	18.02.12	28.02.12
31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	2.400,00	m²	10,00%	10	13.02.12	23.02.12
32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	320	m²	10,00%	10	19.01.12	29.01.12
33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	40,00	Adet	10,00%	10	18.02.12	28.02.12
34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	80,00	Adet	33,33%	3	23.02.12	26.02.12
35	Radyatörlerin takılması	40,00	Adet	33,33%	3	13.02.12	16.02.12
36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	2000	Metretül	5,00%	20	13.02.12	04.03.12
37	Çatı Yapımı	1	Adet	14,29%	7	19.01.12	26.01.12
38	Bahçe duvarlarının yapımı	220	Metretül	20,00%	5	26.01.12	31.01.12
39	Peyzaj uygulaması	1	Adet	5,00%	20	13.02.12	04.03.12
40	Genel giderler	6	Ay	-	180		
						Σ	01.10.11 04.03.12

Şekil G.9 : Kahramanmaraş Konut Projesi Süre Tablosu

1)KODLAMA				2) AKTİVİTE TANIMLAMA TABLOSU			
YER KODU		İŞ KODU		SN	KOD	AÇIKLAMA	SÜRE(GÜN)
Alt Kod	AÇIKLAMA	Alt Kod	AÇIKLAMA				
1	Kaba İnşaat	1	İzin ve Ruhsatlar	1	001	İzin ve Ruhsatlar	15
2	Sıva İşleri	2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	2	002	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	20
3	Tesisat İşleri	3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	3	003	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	20
4	Yer Döşemeleri	4	Hafriyat çalışması	4	004	Hafriyat çalışması	5
5	Boya İşleri	5	Radye temel betonunun dökülmesi	5	105	Radye temel betonunun dökülmesi	15
6	Montaj ve Doğrama İşleri	6	1. Tabliye demir ve beton işleri	6	106	1. Tabliye demir ve beton işleri	5
0	Müteferrik (Bağımsız) İşler	7	2. Tabliye demir ve beton işleri	7	107	2. Tabliye demir ve beton işleri	5
		8	3. Tabliye demir ve beton işleri	8	108	3. Tabliye demir ve beton işleri	5
		9	4. Tabliye demir ve beton işleri	9	109	4. Tabliye demir ve beton işleri	5
		10	5. Tabliye demir ve beton işleri	10	110	5. Tabliye demir ve beton işleri	5
		11	6. Tabliye demir ve beton işleri	11	111	6. Tabliye demir ve beton işleri	5
		12	7. Tabliye demir ve beton işleri	12	112	7. Tabliye demir ve beton işleri	5
		13	8. Tabliye demir ve beton işleri	13	113	8. Tabliye demir ve beton işleri	5
		14	9. Tabliye demir ve beton işleri	14	114	9. Tabliye demir ve beton işleri	5
		15	10. Tabliye demir ve beton işleri	15	115	10. Tabliye demir ve beton işleri	5
		16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	16	116	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	30
		17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	17	517	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	15
		18	Isı tesisatının yapılması	18	318	Isı tesisatının yapılması	15
		19	Su tesisatının yapılması	19	319	Su tesisatının yapılması	10
		20	Doğalgaz tesisatının yapılması	20	320	Doğalgaz tesisatının yapılması	7
		21	Elektrik tesisatının yapılması	21	321	Elektrik tesisatının yapılması	20
		22	Şap atılması	22	122	Şap atılması	15
		23	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	23	223	İnce sıva ve alçı sıvanın yapılması	20
		24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	24	424	Islak zemin döşemelerinin yapılması	20
		25	Kartonpiyerlerin yapılması	25	525	Kartonpiyerlerin yapılması	10
		26	Pencerelerin takılması	26	626	Pencerelerin takılması	5
		27	Boyanın yapılması	27	527	Boyanın yapılması	20
		28	İç kapıların takılması	28	628	İç kapıların takılması	10
		29	Dış kapıların takılması	29	629	Dış kapıların takılması	5
		30	Asansör montajı	30	630	Asansör montajı	10
		31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	31	431	Parke zemin döşemelerinin yapılması	10
		32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	32	432	Balkon ve merdiven mermer yapımı	10
		33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	33	633	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	10
		34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	34	634	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	3
		35	Radıyatörlerin takılması	35	635	Radıyatörlerin takılması	3
		36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	36	636	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	20
		37	Çatı Yapımı	37	037	Çatı Yapımı	7
		38	Bahçe duvarlarının yapımı	38	038	Bahçe duvarlarının yapımı	5
		39	Peyzaj uygulaması	39	039	Peyzaj uygulaması	20
		40	Genel giderler	40	040	Genel giderler	180

Şekil G.10 : Kahramanmaraş Konut Projesi Aktivite Kodlama ve Tanımlama Tablosu

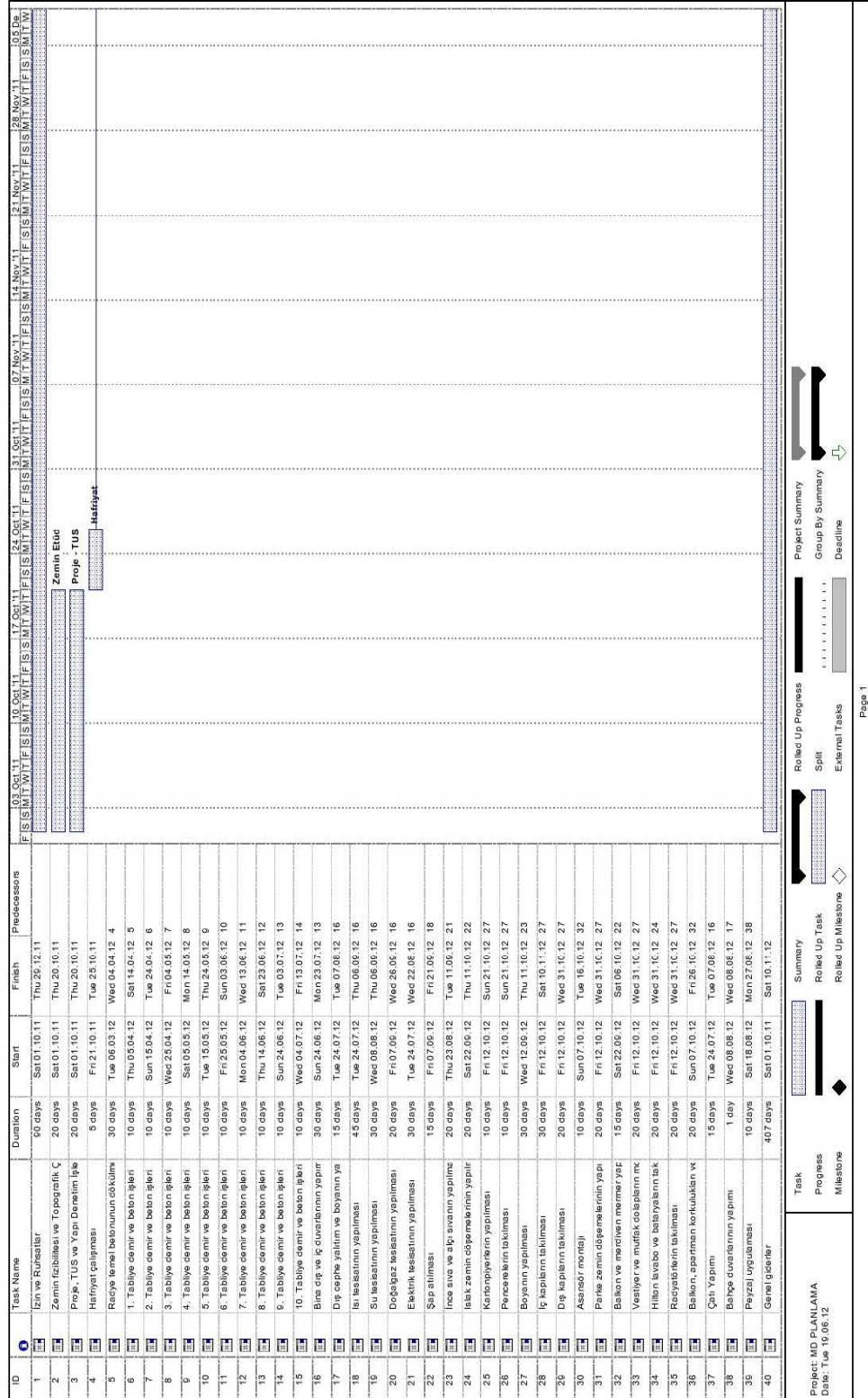
3) RAYIÇ LİSTESİ (Kaynak Tablosu)			
Stok Kodu	Açıklama	Birim	Birim Fiyat
İzin - Ruhsat	Belediye izinleri ve ruhsatları	-	20.000,00
Zemin Etüd	Zemin etüdü ve zeminin topografik haritasının çıkarılması ve hafriyatın öngörülmesi	-	2.500,00
Proje - TUS	Projelerin çizilmesi ve TUS Bedellerinin alınmasını kapsar	-	35.625,00
Hafriyat	1m³ kazı maliyeti	m³	1,80
Temel Beton	1m³ temel beton döküm maliyeti	m³	323,25
Tabliye Beton	1m³ tabliye beton döküm maliyeti	m³	323,25
Duvar	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	m²	10,00
Dis Cephe	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	m²	25,00
Tesisat- Isı	Isı tesisatının yapılması	Daire	550,00
Tesisat - Su	Su tesisatının yapılması	Daire	600,00
Tesisat - Doğalgaz	Doğalgaz tesisatının yapılması	Daire	500,00
Tesisat - Elektrik	Elektrik tesisatının yapılması	Daire	850,00
Şap	Şap atılması	m²	1,70
İnce Sıva	İnce sıva ve alçının yapılması	m²	5,00
Islak Zemin	Islak zemin döşemelerinin yapılması	m²	14,00
Kartonpiyer	Kartonpiyerlerin yapılması	Metretül	3,00
Pencere	Pencerelerin takılması	Adet	120,00
Boya	Boyanın yapılması	m²	5,00
İç Kapi	İç kapıların takılması	Adet	120,00
Dis Kapi	Dış kapıların takılması	Adet	750,00
Asansör	Asansör montajı	Adet	18.000,00
Parke	Parke zemin döşemelerinin yapılması	m²	12,50
Mermer	Balkon ve merdiven mermer yapımı	m²	30,00
Mobilya	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	Adet	2.000,00
Lavabo	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	Adet	300,00
Mermer	Radyatörlerin takılması	Adet	500,00
Korkuluk	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	Metretül	8,00
Cati	Çatı Yapımı	Adet	15.000,00
Duvar - Bahçe	Bahçe duvarlarının yapımı	Metretül	200,00
Peyzaj	Peyzaj uygulaması	Adet	25.000,00
Gen. Gid.	Genel giderler	Ay	2.000,00

Şekil G.11 : Kişinev Konut Projesi Kaynak Tablosu

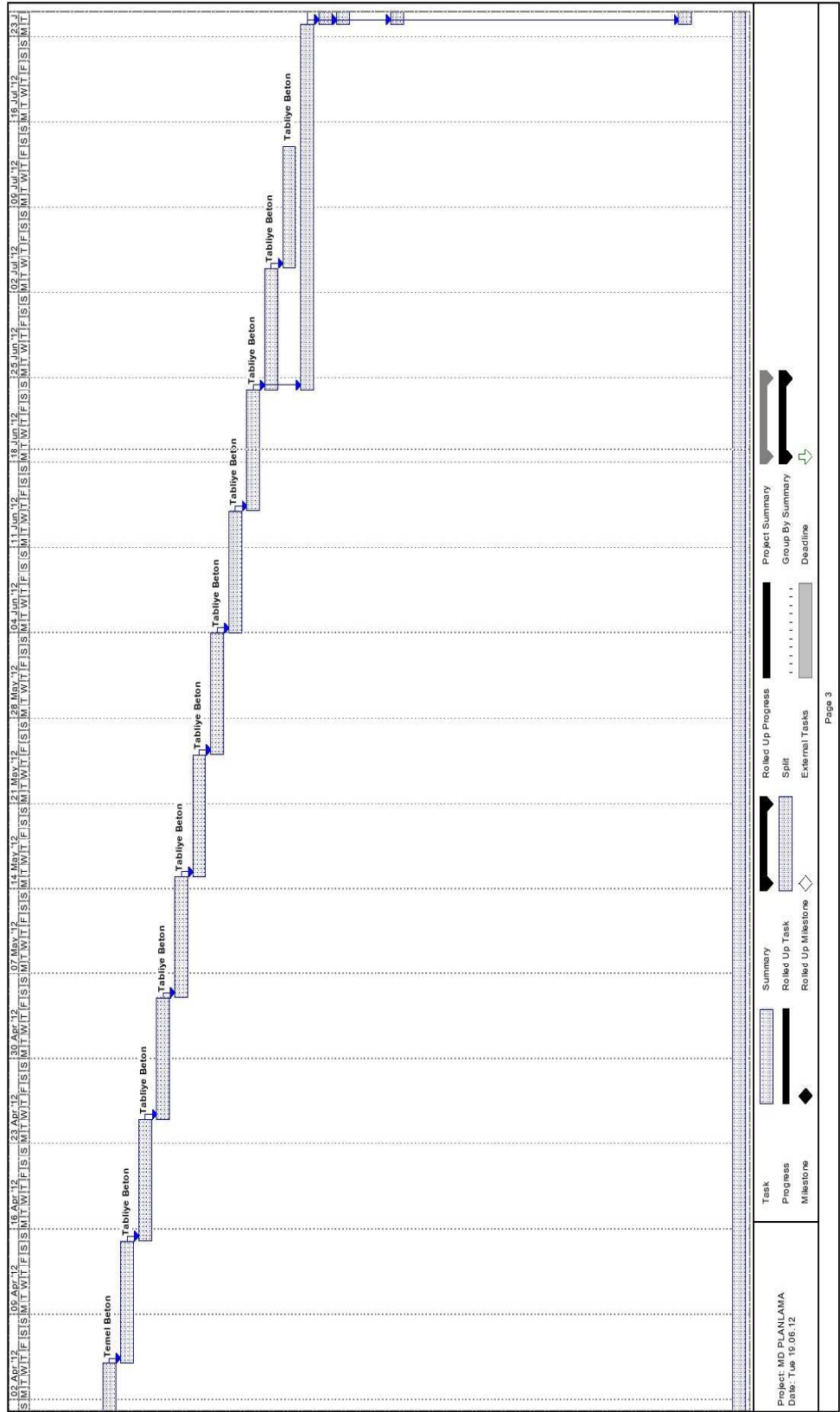
4) KAYNAK ATAMA TABLOSU			
SN	AÇIKLAMA	MİKTAR	STOK KODU
1	İzin ve ruhsatlar	-	İzin - Ruhsat
2	Zemin fizibilitesi ve Topografik Çalışmalar	-	Zemin
3	Proje, TUS ve Yapı Denetim İşlemleri	-	Proje - TUS
4	Hafriyat Çalışması	2.500,00	Hafriyat
5	Donatı hazırlığı&Montajı + Temel betonunun dökülmesi	350,00	Temel Beton
6	Donatı hazırlığı&Montajı + Beton	150,00	Tabliye Beton
7	"	150,00	Tabliye Beton
8	"	150,00	Tabliye Beton
9	"	150,00	Tabliye Beton
10	"	150,00	Tabliye Beton
11	"	150,00	Tabliye Beton
12	"	150,00	Tabliye Beton
13	"	150,00	Tabliye Beton
14	"	150,00	Tabliye Beton
15	"	150,00	Tabliye Beton
16	Bina dış ve iç duvarlarının yapımı	1.600,00	Duvar
17	Dış cephe yalıtım ve boyanın yapılması	2.400,00	Dis Cephe
18	Isı tesisatının yapılması	40,00	Tesisat- Isı
19	Su tesisatının yapılması	40,00	Tesisat - Su
20	Doğalgaz tesisatının yapılması	40,00	Tesisat - Doğalgaz
21	Elektrik tesisatının yapılması	40,00	Tesisat - Elektrik
22	Şap atılması	3.800,00	Şap
23	İnce siva ve alçının yapılması	15.000,00	İnce Sıva
24	Islak zemin döşemelerinin yapılması	1.000,00	Islak Zemin
25	Kartonpiyerlerin yapılması	2.500,00	Kartonpiyer
26	Pencerelerin takılması	200,00	Pencere
27	Boyanın yapılması	9.450,00	Boya
28	İç kapıların takılması	340,00	İç Kapi
29	Dış kapıların takılması	40,00	Dis Kapi
30	Asansör montajı	2,00	Asansör
31	Parke zemin döşemelerinin yapılması	2.400,00	Parke
32	Balkon ve merdiven mermer yapımı	320,00	Mermer
33	Vestiyer ve mutfak dolapların montajı	40,00	Mobilya
34	Hilton lavabo ve bataryaların takılması	80,00	Lavabo
35	Radyatörlerin takılması	40,00	Mermer
36	Balkon, apartman korkulukları ve yangın merdivenleri yapımı	2.000,00	Korkuluk
37	Çatı Yapımı	1,00	Cati
38	Bahçe duvarlarının yapımı	220,00	Duvar - Bahce
39	Peyzaj uygulaması	1,00	Peyzaj
40	Genel giderler	6,00	Gen. Gid.

Şekil G.12 : Kahramanmaraş Konut Projesi Kaynak Atama Tablosu

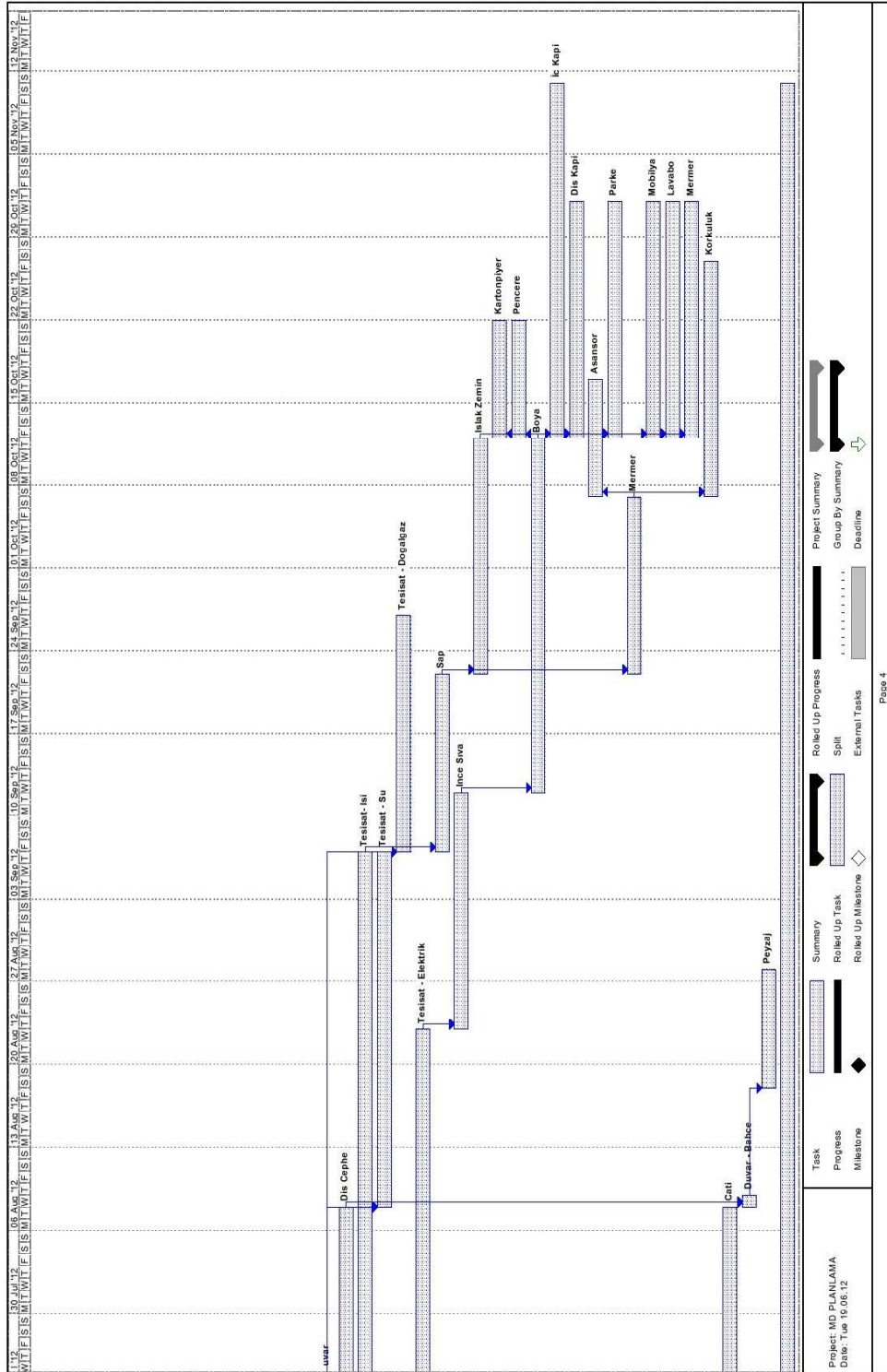
EK H: MOLDOVA VE TÜRKİYE MSPROJECT PLANLAMA DİAGRAMLARI

(a)

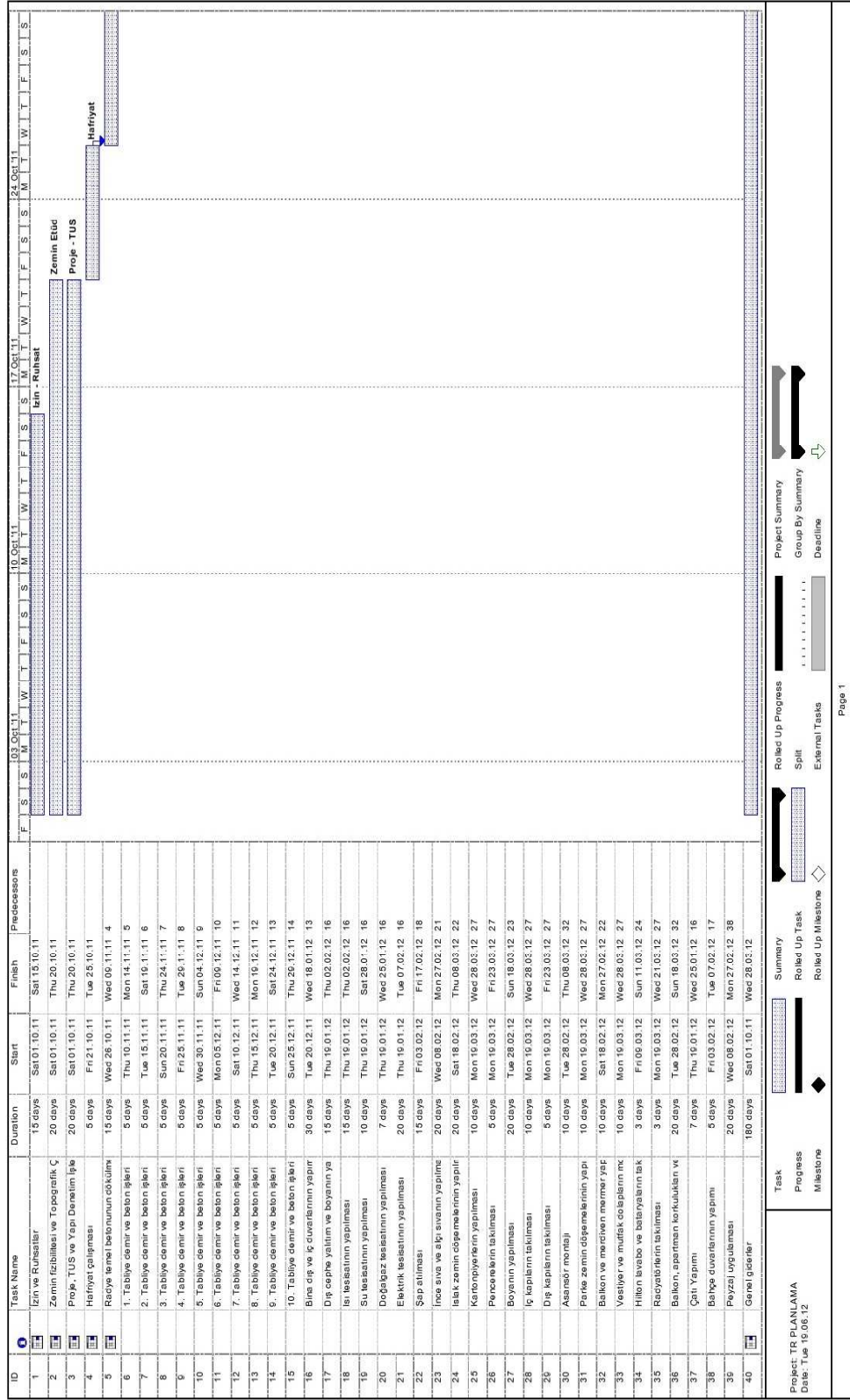

(c)

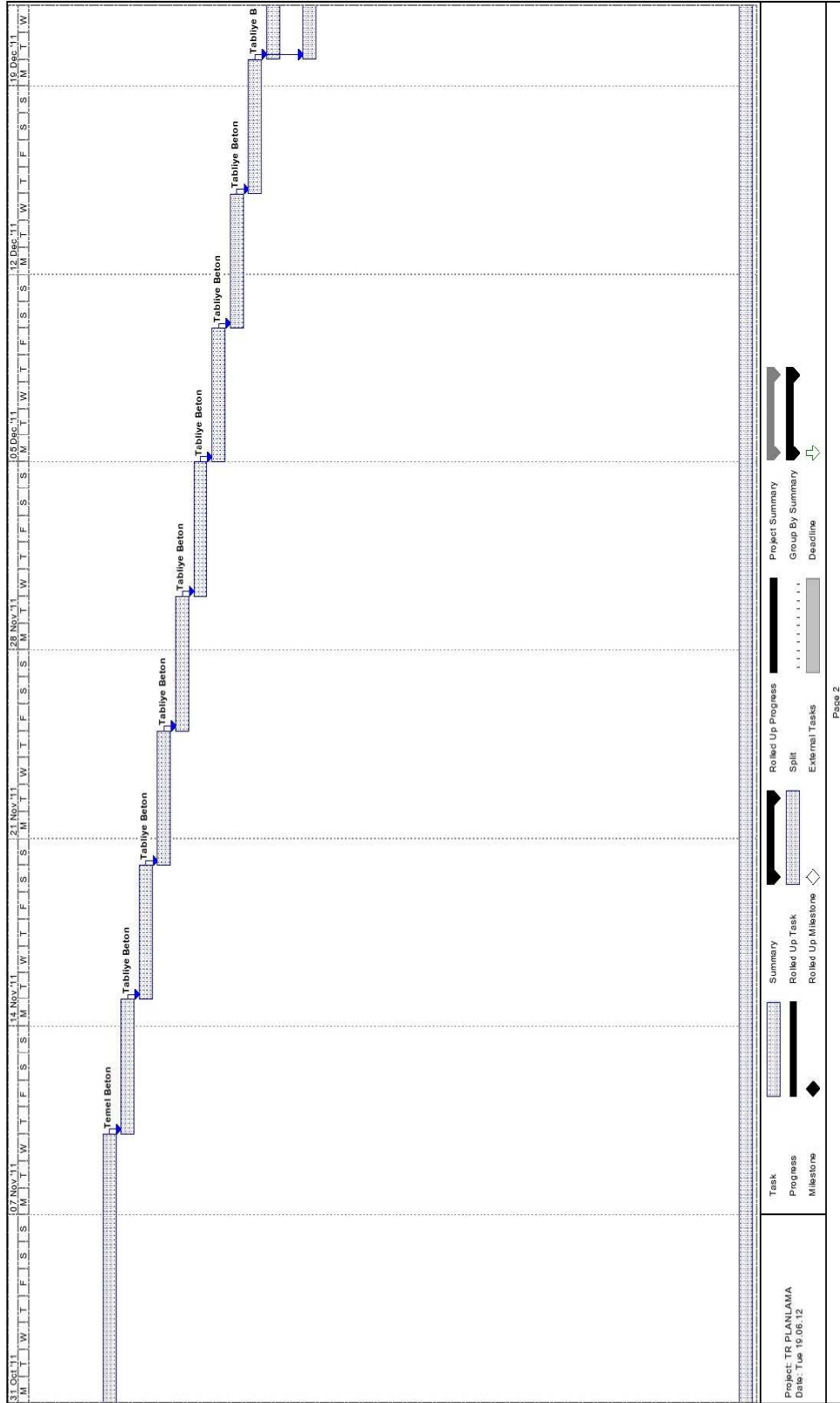

(d)

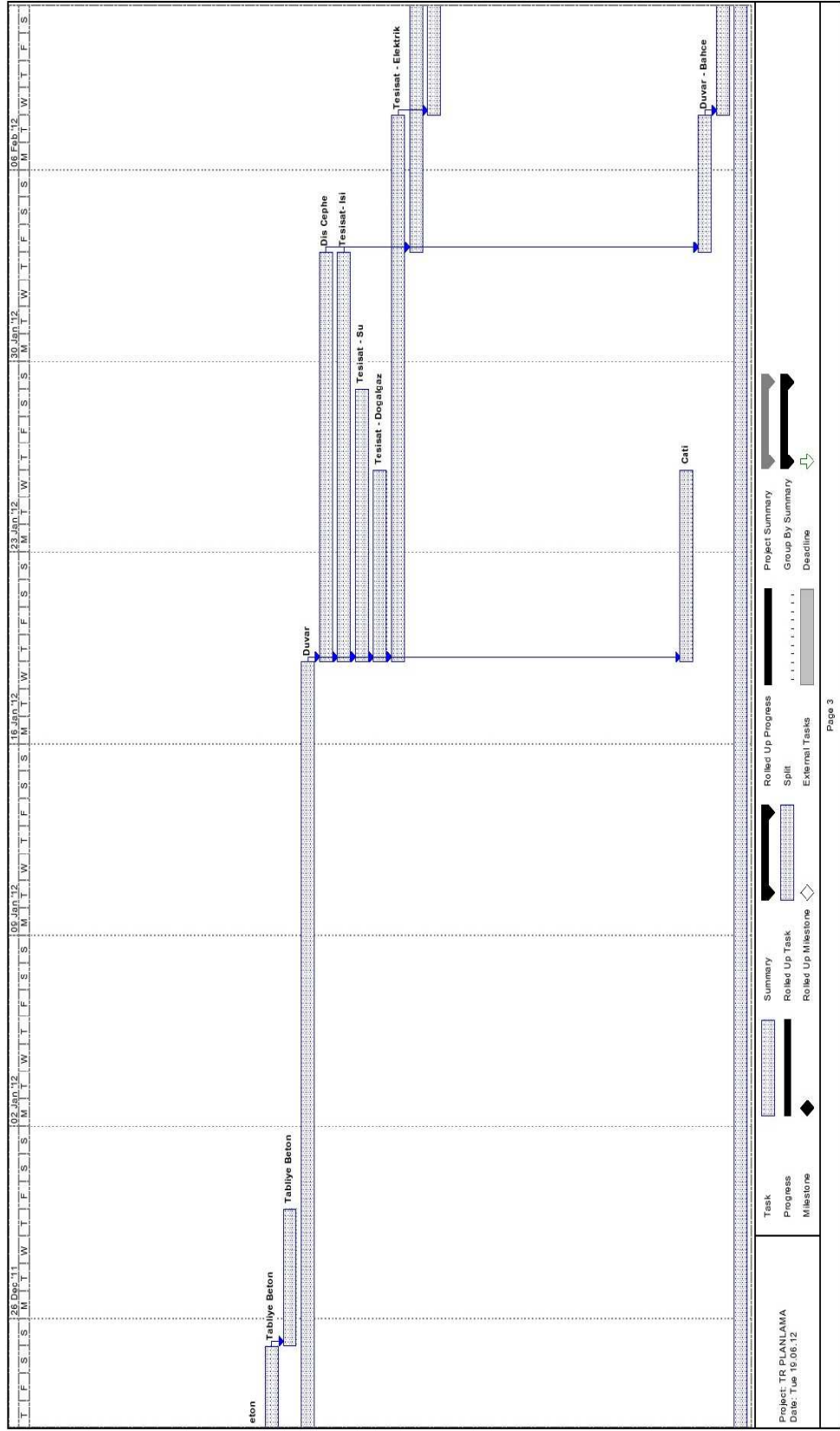
Şekil H.1: Kışinev Konut Projesi Planlama Diagramı (a) 1. Sayfa, (b) 2. Sayfa, (c) 3. Sayfa, (d) 4. Sayfa

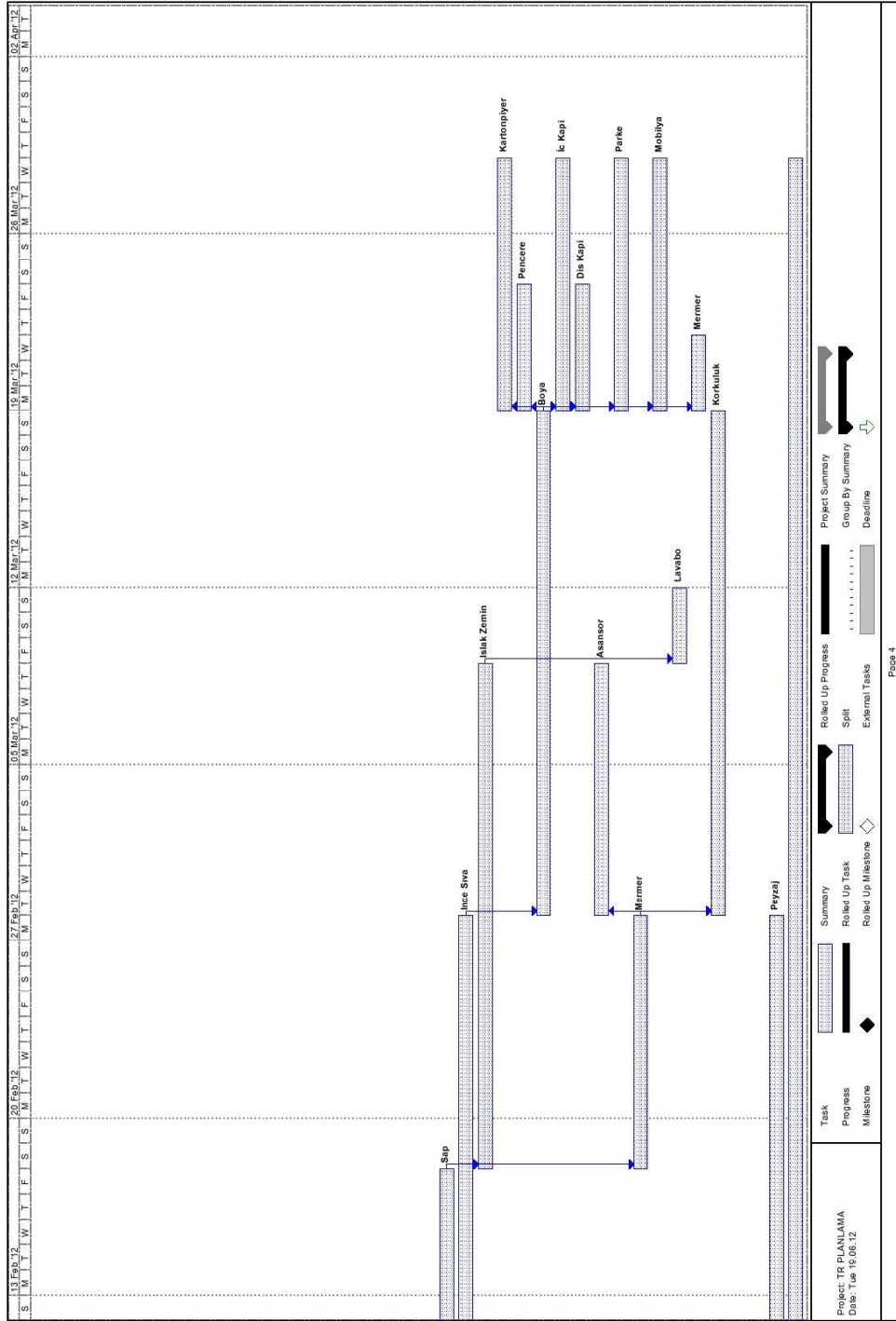
(a)

(b)

(c)

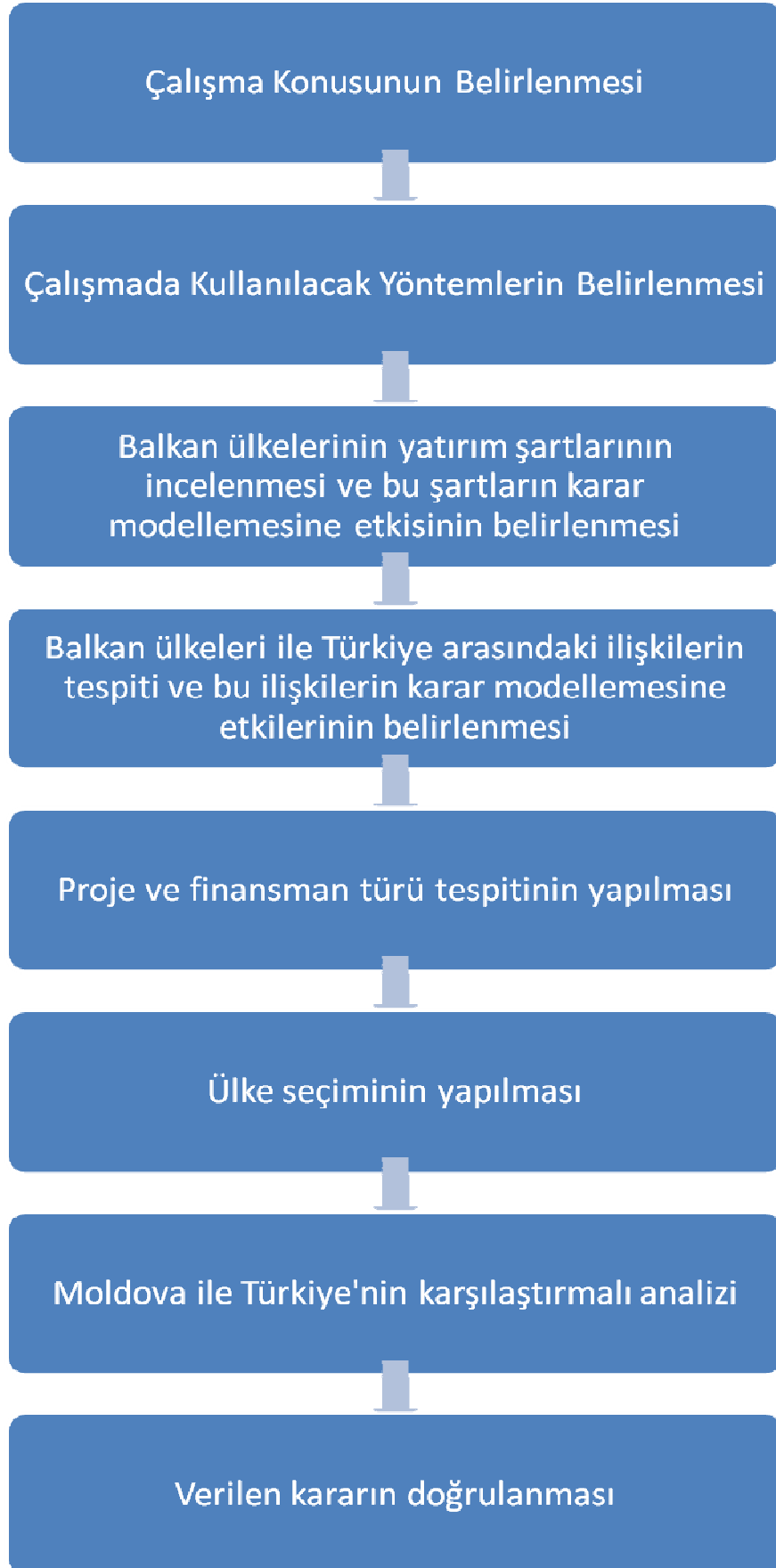
(d)

Şekil H.1: Kahramanmaraş Konut Projesi Planlama Diagramı (a) 1. Sayfa, (b) 2. Sayfa, (c) 3. Sayfa, (d) 4. Sayfa

EK I: MOLDOVA ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI İÇİN YAPILAN İRTİBAT BİLGİLERİ

ÖRNEK OLAY İÇİN İRTİBAT KURULAN KİŞİ, KURUM YA DA KURULUŞ ADI	Websitesi	Email	Telefon	Adres	Görüşme Konusu
Moldova-Türk İşadamları Derneği	www.mtiad.md	info@mtiad.md	(37322) 242-924	Str. M.Eminescu 63 kat 2	Genel Ekonomi
TİKA Kişinev Program Koordinasyon Ofisi	www.tika.gov.tr	kisinev@tika.gov.tr	(37322) 223-554	Sfatul Tarii Street, No: 26/1	Genel Ekonomi
T.C. Kişinev Büyükelçiliği	www.chisinau.emb.mfa.gov.tr	embassy.kishinev@mfa.gov.tr	(37322) 225-528	Str. Valeriu Cupcea, 60	Genel Ekonomi
Moldova Bölgesel Kalkınma ve İnşaat Bakanlığı	www.mcdr.gov.md	mcdr@mcdr.gov.md	(37322) 204-581	Str. Cosmonautilor 9	Genel İnşaat
Summa İnşaat Moldova Ofisi	www.summa.md	summa@summa.md	(37322) 843-601	Str. Andrei Doga 24	İnşaat Detaylı
Supraten İnşaat Malzemeleri Ltd. Şti.	www.supraten.md	office@supraten.md	(37322) 268-000	Str. Filiala 9	İnşaat Malzemesi
CUCU Lilia (İnşaat Bakanlığı)	www.mcdr.gov.md	mcdr@mcdr.gov.md	(37322) 204-544	Str. Cosmonautilor 9	İnşaat Maliyet
CIUBOTARU Vadim (İnşaat Bakanlığı)	www.mcdr.gov.md	mcdr@mcdr.gov.md	(37322) 204-544	Str. Cosmonautilor 9	İnşaat Malzemesi
Armada Construction S.R.L.	www.grandpark.md	sales@grandpark.md	(37322) 548-835	Str. Ismail 33	Genel İnşaat
Betonlux S.R.L.	www.betonlux.md	elena@betonlux.md	(37322) 596-566	Str. Croitelnaya 7	İnşaat Malzemesi
Lumineco Electric S.R.L.	www.luminecoelectric.com	office@luminecoelectric.com	(37322) 930-599	Str. Carburanilor, 1	İnşaat Malzemesi
Not: Taşeron şirketlerle telefon aracılığı ve referanslar kanalıyla irtibat kurulmuştur. Bu numaralar çoklukları nedeniyle buraya yazılmamıştır.					

EK I: TEZ AKIŞ DİAGRAMI

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Mustafa İLGİN

Doğum Yeri ve Tarihi: Birecik – 26.01.1987

Adres: İsmetpaşa Mah. Dedeade Cad. Beyzade İşh. K:2 N:20 Kahramanmaraş

Lisans Üniversite: University at Buffalo & İstanbul Teknik Üniversitesi

1987 yılında Birecik’te doğan Mustafa İLGİN 2001 yılında girdiği Özel Beyza Fen Lisesi’ni tamamladıktan sonra, 2004 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’ne girmeye hak kazanmış ve açılan çift diploma programı sayesinde Amerika New York’daki Buffalo Üniversitesi’yle beraber bu üniversiteden mezun olmuştur. Daha sonra 2009 yılında 1 yıl sürecek olan vatani görevini Erzincan 3. Ordu Komutanlığı’nda Piyade Teğmen olarak tamamlamıştır. 2010 yılında ailesine ait olan inşaat şirketiyle beraber inşaatla ilgili birtakım başka şirketlerde kurarak bu şirketlerde ticari faaliyetine şantiye şefi olarak devam eden Mustafa İlgin, bekardır. İngilizce, Rusça ve Almanca bilmektedir.